

MAGYAR RENDÉSZET

XIX. évfolyam
2019/2–3.

- BALLA József – SZATMÁRI Adrienn – KUI László:** Application of the Suitability Validation Results During Selection
- BALLÁNÉ SZENTPÁLI Edit:** A bünszervezetek és a költségvetési csalás kapcsolata Magyarországon
- BUDAHÁZI Árpád:** Advantages and Disadvantages of Reconstruction
- FÜLÖP Péter:** Brutális fizika másképp – Fizikusok az igazság nyomában
- ÍRÓ Sándor:** The Model and Structure of the Slovak Catholic Police Chaplaincy
- KANYUK Petra Ágnes:** „A büntetőhatalomban rejlő lehetőségek nem korlátlanok...” – gondolatok a családi kapcsolatok létesítésével való visszaélés tényállásáról
- KOVÁCS Gábor – PESTI Tünde – TÓZSÉR Erzsébet:** A hallgatói magatartásformák megjelenése és változásának folyamata a Nemzeti Közszerződési Egyetem „Vírus 2019” Közös Közszerződési Gyakorlatán
- MAGASVÁRI Adrienn – SZABÓ Andrea:** A Nemzeti Adó- és Vámhivatal munkaerő-megtartó képességének vizsgálata egy speciális célcsoport körében
- MOLNÁR Katalin:** A Police Café hatása a rendőrség és a közösségek kapcsolatára – 2. rész, interjúelemzés
- SALLAI János:** Dr. Tóth József a rendészeti- és a jogtudomány jeles művelőjének élete, munkássága
- SZABÓ László András:** Magánbiztonsági tevékenység a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet szempontjából
- TISZOLCZI Balázs Gergely:** Fizikai biztonsági kontrollok tervezésének és alkalmazásának gyakorlata az ISO/IEC 27001 szabvány elvárásainak tükrében

A NEMZETI KÖZSZERZŐDÉSI EGYETEM
RENDÉSZETTUDOMÁNYI SZAKMAI FOLYÓIRATA

Magyar Rendészet

A NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM RENDÉSZETTUDOMÁNYI SZAKMAI FOLYÓIRATA

A szerkesztőbizottság elnöke:

A szerkesztőbizottság tiszteletbeli elnöke:

Alapító szerkesztőbizottsági elnök:

Szerkesztőbizottsági tagok:

Prof. Dr. Ruzsonyi Péter bv. dandártábornok, egyetemi tanár, dékán
Prof. Dr. [Katona Géza] ny. r. dandártábornok, c. egyetemi tanár, az MTA doktora
Prof. Dr. Blaskó Béla ny. r. vezérőrnagy, PhD/CSc, egyetemi tanár
Dr. Andrej Sotlar PhD, egyetemi docens, dékán, Maribori Egyetem Büntető Igazságszolgáltatási és Biztonságtudományi Kar (Szlovénia)
Prof. Dr. Barabás A. Tünde, osztályvezető, Országos Kriminológiai Intézet, tanszék- és intézetvezető egyetemi tanár, NKE RTK
Dr. habil. Boda József ny. nb. vezérőrnagy
Dr. Dános Valér ny. r. vezérőrnagy, CSc,
Prof. Dr. Fantoly Zsanett tanszékvezető egyetemi tanár, NKE RTK
Prof. Dr. Farkas Ákos CSc, egyetemi tanár, ME ÁJK
Dr. Felkai László közigazgatási államtitkár, BM
Dr. habil. Fenyvesi Csaba egyetemi docens, PTE ÁJK
Prof. Dr. Finszter Géza egyetemi tanár, az MTA doktora, NKE RTK
Dr. Janza Frigyes ny. r. vezérőrnagy, az MRTT főtitkára
Prof. Dr. Karsai Krisztina intézetvezető egyetemi tanár, SZTE ÁJK
Dr. Madai Sándor tanszékvezető egyetemi docens, DE ÁJK
Dr. Marek Fałdowski PhD, rendőr ezredes, parancsnok-rektor, Szczytnói Rendőr Akadémia (Lengyelország)
Prof. Dr. Mezey Barna egyetemi tanár, az MTA doktora, ELTE
Dr. Fialka György PhD elnök, SzVMSzK
Prof. Dr. Sallai János r. ezredes, tanszékvezető egyetemi tanár, NKE RTK

Főszerkesztő:

Szerkesztőségi titkár:

Szerkesztőségi munkatárs:

Olvasószerkesztők:

Szerkesztőség:

Dr. habil. Christián László r. ezredes, tanszékvezető, egyetemi docens
Dr. Németh Zsolt PhD., ny. r. ezredes, egyetemi docens
Kontráné Lovas Petra, oktatásszervezési referens
Balla Nóra, Gergely Zsuzsanna
1083 Budapest, Üllői út 82.
magyarrendeszet@uni-nke.hu, +36 1 432 9074

XIX. évfolyam, 2019/2-3. szám

Kiadó:

Ludovika Egyetemi Kiadó Nonprofit Kft.

1089 Budapest, Orczy út 1.

www.ludovika.hu; info@ludovika.hu

A kiadásért felel: Koltányi Gergely ügyvezető igazgató

Nyomdai kivitelezés: Ludovika Egyetemi Kiadó Nonprofit Kft.

ISSN 1586-2895 (nyomtatott)

ISSN 1787-050X (online)

Megjelenik évente 4 alkalommal.

Magyar Rendészet

PROFESSIONAL JOURNAL OF LAW ENFORCEMENT OF THE NATIONAL UNIVERSITY OF PUBLIC SERVICE

Chairman of the Editorial Board:
Honorary Chairman of the Editorial Board:

Prof. Dr. Péter Ruzsonyi corr. brigadier general,
Prof. Dr. Géza Katona ret. pol. brigadier general, hon. university professor,
doctor of the Hungarian Academy of Sciences
Prof. Dr. Béla Blaskó pol. major general, PhD/CSc, university professor

Founding Chairman of the Editorial Board:

Editorial Board:

Dr. Andrej Sotlar PhD, associate professor, dean, University of Maribor,
Faculty of Criminal Justice and Security (Slovenia)
Prof. Dr. Andrea Tünde Barabás, head of department, National Institute of
Criminology, university professor and head of Institute of Criminal
Sciences, NUPS, Faculty of Law Enforcement
Dr. habil. József Boda, associate professor, ret. major general
Dr. Valér Dános ret. pol. major general, CSc, general director, General,
Directorate of Public Service Staff Development, Ministry of Interior
Prof. Dr. Zsanett Fantoly head of department, university professor,
Faculty of Law Enforcement, National University of Public Service
Prof. Dr. Ákos Farkas CSc, university professor, dean, Faculty of Law,
University of Miskolc
Dr. László Felkai under-secretary for public administration, Ministry of
Interior
Dr. habil. Csaba Fenyvesi associate professor, Faculty of Law, University of
Pécs
Prof. Dr. Géza Finszter university professor, doctor of the Hungarian,
Academy of Sciences, Faculty of Law, National University of Public Service
Dr. Frigyes Janza ret. pol. major general, general secretary of the Hunga-
rian, Association of Police Science
Prof. Dr. Krisztina Karsai head of department, university professor, Faculty
of Law and Political Sciences, University of Szeged
Dr. Sándor Madai associate professor, head of department, Faculty of Law,
University of Debrecen
Dr. Marek Fałdowski PhD, police colonel, Commandant-Rector of the Police
Academy in Szczytno (Poland)
Prof. Dr. Barna Mezey university professor, doctor of the Hungarian,
Academy of Sciences, Eötvös Loránd University
Dr. György Fialka PhD, chairman, Chamber of Bodyguards, Property
Protection and Private Detectives
Prof. Dr. János Sallai pol. colonel, university professor, head of department,
Faculty of Law Enforcement, National University of Public Service

Managing editor:

Dr. habil. László Christián, pol. colonel, associate professor,
head of department

Editorial manager:

Dr. Zsolt Németh PhD., ret. pol. colonel, associate professor

Editorial staff:

Petra Kontrane Lovas, education organization assistant

Proofreaders:

Nóra Balla, Zsuzsanna Gergely

Editorial Office:

H-1083 Budapest, Üllői út 82.
magyarrendeszet@uni-nke.hu, +36 1 432 9074
Subscriptions are available at the editorial office, at the above address.

Vol. XIX. 2019/2-3.

Publisher:

Ludovika Egyetemi Kiadó Non-profit Ltd.

www.ludovika.hu; info@ludovika.hu

H-1089 Budapest, Orczy út 1.

Responsible for publishing: Gergely Koltányi, Managing Director

Print and bind: Ludovika Egyetemi Kiadó Non-profit Ltd.

ISSN 1586-2895 (printed)

ISSN 1787-050X (online)

Published four times a year.

Tartalom

Szerzőink	7
Lektoraink	9
Szerkesztői köszöntő	11
BALLA József – SZATMÁRI Adrienn – KUI László: Application of the Suitability Validation Results During Selection	15
BALLÁNÉ SZENTPÁLI Edit: A bünszervezetek és a költségvetési csalás kapcsolata Magyarországon	33
BUDAHÁZI Árpád: Advantages and Disadvantages of Reconstruction	53
FÜLÖP Péter: Brutális fizika másképp – Fizikusok az igazság nyomában	67
ÍRÓ Sándor: The Model and Structure of the Slovak Catholic Police Chaplaincy	89
KANYUK Petra Ágnes: „A büntetőhatalomban rejlő lehetőségek nem korlátlanok...” – gondolatok a családi kapcsolatok létesítésével való visszaélés tényállásáról	97
KOVÁCS Gábor – PESTI Tünde – TŐZSÉR Erzsébet: A hallgatói magatartásformák megjelenése és változásának folyamata a Nemzeti Közsolgálati Egyetem „Vírus 2019” Közös Közsolgálati Gyakorlatán	115
MAGASVÁRI Adrienn – SZABÓ Andrea: A Nemzeti Adó- és Vámhivatal munkaerő- megtartó képességének vizsgálata egy speciális célcsoport körében	143
MOLNÁR Katalin: A Police Café hatása a rendőrség és a közösségek kapcsolatára – 2. rész, interjúelemzés	163
SALLAI János: Dr. Tóth József a rendészet- és a jogtudomány jeles művelőjének élete, munkássága	207
SZABÓ László András: Magánbiztonsági tevékenység a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet szempontjából	217
TISZOLCZI Balázs Gergely: Fizikai biztonsági kontrollok tervezésének és alkalmazásának gyakorlata az ISO/IEC 27001 szabvány elvárásainak tükrében	233
Közlési feltételek	250

Szerzőink

Dr. BALLÁNÉ Dr. SZENTPÁLI Edit, büntető bíró, Debreceni Törvényszék

Dr. BUDAHÁZI Árpád PhD, rendőr őrnagy, adjunktus, NKE-RTK, Büntetőeljárásjogi Tanszék

FÜLÖP Péter, igazságügyi szakértőjelölt, Nemzeti Szakértői és Kutató Központ

ÍRÓ Sándor, hatósági lelkész, Vérteskethely plébános. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Hadtudományi Doktori Iskola, doktorandusz

dr. KANYUK Petra Ágnes, doktorandusz, Debreceni Egyetem Állam és Jogtudományi Kar Büntetőjogi és Kriminológiai Tanszék

Prof. Dr. KOVÁCS Gábor, r. dandártábornok, oktatási rektorhelyettes, tanszékvezető egyetemi tanár, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészeti Vezetéstudományi Tanszék.

KUI László rendőr alezredes, egyetemi tanársegéd, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Határrendészeti Tanszék.

MAGASVÁRI Adrienn, pénzügyőr alezredes, tanszékvezető-helyettes, tanársegéd, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Vám-és Pénzügyőr Tanszék

Dr. MOLNÁR Katalin PhD, egyetemi docens, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Magatartástudományi és Módszertani Tanszék

PESTI Tünde, doktoranduszhallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Doktori Iskola

Prof. Dr. SALLAI János, r. ezredes, tanszékvezető egyetemi docens, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészetelméleti és -történeti Tanszék

Dr. SZABÓ Andrea PhD, pénzügyőr ezredes, tanszékvezető egyetemi docens, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Vám-és Pénzügyőr Tanszék

SZABÓ László András PhD-hallgató, NKE Közigazgatás-tudományi Doktori Iskola

SZATMÁRI Adrienn, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészettudományi Doktori Iskola, doktorandusz

Dr. TISZOLCZI Balázs Gergely PhD, CISM, CEH, tanársegéd, Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Magánbiztonsági és Önkormányzati Rendészeti Tanszék

TŐZSÉR Erzsébet, doktoranduszhallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Doktori Iskola

Lektoraink

- Dr. habil. BALLA Zoltán PhD, egyetemi docens, NKE RTK Közjogi és Rendészeti Jogi Tanszék
- Dr. habil. BODA József PhD, ny. nb. vezérőrnagy, egyetemi docens, NKE RTK Polgári Nemzetbiztonsági Tanszék
- Dr. FARKAS Johanna PhD, adjunktus, NKE RTK Kriminálpszichológiai Tanszék
- Dr. habil. HAUTZINGER Zoltán PhD, r. ezredes, NKE RTK oktatási dékánhelyettes, tanszékvezető, egyetemi docens, NKE RTK Bevándorlási Tanszék
- Dr. HEGEDŰS Judit PhD, tanszékvezető egyetemi docens, NKE RTK Rendészeti Magatartástudományi Tanszék
- Dr. HORVÁTH Tamás PhD, tanársegéd, NKE RTK Magánbiztonsági és Önkormányzati Rendészeti Tanszék
- Dr. MÉSZÁROS Bence Balázs PhD, r. ezredes, NKE RTK tudományos dékánhelyettes, tanszékvezető egyetemi docens, NKE RTK, Nyomozáselméleti Tanszék
- Dr. TISZOLCZI Balázs Gergely PhD, CISM, CEH, tanársegéd, NKE RTK Magánbiztonsági és Önkormányzati Rendészeti Tanszék
- Dr. ÚJHÁZI Lóránd tudományos főmunkatárs, szakcsoportvezető, NKE HHK Honvédelmi Jogi és Igazgatási Tanszék, Vallás és Biztonság Szakcsoport
- Dr. VIGH András PhD, r. alezredes, tanszékvezető egyetemi docens, rendőrségi tanácsos, igazságügyi írásszakértő, NKE RTK Forenzikus Tudományok Tanszék
- Dr. ZÁGON Csaba PhD, püör. őrnagy, tanársegéd, NKE RTK Vám- és Pénzügyőri Tanszék

Szerkesztői köszöntő

1990-ben a legendás jogtudós, az iskolateremtő pedagógus, a Rendőrtiszti Főiskola rendszerváltás utáni első és hangsúlyozottan civil főigazgatója, Kratochwill Ferenc tanár úr bocsátotta útjára a *Magyar Rendészet* elődjének tekinthető *Főiskolai Figyelőt*. A kiadvány egyszerre igyekezett pótolni a BM Tudományszervezési Osztály kiadványát, a *Belügyi Tudományos Közleményeket* és önálló publikációs teret nyújtani a Rendőrtiszti Főiskola mind erőteljesebb tudományos életének is. Alapító felelős szerkesztője Szakács Gábor.

1996-tól a Társadalomtudományi Tanszék vezetője, Valcsicsák Imre irányítja a szerkesztőséget, elsősorban a képzés minőségi fejlesztését célozzák meg, ambicionálják, hogy a folyóirat tanulmányai tananyagként is alkalmazhatók legyenek. Megváltozik a folyóirat formája is: jól kezelhető, kisebb méretet ölt, a nyomdai előállítás színvonala is sokat javul.

Az ezredfordulóra már a mai formájában ismert *Magyar Rendészetet* veheti kézbe az olvasó, a szerkesztésért ismét Szakács Gábor vállalja a felelősséget. Ebben az időben már kialakult és stabil szerzői gárda van a lap körül, akik zálogát jelentik a szerkesztőség törekvéseinek, a szakmaiság, a rendészeti, illetve közszolgálati jelleg dominanciájának.

A negyedik „mutáció” 2003-ban indult útjára, ezúttal a szerkesztőbizottság elnökének, Blaskó Bélának a bevezetőjével. A kiadás – objektív okokból – másfél évig szünetelt, a szerzők és az olvasótábor sürgetésére szánta el magát a főiskola vezetése, hogy a már akkor is növekvő nehézségek ellenére biztosítsa a megjelenés feltételeit. A cél most már – nem kis mértékben éppen a folyóirat eredményeire építve – a rendészettudomány önálló diszciplínakénti elfogadtatása a Magyar Tudományos Akadémia illetékes fórumain. Mindez természetesen az egyetemi szintű rendészeti képzés alapjainak a megteremtéséhez is munícióul szolgál.

2006-ban a Szakács Gábor nevével fémjelzett szerkesztőség munkáját a Rendőrtiszti Főiskola (RTF) munkatársai vették át, de a nyomdai előkészítés és sokszorosítás, valamint a terjesztés is az RTF produktuma lett. A 2000-es években több mint egy évtizeden keresztül mindvégig kiemelkedő szerepe volt a szerkesztői munkálatokban Németh Zsolt ezredesnek, az RTF korábbi főigazgató-helyettesének, aki küldetésének tekintette a lap működtetését, a legnehezebb pillanatokban pedig annak megmentését is. A deklarált szándék az volt, hogy a folyóirat profilját még határozottabban a rendészettudomány, valamint a rendészeti gyakorlat elemzése jellemezze, remélve, hogy ez jelentős hozzájárulás lesz a mindinkább konkretizálódó cél, a doktori képzés és az egyetemi kimenet megvalósításához. Tudományos rangot, széles körű kitekintést célzott meg a szerkesztőség, amikor az egyetemek bünyügyi tudományos műhelyei és az Országos Kriminológiai Intézet jeles képviselőit, valamint a Magyar Rendészet-tudományi Társaság eminenseit is közreműködésre kérték fel.

2012. január óta a lap a Nemzeti Közszolgálati Egyetem folyóirata. Az egyetem vezetése az eddigi irányvonalat elfogadva azt szorgalmazza, hogy a folyóirat a tudományos fokozatok megszerzéséhez szükséges publikációk számára kiemelten biztosítson teret. Ennek megfelelően a szakmai célkitűzés: a rendészettudomány egyetemi szintű oktatásának támogatása, új tudományos eredmények közzététele, szakmai tudományos fórum és publikációs lehetőség biztosítása. A tudományterületi fókusz: rendészettudomány, bünyügyi tudományok. A publikálási elvei: a tudományterületi fókuszba illeszkedő témák tudományos igényű feldolgozása oktatóink, hallgatóink és külső szakemberek tollából.

Köszönhetően az egyetem, a kar, a szerkesztőbizottság és különösen Németh Zsolt rendőr ezredes, felelős szerkesztő 12 éven át tartó, szisztematikus, nagyszerű munkájának az MTA IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztály Bizottságainak folyóiratlistájában¹ a *Magyar Rendészet* immár B kategóriás besorolást kapott. A megjelenésre kerülő tanulmányok színvonalának biztosítása érdekében már évekkel ezelőtt bevezették az úgynevezett „vaklektorálás” (blindreview), azaz a szerző kilétének ismerete nélküli bírálat rendszerét.

2018 szeptemberétől Dr. Christián László rendőr ezredes, tanszékvezető látja el a főszerkesztői feladatokat, munkáját Dr. Németh Zsolt ny. rendőr ezredes és Kontráné Lovas Petra segítik. A folyóirat kiadója a Ludovika Egyetemi Kiadó.

A lap előkészületeinek megújult folyamata

A *Magyar Rendészet* hasonlóan a többi egyetemi folyóirathoz a 2019-től már évente négy lapszámmal jelenik meg.

Az NKE vezetésének egységesítési törekvései jegyében a folyóiratok megjelentetésének előkészületei, a szerkesztési folyamat egy központi egységes platformon keresztül történik. A *Magyar Rendészet* online felülete, ahol a regisztráció és a kéziratok beküldése megtörténhet: <http://journals.uni-nke.hu/index.php/magyrend>

A regisztrációt a szerkesztőség végzi el. A regisztrációhoz szükséges adatokat (*teljes név, e-mail-cím, mobilszám, kutatási terület, teljes ORCID-azonosító,² intézmény/munkahely megnevezése*) az ismét működő magyarrendeszet@uni-nke.hu e-mail-címre kérjük megküldeni.

A szerző a regisztrációt követően a fent említett felületen keresztül tudja feltölteni, benyújtani elektronikus formában a kéziratot, és a további kommunikáció a szerző és a szerkesztőség között is a rendszeren keresztül történik.

A lektori teendők ellátása szintén előzetes regisztrációhoz kötött, az a fent elmondottak szerint történik. Hozzáálltunk egy olyan lektori névjegyzék kialakításához, amely magában foglalja a rendészettudomány és a bünyügyi tudományok legnevesebb művelőit, akik lektorként fontos garanciák a *Magyar Rendészet* színvonalának fenntar-

¹ Az MTA IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztályának a doktori eljárásra vonatkozó követelményei. Doktori Tanács – MTA. Elérhető: <https://mta.hu/doktori-tanacs/a-ix-osztaly-doktori-kovetelmenyrendszer-105380>

² A teljes ORCID-azonosítót a www.orcid.org címen, egy egyszerű regisztrációt követően lehet igényelni.

tása és emelése tekintetében. A lektorok regisztrációját követően a felkérés már a folyóirat online rendszerében történik, ahol 5 nap áll a lektor rendelkezésére, hogy a lektori felkérést elfogadja vagy elutasítsa. A felkérés elfogadása után a szakmai lektornak 30 nap áll rendelkezésére, hogy az adott tanulmányt lektorálja az online rendszerben található webes felületen a lektori vélemény kitöltésével.

A folyóirat teljes tartalma hozzáférhető pdf-formátumban, a nyomtatott kiadással egy időben az interneten is a *Magyar Rendészet* webes felületén.

Örömmel fogadunk minden jobbító szándékú javaslatot!

Dr. Christián László
főszerkesztő

Application of the Suitability Validation Results During Selection¹

BALLA József² – SZATMÁRI Adrienn³ – KUI László⁴

Regarding law enforcement agencies, the selection of the appropriate staff members and the people who are qualified for professional service has received a lot of attention in the past decade, both at departmental and executive level. Along with this, aptitude tests, selection procedures, and subsequent fitting tests provide many data for the effective organisational operation and its prediction. This study looks at relevant processes within law enforcement organisations, focusing on the border police officers' suitability criteria.

Keywords: *police, selection, suitability, aptitude test, competence*

In the past two decades, with regards to the Hungarian law enforcement agencies, in various organisational researches particular attention was paid to the selection of sworn officers and their suitability. Fitting tests can actually be interpreted as controls of the aptitude tests; they ought to map out the validity and reliability of selection procedures. The definition of competence goes hand in hand with the selection criteria; home affairs authorities are at the fore of the elaboration of several competence systems.

Concerning the Police, two fitting tests (suitability validation) stand out: one of them is the fitting test of non-commissioned border guards and police officers conducted in 2002 in the police training schools, the other one related to this is the Twinning project between 2005 and 2007. In the framework of the German–Hungarian Twinning project, Virág et al.⁵ aimed at the establishment of a competence-based, integrated human resources management system supported by the Ministry of the Interior.

The project wanted to provide assistance with the support of organisational changes through meeting the requirements of a motivated, customer-driven and service-minded management in the system of a more modern, more efficient and faster

¹ The work was created in commission of the National University of Public Service under the priority project PACSDOP-2.1.2-CCHOP-15-2016-00001 entitled “Public Service Development Establishing Good Governance” in the Ludovika Research Group Program.

² BALLA József, PhD, Police Colonel, National University of Public Service, Faculty of Law Enforcement.
<https://orcid.org/0000-0002-6113-5350>, balla.jozsef@uni-nke.hu

³ SZATMÁRI Adrienn, PhD student, National University of Public Service, Faculty of Law Enforcement, Doctoral School of Law Enforcement.
<https://orcid.org/0000-0001-8329-2026>, szatmari.adrienn@uni-nke.hu

⁴ KUI László, Police Lieutenant Colonel, Assistant Lecturer, National University of Public Service, Faculty of Law Enforcement, Department of Border Policing.
<https://orcid.org/0000-0001-6411-4179>, kui.laszlo@uni-nke.hu

⁵ Hegyi (2007)

public administration. The followings could be listed among the objectives of the project: competence mapping with setting competence and development standards, competence-based selection, overview of suitability, elaboration of performance evaluation, moreover, to discover training opportunities appropriate for the organisation's special needs, and draft the related recommendations.

The definition of suitability is intended to cover the relation between the person and the profession, furthermore, their interaction in expected, good or outstanding qualities. It is obvious that the effective attitude at the workplace, i.e. suitability, requires the knowledge of job requirements (what?), appropriate reactions to the job requirements established by the organisational culture (how?), furthermore, relevant activities determined by the personality traits (why?).⁶

Suitability⁷ indicated such a process during which employees work efficiently for a longer period of time, meeting the average requirements, avoiding accidents and without health damages. During this period, it is not sufficient to meet the expectations of a certain position, the proper quality of the organisational socialisation process is also part of it. Regarding suitability, objective and subjective factors could be mentioned.⁸

Table 1: Suitability factors. Source: Table drawn by the authors.

Objective indicators	Subjective indicators
quantity and quality of performance	relationship between the employee and his/her colleagues, subordinates, superiors, communication style
efficiency	satisfaction–dissatisfaction
proportion of absenteeism and presence	flexible attitude, creativity, inventiveness
commitment	autonomy at work, being able to work without supervision
career growth	ability to lead others
training performance	results in the achievement of performance goals
expertise	knowledge of job requirements

⁶ Boyatzis (1982)

⁷ Hegyi (2009)

⁸ Virág L. szerk. (2009)

Competence is a basic ability, personal trait, motivational aspect which is necessary to perform an excellent work; it is measurable and can be developed. In case of each organisation, kind of work and position there are general and special competences, too which constitute solely a small part of the full competence models. One personal trait can be a competence in case it is relevant concerning the performance, and other personal traits cannot be used for individual performance evaluation. In case of sworn officers at law enforcement agencies, the general characteristics of the competences are:⁹

- continuous ‘validity’;
- emphasis on the actual behavioural features which are necessary to perform duty;
- expansion capability, adaptability and the back-to-back feature of the competence systems;
- coherent framework and language, ideation;
- predictability, transparency;
- results can be reconsidered;
- differentiation (general and specific);
- integration of researches, experiences;
- efficient participation in daily and practical work.

The competence systems concerned, which set a clear requirement system for both individuals and the organisation, accurately define the features of those skills, knowledge and personal traits which are necessary to do an efficient and excellent work. These appear in the selection, training, development and performance evaluation, as well.

Aptitude tests mean compliance between the requirements and opportunities of a certain position, and the applicant’s competences, furthermore, they also aim at the detection of individual differences. Aptitude tests promote employees’ placement and operation in such positions which correspond to their interests and abilities the most.

During selection, suitability tests mean the prediction of an employee’s behaviour, performance at the workplace and work quality through conducting targeted tests. This way, the number of those persons can be increased who perfectly fit the job at their new workplace. Klein¹⁰ emphasises that work-related knowledge is a significant criterion during selection which contains internal (aim of the work, employee’s tasks, work conditions) and external (job description, desired behavioural repertoire related to work, competence model, educational needs etc.) aspects. With regards to the selection models,¹¹ Thorndike’s traditional theory shall be highlighted who considered work and people separate units, moreover, he applied the principle of the ‘right man in the right place’. If we look at it, it is the description of the suitability technique. The model studied the criteria of efficient work with the help of job analyses, moreover, the probability of suitability too, and later, it was expanded by the definitions of job satisfaction theories.

⁹ Szelestey (2007)

¹⁰ Klein (2004)

¹¹ Hegedűs (2014)

Suitability Validation at the Police

The fitting test of non-commissioned border guard and police officers conducted in 2002¹² discovered that the suitability validation of the studied staff category required at least half a year, at most a period longer than 3 years. 60–70% of the staff can be considered suitable; its success depends on the personal traits and competences, while failure usually derives from the organisational structure, management system, operational difficulties and prevailing approach. It was important that leaders indicated a relative balance between the factors promoting and hampering suitability, while non-commissioned officers highlighted mainly the presence of complicating factors.

In addition to this, the investigation also revealed several components concerning the optimisation of the training system. It shall be noted that, from the perspective of successful suitability, workplace plays a greater role than the acquisition of general knowledge preparing for the performance of professional tasks, or the law enforcement training. Performance is one indicator of suitability which, however, confirms to have a close correlation with the training quality.

It has appeared among the recommendations that it would be justified to replace the selection and educational institution application systems with a competence-based solution which is better adapted to the job contents.

In the framework of the Twinning project, also the suitability criteria regarding home affairs organisations were set out in the research conducted ten years ago. According to the conclusions and organisational phenomena at that time, those sworn officer could be considered suitable who met the following requirements: was a member of the organisation for at least four years, precisely knew the job requirements and complied with the competence levels related to his/her job. His/her performance was at least on medium level that he/she could achieve without physical and mental damages. He/she was able to work autonomously complying with the provisions. His/her professional preparedness was relevant from the perspective of his/her job, he/she was able to apply his/her theoretical knowledge in practice as well, continuously followed the legal-organisational changes. He/she was professionally recognised, was mentioned as a leader model, enjoyed recognition, he/she was awarded. Joy in work and satisfaction were characteristic for him/her, had sense of achievement many times, enjoyed himself/herself at the workplace, eventually, he/she was motivated. He/she was open to development, self-learning. He/she was loyal to his/her organisation, identified with the organisational norms and objectives. He/she was integrated into the working environment where cooperation skill was characteristic for him/her.

¹² Virág et al. (2004)

The Selection System of Law Enforcement Agencies with Regards to the Applications to Law Enforcement Educational Institutions

The selection system of law enforcement agencies represents a quite complex, constantly changing and developing structure. Generally speaking, most sworn officers have been preparing for years – already during the secondary-school years – for starting their law enforcement career. The first manifestation of career motivation is usually the participation in education at a specialised secondary school which used to be secondary or vocational school education with home affairs specialisation (today it is called Law Enforcement and Civil Service Specialisation). This could be considered the zero level of selection; a watershed; the period of preparation for sworn officer duties when it is possible to acquire special knowledge, to lay the right career foundation and to target the preparation. Those pupils who are interested in a law enforcement career – coming from specialised or non-specialised secondary schools – can apply to the chosen law enforcement specialised high schools after the Baccalaureate.

In recent years, the secondary school education with policing specialisation has undergone several reorganisations as regards the duration of training, particular selection aspects, and also the name. In the framework of a training providing qualification listed in the National Qualification Register, police officers are educated in four law enforcement specialised schools (Adyiget Law Enforcement Vocational School, Körmend Law Enforcement Vocational School, Miskolc Law Enforcement Vocational School, Szeged Law Enforcement Vocational School). The duration of these trainings is two or one and a half years depending on whether the applicant has relevant professional bases and secondary school knowledge. Beyond this, part-qualifications in the framework of other, non-formal education can also be mentioned as an entry opportunity for the future or already employed county staff members (e.g. guard-patrol partner training, the current border hunter training) in the training spectrum offered by specialised high schools.¹³

At the same time, it is also possible to enter the regular staff through the higher educational segment which opportunity is provided by the Faculty of Law Enforcement at the National University of Public Service through offering several specialisations. The Faculty of Law Enforcement at the National University of Public Service provides such trainings which are necessary in order to fill those positions which require higher education qualifications at the Police, the National Directorate General for Disaster Management, the Hungarian Prison Service, Immigration and Asylum Office, the National Tax and Customs Administration, moreover, in the various fields of expertise of private security services. Currently, according to university prospectuses and regulations, students can be enrolled in 3-year-long, and from the 2017/2018 school year, in 4-year-long BA programmes on a full time basis or as correspondence BA programmes, furthermore, in 2-year-long distance learning MA programmes. In addition, from the

¹³ Molnár–Balla (2017)

2016/2017 school year, those students, who are enrolled in law enforcement courses on a full time basis, have ‘officer candidate’ status.

Border police officers, who are the focal points of this research, are trained in the BA programme in Law Enforcement Administration, Border Policing specialisation to perform their law enforcement duties.¹⁴ The expectation is to have such a qualified staff as an output who have special border policing knowledge, and are able to understand the tasks related to border control, border surveillance, criminal intelligence, border policing management, alien policing, asylum and public order. In case of the programme, the duration of which will expand to four years, the BA programme in Law Enforcement, Border Police specialisation is going to replace the former names; its content is adjusted to the new organisational-social expectations.

The output criteria are the followings: staff members shall have thorough knowledge regarding those leadership and management theories which cover the organisational structure, operation and management of the border policing service branch of the Police. Moreover, they shall have professional border policing knowledge concerning the EU and Schengen normative regulations, agencies and strategies. They shall be able to navigate in the European Union’s border policing information and information processing systems, furthermore, to perform integrated border management, border policing management and other professional tasks, and to handle conflicts resulting from the migration situation. Overall, the basic concept of law enforcement training is to provide various law enforcement agencies with such officers and non-commissioned officers as outputs who have up-to-date professional knowledge, moral values and personal traits in order to be suitable both in the home country and abroad.¹⁵

In case of those persons who are interested in a law enforcement career, with regards to both law enforcement high schools and university education, it is a general requirement to meet the criterion of entering service as a sworn officer, and to meet the selection and admission requirements. So, those persons can be members of a law enforcement agency who are capable of action, have their domicile in Hungary, have Hungarian nationality, and attained the age of eighteen. In addition, they shall have particular qualifications; health, psychological and physical qualifications based on which they are fit for duty; an unimpeachable background check, furthermore, – if their service grade justifies it – they shall have the positive, approved result of the national security check. Generally speaking, it is about such a person who is aware of and accepts the obligations and expectations laid down by regulations concerning service and duty, moreover, the limitation of particular fundamental rights by the Police Service Act.¹⁶

Among the requirements of duty service, as a special employment, public service status, clean criminal record, unimpeachable lifestyle (as regards the person himself/

¹⁴ Balla (2017a); Balla (2017b)

¹⁵ Boda (2016)

¹⁶ 2015. évi XLII. törvény (IV. 24.) – a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról – VI. 25. Available: http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=175262.348597 (Downloaded: 10.05.2018.)

herself and his/her close relatives), fitness, health and mental status are also subjects to check besides the employment criteria when applying to law enforcement educational institutions. In case of specialised high schools, it is a further admission requirement for the 2-year-long training to examine the applicant's level of literacy; and to have a successful human resources interview concerning both trainings with different duration. As regards the Faculty of Law Enforcement at the National University of Public Service, the age group is narrower (18–25 years) the members of which can apply for the full-time law enforcement programmes in the case of most specialisations and they shall have an intermediate-level (B2) complex language exam recognised by the state or an equivalent European Baccalaureate.

The admission point score system and the structure of evaluation regarding the physical, mental and health aptitude constitute further differences concerning the two training programme types.

Selection and Suitability in the Course of Regular Duty Service

With regards to duty service, physical assessment tests shall regularly be conducted and assessed prior to establishing and also in the course of the service status which is regulated by Act 57/2009 (X. 30.) jointly issued by the Ministry of Justice and Law Enforcement, the Ministry for Local Government and Regional Development and the Minister without Portfolio (on the Health, Psychological and Physical Fitness of the Regular Staff of Certain Law Enforcement Bodies, the Occupational Fitness of Civil Servants and Public Servants and Determining Capacity to Serve and Earn). Aptitude tests are conducted by the primary care physician of the specific agency, furthermore, its psychologist and a colleague who has physical education or sports expert qualification according to uniform professional principles, methods and criteria complying with the professional protocols. The types of aptitude assessment tests in the course of and prior to the service status are the followings according to the relevant act:

- prior to promotion to regular service, re-employment or entering the Police's special employment staff category (senior staff);
- when applying to law enforcement educational institutions;
- periodically in the course of the service status;
- prior to someone's position in the regular staff will be fix;
- prior to displacement from other law enforcement agencies or the Hungarian Army;
- prior to change in position;
- prior to deployment to special service;
- prior to and in the course of civil servant or public servant service;
- as a matter of urgency;
- prior to promotion to commander in duty;
- prior to and following deployment to foreign service.

Selection System Concerning the Ministry of the Interior’s Management

Selection procedures provide a complex assistance not only in case of employed staff but also in case of management. They promote duty to be as efficient as possible and also the suitability of those staff members who actually or allegedly have management skills and abilities.

From 1 March 2013, the Decree of the Minister of the Interior No. 2/2013 (I. 30.) (on the further training and management training system of the members of the official personnel of agencies reporting to the Minister of the Interior and on the replacement and management databank of law enforcement) – which has been amended several times since then – stipulates that such a person can be promoted to the position of ‘Head of Division’ or to a higher-level management position as regards law enforcement agencies who meets the selection procedure requirements set out by the Decree, and successfully meets the management training criteria laid down for that particular management level.

In addition to this, the Decree also includes the criteria system of the training to become a law enforcement leader or master leader, the objective of the talent support programme and its admission requirements.¹⁷ As part of the central human resources registry, law enforcement agencies have databanks concerning the junior staff and leadership which assist the concerned regular staff member’s planned promotion – based on merits and performance – and also facilitates to fill the fix law enforcement management positions with the appropriate persons.¹⁸

In addition, the Decree of the Minister of the Interior No. 31/2015 (VI. 16.) (on the human resources management concerning the members of the official personnel of law enforcement agencies reporting to the Minister of the Interior) makes it compulsory for the given agency to nominate at least three leader candidates (who meet the qualification requirements) when promoting someone to the vacant management position. The Ministry of the Interior’s new management selection procedure is conducted at the Department of Management Training, Development Training and Science Administration of the Ministry of the Interior – the name of which has been amended several times – where leader candidates will be listed in an order in a preliminary opinion based on to what extent the certain competency profiles match with the leadership competency profile contexts required by that management position.¹⁹

The new integrated leadership selection system is based on complex and organisation-specific researches during which a methodological procedure has been elaborated and a complex IT system has also been established focusing on the Ministry of the Interior’s management competences. The foundations of the management selection system were laid and its elaboration took place between 2012 and 2014 in the framework

¹⁷ Rigó–Simon (2016)

¹⁸ 2015. évi XLII. törvény a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról, 277. §. Available: http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=175262.348597 (Downloaded: 10.05.2018.)

¹⁹ Münnich et al. (2016)

of the ÁROP-2.2.17-2012-2013-0001 “New public administration carrier plan” project with the assistance of the Scientific Council for Domestic Affairs and the Ministry of the Interior, Directorate for Education, Training and Science.

The system includes 13 home affairs leadership competences on two levels: it assesses the quality of leadership skills and abilities on middle-management (Head of Division and Deputy Head of Department) and high-management level (Head of Department and higher-level positions). With regards to the two leadership segments, both the overlapping and distinct expectations of leaders, moreover, also the individual, social and primarily leadership competences can be seen (Table 1).

A leader’s suitability is validated if, on the middle-management level, principally the everyday operation of the own, smaller organisational unit while, on the high-management level, the management of a global organisation, innovative coordination from a managerial point of view and efficient establishment of external relations can be observed.²⁰

The leadership selection procedure consists of three parts where the particular parts assess the 13 leadership competences sometimes with a shift in emphasis, sometimes in a weighted manner. The candidates’ results are based on the results of the Comprehensive Leadership Selection Test, the individual, collaborative and group exercises in the framework of an assessment centre (AC), furthermore, the semi-structured competence-based leadership interview. The final result is presented during a one-to-one feedback session where it is possible to clear the questions arising. Such a competency profile is built in case of the candidates which is based on stanine and can be compared to the leadership competency profile defined and required by the leadership of the agency concerned.

Following the successful completion of the leadership selection procedure, the candidate will be registered in the databank of junior staff or leadership, moreover, he/she will be enrolled in a course to become a law enforcement leader or master leader which he/she shall accomplish.

Basic Law Enforcement Competences

Modelled on the home affairs leadership competences, also the basic law enforcement competences (Table 3) were elaborated with the assistance of the Scientific Council of the Hungarian National Police in the framework of the PACSDOP-2.1.5-CCHOP-16 “Strategic support for the replenishment with staff concerning the competitive public service” project based on the uniform basic competences in public administration.²¹

²⁰ Malét-Szabó (2015)

²¹ Malét-Szabó et al. (2018)

Table 2: Uniform basic competences in public administration. Source: Table drawn by the authors.

	Basic competence	Definition
1	Decisiveness	Recognises situations requiring decisions and based on the available information, makes such an optimal decision which could be expected in that case.
2	Cooperation	In order to perform his/her tasks, coordinates his/her actions and behaviour with others.
3	Emotional intelligence	Recognises and understands his/her and other persons' emotional state, moreover, correlations between behaviours resulting from this state. Deals with them according to the particular situation.
4	Ownership	When performing the task, recognises and takes into account the consequences of his/her decisions, actions and reports on them.
5	Responsibility	Being aware of his/her own abilities and opportunities, he/she is able to take firm actions in order to obtain the organisational objectives.
6	Efficient work	Professionally and carefully performs his/her tasks. Able to optimally exploit the available resources.
7	Communication skills	Able to clearly express himself/herself verbally and in writing according to the situation. Able to understand others' communication in a proper way.
8	Conflict management	Able to apply such methods or styles in controversial situations with the help of which conflicts can be eased.
9	Autonomy	Building on his/her knowledge and experiences, he/she is able to perform the assigned tasks without constant supervision and guidance.
10	Problem solving skills	Able to identify the occurring problems and draft solution opportunities. Able to choose such an alternative from the possible ones which results in the optimal solution.
11	Mental loadability	Able to keep and maintain his/her effectiveness in difficult, stressful situations.
12	Compliance, discipline	Able to learn the rules and norms imposed on him/her, comply with them and apply them in a proper manner.

It is visible that there is overlapping between the basic and leadership competences in many cases. While the indicators of individual suitability, adaptability to the organisation and duty service are mostly present among the basic competences, in addition to these, leadership also contains social-organisational functions.

In case of basic competences concerning public service, which take on even greater significance during the regular staff membership, the specific competency system of the particular law enforcement fields (e.g. border policing field of expertise) is currently under establishment. The integrated competence-based selection and training system (KOMP system) incorporates the characteristics of the fields of expertise in a targeted

manner through the elaboration of such analytical methodologies which are able to assess the focal points of the different fields of expertise, moreover, through providing a complex IT framework. The functionality of the KOMP system will be complete through these actions which clearly enables the conscious HR support of an individual's career path in a planned way.²²

Performance Evaluation

The review of the selection and its efficiency takes place at the time of the first competence-based performance evaluation or aptitude test when it becomes visible how the individual's previous results have improved, and it may be seen in which field and how much he/she shall develop in order to meet the higher requirements set by the job concerned.

The performance evaluation of the Police's regular staff is based on the Government Decree No. 10/2013. (I. 21.) on the individual benchmarking in the public service and Act XLII of 2015 on the Service Status of Professional Members of Law Enforcement Agencies. The individual performance evaluation contains compulsory and recommended components. When determining the level of individual performance evaluation, the organisational performance evaluation of the place of employment of that year – conducted according to the timetable and aspects set out by the Minister – shall be taken into account. The degree of performance in relation to the level of performance evaluation can be excellent, good, satisfactory, under average or unacceptable.²³

The competence-based evaluation of the workplace behaviour is conducted in the following categories according to the Government decree:

- evaluation factors of professionalism;
- evaluation factors of orderliness;
- evaluation factors of loadability;
- evaluation factors of working time;
- evaluation factors of personal and social competences;
- quality aspects of leadership (criteria for the evaluation of employees in leadership positions).

In the framework of the ÁROP 2.2.5 "Human resource management in the central public administration" project, a system for individual performance evaluation concerning public service was elaborated. In this system, the evaluation is conducted electronically, based on common methodology, and with the help of an integrated public service IT system. The following competences are listed in the Police's current performance evaluation system:²⁴

- decisiveness;

²² Malét-Szabó et al. (2018)

²³ Malét-Szabó (2015)

²⁴ Szeles (2016)

- managing/leading groups;
- ability to apply other types of knowledge (e.g. foreign language, IT knowledge);
- ethical behaviour/reliability;
- responsibility;
- determination, confidence;
- integrity;
- communication;
- conflict management;
- understanding others (empathy);
- motivating others;
- development of colleagues;
- autonomy;
- systems thinking;
- flexibility;
- strategic (analytical, conceptual) thinking;
- rule consciousness and discipline;
- level of applying professional knowledge;
- loyalty towards the organisation;
- organisational skills;
- performance evaluation skills;
- planning skills;
- customer orientation (partner oriented approach);
- managing change;
- openness to changes, sense of initiative;
- ability to jointly apply management techniques (plan, organise, lead, manage, decide, set requirements, delegate, supervise).

Suitability Validation Tests Concerning the Border Policing Regular Staff

Based on the experiences of the prior Police suitability validation tests, the border policing regular staff's testing was also started in the first half of 2018 in the framework of the current project. In order to make the future survey-based research ready, qualitative, structured interviews have been recorded with members of the leadership at the border police authorities. The outline of the interview followed the prior researches and was primarily based on leadership-expert experiences; and shows the mapping of the interviewees' personal opinions, evaluations and expectations of employees. 10 border policing leaders on middle- and higher-management level (Head of Divisions, Head of Department) appeared in the expert interviews who have country-wide experiences due to the various work locations.

Our questions have studied the following main topics:

- definition concerning suitability validation;

- suitability criteria (promoting and hampering factors, time, efficiency);
- characteristics of the border policing staff;
- quality and usefulness of the border policing training;
- components of fluctuation.

Based on the answers given to the questions and the results of content analysis, the followings can be established:

1. In your opinion, what makes a border police officer suitable?
In the border policing leaders' opinions, a suitable border police officer is prepared, demonstrates professionally consistent performance, shows autonomy at work and is able to develop, applies the proper professional knowledge on the proper level in the border policing field of expertise. Such a person is committed, dedicated, has an appropriate attitude, can deal with heavy workload, enthusiastic and motivated. This person is a team player who envisages his/her future in the border policing field of expertise.
2. In your point of view, which are the suitability criteria
 - a) from an organisational perspective?
The organisational criteria of suitability are loyalty, dedication, serving and understanding the organisational objectives, reliability and the ability to follow orders.
 - b) from the perspective of the organisational unit?
The criteria of suitability from the perspective of the organisational unit are professionalism, understanding of the professional job, autonomy, decisiveness, resilience, commitment, development needs, reliability, accuracy and flexibility.
 - c) from an individual perspective?
The criteria of suitability from an individual perspective are the development needs, autonomy, appropriate individual competences, best practice and knowledge, reliability, dedication and loyalty.
3. Which factors promote suitability
 - a) from an individual perspective?
Factors promoting suitability from an individual perspective are motivation, community thinking, care, helpfulness, positive working environment, upbringing, family environment, schooling, individual visions meeting organisational visions, work-related feedback, professionalism, curiosity.
 - b) from an environmental perspective?
Environmental factors promoting suitability are assistance, teamwork, positive working environment and atmosphere, camaraderie, supporting environment, good working conditions (predictable working time), development opportunities, family background, family/work balance, respect of the citizens.
4. Which factors hamper suitability
 - a) from an individual perspective?
Individual factors hampering suitability are lack of loyalty, bureaucracy, hierarchy, indifference, demotivation, lack of development needs, lack of (positive) feedback

- and support, constant negative feedbacks, lack of schooling and discipline, moreover, serving far from residence and family.*
- b) from an environmental perspective?
As regards environmental factors, identification difficulties, unpredictability, unsatisfactory labour conditions, lack of career opportunities, inefficient training system, conflict at the workplace, insecure family background, distance and excessive antipathy of the citizens hamper suitability.
5. Which events indicate suitability?
Event indicating suitability are career growth, autonomous, flawless work or work with few errors, efficient and responsible work, decisiveness, positive approach, positive mood, networking, staying at the organisation, leadership merit and award.
6. Which events indicate that a border police officer is not suitable?
Events indicating lack of suitability are the drop-out of this career path, change in the area of expertise if there are no work results, lack of autonomy, recurring errors, demotivation, indifference, negative approach, negative leadership opinions and disciplinary proceedings.
7. How much time is required to consider a border police officer suitable?
With regards to suitability time, the consulted persons determined a wide time interval (between 1 and 10 years); border police officers are considered suitable within slightly more than 4 years in average (average = 4.33) but individual differences were emphasised too.
8. What percentage of the border police regular staff, who you know, do you consider suitable?
Currently, the consulted leaders consider 61% (average = 61.25%) of the regular staff suitable but they formulated different, extreme opinions when evaluating this (between 10–90%).
9. What kind of strengths does the border police regular staff have?
According to the consulted persons, the regular staff's strengths derive from the organisational culture, cohesion, expertise, preparedness, logical way of thinking, good and prompt reactions to unexpected situations, problem solving, resilience, empathy (towards employees and citizens), appropriate local knowledge of the border territory, furthermore, ability to take measures and take into account the logistics.
10. What kind of weaknesses does the border police regular staff have?
With regards to weaknesses, the lack of motivation, practice, autonomy, sense of initiative and creativity must be highlighted besides the formulaic and unprofessional approach, lack of language skills and IT knowledge. In many cases, deficiencies derive from the fact that they are still not properly integrated into the Police's organisation.
11. Which are the areas to be developed concerning the border police regular staff?
Regarding fields to be developed, the consulted persons outlined the autonomous decision-making, efficient cooperation and problem solving, treating the people in a humane manner, trainings for the leadership-commander job, language skills, international and IT experiences, moreover, the integration of the complex law enforcement perspective.

12. In your opinion, in which fields do/did graduated students receive proper trainings?

The consulted persons mentioned mainly the general and border policing theoretical training as a proper training field. In addition to these, they put a great emphasis on the areas of expertise of law, foreign language, IT, leadership-management and public administration.

13. In which fields do/did they not receive proper training?

They felt rather unsatisfied with the practical knowledge, furthermore, IT knowledge, commander-leadership operation and measure tactics knowledge shall be improved.

14. Is there a difference between those border policing students' suitability who graduated at different educational institutions (e.g. NUPS, former: Law Enforcement College, Lajos Kossuth Military College)?

The majority of the consulted leaders considered the Lajos Kossuth Military College students' suitability better. A more efficient commander operation was mentioned during the evaluations but we experienced that they highlighted the disappearance of differences too. According to some leaders, law enforcement students benefit from the current system, they master the professional knowledge during their organisational socialisation process. Although they were trained for another field, they have the same chances when it comes to suitability.

15. To what extent does the training meet the job requirements of border police officers?

Regarding the relation between the training and requirements, leaders underlined a partial (half-half) consistency. They considered the legal and professional knowledge to be proper but the leadership-commander knowledge should be made clearer. According to their opinions, differences derive from the fact that although proper training is provided, higher and higher requirements are set out.

16. How could the training be better coordinated with the tasks occurring during service and duties?

As regards proposals, the development of the practical training aspects (situational exercises – service organisation, briefing, interview with the commander) appeared without exception. In order to support this, it is recommended to establish a more serious mentor system or, for example, to invite recognised guest officers. It appeared as a difficulty that due to the constantly changing task system, if there is a change in the training system, often it is possible to have a follow-up only.

17. What could foster border police officers to stay at the border policing service branch?

The consulted leaders said that predictability, love of job, proper career and salaries, career growth and development opportunities, leadership receptive to new proposals, more humane service organisation, reasonable requirements, place of employment close to the residence, individual motivating benefits and foreign study visits are such aspects which contribute to staff retention capabilities. To this end, it is essential to select the proper students, it is proposed to select them from the non-commissioned

officer staff, and furthermore, the esteem and respect toward the border policing area of expertise within the Police's organisation are also indispensable.

18. What does the phenomenon of fluctuation influence in case of the service branch?

Fluctuation is influenced by lack of career growth, lack of staff retention capabilities compared to the civil sector (the consistency between salaries and expected tasks is problematic), the complexity and quantity of the work to be done, lack of tolerance towards mistakes, moreover, more progress checks and increased workload. In many cases, applicants do not consider this career to be a profession which is deepened if the incorrect premises will not be corrected and the pieces of information are inaccurate.

19. What did you do to promote suitability?

With regards to the leadership support of suitability, several commander care aspects emerged, for example, the efforts to satisfy individual needs, interviews, proposing trainings, effective mentoring and supervision (positive feedback, guidance), emphatic and patient attitude, professional assistance, cooperation, teamwork and ensuring cohesion. The leaders' self-development can greatly contribute to all these.

20. What could still be done?

Concerning this question, the various benefits (pension, recreation, studies), periodically organised forums and the opportunities of the educational reform (practical training) were mentioned. Targeted selection is a significant point which is only possible along reasonable information. Nevertheless, development ideas appeared also on individual level (e.g. closer relationship with the staff during free time activities).

21. Is there anything else we have not talked about and you consider significant?

The following ideas, terms emerged as such thoughts which shall be specified: proportional task distribution on country-level, esteem, respect, fluctuation within the organisation (border police officers are at a different place).

From the summary of the interview results, it shall be highlighted that among the suitability criteria, both professional and personality-related factors appeared with emphasis on the general (e.g. loyalty, motivation, and loadability) and professional characteristics (e.g. future vision in the border policing career). The suitability time (4.33 years) show a slightly increasing trend while the staff, whose suitability can be considered validated, shows similar ratio (61%) compared to previous researches. The regular staff's strengths are organisation-specific (e.g. cohesion, prompt reaction, and resilience); concerning weaknesses, the lack of practical knowledge and leadership skills, abilities and their improper quality can be outlined. Regarding the educational system, the consulted leaders put a great emphasis on the general and border policing knowledge, however, besides the high-level theoretical training, the restructuring of practical training was proposed so that the training and job requirements could be in balance. As regards fluctuation, the balance between private life and workplace, performing service far from the family and the typical police obstacles (e.g. working condi-

tions, career growth-related difficulties, benefits of the public sector) were problematic. The consulted leaders represent a high-level commander care with regards to supporting suitability; they try to integrate their employees into the organisation at several platforms, to support and enhance their performance.

Summary

The increasing popularity of suitability validation tests with regards to the different selection methodologies reflects the significance of selection efficiency. Concerning the Police, several suitability tests have previously been conducted, and it is a currently ongoing process according to the relevant decrees in the framework of the distinct aptitude tests and selection procedures. In this study, the different law enforcement selection procedures have been reviewed as regards new joiners, employees and leadership focusing on the different competency measuring procedures.

Along the wide theoretical frameworks and previous research results, the suitability testing of the Police's border police regular staff was started in the framework of this project in the first half of 2018. Its first step was a qualitative research where the personal opinions, experiences and expectations of members of leadership at the border police authorities were summarised.

REFERENCES

- Balla József (2017a): Felsőfokú szakirányú képzés a Határrendészeti Tanszéken 2005-ben és 2015-ben. In Varga János ed.: *A határrendészeti tisztképzés negyedszázada*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó. 47–54.
- Balla József (2017b): Border Guard Training in Hungary Ensuring the Security of the Schengen Area. *Hadtudományi szemle*, Vol. 10, No. 3. 449–462.
- Boda József (2016): A Nemzeti Közszerületi Egyetem Rendészettudományi Kar feladatai a rendészeti képzésben. *Határrendészeti Tanulmányok*, Vol. 13, No. 1. 4–22.
- Boyatzis, Richard E. (1982): *The Competent Manager: A Model for Effective Performance*. New York, Wiley.
- Hegedűs Judit (2014): A vezető-kiválasztás elméleti háttere. In Hegedűs Judit ed.: *Tanulmánykötet a belügyi vezető-kiválasztási eljárásról*. Budapest, Belügyminisztérium. 5–9.
- Hegy Hella (2007): Kompetencia alapú személyzet-kiválasztás a rendészeti szerveknél. *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények*, No. 7. 147–151.
- Hegy Hella (2009): A munkapszichológia és a szervezetlélektan szerepe a rendvédelemben. *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények*, No. 10. 265–270.
- Klein Sándor (2004): *Munkapszichológia*. Budapest, Edge 2000 Kiadó.
- Malét-Szabó Erika (2015): Az új belügyi vezető-kiválasztási rendszer elemeinek értékelése a szilárd erkölcsiség mutató mérésére javasolt SZEMmodell tükrében. In Malét-Szabó Erika ed.: *Az erkölcsi értékrend és a személyiség közötti kapcsolat vizsgálati szempontjai*. Budapest, Belügyminisztérium. 156–191.
- Malét-Szabó Erika – Hegy Hella – Hegedűs Judit – Szeles Erika – Ivaskovics Krisztián (2018): *Rendőri alapkompentenciák az egységes közszolgáltatói alapkompentenciák tükrében*. Available: www.bm-tt.hu/rtt/assets/letolt/rt/201801/04_Szeles_Erika_Rendori_alapkompentenciak.pdf (Downloaded: 10.05.2018.)

- Molnár Henrietta – Balla József (2017): A határrendészeti továbbképzés helyzetértékelése. *Határrendészeti Tanulmányok*, Vol. 14, No. 4. 4–27.
- Münnich Ákos – Malét-Szabó Erika – Rigó Bernadett – Szatmári Adrienn (2016): *A bevezetett új vezető-kiválasztási eljárás során keletkezett (összesített és rész-) eredmények összefüggéseinek feltárása az egyéni jellemzőkkel*. Budapest, Belügyi Tudományos Tanács.
- Rigó Éva Bernadett – Simon Mária (2016): A vezető kiválasztás egykor és ma – megfeleléstől az eredményességig. *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények*, No. 17. 253–258.
- Szeles Erika (2016): *Módszertani útmutató – a Rendőrségnél végzett pszichikai alkalmassági vizsgálatok és az ahhoz kapcsolódó gondozási tevékenység szakmai protokollja*. Budapest, ORFK Személyügyi Főigazgatóság Egészségügyi Szakirányító és Hatósági Főosztály.
- Szelestey Judit (2007): Kompetencia modul. In Virág László et al.: *Összefoglaló tanulmány a kompetencia alapú HR-rendszer alkalmazásához*. Budapest, Európai Twinning Projekt, Duna Palota Kulturális Kht. kiadója. 31–130.
- Virág László szerk. (2009): *A rendvédelmi pszichológiai tevékenység szakmai protokollja*. Budapest, Rendőrség Tudományos, Technológiai és Innovációs Tanács.
- Virág László – Szeles Erika – Könyves Tóth Előd (2004): *Kutatási jelentés – A rendészeti szakközépiskolákban 2002 júniusában végzett határőr és rendőr tiszthelyettesek bevélelvizsgálata*. Budapest.

Legal References

2015. évi XLII. törvény (IV. 24.) a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról. Available: http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=175262.348597 (Downloaded: 10.05.2018.)
- 57/2009. (X. 30.) IRM-ÖM-PTNM együttes rendelet az egyes rendvédelmi szervek hivatásos állományú tagjai egészségi, pszichikai és fizikai alkalmasságáról, közalkalmazottai és köztisztviselői munkaköri egészségi alkalmasságáról, a szolgálat-, illetve keresőképtelenség megállapításáról, valamint az egészségügyi alapellátásról. Available: http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=125025.356036 (Downloaded: 10.05.2018.)
- 2/2013. (I. 30.) BM rendelet a belügyminiszter irányítása alá tartozó szervek hivatásos állományú tagjainak továbbképzési és vezetőképzési rendszeréről, valamint a rendészeti utánpótlási és vezetői adatbankról. Available: http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=158730.348992 (Downloaded: 10.05.2018.)
- 31/2015. (VI. 16.) BM rendelet a belügyminiszter irányítása alá tartozó rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományát érintő személyügyi igazgatás rendjéről. Available: http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=176147.348441 (Downloaded: 10.05.2018.)

A bűnszervezetek és a költségvetési csalás kapcsolata Magyarországon

BALLÁNÉ SZENTPÁLI Edit¹

*Magyarországon a rendszerváltást követő években korábban soha nem tapasztalt bűnözési hullám söpört végig. A bűnözés új dimenziója nyílt meg az-
zal, hogy az elkövető egy egész szervezet súlyát, erejét tudta maga mögött. Kezdetben a szervezett bűnözés egy része jellegzetesen a magas adótartalmú (jövedéki) termékekre, továbbá a jogosulatlan adó-visszaigénylésekre és más gazdasági jogsértésekre koncentrált. Az elkövetők a legális tevékenységgel elérhetőnél, lényegesen magasabb profitot tudtak megszerezni. 2015-től érzékelhetően növekedtek a bíróságokon az úgynevezett körbeszámlázásos ügyek. Ezekben az ügyekben számlabefogadó és kibocsátó gazdasági társaságok láncolatai szerepelnek, amelyek jelentős károkat okoztak az állami költségvetésnek. Ezek az esetek gyakran éveken keresztül felderíthetetlenek maradtak, míg végül a nyomozó hatóságok fel nem fedték azokat. Mind a vád, mind pedig a bíróság jogerős döntése szerint ezeket a cselekményeket bűnszervezet keretében valósították meg. Az igazságügyi eljárások tapasztalatai alapján a bűnszervezeteket mielőbb szét kell bontani. Így a legkritikusabb kérdés az, miként csökkenthető az ehhez szükséges idő?*

Kulcsszavak: költségvetési csalás, bűnszervezet, közgazdaság

Bevezetés

A politikai-gazdasági struktúraváltás, a gazdaság átalakításának ellentmondásai, a privatizáció, a társadalmi polarizáció és a bekövetkezett morális értékválság megteremtette a bűnözés minőségi változásának feltételeit, amelynek köszönhetően a rendszerváltást követő években korábban soha nem tapasztalt bűnözési hullám söpört végig Magyarországon. Korábban csak csírájában élő szervezett bűnözés mind erősebbé vált, struktúrája átalakult, kriminogén jegyei letisztultak, ismérvei törvényszerűvé váltak.² A szervezett bűnözés új dimenziót nyitott a rendszerváltást követően Magyarországon azzal, hogy a tényleges elkövető egy egész szervezet súlyát, erejét tudta maga mögött és ez a súly, erő még inkább bátorította az elkövetőket a szervezettel való együttműködés esetén, de fenyegető és gátló is volt abban az esetben, ha a szervezettel szembe fordult.³

¹ Dr. BALLÁNÉ Dr. SZENTPÁLI Edit, büntető bíró, Debreceni Törvényszék
Edit SZENTPÁLI BALLÁNÉ, trial judge, Tribunal of Debrecen
<https://orcid.org/0000-0002-2173-9475>, d.ballalajos@gmail.com

² Bencze (2001) 46–47.

³ Bócz (2001) 5.

A bíróságokon nagy számban fordul elő vagyron elleni, továbbá gazdasági bűncselekmény. E tényállásokkal összefüggésben az elmúlt néhány évben megszorodott a bünszervezetben elkövetett bűncselekmények száma. Ennek tükrében dolgozatom célja a 2012–2018 közötti időszakban elkövetett, és (bírói szakban) jogerősen befejezett költségvetési csalási ügyek vizsgálata. Ezekben az esetpéldákon keresztül mutatom be a bünszervezeti keretek között történt elkövetés jogalkalmazói megítélésével kapcsolatos dilemmáinkat. A dolgozat a büntetéskiszabási gyakorlat elemzését nem tartalmazza, tekintettel arra, céloim kizárólag a bünszervezet fogalmának vizsgálatára terjed ki.

A szervezett bűnözés történeti előzményei a rendszerváltásig

A mai értelemben vett bűnbandák kriminális veszélyessége már évszázadokkal korábban, a felvilágosodás büntetőjogi gondolkodásában megjelent. Az 1795-ös Büntető Kódex-tervezetünk alapelvei között tartalmazta:⁴ „Ha többen társultak büntettek elkövetésére, az ilyenben részt vevő vádlott – még abban az esetben is, ha ténylegesen csupán egyetlen büntett elkövetéséhez nyújtott segítséget – az összes többi bűnért is köteles felelni, amelyet azon idő alatt követnek el, míg ő bizonyíthatóan a társaság tagja volt.” A korabeli reformkori szerzők közül Szokolay István,⁵ Schnierer Aladár⁶ és Fayer László⁷ foglalkoztak a bünszövetség és a bűnbanda kérdésével.

Az 1843. évi javaslat⁸ részletesen szabályozta a bünszövetség fogalmát, eszerint: „Midőn többen, valamely közösen célba vett büntettnek egymás segítségével leendő végbevételére, előre határozottan összeszövetkeznek, ha a célba vett büntett csakugyan bevégeztetett, mindené szövetkező, ki a szövetkezésnek következtében a büntettnek elkövetése előtt vagy azalatt vagy után arra együtt munkálkodott, vagy pedig azáltal, hogy a véghezvitelnél szándékosan megjelent, készséget az együtt munkálkodásra megmutatta, mint bünszerző azon büntetés alá esik, melyet azon büntett rendel a törvény, s minél nagyobb volt a befolyása a szövetkezők elhatározására, minél több részt vett a büntettnek elkövetésében, a beszámítás reá nézve annál súlyosabb leen.” Az 1878. évi V. Csemegi-kódex⁹ a szövetség fogalmát az előkészület sajátos formájának tekintette, de kizárólag felségsértés, hűtlenség vagy lázadás esetén rendelte büntetni. A 132. § szerint: „A szövetség létrejött, ha két vagy több személy a felségsértés elkövetését közösen egyetértéssel elhatározza.”

A Hatályos Anyagi Büntetőjogi Szabályok Hivatalos Összeállítása 232. pontjának (2) bekezdése¹⁰ társadalmi tulajdon ellen irányuló büntett elkövetése esetén halálbűn-

⁴ Hajdu (1971) 394.

⁵ Szokolay (1848) 71–72.

⁶ Tóth (2015) 1–5.

⁷ Fayer (1905) 318–319.

⁸ 1843-ik magyar büntető törvénykönyvi javaslat (1865) 16.

⁹ 1878. évi V. Törvényczikk, A magyar Büntető Törvénykönyv, a büntettekről és a vétségekről (1911).

¹⁰ A Hatályos Anyagi Büntetőjogi Szabályok Hivatalos Összeállítása (1952)

tetést is kilátásba helyezett, ha a cselekmény elkövetésében bünszövetkezet kettő vagy több tagja vett részt.

A bünszövetség mai fogalmának megalkotása az 1961. évi V. Büntető Törvénykönyvhöz¹¹ kapcsolható. A 114. §-a szerint: „Bünszövetség akkor létesül, ha kettő vagy több személy bűncselekményeket szervezetten követ el, vagy erre nézve megállapodik.” A törvény miniszteri indokolása szerint a szövetség ott jelent minőségi ugrást a veszélyesség terén, ahol a tagok egyben magát a bűnözést szervezik meg, vagy ismétlődően vagy éppen rendszeresen akarják folytatni bűnös tevékenységüket.¹²

Magyarországon az 1970-es évek második felében jelentkeztek a szervezethez való első jelei. Katona Géza,¹³ Tauber István,¹⁴ Szabó András¹⁵ és Dános Valér¹⁶ tanulmányai szerint bővültek a lakosság bevételi forrásai, felgyorsult a kiskereskedelmi forgalom. Változás következett be a bűnözés struktúrájában, különösen a lakásbetörések szervezethez való erősödött. A megváltozott társadalmi és gazdasági viszonyok a kiemelkedően nagy hasznot biztosító bűnöző társulások megalakulását elősegítette.

A büntetőjogi szabályozás kérdései a rendszerváltást követően

Az 1990-es éveket továbbra is a bűnözés nagyarányú emelkedése jellemezte. Katona Géza¹⁷ vizsgálatai szerint megjelentek az „olajügyek”, a gépjárműlopások, a kábítószer-kereskedelem, az embercsempészet.¹⁸ A rendszerint magas fokú szervezethez való, műszaki felkészültséget és pénzügyi eszközöket igénylő hamisítással elkövetett bűncselekmények száma is nagy arányban emelkedett, például a pénzhamisítás.¹⁹ A szocialista országokban olyan korábban ismeretlen gazdasági bűncselekmények kezdtek kibontakozni, mint a deviza- és a vámbűncselekmények, illetőleg az adó- és társadalombiztosítási csalás.²⁰ Megszületett a gazdasági társaságokról szóló 1988. évi VI. és a gazdasági társaságok átalakulásáról rendelkező 1989. évi XIII. törvény.²¹ A megkezdett privatizáció lehetőséget nyújtott a bűncselekmények elkövetésére.²² A szervezettebb elkövetési formát mutató elkövetők jellemzően karrierbűnözők lettek és egzisztenciájuk alapja a folyamatos kriminalitás lett.²³ A szervezett bűnözés körvonalainak határozottabb kialakulását előmozdították a hazánkban megjelent külföldi bűnözők is.²⁴

¹¹ 1961. évi V. törvény a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyve (1962)

¹² 1961. évi V. törvény a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyve (1962) 203–204.

¹³ Katona (2000) 5–6.

¹⁴ Tauber (2000) 244–252.

¹⁵ Szabó (1987) 68–72.

¹⁶ Dános (1990a) 31–32.

¹⁷ Katona (2000) 10–20.

¹⁸ Déri (2000) 42–43.

¹⁹ Katona (2000) 20–22.

²⁰ Domokos (2000) 78–84.

²¹ Németh (1992) 52–53.

²² Tóth (2015) 3.

²³ Rosta (2016) 436–437.

²⁴ Katona (2000) 8–9.

A Legfelsőbb Bíróság 1995. februári 154. számú Büntető Kollégiumi állásfoglalása²⁵ hozott újabb változásokat: „A társas bűnelkövetés sajátos formája a szervezett bűnözés. E bűnelkövetési mód kiemelkedő veszélyessége miatt nyomatékos súlyosító körülmény, ha az ügyben a szervezett bűnözés ismérveit lehet megállapítani és az elkövető olyan részeként hajtotta végre a bűncselekményt.” Ezt követően a szervezett bűnözés tételes jogi szabályozása 1997 és 2001 között több lépcsőben történt. Az 1997. évi LXXIII. törvény²⁶ volt az, amely elsőként szabályozta a magyar jogrendszerben a bünszervezet fogalmát: „[B]űncselekmények folyamatos elkövetésére létrejött olyan – munkamegosztáson alapuló – bünszövetség, amelynek célja a rendszeres haszonszerzés.” A törvényhozó a meghatározó jegyeket emelte ki a fogalom megalkotásakor, így a munkamegosztást, a rendszeres haszonszerzést, azaz az üzletszerű és folyamatos elkövetést.²⁷

Az Európai Unió Tanácsa 1998. december 21-én együttes fellépést fogadott el az Európai Unió tagállamaiban a bűnöző szervezetben való részvétel bűncselekményre nyilváníásáról.²⁸ Az együttes fellépés 1. cikke határozta meg a bűnöző szervezet, míg 2. cikke a szervezett bűnözői csoport fogalmát. A 2282/2000. (XI. 29.) Kormányhatározat²⁹ alapján a belügyminiszter aláírta az ENSZ keretében létrejött egyezményt a határon átnyúló szervezett bűnözés ellen. Ezért újabb lépést jelentett a bünszervezet fogalmát illetően az 1998. évi LXXXVII. törvény,³⁰ miszerint bünszervezet: „[A] bűncselekmények rendszeres elkövetése révén, haszonszerzés végett létrejött olyan bünszövetség, amely feladatmegosztáson, alá-felé rendeltségi rendszeren és személyi kapcsolatokon nyugvó szerepvállaláson alapul.” Érdemi eltérés a folyamatos és a rendszeres elkövetés volt. Új elemként lépett be az alá-felé rendeltség és a személyi kapcsolatokon nyugvó szerepvállalás, amelynél a szervezettséget és a hierarchiát kívánták nyomatékosítani.³¹ Máig hatályos szabályozást teremtett a 2001. évi CXXI. törvény,³² miszerint a „bünszervezet három vagy több személyből álló, hosszabb időre szervezett összehangoltan működő csoport, amelynek célja ötévi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmények elkövetése”. A törvény célja egyértelműen a szervezett gazdasági bűnözés elleni hatékony fellépés volt.³³ A gyakorlatban mind a bünszövetség, mind a bünszervezet fogalmának értelmezésében nagy segítséget nyújtott a Legfelsőbb Bíróság IV. számú Büntető Elvi Döntése.³⁴ A módosítást jelentősen befolyásolta az ország jogharmonizációs kötelessége a 2000. december 14-én Palermóban aláírt, az Egyesült Nemzetek Szervezete keretében lét-

²⁵ A hatályos Büntető anyagi jogszabályok és a vonatkozó Alkotmánybírósági és Legfelsőbb Bírósági iránymutatások gyűjteménye (1999).

²⁶ 1997. évi LXXIII. törvény.

²⁷ Búzás–Nagy (1999) 47–53.

²⁸ Bezsényi (2015)

²⁹ 2282/2000. (XI. 29.) Korm. határozat.

³⁰ 1998. évi LXXXVII. törvény 35. §.

³¹ Tóth (2015) 4–5.

³² 2001. évi CXXI. törvény.

³³ Gellér (2004) 29–30.

³⁴ A hatályos Büntető anyagi jogszabályok és a vonatkozó Alkotmánybírósági és Legfelsőbb Bírósági iránymutatások gyűjteménye (1999)

rejött egyezmény, a határokon átnyúló szervezett bűnözés ellen. Az egyezmény értelmében: „[O]lyan bűnözői csoportról van szó, amely legalább három főből áll, e bűnözői csoport hosszabb időre szerveződött, e bűnözői csoport összehangoltan működik, e bűnözői csoport létének meghatározott célja van, e cél nem más, mint olyan szándékos bűncselekmények elkövetése, melynek büntetési tétele legalább 5 évi szabadságvesztés.”³⁵

Uniós csatlakozásunk előtt Finszter Géza és Irk Ferenc³⁶ tekintette át térségünk szervezett bűnözését. Véleményük szerint ennek célja az extra profit megszerzése, amelynek érdekében a szervezet nem válogat az igénybe vett eszközökben. Nagyfokú látencia és konspiráltság jellemzi, amelyet szigorú alá-fölé rendeltségi viszonyok konzerválnak. Az egyes bűnözői csoportok elkülönülten, egy-egy meghatározott területen, meghatározott árukörrel, bűncselekményfajtaival foglalkoznak, ugyanakkor a tevékenységi kör egyes szálai az egész országra kiterjednek.³⁷ Az ORFK Bűnügyi Főigazgatósága szerint hazánkban 2005-ben mintegy 50 bűnözői csoport és azok több alcsoportja tevékenykedett. A szerveződések alapja anyagi indíttatású volt. A tagjai túlnyomórészt magyar állampolgárok voltak, de erősödött az orosz, délszláv, arab, török, svájci csoportok alkotta szervezett bűnözés száma is.³⁸

A hatályos szabályozás sajátosságai

A 2012. évi C. törvény (továbbiakban: Btk.)³⁹ a bűnszervezet fogalmát az értelmező rendelkezések között, a 459. § (1) bekezdés 1. pontjában határozza meg. E fogalmat a Magyarország 2020. évi központi költségvetésének megalapozásáról szóló 2019. évi LXVI. törvény módosította. Az új definíció szerint: a bűnszervezet legalább három személyből álló, hosszabb időre, hierarchikusan szervezett, konspiratíván működő csoport, amelynek célja ötévi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmények elkövetése. Szükségesnek tartom megjegyezni, hogy a hatályos szabályozást illetően a bűnszervezet megjelenése az utóbbi időben hangsúlyossá vált a kábítószerrel visszaélés, valamint a költségvetési csalás körében, illetve különböző nemzetközi tendenciák alapján a migrációhoz kapcsolódóan az embercsempészes, valamint az emberkereskedelem tényállásaihoz kapcsolódóan, de más területeken, mint például a csúcstechnológiai bűnözés terén is.

³⁵ Blaskó (2016) 377–380.

³⁶ Finszter–Irk (2001) 14–57.

³⁷ Bencze (2001) 48–53.

³⁸ Tóth–Kóhalmi (2016) 618.

³⁹ Bűnszervezet: három vagy több személyből álló, hosszabb időre szervezett összehangoltan működő csoport, amelynek célja 5 évi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmények elkövetése.

A szervezett bűnözés fogalm meghatározásának kérdései

A szervezett bűnözés kifejezés két évtizede olyan fogalom volt, amely kizárólag az Észak-Amerikában működő szicíliai–amerikai csoportok leírására volt alkalmas. Mint már említésre került, hazánkban az 1970-es évek végén a nagy betörési hullám irányította rá a figyelmet a bandák szerkezetében megfigyelhető jellegzetességekre. Innentől kezdve hosszas vita indult meg a fogalomalkotás körül. A szervezett bűnözés fogalma minden országban eltérő, amelynek igazodnia kell az adott ország alkotmányos elveihez, ugyanakkor szükséges, hogy rugalmas is legyen, hiszen csak így követheti a szervezett bűnözés dinamikáját.⁴⁰ Dános Valér⁴¹ akként foglalt állást, hogy a szervezett bűnözés társulások, foglalkozásként úzött hivatásos vagyonszerző, egzisztenciateremtő hatású bűnözési forma, amely munkamegosztáson alapul, magas fokú konspiráció mellett valósul meg, és behatol a legális vállalkozásokba, esetenként a közhatalomba is. Borai Ákos⁴² szerint: „[A] szervezett bűnözés az adott társadalom összébűnözésének része, alapstruktúrája, a bűnözés különös szintű szelvénye, amelyeket azoknak a hivatásos bűnözőknek a bűncselekményei képeznek, akik valamely bűnöző társulás tagjaként követnek el tervszerűen, súlyos bűncselekményeket erőszak⁴³ vagy más megfélemlítésére alkalmas eszköz igénybevételével.” Buzás Huba, illetve Nagy Sándor⁴⁴ véleménye szerint: „[A] szervezet olyan intelligens rendszert alkotó struktúra, amely a munkamegosztás produktumaként valamely cél által előírt eredmény érdekében a feladatok differenciáltabb és integráltabb ellátása végett emberek szervezett közösségének normák által szabályozott formáját ölti és mint ilyen, egymással kölcsönhatásba lépő alkotóelemekből, viszonyokból és folyamatokból áll.” Szabó Géza⁴⁵ álláspontja pedig az, hogy: „[A] szervezett bűnözés olyan hatalom – vagy haszonszerzési célzatú, összességükben vagy önmagukban is kiemelkedő jelentőségű bűncselekmények tervszerű végrehajtása, amelyek elkövetésében több személy vesz részt, akik hosszú ideig működnek együtt munkamegosztással, és kiterjedt – nemzetközi – kapcsolatokat tartanak fenn más bűnöző szervezetekkel.”

A nemzetközi bűnözés (például körhíntacsolás, árucsempészet) kategóriáin kívül is jellemző a bünszervezetekre, az úgynevezett polikriminalitás. Ebből következik, hogy a csoportok tevékenysége jelentős arányban csak nemzetközi szinten értelmezhető, hiszen abban gyakran több ország egyszerre érintett. A bünszervezetek több országban, több alaptervékenységet, illetve kiegészítő tevékenységet végezhetnek. Az alaptervékenységekből származó bűnös bevétel tisztára mosása pedig lehetséges egy har-

⁴⁰ Bócz (2008) 6.

⁴¹ Dános (1990b) 25–26.

⁴² Borai (1992) 13.

⁴³ Meg kell jegyezni, hogy az utóbbi évek európai szervezett bűnözését az erőszakkerülés jellemzi, mert az felkelti a bűnüldöző hatóságok figyelmét, amiben ellenérdekeltek a bünszervezetek. Ha ultima ratióként alkalmaznak is erőszakot, azt inkább saját tagjaikkal szemben teszik. Vö. *European Union Serious Organised Crime Threat Assessment 2017. Crime in the age of technology* (2017) 16.

⁴⁴ Buzás–Nagy (1998) 203.

⁴⁵ Szabó (1999) 49–50.

madik országban olyan helyen is, ahol sem alap-, sem kiegészítő tevékenységet nem valósítanak meg. A legális gazdaságba történő befektetés pedig mindezekről függetlenül, egy újabb országban is történhet. A jelenségre az Europol már 2004-ben felhívta a figyelmet, és a legfrissebb SOCTA-jelentés 2017-ben publikált nyílt változata szerint az Európai Unió területén aktív bűnszervezetek 45%-ára, azaz 2250 szervezetre igaz a polikriminalitás.⁴⁶

A bűnszervezet működési sajátosságai, a rendszerváltást követően született jogesetek tükrében

Hazánkban az eddigi nyomozások eredményeképpen felfedésre kerültek bűnszervezetek. Annak vezetői, tagjai bíróság előtt felelősségre lettek vonva. A médiából legismertebb a „fekete sereg” vezetője, Magyar Róbert és a szervezet tagjai, míg a Marian Cosma-ügyből Sztojka Iván mint vezető és a szervezetének tagjai. Budapesten több szórakozóhely működtetésével és rendőrök megvesztegetésével, utcai leszámolásokkal kapcsolatban merült fel Prisztás József, Portik Tamás és Vizoviczki László neve. Nyilvánvalóan az ügyeket felgöngyölítő nyomozók részletesen megismerték e bűnszervezetek létét, vezetőit, tagjait, azok mindennapi életét. Ennek ellenére álláspontom szerint kicsiny hazánkban oly mély társadalmi gyökerekkel rendelkező bűnszervezet, mint amelyek Dél-Olaszországban, Amerikában és Kínában kialakultak, több évszázados bűnözésre tekintenek vissza, nem alakultak ki. E bűnözőcsoportokat a nyugat-európai szervezett bűnözéshez, észak-amerikai gengszterizmussal vagy éppen dél-amerikai, esetleg távol-keleti bűnözéssel egybevetni helytelen lenne.⁴⁷ Teljesen egyetértek Borai Ákos megállapításával, miszerint nem lebecsülendő a hazai szervezett bűnözés sem, de oly markánsan, mint ahogy az Nyugat-Európában, Dél-Amerikában, Kínában megjelenik, hazánkban nem. A bíróság elé került ügyek ismeretében véleményem az, hogy a bűnszervezet vezetői, tagjai önös anyagi érdekeik végett szerveződnek össze, céljuk kizárólagosan saját anyagi jómódjuk megteremtése azáltal, hogy területet foglalnak, majd azt védelmezve és a rendszeres bűncselekmények elkövetése révén a saját profitjuk megteremtésére törekednek. Nincsenek meg a szoros családi kapcsolatok, a lebukás veszélye esetén egymást nem védelmezik, nem törekednek a büntetőeljárás megghiúsítására, csupán annak elhúzására. A büntetőeljárás során széles körű bizonyítást kell lefolytatni annak érdekében, hogy a hatályos Btk. 459. § (1) bekezdés 1.) pontjában meghatározott bűnszervezet fogalom bizonyítást vagy megcáfolást nyerhessen. A Legfelsőbb Bíróság egyik ügyében az alábbi iránymutatást adta ezzel kapcsolatban: „[E] fogalmat a valódi tartalma szerint kell kezelni, mert az ennyi és nem több. Nem arról van szó, hogy e fogalmat elnagyoltan és sommásan szabályozták, hanem arról, hogy a bűncselekmény bűnszervezetben elkövetésének megállapításához a törvényi követelményeken túlmenő többletkövetelmény nem szükséges. A fogalmi ismérvek törvényi

⁴⁶ *European Union Serious Organised Crime Threat Assessment 2017 (2017); European Union Organised Crime Report 2004 (2004)*

⁴⁷ Borai (1992) 13.

meghatározása kimerítő, azok más ismérvekkel nem bővíthetők. Egyértelmű a csoport minimális létszámának meghatározottsága, szervezettsége, összehangolt működése lényegileg ténykérdés, míg a szervezett működés hosszabb időtartamára és a csoport céljára a tényállás értékelésével lehetséges következtetést levonni.”⁴⁸ A fentieknek megfelelően lássuk, mit takarnak a tényállási elemek.

A Büntető Törvénykönyvben megfogalmazott minimális három fővel működő szervezet viszonylag ritka. Nagyobb létszámú szervezetek is viszonylag szűk, stabil maggal és sokszor változó összetételű külső résztvevők bevonásával tevékenykednek. Méretre legalább akkorák legyenek, hogy az összetettebb munkamegosztásból következő funkciókat az elkövetők elláthassák.⁴⁹ A Legfelsőbb Bíróság szerint az elkövetésben részt vevő személyek számából, az elkövetés konspiratív körülményeiből, a célszerű feladatmegosztásból, az elkövetői kör hierarchikus felépítéséből, a bűncselekmény elkövetésében részt vevő vádlottnak tudnia kell, hogy bünszervezet tagjaként vesz részt a bűncselekmény elkövetésében.⁵⁰

A szervezet tagjainak életútját tartós vagy ismétlődő bűnelkövetés jellemzi.⁵¹ A bünszervezetek tevékenységének alapja a hosszabb időre szóló együttműködés, amely strukturált feladatmeghatározást és célorientáltságot feltételez. A célok határozzák meg a szervezet fennállásának idejét, az összetételét és nagyságát. A bíróság azt állapította meg, hogy a vádlottak a fegyvercsempészés révén olyan nagy mennyiségű lőfegyver birtokába jutottak, amellyel kapcsolatban csak arra lehet következtetni, ezeket a fegyvereket további bűncselekmények elkövetéséhez kívánták felhasználni, saját tevékenységük körében. A hosszabb idő fogalmára tekintettel, nemcsak a már elkövetett bűncselekményeket kell értékelni, hanem a jövőben elkövetni szándékolt bűncselekményeket is.⁵²

A bünszervezet szervezettségének fokát a feladattervezés mértéke szabja meg. A célok meghatározása és azok megvalósítása történhet egy állandó merev program szerint, amely előre rögzíti az eredmény eléréséhez vezető részcselekmény-mozzanatokat. Működhet azonban hosszabb távú, de rugalmas program szerint is, amely alkalmazkodik a belső és külső környezeti hatásokhoz, és rövid időn belül aktualizálja azt a célhalmazból kiválasztott célt, amelynek megvalósítása biztosítja a bünszervezet eredményes működését.⁵³

A csoportok legjellemzőbb ismérve a hierarchikus szervezettség, amely egy bűnözőcsoport sajátos kapcsolatrendszerének mikéntjét jelenti. Személyi kapcsolaton, aláfőlé rendeltségi viszonyon alapszik. A tényleges elkövető egy egész szervezet súlyát, erejét tudja maga mögött, és ez még inkább bátorítja, de fenyegető is lehet rá nézve abban az esetben, ha a szervezettel szembefordulna.⁵⁴

⁴⁸ BH.2008. 139.

⁴⁹ Búzás-Nagy (1999) 54.

⁵⁰ BH.2009. 96.

⁵¹ Dános (1990b) 27–28.

⁵² BH.2008. 139.

⁵³ Tóth (2009) 20–23.

⁵⁴ Bócz (2001) 6.

E szervezetben a bűnelkövetők három szintjét különböztetjük meg: főnöki szint, amelynek tagjai már elpolgárosodtak, a társadalom mintaszerű tagjaivá váltak, a menedzsment szint, amely közvetít a szintek között, az akció szint, amely bűncselekményfajták és egyéb érdekek szerint szerveződik. Idetartoznak nemcsak a közkatonák, de a specialisták is. Kapcsolódhatnak még legális fedőszervezetek, mint jogászok, orvosok, közgazdászok, adószakértők, újságírók és egyéb más tanácsadók is.⁵⁵ A bíróság szerint a 2004-ben I. r. vádlott által irányított bűnszervezet vezetésébe tartoztak II., III., IV., V. r. vádlottak, míg további tagjai VI., VII., VIII. r. vádlottak voltak, valamint az eljárás során nem azonosítható további személyek. II–V. r. vádlottak VI–VIII. r. vádlottakkal napi kapcsolatban álltak, irányították őket a fegyvercsempészet végrehajtása során. VI–VIII. r. vádlottak pedig vezették az alájuk tartozó további tagokat.⁵⁶ Ezen összehangoltság meglétének tehát nem feltétele a bűnszervezetben valamennyi cselekvő egymással való közvetlen kapcsolata.⁵⁷

Hierarchikus az a rendszer, amely egymással kölcsönös kapcsolatban álló alrendszerekből áll. A főnöki szint végzi az információszerzést, elemzést, tervezést, döntést, utasításadást, szervezést, koordinációt, ellenőrzést. A menedzsment a kapott utasítások alapján a konkrét vezetés-irányítási teendőket látja el. Gondoskodik a feladatok végrehajtásának folyamatáról, majd az információk visszacsatolásáról. Az akció szint a közvetlenül vezérelt bűnelkövetési folyamatokat szervezi és irányítja.⁵⁸ Az egyes szintek és feladatkörök bár mereven nem válnak el egymástól, egyes szinteken lévő tagok, résztvevők más feladatkörökbe is bekapcsolódhatnak. A tényállás szerint 2002. decemberben I. r. vádlott megbízta a személyszállítással foglalkozó II. r. vádlottat afrikai országokból származó 15 személynek anyagi ellenszolgáltatás fejében történő Olaszországba juttatásával. III. r. vádlott szervezte meg a migránsok pihentetését, szállításukat IV. és V. r. vádlottak végezték. Az útvonalat VI–VIII. r. vádlottak biztosították, akik mobiltelefonon tartották a kapcsolatot a szállítókkal és V. r. vádlottal. A szállítás közben IX. r. vádlott előfutói feladatokat végzett. Az osztrák–magyar határ gyalogosátelérését X. r. vádlott vezette, majd a migránsokat XI. r. vádlott útvonal-biztosítása mellett hamis osztrák rendszámú gépkocsival XII. r. vádlott Olaszország felé szállította.⁵⁹

A szervezett bűnözés munkamegosztáson alapuló magas fokú konspiráció mellett megvalósuló bűnözési forma. Munkamegosztás a bűnszervezet szervezeti egységei és tagjai között a feladatok célszerű felosztását jelenti.⁶⁰ A bűnözői körben a résztvevők feladatai jól elhatárolhatóak egymástól, együttműködésük alapja kifinomult, sajátos kommunikációs rendszer. Konspiráció azt biztosítja, hogy a csoportok tagjai egymást csak a szükséges és elengedhetetlen mértékig ismerjék, a szervezeten belüli szerepeket pontosan, árnyaltan elosszák.⁶¹

⁵⁵ Búzás–Nagy (1999) 204.

⁵⁶ BH.2008. 139.

⁵⁷ BH.2009. 96.

⁵⁸ Búzás–Nagy (1999) 53–54.

⁵⁹ BH.2009. 96.

⁶⁰ Búzás–Nagy (1999) 53.

⁶¹ Dános (1990b) 32.

A csoportba kerülés és a közreműködés döntő mozzanata a feladatra való alkalmasság és a készség a személyes szolidaritásra, hűségre való hajlam. Társakat a büntetés-végrehajtási intézetben is lehet toborozni. Hasonlóan érvényesül e tendencia a fiatalok zárt jellegű nevelőintézeteiben is.⁶² A hosszú távra tervező bünszervezetek a bűnözésre tehetséges fiatalokat úgymond „beiskolázzák”, mint a rendőri tagintézményekben, hogy később pozícióba jutva hasznuk legyen belőle.⁶³ A szegénység és a korlátozott lehetőségek önmagukban még nem jelentenek nagyobb arányú normaszegést, viszont kétségtelenül jobban hajlamosítanak erre, mint a kedvező társadalmi körülmények.⁶⁴

A szervezett bűnözés elsődleges célja a vagyonszerzés. A bűnözést hivatásosan, a bűncselekményt anyagi haszonszerzés céljából követik el.⁶⁵ A tényállás értelmében I. r. vádlott 2013. decemberben az embercsempészet bűncselekményének elkövetésébe komoly jövedelemszerzési lehetőséget ígérve beszervezte ismerőseit, így V., VI. r. terhelteket is a szállítói feladatok ellátására. A fent részletezettek szerint került sor a különböző származású migráns személyek Magyarországon történő külföldre juttatására. A bíróság szerint üzletszerű elkövetés folytán törekedtek rendszeres haszonszerzésre. Ez a bűnelkövetés vonatkozásában egy folyamatot jelent, ami pedig feltételezi a szervezet tartós, hosszabb időn át való működését.⁶⁶

A szervezett bűnözés ennél fogva egzisztenciateremtő hatású bűnözési forma, ahol a bűnözés produkcióját a folyamatosság és a rendszeresség reprezentálja. Az érintett elkövetőknek magas életnívót, luxus életkörülményeket, nagyvilágiságot biztosít.⁶⁷

Ugyanakkor a szervezett bűnözők cselekményei nemcsak egyszerűen haszonszerzésre irányulnak, hanem gazdasági jellegű profitra, adott esetben a hatalom megszerzésére.⁶⁸ A szervezett bűnözés a legális vállalkozásba behatoló bűnözési forma. A bűnöző csoport hosszabb működésének legszükségesebb feltétele, hogy legalizálni lehessen a bűnös úton megszerzett pénzt vagy vagyontárgyat. Ehhez olyan legális vállalkozásra van szükség, ahol a bűnös pénzt tisztára lehet mosni.⁶⁹ A társadalmat fenyegető igazi veszély, hogy a feketegazdaságból származó tőkevagyonok beépülnek a legális gazdaságba. Gazdasági társaságok és a pénzintézetek részvételével mossák tisztára a bűncselekmények elkövetése útján szerzett tőkét, fantomcégek létesítésével tüntetik el a hozzájuk vezető nyomokat. Az illegálisan szerzett, majd legalizált vagyonok hatalmával a bünszervezet megkísérli a behatolást a politikába, a gazdasági lobbikba, a közigazgatás, a rendőrség szervezeteibe, a bírói hatalomba.⁷⁰ A vagyonszerzés a szervezett bűnözés legfőbb célja, de a szervezetek által elkövetett más bűncselekmények miatt,

⁶² Csiba–Bodor (1983) 3–5.

⁶³ Németh (2001) 3–8.

⁶⁴ Gönczöl (1987) 20.

⁶⁵ Dános (1990a) 29.

⁶⁶ BH.2016. 234.

⁶⁷ Dános (1990b) 30.

⁶⁸ Irk (1998) 14.

⁶⁹ Dános (1990b) 32.

⁷⁰ Búzás–Nagy (1999) 56–57.

az alapvető három kategóriába sorolható tevékenységük iránya: az élet, testi épség, személyi szabadság elleni bűncselekmények, a vagyon elleni és gazdasági bűncselekmények, és személyek, áruk, szolgáltatások tiltott forgalmával, kereskedelmével kapcsolatos bűncselekmények. Az első csoportba jellemzően leszámolási céllal elkövetett emberölések, testi sértések, emberrablások tartoznak. A másodikba lakásmaffia,⁷¹ gépjármű-, műkincslopások, zsarolások, csalások, termékhamisítások, pénz- és értékpapír-hamisítások, pénzmosások. A harmadik csoportba ember- és szervkereskedelem, migránsok csempészése, kábítószer-kereskedelem, fegyverkereskedelem, nukleáris és radioaktív anyagok, védett növény- és állatfajok forgalmazása.⁷²

Bűnszervezeti kérdések a költségvetési csalással érintett ügyekben

A szervezett bűnözés a gazdasági életben jellegzetesen egy-egy árukörrel, főleg a magas adótartalmú termékekkel kapcsolatban, továbbá a jogosulatlan adó-visszaigénylések megszerzése kapcsán jött létre. Az elkövetők magas jövedelemmel, nagy mozgatható tőkével rendelkező rétegből jönnek, rájuk jellemző a nagyfokú szervezettség, magas technikai színvonal. Ez a réteg a legális tevékenységgel elérhetőnél lényegesen magasabb profit érdekében követ el bűncselekményeket. Az illegális tevékenységgel szerzett hasznot visszaforgatják, újabb bűncselekmények elkövetésére fordítják. A bűnelkövetői kör elsősorban a jövedéki termékekre elkövetett bűncselekményeknél élesen kettéosztható az értelmiség, magasan kvalifikált vezető, irányító rétegre, illetve a végrehajtókra, akiknek a személyi összetétele vegyes, magában foglalja más bűncselekmények elkövetésére specializálódott bűnelkövetők körét is. A felderítést az irányító réteg nehezíti meg, esetenként lehetetlenné is teszi, ugyanis szakemberekkel veszik körül magukat, személyi és technikai felszereltségük messze túlmutat a nyomozhatóságon. Az irányító réteg olyan személyeket használ fel végrehajtóként, akik anyagi egzisztenciájuk, szakirányú ismereteik, iskolai végzettségük alapján nem kezdhettek volna nagyszabású vállalkozásba, amely révén bűncselekményeket elkövethették volna. A büntetőeljárások azonban elsősorban a végrehajtói kör tagjai ellen indulnak, ők azonban semmilyen információval nem tudnak szolgálni, mivel csak részfeladatokat teljesítettek. A szervezeten elkövetett gazdasági bűncselekmények sok esetben nemcsak egy város vagy megye területére korlátozódnak, hanem behálózják az ország egész területét. Különösen igaz ez a magas adótartalmú termékekkel vagy az olajügyekkel kapcsolatban. A bűncselekményeket döntően gazdasági társaságok keretében valósítják meg. Az illegális tevékenység leplezésére létező, de az adott termék forgalmazásával nem foglalkozó, esetlegesen nem is létező gazdasági társaságokat szerepeltetnek eladóként vagy vevőként a forgalmazást alátámasztó számlákon.⁷³ A bűnös úton megszerzett vagyon legalizálása napjaink egyik legveszélyesebb jelenségévé vált, amely

⁷¹ Madai (2011) 224–228.

⁷² Tóth–Kóhalmi (2016) 615–616.

⁷³ Szócs (2000) 221–225.

bizonyos szervezetséget feltételez. Már nem csupán veszély, kézzel fogható realitás, hogy a feketegazdaságból származó tőkevagyonok fokozatosan beszivárognak a legális gazdaságba. A modern bünszervezetek sokszor látszólag tekintélyes gazdasági társaságok, neves pénzügyi szolgáltatók segítségével mossák tisztára a bűncselekmények elkövetése útján szerzett tőkét, gyakran fantomcégek létesítésével tüntetik el a hozzájuk vezető nyomokat.⁷⁴

A fentiekben részletezettek szerint napjaink bírói gyakorlatában kívánom bemutatni, hogy a szervezett bűnözés és a költségvetési csalás milyen szorosan összekapcsolódik. Nem új keletű, hogy a szervezett bűnözői csoportok számos bűncselekményt követtek el a '70-es évek óta a magas adóval terhelt termékekre, szolgáltatásokra nézve, hogy ezáltal jogosulatlanul igényeljének vissza elsősorban általános forgalmi adót. Álláspontom szerint a 2012-es évektől kezd megjelenni a bíróságok gyakorlatában a költségvetési csalás büntettei esetében, a társas bűnelkövetési magatartásokon túlmutató szervezett elkövetési mód. 2006–2007 évektől a vádlottak olyan gazdasági láncolatokat építettek ki az áruk adásvétele folytán, amelybe fiktív, vagyis valós gazdasági tevékenységet nem folytató hazai, illetve uniós tagállami cégeket is bevettek. E társaságok a fiktív számlák kiállítása után elérhetetlenek voltak a hatóságok felé, nyilvánvalóan bevállási kötelezettségüknek sem tettek eleget. E láncolat önmagában több szereplőt követelt meg. Egyetértve Tóth Mihály és Szócs László gondolataival, csak a szervezet vezetője volt birtokában annak a tudásnak és szakképzett adminisztrátori, könyvelő személyzetnek, amelyet anyagilag támogatva képes volt egy több szereplős láncolatot működtetni, olyan elkövető társakat összefogni, akik alacsony képzettségük folytán, kizárólag a szervezet fejének utasításait követve végezték a rájuk szabott feladatot a szervezeten belül, hiszen kizárólag az anyagi ellenszolgáltatás motiválta őket. A hosszabb időre szervezetség és a kiállított számlák bruttó tartama alapján teljes mértékben tudatában voltak annak, hogy egy szervet tagjaiként követik el a bűncselekményt.

Arra nézve, hogy a bíróságokon költségvetési csalás büntette miatt jogerősen elítéltek mekkora százaléka követte el cselekményét bünszervezet keretén belül, statisztikai adatot bemutatni nem tudok. Az Országos Bírósági Hivatal Magyar Igazságügyi Akadémia Tudományszervezési és Dokumentációs Osztály tájékoztatása szerint, a kötelező adatszolgáltatásban a bünszervezetben történő elkövetés nem szerepel.⁷⁵

Emellett 2013–2018 között 30 ügyet vizsgáltam meg az alábbi szempontok szerint:⁷⁶ az ügyészség vádemelési gyakorlata, az elkövetett bűncselekmény jellege, a fentiekben bemutatott szervezeti működési modell megvalósulása.

Az ügyészség vádemelési gyakorlatában egyre inkább megjelennek azon elemek, miszerint a társas és csoportos elkövetési formákon kívül, a vádlottak cselekményét bünszövetségben vagy bünszervezetben elkövetettnek minősítik. Az ügyészség részé-

⁷⁴ Tóth–Kóhalmi (2016) 616.

⁷⁵ Országos Bírósági Hivatal 2019. január 31. napján kelt tájékoztatása.

⁷⁶ Empirikus kutatás 2013–2018. évekre a Debreceni Törvényszék, Fővárosi Törvényszék, Kecskeméti Törvényszék, Szegedi Törvényszék, Debreceni Ítéletábrla, Fővárosi Ítéletábrla, Szegedi Ítéletábrla ítéletei alapján.

ről az előbb jelzett ügyekben olyan bizonyítékok beszerzésére került sor, amelyek szerint a vádlottak közötti telefonbeszélgetések túl rendszeresek, napi szintűek, amely kifejezetten a jogtalan haszonszerzés érdekében történik. A láncolat élén álló vezető vagy személyesen, vagy alárendelt személyek által fogja össze a számlázásban részt vevő gazdasági társaságok stróman, illetve valós gazdasági tevékenységet folytató ügyvezetőit. Nemcsak a telefonbeszélgetések, de a lefolytatott bizonyítási eljárás is hűen tükrözi a vezető és a tagok közötti hierarchikus, alá-fölé rendeltségi viszonyt.

Az elkövetett bűncselekmények egy típusba sorolhatók, vagyis a láncolatos áfacsalásba.

A tényállás szerint I., II., III., IV. r. vádlottak 2011-től 2013-ig cukorkereskedelmi ügyleteket bonyolítottak le oly módon, hogy az árut különböző gazdasági társaságok felhasználásával, főként az Európai Közösségen belülről nettó áron szerezték be, majd azt kis árréssel, az áfa beépítése nélkül, alacsony összegű számlákkal Magyarországon forgalomba hozták. A beszerzéseket I. r. vádlott vezetése alatt álló kft. magyarországi beszerzéseként tüntette fel, amelynek alátámasztására II. r. vádlott befolyása alatt álló három kft. által kiállított valótlán tartalmú számlákat fogadott be. A cukor továbbértékesítése több láncolaton keresztül történt. A cukor az okmányokon feltüntetettéktől eltérően, rövidebb úton jutott el a bünszervezet személyi köréhez köthető gazdálkodók által üzemeltetett raktárig, ahonnan közvetlenül a kiskereskedelmet folytató gazdálkodókhoz került.

Ugyanilyen elkövetésről szól a következő tényállás: 2012–2013-ban I–IV. r. vádlottak kristálycukrot és étolajat szereztek be Szlovákiából, a valós gazdálkodó tevékenységet nem folytató, és befolyásuk alatt álló magyar honosságú gazdasági társaságok nevében. Ezt követően a szintén vezetésük alatt álló társaságok az árut belföldi megrendelőknek értékesítették tovább. Fiktív bizonylatokkal kívánták igazolni, hogy a közösségi árut a szlovák cégtől szereztek be, majd értékesítették tovább. I–IV. r. vádlottak vezetése alatt álló gazdasági társaságok könyvelésébe ráfordításként, költségként állították be a látszólagos tényleges kereskedelmi tevékenységet nem folytató cégek fiktív számlái annak érdekében, hogy az adófizetési kötelezettség mértékét látszólag csökkentsék, az adóterhet színlelt módon áthárítsák a számlázási láncolat alacsonyabb szintjén álló társaságokra.

Ugyanezt az üzleti modellt követték I., II. és III. r. vádlottak, akik 2007–2008 között működtek együtt, és gazdasági láncolatot építettek ki. A kapcsolatrendszer nem alkalmi együttműködés volt, tevékenységüket hosszabb időn keresztül tervezték folytatni. Minden vádlottnak megvolt I. r. vádlott által kiosztott és jól behatárolt feladata. A rendszert valamennyi vádlott társ által tudottan I. r. vádlott irányította akként, hogy a kft. gazdasági igényeinek megfelelően adta el a külföldi, illetve belföldi gyártóktól történő beszerzésekre vonatkozóan a megrendeléseket, biztosította azok anyagi hátterét, és részt vett a fuvarozás, raktározás megszervezésében is. Az I. r. vádlott utasításait a társai teljesítették. A II. és a III. r. vádlottak az utasításoknak megfelelően részt vettek a fiktív gazdasági láncolat részeként működő gazdasági társaságok irányításában, működtetésében, illetve a fiktív számlák kibocsátásában.

A sort lehetne folytatni további hasonló elkövető magatartás bemutatásával, hiszen a vizsgált ügyek többségében ez az üzleti modell volt a jellemző.

A következő bünszervezetet vezető I. r. vádlott célja az volt, hogy az érdekeltségébe tartozó vendéglátóipari tevékenységet folytató gazdasági társaságok bevételeinek egy részét az adóhatóság elől eltitkolja annak érdekében, hogy az általános forgalmi adó fizetési kötelezettségeket csökkentse, amellyel a költségvetésnek vagyoni hátrányt okozott. Erről és ennek módjáról előre megállapodott az irányítása alá tartozó II–X. r. vádlottakkal, akik részben az üzlethelyiségeket vezették, illetve könyvelték. E vádlottak, az I. r. vádlott utasítását továbbították a beosztottak felé. A résztvevők legálisan létrejött, jól szervezett gazdasági egységet használtak fel a bűncselekmény elkövetéséhez, ahol a cselekmények elkövetését a meglévő struktúra szolgálta ki. Ezen belül a vezetői, a közbenső vezetői és a végrehajtói szinteket az I. r. vádlott állapította meg. A csoport tagjai rendszeresen találkoztak, és egyeztettek a bevétel eltitkolása érdekében a pénzkezelésre jogosult alkalmazottak elszámoltatásáról, továbbá a bevételnek a pénztárgépbe történő beütéséről.

Az általános forgalmi adó csalástól eltérően egyéb elkövetési módokra is akadt példa. Az I. r. vádlott által képviselt cég nagy értékű informatikai természetű állami közbeszerzést nyert el közigazgatási szerveknél. A projektekben szereplő szoftverfejlesztést és ahhoz kapcsolódó munkát kizárólag saját cége útján végezte, minthogy a szerződéskötéskor is azt a nyilatkozatot tette, alvállalkozót nem vesz igénybe. Ennek ellenére kilenc társaságnak mint alvállalkozóknak számláit csatolta, vagyis úgy tüntette fel, mintha a munkák jelentős részét alvállalkozókkal végeztette volna el. Az alvállalkozókkal kötött szerződések és számlák fiktívek voltak, minthogy megfelelő szakképzettséggel rendelkező alkalmazottakkal egyik társaság sem rendelkezett. Az I. r. vádlott célja kizárólag az volt, hogy a számlák alapján fizetendő forgalmi adó mértékét jogtalanul tudja csökkenteni.

Utolsó esetpéldaként kamionokban szállított áru fosztogatására szerveződött bűnbanda működését mutatom be. Az interneten különböző cégek áruszállítmányok célba juttatására kerestek megfelelő fuvarszközzel rendelkező vállalkozókat. Ezekre a szállítmányokra jelentkezett be az I. r. vádlott által vezetett bünszervezet. Ennek érdekében elsőként a szervezet tagja, a III. r. vádlott feladata volt, hogy valós gazdasági tevékenységet nem folytató társaságokat alapítson, stróman ügyvezetőkkel. Ezután e társaságok nevében idegen nyelveket jól beszélő IV. és V. r. vádlottak jelentkeztek be az internetes felületeken, és vállalták fel az áruk szállítmányozását. Miután a fuvarozáshoz megfelelő eszközzel nem rendelkeztek, szándékukban sem állt a fuvarmegbízást ténylegesen teljesíteni. A megbízások megszerzését követően ezért azokat továbbították olyan jóhiszemű alvállalkozóknak, akik a szállításhoz már megfelelő eszközzel rendelkeztek. A megrendelőknek megadták ez utóbbi, általuk igénybe vett alvállalkozók fuvarszközeinek a forgalmi rendszámait, majd az alvállalkozók a felrakódás helyén megjelentek és elszállították az árut. A sofőrt menet közben közvetlenül tájékoztatták a megváltozott lerakodási helyről. Mindezen körülményekre figyelemmel a bünszervezet részéről a valós szállítási szándék nem volt megállapítható, annak tagjai jogtalan haszonszerzés végett, a megrendelőket a valós szállítási szándék tekintetében tévedésbe ejtették, és ezzel nekik kárt okoztak.

Következtetések

A fentiekben vizsgált ügyekben a bíróság elsőként a szervezet célját, felépítését, működését vizsgálta. A vádlottak között mindig volt egy központi személy, az I. r. vádlott, aki a társait összefogva irányította a szervezetet és az annak keretén belül elkövetett bűncselekményeket. Ennek az I. r. vádlottnak célja kizárólagosan a jogtalan haszonszerzés volt, amelyet éveken keresztül kívánt folytatni, ezzel nemcsak saját magának, de a szervezet tagjainak is jólétet biztosítva. A lefoglalási jegyzőkönyvek alátámasztják, hogy a vádlottaktól legális bevételeiket jócskán meghaladó nagy értékű személygépjárműveket és ingatlanokat foglaltak le, amelyek megszerzésének forrása a bűncselekményből származó jövedelem volt. A szervezetek vezetőinek irányításával láncolatosan és összehangoltan működő csoport tagjaként fiktív számlák kibocsátása és befogadása révén olyan tevékenységet folytattak, amely segítségével kizárólag I. r. vádlott által működtetett gazdasági társaság adóügyi visszaéléseket tudott elkövetni. Az árufosztogásra specializálódott szervezet bevételei értelemszerűen ebből a tevékenységből származtak, egyebekben tevékenységük hasonlított a láncolatos áfacsalást elkövetőkére.

Nincs jelentősége a tényállás és a felelősség megállapítása szempontjából, hogy az I. r. vádlott társaival pontosan mikor és hol állapotott meg a bűncselekmények elkövetésében. A lényeg az, hogy a tényállásban foglalt időszakban a konkrétan megjelölt vádlottak és cégek már e megállapodásnak megfelelően összehangoltan tevékenykedtek. A vádlottak ezt követően rendszeresen egyeztettek, személyesen, részben telefonon, a kommunikáció során nagyszámú telefonkészüléket használtak, a telefonszámokat folyamatosan cserélték. Az I. r. vádlott folyamatosan kapcsolatot tartott vádlott társai által képviselt cégekkel, az esetleges alvállalkozói csoport stróman ügyvezetőivel. A vezető a többi résztvevő tevékenységét koordinálta a szerződéskötésektől, a számlák kiállításán, ellenjegyzésén, a teljesítési igazolások aláírásán át, egészen a banki átutalásokig.

Nemcsak létszámuk alapján, hanem a vádlottak összehangolt magatartása alapján is megállapítható volt a vizsgált ügyekben a bünszervezet keretein belül történt elkövetés. Az I. r. vádlott találta ki a szervezetet és az elkövetendő bűncselekményeket, azok kivitelezési módszerét. A szórakozóhelyek üzemeltetésével foglalkozó bünszervezet vezetője maga állapította meg, hogy társai közül kik tartoznak a szervezet vezetői, közbenső vezetői és végrehajtói szintekhez. A munkamegosztást tökéletesen szemlélteti a fuvarokat felvállaló bünszervezet. Itt a III. r. vádlott alapította a valós tevékenységet nem folytató cégeket, a fuvarokat IV. és V. r. vádlottak szervezték le, II. és VI. r. vádlottak gondoskodtak I. r. vádlott mobilitásáról, utasításainak továbbításáról és a megszerzett áru értékesítéséről. A lefolytatott bizonyítási eljárás alapján megállapítható, hogy I–VI. r. vádlottak, ha személy szerint nem is ismerték egymást, kölcsönösen nem tartották a kapcsolatot, de tudomással bírtak arról, hogy egy hosszabb időre létrehozott szervezetben súlyos bűncselekmények elkövetésében vesznek részt. Nem lehet kérdéses, hogy tisztában voltak az elkövetési értékkel, hiszen kamionnyi áruk jogtalan eltulajdonításáról volt szó. A valamennyi vizsgált ügygel kapcsolatban

kijelenthető, hogy a vádlottak a bűncselekményekben pontosan felismerték a sorozatos elkövetést, az összehangoltságot és szervezett jelleget. A hosszabb időre tervezettségre következtetni lehet a szervezésből, amely a többszöri csalási és lopási cselekmények sikerét volt hivatott szolgálni. Valamennyi ügyben a vádlottak tudata átfogta, hogy bünszervezet részesei. Közreműködtek a banki átutalásokban, kezükön nagy összegek folytak át. Már ezekből fakadóan is tisztában voltak azzal, hogy a kibocsátott fiktív számlák rendszeres adóügyi visszaéléseket szolgálnak. Részvételükkel működő bünszervezet a lehető leghosszabb ideig fog működni, és ezalatt bármekkora összegű adóhiányt is okozhatnak a költségvetésnek, amely nemcsak a költségvetésre, hanem rájuk nézve is akár súlyos következményekkel járhat.

A védelem rendszerint arra hivatkozott, hogy saját védelem csupán néhány bűncselekmény elkövetésében vett részt, nem volt tudatában annak, hogy egy szervezet része. A bíróságok nem osztották a védelem álláspontját, ugyanis a fogalmi ismérvek törvényi meghatározása kimerítő, azok más ismérvekkel nem bővíthetők. Egyértelmű a csoport minimális létszámának meghatározottsága, szervezettsége, összehangolt működése lényegileg ténykérdés. A szervezett működés hosszabb időtartamára és a csoport céljára a tényállás értékelésével lehetséges következtetést levonni. A tényállások értelmében a bünszervezet a megkívánt három taggal működött, hosszabb időre átlagban 2–4 éven keresztül. A szórakozóhelyek működtetésével foglalkozó bünszervezet 3 főt jóval meghaladó személyből álló cégcsoport volt, működését a jól szervezettség, összehangoltság jellemezte, a hosszabb időre szervezettség pedig nem lehet kétséges. A napi bevételeket, kiadásokat külön belső nyilvántartási, ellenőrzési rendszer működtetésével rendszeresen ellenőrizték. Cégszerű szervezettséggel és összehangoltan tették ezt úgy, hogy céljuk egyébként ötévi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmények elkövetése volt. Az összehangolt működés tartalmát tekintve nem más, mint a benne cselekvő személyek egymást erősítő hatása. Ugyanakkor az összehangoltság meglétének nem feltétele a bünszervezetben cselekvők közvetlen kapcsolata, más cselekvések, illetve a más cselekvők kilétének pontos ismerete. Az ügyekből megállapítható, hogy I. r. vádlott megteremtette a bünszervezetben cselekvők kapcsolatát, függetlenül attól, hogy más cselekvések, illetve más cselekvők kilétének megvolt-e a konkrét ismerete. Az alvállalkozók bevonása, tevékenységének irányítása és koordinálása, az általuk fiktív költség számlák kiállítása, azoknak könyvelésbe, majd adóbevallásba beállítása, végül az adóbevallások benyújtása csak szükségszerűen szervezeten és összehangoltan történhet, akkor az a cégek részéről eljáró személyek bünszervezetkénti működését jelenti.

A szervezeteket – különösen a láncolatos áfacsalások esetében – adminisztratív és könyvelő apparátus is kiszolgálta. Közöttük voltak kereskedelmi ügyintézők, akik már kiépített kapcsolatrendszerrel rendelkeztek.

Vannak olyan esetek, amikor nem egy határozottan kirajzolódott hierarchikus szervezetről van szó, de azt a törvény nem is kívánja meg. Az ügyekből megismert vádlottak egymás barátai, rokonai voltak. Ahogy a tanulmány elején Katona Géza, Tóth Mihály fogalmaznak, e szervezetek életre hívója egy adott áru, szolgáltatás hiánya volt,

de emellé tehetőek egyes áruk magas áfatartalma is. Ezt kívánták kihasználni, és ezzel magas haszonhoz jutni. Kétségtelen az I. r. vádlottak meghatározó szerepe, vádlott társaival a szervezet fennállása alatt megmaradt a szoros üzleti és baráti kapcsolata, amely biztosította a szervezet továbbélését. A hosszabb időre szervezetségükre következtetés vonható le a szervezeti felépítés viszonylagos állandóságából, illetve a tevékenységből is. Pár hónapos elkövetés alapján is megállapítható a bünszervezetnél a hosszabb időre tervezett elkövetés még kisebb számú büncselekmények elkövetése esetén is. Jelen ügyekben viszont az elkövetés majd 2–4 évig tartott, és viszonylag nagyobb számú cselekmény elkövetésére került sor, amely szintén a bünszervezeti elkövetést erősítette meg. Az általuk végrehajtott cselekmények elérték a szervezetség azon szintjét, amely a bünszövetséget meghaladva már a bünszervezeti elkövetés megállapítását indokolta.

Záró gondolatok

Elemzésemben megkíséreltem összefoglalni a bünszervezet-fogalom kialakulásának egyes állomásait. A fogalom kialakulása szerves összhangban van a gyakorlati életben megjelenő jogalkalmazói problémákkal.

Ahogy már utaltam rá, kialakult és megszilárdult egy időtállóan tűnő bünszervezet-fogalom, amely a különös részi tényállásoktól függetlenül bizonyos kritériumok mellett a magyar Büntető Törvénykönyv általános részében került meghatározásra.

Az állandónak tűnő fogalom meghatározás mellett azonban vannak olyan jogesetek, amelyek arra intenek bennünket, hogy a fogalom meghatározás egyik elemét – 5 évi vagy azt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő cselekmény – ne tekintsük véglegesnek. Felvetődnek olyan konkrét ügyek, ahol a bünszervezeti magatartáshoz alacsonyabb büntetési tételű, azonban ennek ellenére összességükben jelentős társadalomra veszélyességű cselekmények kapcsolódnak.

Ilyen esetek lehetnek például a költségvetési csalás különböző változatai, az egyéb gazdasági büncselekmények, továbbá az egyes jövedéki tényállások, amelyek esetében a bünszervezet ismerve az alacsonyabb büntetési tétellel fenyegetett büncselekmények esetében is megállapíthatók.

Adott tehát a témában a továbbgondolás és továbbgondolkodás lehetősége.

Az általam áttekintett adócsalás és költségvetési csalás tárgyában a Debreceni Törvényszéken 2015-ig befejezett ügyekben nem merült fel a bünszervezeti társas bűnelkövetési forma.

A klasszikus gyakorlat az volt, hogy egy gazdasági társaság fiktíven számlázó társaságoktól, amelyeknek ügyvezetői strómanok voltak, számlákat fogadott be. Ezáltal a számlabefogadó társaság, aki tudatában volt a számlák fiktív voltaival, elkövette a költségvetési csalás büntetettét.

Másik oldalról akként valósult meg a költségvetési csalás büntette, hogy pályázatok folytán valótlán okiratokat csatoltak be, hogy a pályázatot elnyerjék. A nyertes pályáza-

tok alapján megszerezett pénzüsszegeket pedig saját céljukra használták fel, amelyeket szintén valótlán tartalmú okiratokkal igazoltak a támogató felé.

2015-től viszont érzékelhetően megjelentek azok az ügyek, amelyekben több számlabefogadó és kibocsátó társaság szerepel, és ezek rendszeresen több éven keresztül tartották egymással a kapcsolatot, majd okoztak nagyobb összegű adóhiányt a költségvetésnek. A résztvevők magatartását, a vádat emelő ügyesség, illetőleg a bírság jogerős döntése is bünszövetségben vagy bünszervezet keretén belül megvalósítottak írta le.

Maradéktalanul egyetérték Bócz Endre 1997-ben kifejtett gondolataival, amelyek máig érvényesek: „Súlyos problémát vet fel, hogy a bünszervezetek keretében kifejtett tevékenységek tényleges terjedelmének és a résztvevők valóságos körének, szerepének felderítése és bizonyítása a tapasztalatok szerint ritkán sikerül. Bizonytalanok a tények, nincs lehetőség a valóban szolgált büntetés alkalmazására, ez elvi síkon megkérdőjelezi a szigort, pusztá deklaráció maradt. A felderítési problémák ma sem megoldottak, ez bizonyos mértékig talán már csak sajátos és egyre kevésbé hitelesen csengő magyarországi indokkal magyarázható. A szervezetbűnözés ténykedése a bünszervezet valódi tevékenység legfőbb tagjai, vezetői, belső kapcsolatrendszere igazán csak belülről ismerhető meg. Ezen a téren lényeges körülmények kellő mélységű kiderítésére a formális büntetőeljárás keretében végzett vizsgálati tevékenység alig alkalmas. Itt tehát döntő szerepe van a titkos, különleges információszerzési módszereknek, az álcázott nyomozók, titkos informátorok alkalmazásának.”⁷⁷

A büntetőeljárások tapasztalatai alapján a bünszervezetek hosszú távra rendezkedtek be, ezért azok tevékenységét mielőbb meg kell szakítani, a szervezeteket pedig felszámolni szükséges. Kulcsfontosságú kérdés, miként csökkenthető, az ehhez szükséges idő? Ezzel kapcsolatban Katona Géza már 1994-ben így írt: „A szervezett bűnözés legveszélyesebb magyarországi jelenségei azt bizonyítják, hogy a gazdaságban, a társadalomban és az igazságszolgáltatásban keletkező űrt nagyon gyorsan kihasználták a bűnözés legképzettebb és legvakmerőbb elemeit magukba foglaló »bűnöző szervezetek«, amelyek között egyaránt helyet foglalnak a hazai eredetű, vagy a külföldről beszivárgott bűnözők. A szervezett bűnözés bírói megítélése is kellene, hogy gyorsabb, hatékonyabb legyen. Ha az ítéletek nem kellő szigorúak, a végrehajtás nem hatékony, az erőszaki per tovább folytatódik.”⁷⁸

IRODALOMJEGYZÉK

- Bencze József (2011): Szervezet ellen csak szervezettel lehet felvenni a harcot. *Belügyi Szemle*, 49. évf. 11. sz. 46–65.
- Bezsenyi Tamás (2015): A szervezett bűnözés elleni nemzetközi együttműködés értelmezései a magyar igazságszolgáltatásban. *Polgári Szemle*, 11. évf. 1–3. sz. Forrás: http://epa.oszk.hu/00800/00890/00060/EPA00890_polgari_szemle_2015_1-3_671.htm (2019. 07. 01.)
- Blaskó Béla (2016): *Magyar büntetőjog- általános rész*. Tankönyv 6. átdolgozott kiadás. Budapest–Debrecen, Rejtjel Kiadó.

⁷⁷ Bócz (1997) 281–287.

⁷⁸ Katona (1994) 89.

- Borai Ákos (1992): A szervezett bűnözés büntetőjogi kérdései. *Rendészeti Szemle*, 30. évf. 5. sz. 12–20.
- Bócz Endre (1997): Egy államügyész vallomása... „a szervezettbűnözés elleni küzdelem ügyészi tapasztalatai Magyarországon”. In Sterling, Claire: *Pax Mafiosa. A szervezett bűnözés nemzetközi hálózata*. Cedit Kft. 273–287.
- Bócz Endre (2001): A szervezett bűnözés néhány problémájáról. *Belügyi Szemle*, 49. évf. 11. sz. 3–16
- Bócz Endre (2008): A szervezett bűnözésről és a bűnszervezet fogalmáról. *Magyar Rendészet*, 8. évf. 4. sz. 5–23.
- Búzás Huba – Nagy Sándor (1998): A bűnszervezet fogalma. *Magyar Jog*, 45. évf. 4. sz. 203–206.
- Búzás Huba – Nagy Sándor (1999): A bűnszervezet fogalma. *Büntetőjogi Tanulmányok*, 1. évf. 1. sz. 47–58.
- Dános Valér (1990a): A szervezett bűnözés kialakulásának néhány etiológiai kérdése. *Belügyi Szemle*, 28. évf. 11. sz. 25–32
- Dános Valér (1990b): A szervezett bűnözés néhány elméleti és gyakorlati kérdése. *Főiskolai Figyelő Plusz*, 1. sz. 23–33
- Déri Pál (2000): *A bűnözési statisztika és a valóság*. Budapest, BM Kiadó.
- Domokos Andrea (2000): *Az erőszakos bűnözés*. Budapest, Hinnova Magyarország Kft.
- European Union Serious Organised Crime Threat Assessment 2017. *Crime in the age of technology* (2017). Public Version. Europol, the Hague, NL [Európai Unió Súlyos Szervezett Bűnözés Fenyegtettség Értékelése. A technológia korának bűnözése. Nyilvános változat. sz.n. Europol, Hága, Hollandia.] Forrás: www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/european-union-serious-and-organised-crime-threat-assessment-2017 (2019. 07. 01.)
- European Union Organised Crime Report 2004 (2004). Open Version – December 2004. Europol, the Hague, NL. [Európai Unió Jelentés a szervezett bűnözésről 2004. Nyílt változat. 2004. december. sz.n. Europol, Hága, Hollandia] Forrás: www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/european-union-organised-crime-report-2004 (2019. 07. 01.)
- Fayer László (1905): *A magyar büntetőjog kézikönyve*. Budapest, Franklin Társulat
- Finszter Géza – Irk Ferenc (2001): Gazdasági-társadalmi változások, a bűnözés új kihívásai (Szervezett bűnözés Kelet-Közép- Európában, az Európai Unió peremén). *Kriminológiai tanulmányok*, 38. köt. 11–59.
- Gellér Balázs József (2004): Gondolatok az anyagi büntetőjog jelentőségéről a szervezett bűnözés elleni fellépéssel kapcsolatban. In Gellér Balázs József – Hollán Miklós szerk.: *A szervezett bűnözés arcai*. Budapest, Rejtjel Kiadó. 11–45.
- Gönczöl Katalin (1987): *Bűnözés és társadalompolitika. Szociológiai Tanulmányok*. Budapest, Akadémia Kiadó.
- Hajdu Lajos (1971): *Az első (1795-ös) magyar büntetőkódex tervezete*. Budapest, KJK.
- Irk Ferenc (1998): Szervezett bűnözés – Veszély a régió fiatal demokráciáira. *Collega*, 2. évf. 2. sz. 13–16.
- Katona Géza (2000): *Szervezett bűnözés Magyarországon*. Budapest, Belügyminisztérium K.
- Katona Géza (1994): A nemzetközi szervezett bűnözés magyarországi tevékenységével kapcsolatos kérdésekről. In Kerezsi Klára szerk.: *Kriminológiai Közlemények*. 49. sz., Budapest, Magyar Kriminológiai Társaság. 82–89.
- Madai Sándor (2011): *A csalás büntetőjogi értékelése*. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.
- Németh László (1992): A privatizáció és a bűnözés. *Rendészeti Szemle*, 30. évf. 1. sz. 52–56.
- Németh Zsolt (2001): A szervezett bűnözés és a fiatalkori bűnözés összefüggései. *Rendvédelmi Füzetek*, 29. sz. 3–32.
- Rosta Andrea (2016): *Vagyon elleni bűnözés*. In Borbíró Andrea – Gönczöl Katalin – Kerezsi Klára – Lévay Miklós szerk.: *Kriminológia*. Budapest, Wolters Kluwer. 421–449.
- Szabó András (1987): Új jelenségek a bűnözésben és a megelőzésben. *Belügyi Szemle*, 25. évf. 9. sz. 63–72.
- Szabó Géza (1992): A szervezett bűnözés elleni küzdelemről. *Ügyészek Lapja*, 4. sz. 49–73.
- Szokoly István (1848): *Büntető jogtan*. Pest, Heckenast Gusztav Kiadó.
- Szöcs László (2000): Néhány gondolat a gazdasági bűnözésről. In Tauber István szerk.: *Tanulmányok Vig József 70. születésnapjára*. Budapest, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar. 219–236.

- Tauber István (2000): A bűnözés várható alakulása Magyarországon. In Tauber István szerk.: *Tanulmányok Vig József 70. születésnapjára*. Budapest, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar. 237–252
- Tóth Mihály (2009): *Bűnszövetség, bünszervezet*. Budapest, Complex Kiadó.
- Tóth Mihály (2015): A bünszervezeti elkövetés szabályozásának kanyargós útja. *Magyar Jog*, 62. évf. 1. sz. 1-10
- Tóth Mihály – Kóhalmi László (2016): A szervezett bűnözés. In Borbíró Andrea – Gönczöl Katalin – Kerecsi Klára – Lévay Miklós szerk.: *Kriminológia*. Budapest, Wolters Kluwer. 603–625.

Jogszabályok

- 1843-ik magyar büntető törvénykönyvi javaslat (1965). Kugler Adolf Pesti Könyvárus Kiadója.
1878. évi V. Törvénycikk, A magyar Büntető Törvénykönyv, a büntettekről és a vétségekről (1911). Magyar Törvények, Budapest, Révai Testvérek Irodalmi Intézet.
- Hatályos Anyagi Büntetőjogi Szabályok Hivatalos Összeállítása (1952). Budapest, Jogi és Államigazgatási Könyv- és Folyóiratkiadó.
1961. évi V. törvény a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyve (1962). Budapest, Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó.
1978. évi IV. Büntető Törvénykönyv
- A hatályos Büntető anyagi jogszabályok és a vonatkozó Alkotmánybíróági és Legfelsőbb Bíróági iránymutatások gyűjteménye (1999). Miskolc, Borsodi nyomda Kft.
1997. évi LXXIII. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról 2282/2000. (XI. 29.) Korm. határozat
1998. évi LXXXVII. törvény a büntető jogszabályok módosításáról
2001. évi CXXI. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról
2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
2019. évi LXVI. törvény Magyarország 2020. évi központi költségvetésének megalapozásáról

ABSTRACT

The Relationship between Criminal Organisations and Budget Fraud in Hungary

BALLÁNÉ SZENTPÁLI Edit

During the years following the regime change, a never experienced wave of crimes swept through Hungary. A new age of organised crime has been opened due to the weight and strength of the fact that an entire organisation stood behind the perpetrators. In this early stage, organised crime was typically associated with high-tax (excise) products and the attainment of unauthorised tax claims and other economic misconduct. Perpetrators could realise a significantly higher profit than they could possibly achieve pursuing legal activities. The number of carousel fraud cases have increased at the courts since 2015. Chains of companies issuing and accepting invoices have appeared in these cases causing significant damage for the state budget. Quite often, these issues remained undetected for several year-long periods until they became identified by the investigative authorities. Both prosecution and the court's final decision convicted these activities as criminal organisations. Based on the experiences of judicial procedures, the criminal organisations are to be dismantled as soon as possible. Hence, the most critical question is how to reduce the time frames dismantling would take?

Keywords: budget fraud, criminal organisations

Advantages and Disadvantages of Reconstruction¹

BUDAHÁZI Árpád²

Since the 19th century, reconstruction was introduced to and was known to Hungarian criminal procedures. Since the very beginning, it has been used to replicate the event, phenomenon, action or any of their parts under the same circumstances as they could have actually happened. The results of reconstruction are expected to verify or confute the testimony of the witness or the defendant. Furthermore, it is also a measure of credibility investigations, whereas the proceeding authority is checking whether the actions could take place as suspected upon the available data. However, it is questionable, whether reconstruction holds any disadvantages besides its benefits; moreover, we must examine in this paper the reasons behind the rare practice of this evidentiary procedure. It must be further viewed in the paper if there is a correlation between its infrequent application and its legal background.

Keywords: reconstruction, credibility examination, testimony, suspect, witness

Regulatory Provisions of Reconstruction

For decades, reconstruction took place during the crime scene investigation, and it was only awarded with regulatory separateness in the statutory rule No. 8 of 1962 (I. criminal procedural rule, hereinafter: Be. I) While Be. I has called it proof of investigation, Be. II (Act I of 1973 on criminal proceedings) has referred to it as evidentiary proof, and this classification was kept by both Be. III (Act XIX of 1998 on criminal proceedings) and Be. IV (Act XC of 2017 on criminal proceedings). The regulatory provisions of reconstruction are placed amongst evidentiary actions: “evidentiary acts are especially the crime scene investigation, the on-site interrogation, the reconstruction, the police line-up confrontation and the instrumental credibility examination.” (Section 206 of the Be. IV.) On the one hand, Be. IV alters from the previous Act, namely, it regulates the rules of reconstruction as one of the evidentiary actions, while Be. of 1998 has referred to reconstruction as one of the evidentiary procedures. There is no significant difference between the classifications, nevertheless, a long lasting scientific

¹ The work was created in commission of the National University of Public Service under the priority project PACSDOP-2.1.2-CCHOP-15-2016-00001 entitled “Public Service Development Establishing Good Governance” in the Egyed István Postdoctoral Program.

² BUDAHÁZI Árpád, PhD, Police Major, Senior Lecturer, National University of Public Service, Faculty of Law Enforcement, Institute of Criminal Sciences, Department of Criminal Procedure Law.
<https://orcid.org/0000-0003-0092-3860>, budahazi.arpad@uni-nke.hu

debate has ended with the conclusion that the title ‘evidentiary procedures’ was changed to ‘evidentiary actions’. Another regulatory change is that besides the court and the prosecutor’s office, Be. IV also entitles the investigating authority to order and conduct reconstruction (“the court, the prosecutor’s office or the investigating authority may order and conduct reconstruction” [Section 209 (1) of the Be. IV].) In accordance with Section 123 (3) of the Be. of 1998, the investigating authority could order and perform reconstruction, unless otherwise provided by the prosecutor.

Be. IV divides investigation into two phases, namely to intelligence and to the sequence of investigation. Essentially, intelligence focuses on data collection, data that is sufficient enough to disclose the imputation or to conduct the interview of the suspect. Nevertheless, reconstruction does not quite fit into these ambitions, since it requires intense organisation efforts and its preliminary preparation is a time consuming process. However, the preamble to the Be. IV refers to exceptionally typical cases, whereas gathering evidence might be justified, that is true for reconstructions as well, when the authorities aim to verify or confute the statements of the witness during this evidentiary act, or they check whether the suspicions of the authority are correct, or they try to set up new versions upon the known results of the reconstruction. If there is already a suspect to the case and the procedure turns into the investigative phase (whereas the simple preliminary suspicion is specified to the perpetrator and is proved by evidence),³ reconstruction may also be used for credibility examination purposes, for both the suspect’s statements and the testimony of the witness, also, the same applies for court procedures, as reconstruction may also be conducted during both the first and second instance court procedures.

Detailed provisions of the investigations were implemented in Nyer. [Gov. Decree (100/2018. (VI. 8.) on the detailed rules of the investigation and the preliminary procedure], that came into force on the 1st of July 2018, and which, contrary to Nyer. implemented to Be. of 1998, does not expressly regulate the detailed rules reconstruction but orders to apply the general rules evidentiary procedure. (Sections 68–71 of the Nyer.) In accordance with the provisions of Section 68 (1) of the Nyer. the minutes taken on the evidentiary action must also contain the following – if it is significant with regards to the nature of the evidentiary measure:

- a) direction and method of approach of the location of the evidentiary action;
- b) description of the location of the evidentiary action;
- c) description of the location of the persons and physical evidences, data of the circumstances, and information on where and under what circumstances they were localised.

Principally, sections b) and c) are relevant from the aspect of reconstruction, since it is elemental to document the scene of evidentiary action pursuant to proper introduction of the evidentiary action before court. Substantial minutes help the comparison of the conditions of the crime to the execution circumstances of the evidentiary action.

³ Vári (2014) 177–190.

This is not only relevant from the aspects of the court procedure or from the viewpoint of evidentiary measures, but from the considerations of the investigation as well, since the results of the evidentiary proof do give some sort of orientation to the investigating authority, giving directions to the prosecutor's office controlling the investigating authority both in the intelligence and investigative parts of the inspection.

The evidentiary action may be interrupted for a longer period of time if further conduct of the evidentiary action can be secured under the same circumstances. In such cases, the authority must make sure of the unchanged circumstances and all and any eventual changes must be recorded in the minutes. [Section 68 (2) of the Nyer.] For example, rain may interrupt the evidentiary proof since it is an obstacle to conduct the visual survey. Not interrupting the experiment would endanger justification of the evidentiary procedure.

Similarly to Nyor., Nyer. also stipulates guidelines regarding the interrogation of the reconstruction's subject. Prior to the reconstruction and with regards to its nature it must be clarified to the necessary extent – upon the interrogation of the affected person if needed:

- a) the questions relevant with regards to the conductible evidentiary action, and those to be investigated through the evidentiary procedures;
- b) audio-visual and other observational capabilities and state of the examined person, and otherwise any eventual changes of his sensors that occurred since the time of the observation;
- c) if the audio, visual or other observational circumstances were significant at the time of the observation or if they shall be significant at the time when the procedural act is conducted;
- d) circumstances of the observation, special recognisance or characteristics of the examined person or object that would help the successful identification. [Section 69 (1) of the Nyer.] Clarification of such circumstance is essential for reconstruction. First, it may be checked, whether the circumstances are similar to the particulars of the past event, phenomenon or action, the evidentiary action may be conducted by the authorities to create similar conditions. Even the Nyer. refers to this requirement, stating that as far as possible, the evidentiary action must be conducted under circumstances matching the time of the observation or the particulars known at the time of the observation – with special attention to similar visual, audio and whether conditions, measures and objects necessary for the successful conduct of the evidentiary action.

During the preparation of the evidentiary action, the equipment, measures of physical evidence necessary for successful conclusion of the procedure must be available at the site. [Section 69 (2) of the Nyer.]

In case of urgent necessity, or in case it would not endanger the successful conclusion of the evidentiary procedure, the person affected may be interviewed as part of the evidentiary measure, just prior to the indication of the evidentiary action. In such case,

his testimony must be included in the minutes taken on the evidentiary procedure. [Section 69 (3) of the Nyer.] Thus Nyer. does refer to the possibility of the interrogation that prevails the evidentiary action in case of urgent necessity as part of the evidentiary action, or in other words if the proceeding authority does not have the chance to make sure that the interrogation could be time-wise separate from the other evidentiary procedure.

In accordance with the provisions of Section 70 (2) of the Nyer., the evidentiary act may be conducted at the same time, in the presence of each other if:

- a) it is sufficient with regards to the successful conduct of the evidentiary measure or it does not endanger the successful conclusion of the action;
- b) undisturbed conduct of the evidentiary procedure cannot be otherwise guaranteed, and influencing the parties affected can be excluded.

Typically, reconstruction is conducted at once, regardless of the number of participants, whether witnesses or defendants. Nyer. allows outsiders to participate in the reconstruction if it is necessary to conduct the reconstruction, under the approval of the outsider party affected. For example, such outsider can be a stuntman, who is not referred to in the Be. IV, however, he might play a significant role in the course of the reconstruction, since he would either play the role of the defendant or the witness in case they would turn down active participation in the reconstruction or they are simply not present. Nevertheless, the outsider cannot be obliged to stay on site in accordance with the provisions of the Nyer. in case he would reject further participation. Should the outsider leave, his replacement must be taken care of [Sections 71(1)–(2) of the Nyer.] Outsiders are only referred to in the provisions on evidentiary procedures in the Nyer., but without any definition whatsoever. As pointed out earlier, such outsiders may be stand-ins or other assistants, or the person who agrees to participate as an indifferent person at the presentation for identification between living persons.

The provisions of Be. on reconstruction are rather short and compact, while properly detailed regulations are placed in the Nyer. I believe, it is not the nature of the legal background that leads to the rare practice of reconstruction.

Characteristics of Reconstruction

In addition to legal surroundings, we must analyse the objectives of the proceeding authority when it decides on the enactment of reconstruction.

Reconstruction and credibility examination of testimonies

Reconstruction plays a significant role in credibility examination of testimonies, since the witness must face criminal law consequences if he lies (offence of perjury); it is not applicable for the defendant, whereas the only indictable action related to false testimony of the defendant is the offence of false accusation committed when the accuser gives

false accusation of a criminal act. Consequently, the defendant's testimony must be treated reservedly; regardless, it is still one of the most significant evidentiary measures, since the perpetrator holds the most information on the circumstances of the offence committed. Similarly to the witness, the defendant shares his cognisance of facts necessary to determine the factual grounds and to decide over the legal dispute (criminal case) with the authority through his statements.⁴ However, he must be taken good care of, in order to secure that he would preferably tell the truth and his confabulations would be detected. Ultimately, it is the decision of the court that determines if the defendant is credible and his statements are reliable. The fact that the analysis of his statement might be conducted priorly, during the course of the investigation, may assist the discretion of the court.

The possibility to examine the accuracy of the testimony of the witness also has a great significance, since despite of his obligation to tell the truth he might conceal, stretch or overstrain the truth, or he might simply misremember the given event, phenomenon or action. It is a well-established and publicly acknowledged thesis of criminalistics that the analysis of the objective circumstance of the cognitive processes pursued by the witness is a very important aspect in the evaluation of evidences of personal nature.⁵ However, the eye-witness might be wrong, as the victim might as well conceal significant information. That is why the possibilities of pseudo- or frame-up accusations must always be examined, especially in case of fundamental or repetitious contradictions observed by the authority regarding different aspects of the case.⁶ For example, such issue may arise upon the witness' misunderstanding of the scene he had described in his testimony, due to the fact that he could not exactly see the car hitting a walking person since it was dark and he had a weak vision.⁷ Experiences show that the confidence of eye-witnesses is not solid enough at the time of the criminal offence, a seemingly innocent positive response or a simple 'all right' said by the interviewer can easily affirm it significantly. A strong influence on his decision makes him become more and more confident in what he was insecure before.⁸ To avoid unwillful, undesired or deliberate influencing of the witness's statement by the interrogator, it is necessary that the witness may coherently perform his statement verbally; nevertheless, the questions must be asked since they assist the witness to remember and fill up parts originally left out of his testimony, furthermore, it motivates the witness to disclose his cognisance he had deliberately wanted to conceal.⁹ Actually, to acquire an uninfluenced, honest and truthful testimony is one of the main tasks of the interrogation. If the credibility examination cannot be completed in the course of the interview, there are several other measures and equipment to assist the proceeding authorities

⁴ Bócz-Finszter (2008) 171.

⁵ Katona (1986) 97–98.

⁶ Dobos (1988) 25.

⁷ Bócz (2008) 79.

⁸ Elek (2008) 69.

⁹ Nagy (1966) 324.

to confirm or confute the content of the testimony. Reconstruction is one of these measures. The defendant or the witness states something and the authority wants to confirm or confute the statement. Generally, the aim of the evidentiary proof is confuting the statement when the member of the proceeding authority does not believe the interviewed person and wants conviction on the verity of the testimony. If the results match with the testimony of the defendant or the witness, it shall be another argument proving that the interviewed person does not lie. On the contrary, if the results of the evidentiary procedure would confute the testimony, it confirms the authority's suspicion that the given event, phenomenon or action could not take place in the way the interrogated person described it. In this case, the evidentiary procedure might result in the interrogated person's confession, seeing no further point in lying or in denial.

Pursuing a credibility examination through reconstruction is not a new approach. Even during the era of Be. I, authorities have used it in the course of crime scene investigations to analyse the credibility of testimonies. Namely, in one of the cases, the injured party has stated in his testimony that "a stranger has hit him on the back of his neck when he was getting dressed, and he'd lost his consciousness, so he does not remember anything else." The police committee present at the site determined that István B. was hanged on the window handle by his own belt. The belt was laying on the table in the same state as it has been removed from his neck. A seriously wrinkled part of the belt has shown the place where the loop was tied. The head of the committee has immediately tied the loop and stood the injured person by the window, placing the belt around his neck. It turned out that the belt was still long enough, allowing the victim's legs to reach the floor comfortably. Reconstruction could confute the testimonies of the mother and other witnesses who previously stated that the victim's legs were hanging and twitching in the air. "So it could be determined that István B. has only made up this fantastic story so he could pretend to be a victim of spies before the German embassy, hoping to receive an appropriate award for his altruist services."¹⁰ Reconstruction is often used in traffic related criminal cases in order to detect whether the accident could have happened the way it was described in the defendant's and witness's testimonies, or the given injury of the vehicle could have occurred the way it was described in the testimonies.¹¹ Reconstruction conducted for the purpose of credibility examination may be pursued both in the course of the investigation and during the court procedure.¹² In the course of the court procedure, alongside with setting up the same conditions and repeating the actions before the court, the court may also check "certain details of the testimony, or the facts of the actual phenomenon or the possibilities and circumstances of the witness's cognisance".¹³ Back in the era of Be. II, the Supreme Court has declared that it is not necessarily possible to set the same circumstances or those most similar to the circumstances of the examined event during the court procedure. "In the present

¹⁰ Gyakorlati nyomozástan [Investigation Techniques] (1947) 140–141.

¹¹ Budaházi (2017c)

¹² Budaházi (2018) 209.

¹³ Nagy (1966) 363.

case the vehicles involved in the action are not available, furthermore, the characteristics of the scene might also be important. Acquiring vehicles similar to those involved in the action or setting up the specific environment for the reconstruction cannot be completed in the court's authority" – pointed out the Supreme Court that approved to the county court's order on additional investigation. (Supreme Court, Bf.III.2.453/2001.) The Appeal Court of Szeged also agreed to the requirement according to which the reconstruction should be conducted under the same circumstances under which the examined event or phenomenon took place or could have taken place when disclosing the results of reconstruction from the line evidences. (Szeged Appeal Court, Bf.III.107/2014/4.) However, reproduction of the 'same circumstances' for the reconstruction cannot be entirely completed, not even during the investigation, but this should not cause any hindrances in the course of the execution of the procedural act, thus the relevance should always be the guideline.¹⁴ For example, if a vehicle hits a bicycle, it shall be relevant at the reconstruction focusing on visibility whether the bike used at the evidentiary procedure is a green male mountain bike or a female tracking bike.

Palpability (perceptibility) experiments

Such experiments focus on the palpability and the differences in the perceptibility, visibility, audibility and the sensibility to smells and tastes. Mostly, these are connected to a specific location, therefore the experiments must be completed at the site where the given phenomenon or event took place. My empirical survey based on questionnaires¹⁵ has confirmed (the questionnaire was completed by 185 detectives and 135 investigators) the personally experienced practice that reconstructions ordered on the grounds of checking visibility conditions are most typical. In such cases, reconstruction is held to clarify whether the witness could see the perpetrator's face, or if any object (for example, a billboard) was blocking the view at a traffic accident or at missing to follow a priority sign for which the suspect could not see the cyclist passing through a protected lane. Also, a visibility reconstruction was held in a case where the suspect hit a biker riding outside the residential area with no public lightning. The cyclist had no lights on and did not use a high visibility vest either. Therefore, reconstruction procedure was completed to confirm or confute whether the suspect could see the bicyclist or not. Or in another case, the focus of reconstruction was to determine whether the witness could see the suspect breaking up the vehicle's door with a wrenching bar from the third floor. The aim of the procedure was to clarify whether the witness could see the face of the perpetrator or the tool used to commit the crime in the evening hours. In another case of truculence conducted at dawn has raised the question whether the witness could visualise the action from the location he was standing according to his

¹⁴ Girhiny (2017)

¹⁵ Budaházi (2017a)

statement. In the so-called ‘Magda-case’ authorities examined whether the witness could see the unknown man in every detail that allowed his later identification.¹⁶

Determination of a time period with reconstruction

Determination of the term necessary to complete certain operations, sequences of events or actions might be completed upon reconstruction. Basically, we must focus on evidentiary experiences, for example, the usual time necessary to take a certain distance.¹⁷ Determination of a certain period has always been subject to reconstruction objectives, it was a frequent example of crime scene investigations even at the beginning of the 1900s: “how far is one place from another if the rider is in full gallop.”¹⁸

The Appeal Court of Pécs has also faced a case whereas the second degree court and participating defendant have followed the track determined in the defendant’s testimony. Upon the result of reconstruction, the second instance court stated that the track described by the defendant cannot be completed in 49 minutes – under the conditions set forth by the defendant –it would take 59–60 minutes at least. Therefore, the reconstruction completed during the second degree court procedure did not confirm the validity of the defendant’s alibi, “it has fundamentally questioned the credibility of the defendant’s testimony, his trustworthiness has failed”. According to the appellate court’s decision, “the reconstruction has proved beyond any doubt that driving the vehicle the defendant could not have completed the track described in his testimony within the time frame available in accordance with the objective evidences”.¹⁹

Reconstruction focusing on the clarification of the execution possibilities of an operation or action

The characteristics of reconstruction is that the authority gains perceptive cognisance of the fact to be proved – the site, the sub alternation of the events or the artificially generated action.²⁰ For example, the aim of the procedure was to clarify the execution possibilities of an action when they examine what kind of injuries the given object may cause.²¹ They examine whether the victim’s injury could occur the way it has been told by the injured party and the witnesses. In one of the cases, the injured party stated that after the suspect committed grievous bodily injury against him, he also pulled a semi-trailer truck on him when he was escaping and scrabbling up to his feet, causing further injuries to him. During the reconstruction, they have analysed whether the narrow space allowed the semi-trailer truck to turn and reach the victim, furthermore,

¹⁶ Katona (1986) 97–98.

¹⁷ Bócz–Finszter (2008) 175.

¹⁸ Balogh et al. (1909) 107.

¹⁹ Appeal Court of Pécs, Bf. I. 7/2014/5.

²⁰ Bócz (2006) 133.

²¹ Bócz–Finszter (2008) 174.

if the suspect could detect the location of the victim sitting in the driver's seat of the vehicle. Another case, where the possible execution was examined with reconstruction was checking whether the given quantity of boxes of cigarettes could fit in a certain bed linen in case they were randomly dropped in it instead of systematic packing.

Recognition of peculiar characteristics and abilities

Reconstruction may also be sufficient to detect certain personal, individual characteristics of the participants of the examined events (their physical state, dexterity, skills), competences (for example, adaptive competences, senses of visuality and audibility, personal stimulation threshold, etc.).²²

In a larceny case, the investigating authority has examined whether the suspect could pass through the window he stated to cross to steal the assets from the house, as he previously stated in his testimony. A similar example was the examination of a sack used for conducting the offence, measuring the quantity of corn and determining whether the suspect was able to take it from the crime scene. Another reconstruction procedure has also focused on individual characteristics, determining the number of perpetrators, whereas the victim was shot in the head in a phone booth, in other words, checking whether any other person could fit into the telephone booth besides the perpetrator and the victim.

The introduced methods represent that several questions can be clarified through reconstruction that seem essential for successful completion of a certain criminal case.

Factors Impeding Reconstruction

One of the main reasons of the rare practice of reconstruction is that the majority of the cases does not even require this evidentiary procedure.²³ In other words, there is no data or information that should be confirmed or confuted by the reconstruction of the criminal act; however, in other cases the issue would require this criminal procedure, but the available evidence is sufficient to detect and prove the state of facts, thus ordering reconstruction is unnecessary.

For reconstruction cases it is quite common, that the testimonies of the suspect and the witness are contradictional, or one of the testimonies contradict the experiences of everyday life (absurd statements). For example, during his interrogation, the suspect states that he had lifted the cash box over the bench by himself. It is also typical, that reconstruction is only conducted in cases of 'high priority', when the investigating authorities cannot spare the extra working efforts and costs the reconstruction requires, not to mention the time factor, that is also crucial for this procedural act (both the preparation and the execution are time-consuming, the latter takes significant time

²² Bócz-Finszter (2008) 175.

²³ Budaházi (2014) 187.

due to detailed mandatory documentation). Depending on the nature of the reconstruction, several conditions must be jointly met, so that the evidentiary procedure can be held at all. It is enough to think of weather issues, for example, winter surroundings should be reconstructed during the summer. Likely, if the local or disputed circumstances are significant, a reasonable reconstruction should only be held at the actual site and under the same outside (weather, lighting conditions, etc.) circumstances as they were at the time of the actual event, otherwise only the most determining aspects of the event should be simulated. For example, if the task is to determine whether the suspect is able to open a certain type of lock with a piece of bended wire – as he previously stated – the given calendar season, time of the day, light and weather conditions have no significance whatsoever. On the other hand, if the fact whether a train passing in the cover of a treeline can be seen at the given point of a crossing public road (visibility, audibility), obviously, the time of the year and the day, moreover, several other meteorological factors can be crucial.²⁴

Besides the heavy workload of the proceeding authorities, further obstacle to order reconstruction is that its execution requires a relatively large number of staff and special equipment. In some cases, further assistance is needed to set the site, etc., furthermore, a crime scene technician who handles the camera or shots picture at the criminal procedure, a car similar to the one in which the victim was sitting might also be required, or a bicycle to replace the injured party's wrecked bike. If the victim was injured during the accident, a stuntman with similar physical characteristics is needed, wearing similar clothing as the victim wore at the time of the accident. The public road must be closed for the duration of the reconstruction; moreover, it must be completed under the same weather and light conditions that characterised the time of the accident. Besides, proper subpoena (addressed to the defendant, witness, expert – depending on the time of the evidentiary action) and notices (for example, the legal representative of the witness, defence attorney of the defendant) must be sent, including the arrangement of the date and the notification on the appointment of the experts. Preparation and organisation of the procedural act can be even more complicated if the prosecutor or high ranking police officers wish to participate at the procedural event. Of course, there are several other tasks to complete before the reconstruction, so I have only emphasised the most frequent and important ones, indicating the reasons why the organisation of the reconstruction is complicated and circumstantial, so, actually, they do not order it very often, unless it is a must.

Moreover, other problems may also occur, for example, there is no appropriate technical device (for example, a camera) to record the procedural act, or if there is one, actually it is the officer of the investigation authority who objects to conduct the reconstruction, in fear, that he would make a mistake or fail to act professionally due to the stage fright he would feel during the recording. Further excuse against reconstruction is that usually this procedural act is held in an outdoor location, so usually official

²⁴ Bócz–Finszter (2008) 174.

vehicles are necessary to complete the process, and these are not always available in the required quantity. Although stand-ins are allowed to replace the real participants, there are certain cases where successful completion of the reconstruction requires the personal presence of the witness or the defendant. Practice shows – confirmed by the filled questionnaires – that the participation of stuntmen is not very common and the investigating authorities seek to have all parties playing their own roles.

There is a possibility that the following reasons motivate the suspect not to take part in the reconstruction:

- fear of identification;
- he does not want (a new) incriminating evidence;
- he shall rather wait for the results of the reconstruction and shall modify his testimony accordingly, if needed;
- he does not want to flounder in his statement;
- he feels inconvenient in the presence of others (especially, if the reconstruction takes place in a public area, in the presence of browsers);
- advice of the defence attorney;
- he wants to obstruct the investigation;
- he does not want to recall and relive the offence he had committed.

Mostly, the nature of the case drives the defendants' (low) affinity to participate at the reconstruction, while witnesses are more likely to participate, principally, due to their mandatory obligation of active participation at reconstructions.

However, there are reasons that motivate witnesses to stay absent from the reconstruction:

- fear from identification;
- fear from incriminating relatives;
- “he does not feel like participating”;
- psychological reasons;
- he is staying abroad;²⁵
- he does not want to meet the suspect, maybe fears the suspect;
- he is concerned, that the eventually negative results of the reconstruction would question his trustworthiness;
- he does not want to relive the event again;
- he is not convinced that what he told is true, and he is afraid from the consequences of his mistake, or otherwise would feel ashamed if the falseness of his statement would be revealed.

For example, it may occur at the last reason that the witness is wrong,²⁶ regardless of the fact that he is trying to answer the questions addressed to him according to his best

²⁵ Budaházi (2015) 131.

²⁶ Dobos (1988) 25.

knowledge, but his statements prove to be false.²⁷ His mistake might originate in the falseness of his observations or mistaken memory,²⁸ and after being interrogated he starts to realise his mistakes, he becomes more and more insecure, but still, he does not want to reveal his delusions.

Finally, we must mention the factor according to which many detectives are without the necessary and appropriate professional expertise, so their general fear from anything new becomes an obstacle of initiating reconstruction. This is further topped by the impression of more experienced officers, according to which prosecutors or judges clearly underestimate the importance of reconstruction, evaluating its results as one of the possible occurrences of the event, phenomenon or action.

Malfunctions of Execution that May Influence the Results of Reconstruction

The ‘danger scale’ of Csaba Fenyvesi deems it uncertain if the reconstruction results in a wrongful exemption, resulting in the perpetrator’s escaping criminal liability.²⁹ On the other hand, errors may cause false affirmation of reasonable suspicion that may lead to false adjudication whereas an innocent person faces accusation.

A few danger factors that could affect the success of reconstruction:

- inappropriate preparation of the execution;
- no preparation for unexpected events (for example, a ‘B’ plan for rainy weather);
- inappropriate munities of the preliminary crime scene investigation;
- imprecise official record taken at the reconstruction, so the court cannot approve the results;
- use of a different object from the one the perpetrator used to commit the offence at the reconstruction, the tool used is not even similar to the original;
- the stuntman does not look like the person replaced (different outfit, physical parameters, height, etc.);
- the investigating authority does not even try to create the same or at least similar circumstance as they were at the occurrence of the given event, action or phenomenon;
- no video recording has been taken;
- inappropriate audio- or visual recordings of the action;
- reconstruction of the event in rain, despite the fact that the examined even has taken place in clear weather;
- the investigating authority does not detect the extenuative circumstance (the suspected perpetrator should be disclosed from the procedure, but the authority fails to do so);

²⁷ Elek (2008) 23.

²⁸ Gyakorlati nyomozástan [Investigation Techniques] (1947) 37.

²⁹ Fenyvesi (2017) 173.

- inappropriate communication of the head officer of the reconstruction, failing to give unambiguous instructions to the participating offices, misplaces the participants of the reconstruction;
- the detective controls and influences the subject more than it is necessary;
- the authority loses control over the execution of the reconstruction;
- the authorities fail to interview the suspect or the witness, or in case they do, they miss to ask the questions necessary to clarify the circumstances expressly stipulated in Section 63 of the Nyer.;
- premature reconstruction;
- injured guarantees, failure of mandatory notifications so the defence lawyer or the legal representative of the witness cannot attend to the evidentiary procedure;
- lack of professional experience, due to the rare practice of reconstruction and to the high number of young police officers.

Closing Remarks

In this study, I aimed to outline how reconstruction may contribute to the successful closure of the criminal procedures in many aspects, nevertheless, I have pointed out that the preparation and conclusion of the reconstruction is quite time consuming and requires considerable extra work compared to other procedural acts. These factors lead to its rare practice, but on the other hand, in most cases there is simply no need to initiate the reconstruction procedure. However, the rare practice does represent an error factor, so consequently, if the proceeding authority conducts a reconstruction, it is advisable to prevent and eliminate the potential mistakes enlisted in this study. I do believe that reconstruction does have solid grounds and a significant role after the coming into force of the Be. IV as well, regardless of its numerous boundaries. As of the regulatory provision, we may state that the mandatory rules are efficient, there is no need to implement new statutory rules or to modify the present regulations either. It is not by accident that the statutory provisions on reconstruction have stayed in force for decades.

REFERENCES

- Appeal Court of Pécs, Bf. I. 7/2014/5.
- Balogh Jenő – Edvi Illés Károly – Vargha Ferenc (1909): *A Bünvádi perrendtartás magyarázata*. Második kötet, Budapest, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata.
- Bócz Endre (2006): *Büntetőeljárás jogunk kalandjai – sikerek, zátonyok és vargabetűk*. Budapest, Magyar Hivatalos Közlönykiadó.
- Bócz Endre – Finszter Géza (2008): *Kriminálisztika joghallgatóknak*. Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó.

- Budaházi Árpád (2014): Bizonyítási kísérlet a büntetőeljárás szolgálatában. In Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán eds.: *Tanulmányok a „Biztonsági kockázatok – rendészeti válaszok” című tudományos konferenciáról*. Pécs, Pécsi Határőr Tudományos Közlemények, XV.
- Budaházi Árpád (2015): Bizonyítási kísérlet a felderítésben és a bizonyításban. In Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán eds.: *Modernkori veszélyek rendészeti aspektusai*. Pécs, Pécsi Határőr Tudományos Közlemények, XVI.
- Budaházi Árpád (2017a): A bizonyítási kísérlet egy empirikus kutatás tükrében. *Magyar Rendészet*, Vol. 17, No. 5. 67–82.
- Budaházi Árpád (2017b): A bizonyítási kísérlet és történeti előzményei. *Magyar Rendészet*, Vol. 17, No. 4. 33–46.
- Budaházi Árpád (2017c): Personal and Material Evidences in Criminal Procedure, with Particular Attention to Road Traffic Crashes. *Studia Universitatis Babes-Bolyai, Iurisprudentia*, No. 2. DOI: [https://doi.org/10.24193/SUBBIur.62\(2017\).2.5](https://doi.org/10.24193/SUBBIur.62(2017).2.5)
- Budaházi Árpád (2018): A bizonyítási kísérlet büntető eljárásjogi és kriminalisztikai aspektusai. *Magyar Jog*, Vol. 65, No. 4. 202–209.
- Dobos János (1988): *Kis nyomozástan*. Budapest, BM Könyvkiadó.
- Fenyvesi Csaba (2017): A bizonyítási kísérlet és a hit. *Iustum Aequum Salutare*, Vol. 13, No. 1. 99–106.
- Elek Balázs (2008): A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban. Debrecen, Tóth Könyvkereskedés és Kiadó Kft.
- Girhiny Kornél (2017): The Relevancy of Questioning on the Scene in Case of Exhibits. *Studia Universitatis Babes-Bolyai, Iurisprudentia*, No. 2. 95–101. DOI: [https://doi.org/10.24193/SUBBIur.62\(2017\).2.10](https://doi.org/10.24193/SUBBIur.62(2017).2.10)
- Gyakorlati nyomozástan [Investigation Techniques](1947)*. Budapest, Magyar Államrendőrség Országos Szaktanulmányi Felügyelője.
- Katona Géza (1986): Még egyszer Magda János bűnügyéről. *Belügyi Szemle*, Vol. 24, No. 8. 96–104.
- Nagy Lajos (1966): *Tanúbizonyítás a büntetőperben*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Vári Vince (2014): Hatékonyság a nyomozásban. In Schaub Anita – Szabó István eds.: *III. Interdiszciplináris Doktorandusz Konferencia*. Pécs, Pécsi Tudományegyetem Doktorandusz Önkormányzat.

Brutális fizika másképp – Fizikusok az igazság nyomában

FÜLÖP Péter¹

A különböző bűncselekmények, balesetek során lejátszódó fizikai folyamatok kvalitatív és kvantitatív leírása az igazságügyi fizikus szakértő feladata. A leggyakrabban előforduló ügyek fizikai szempontból jól csoportosíthatók. A hajítások és a deformációk fizikáján keresztül az olvasó átfogó képet kaphat a gyakorlatban alkalmazott módszerekről. A tanulmányban kitérek néhány fogalom, mennyiség rövid magyarázatára is, amelyek a jelenségek megértését segítik.

Kulcsszavak: törvényszerű fizika, idegenkezűség, öngyilkosság, baleset, gyermekbántalmazás, Newton-törvények, erő, impulzus, mozgási energia, hajítások, deformációk

Bevezetés

„A fizika szórakoztató, de nem vicc!”²

A Nemzeti Szakértői és Kutató Központ (NSZKK) Fizikai és Szervetlen Analitikai Osztályán tevékenykednek az igazságügyi fizikus szakértők. A különböző anyagok (például festékek, fémek, üvegek) fizikai és kémiai tulajdonságaik alapján történő összehasonlító vizsgálata mellett egyre növekvő számú esetben igyekeznek a szakértők eleget tenni a hatósági kirendeléseknek a fizika klasszikus területeinek kriminalisztikai szemléletű alkalmazásával. A fizikusok feladata – döntően a büntetőeljárások során – valamilyen esemény vagy cselekmény (például baleset, bántalmazás) során lejátszódó fizikai folyamat rekonstrukciója, a kirendelő határozatban vagy végzésben ezzel összefüggésben feltett kérdések megválaszolása.

A Pedig jó ötletnek tűnt vagy az Állítólag című tudományt népszerűsítő, ismeretterjesztő műsorokban kétségkívül szórakoztató, de fájdalmas (gyakran komoly személyi sérüléssel járó) mutatóanyagok, balesetek, illetve különböző mendemondák, filmes trükkök mögött rejlő fizikai jelenségek, törvényszerűségek bemutatására, magyarázatára kerül sor. Ezekben a sorozatokban egy adott állítást, történetet természettudományos módszerekkel megvizsgálják, amit aztán az elvégzett kísérletek alátámasztanak vagy megcáfolnak, esetleg részben lehetségesnek nyilvánítanak. Amennyiben az állítás

¹ FÜLÖP Péter, igazságügyi szakértőjelölt, Nemzeti Szakértői és Kutató Központ Péter FÜLÖP, candidate for forensic expert, Hungarian Institute for Forensic Sciences <https://orcid.org/0000-0001-7792-5026>, fulopp@nszkk.gov.hu

² Hártlein Károly, BME Fizikai Intézet, mesteroktató

maga a sértett, a tanú vagy a gyanúsított vallomása, a történet a bűncselekmény, akkor az igazságügyi fizikus szakértők nagyon hasonló módszerekkel segítenek kideríteni a bűnüldöző szerveknek, hogy valójában mi is történhetett. Innen ered jelen tanulmány címe is, amely egyrészt az említett műsorokhoz hasonló tematikájú, *Brutális fizika* című magyar ismeretterjesztő sorozatra utal, másrészt vonatkozik a továbbiakban közölt esetekre.

Módszerek

A fizika a természeti jelenségek leírásával és a közöttük lévő kapcsolatok, törvényszerűségek feltáráásával foglalkozó tudomány. Ez a tudományág az ismereteket részben a kísérletekből, részben az elméleti megfontolásokból meríti. Ennek megfelelően megkülönböztetnek két fő irányt, a kísérleti és az elméleti fizikát.³ Másképpen az induktív ismeretszerzést választva tapasztalati úton, míg a deduktív stratégiával absztrakción keresztül jutunk el a megoldáshoz.⁴

Az igazságügyi fizikus szakértők a természettudományos módszertant alkalmazzák a fizikai megismeréshez. A gyakorlatban ez annyit tesz, hogy a fizikus szakértők a hatóság által rendelkezésre bocsátott ügyiratok adatai alapján eldöntik, hogy helyszíni szemlét tartsanak-e, illetve zavaró hatásoktól mentes kísérletet tervezzenek és hajtsanak végre. A feladatok elvégzése után íróasztal mellett egy modellalkotási és számolási folyamat következik. Ha az analitikus gondolkodás nem viszi előbbre az ügyet, akkor sokszor az intuíció segíthet. Ebben az esetben a fizikusok megérzéssel jönnek rá a megoldásra, amit a természettudományos szemléletnek megfelelően természetesen bizonyítani szükséges. A szakértők ezeket a módszereket nem külön-külön alkalmazzák, hanem azok szoros kölcsönhatásban vannak egymással.

Kirendelői kérdések

Hogyan állíthatók párhuzamba a kirendelői kérdések a természettudományos, fizikai megismerés folyamatával?

A klasszikus vagy newtoni mechanika a testek mozgásának leírásával⁵ és a mozgások okait feltáró törvényekkel⁶ foglalkozik. A mozgástan arra a kérdésre keresi a választ, hogy hogyan mozognak a testek, míg az erőtan arra ad választ, hogy miért éppen úgy mozognak.⁷ Alapvetően a kirendelő hatóság egy természettudós kíváncsiságával fogalmazza meg kérdéseit: „Hogyan?” és „Miért?” kérdésekre keresi a válaszokat.

A hétköznapi élet szerteágazó területein bekövetkezhetnek tragikus események, amelyek során a résztvevők büntetőjogi felelőssége is felmerülhet. Amennyiben a nyo-

³ Budó (1986) 11–15.

⁴ Tóth (2013)

⁵ Kinematika – mozgástan.

⁶ Dinamika – erőtan.

⁷ Budó (1986) 26–28.

mozó hatóság által lefolytatott eljárás részeként a bizonyítandó tény megállapításához vagy megítéléséhez különleges szakértelemre van szükség, akkor – az új Be. 188. § (1) alapján⁸ – szakértőt kell alkalmazni. Ilyen bizonyítandó tény lehet a vizsgálandó esemény, egy baleset (például munkahelyi és sportbalesetek) vagy egy erőszakos cselekmény (például öngyilkosság, bántalmazás stb.), amelyek helyszínén hátrahagyott bizonyítékok alapján az ügy szempontjából releváns mozgássorozatot, erőhatásokat, testtartást vagy testhelyzetet kell rekonstruálni. A történetekkel kapcsolatban a sértett, a gyanúsított és a tanúk vallomása is ellentmondásos lehet. A szakértőknek ilyenkor a történetek valóságtartalmának vizsgálata az elsődleges célja. Annak eldöntése a gyakorlott fizikus számára is nehéz feladat, hogy fizikailag megtörténhetett-e egy esemény úgy, ahogy elmondják, vagy sem. Minden esetben célszerű a valóságos testek olyan tulajdonságait elhanyagolni, amelyek a vizsgált jelenség szempontjából lényegtelenek. Az idealizált testek (például tömegpont, merev testek, rugalmas szilárd testek) viselkedése egyszerűbben leírható. A szakértő az így kapott modell segítségével, a mechanika mozgásegyenleteinek és a Newton-törvények alkalmazásával, valamint a mozgás kinematikai jellemzőinek ismeretében a szakértői véleményben megfogalmazza, valószínűleg mi történhetett az ütközés, esés, ütés stb. során. A véleményben gyakran ki kell térni arra, hogy mekkora erővel dobhatták el a tárgyat, mekkora lehetett a becsapódás energiája vagy egy szúrás ereje, az milyen sérülést okozott, okozhatott volna stb. A magyarázatok elengedhetetlen része a bizonyítékokból és az eredményekből levonható kriminalisztikai következtetés is, mint például annak eldöntése, hogy az emberi test idegen- vagy önkezdű cselekmény, esetleg véletlenszerű baleset következtében került-e a feltalálási helyére? Előfordulhat azonban az is, hogy a rendelkezésre álló információk és eredmények nem elégségesek ahhoz, hogy fizikailag különbséget lehessen tenni az eltérő esetek között.

A forenzikus fizika és határterületei

A 20. század második felétől megfigyelhető egy folyamat, amely során a tudományok közti határok elmosódnak, ezek mentén inter- és multidiszciplináris szakterületek alakulnak ki. A forenzikus fizika sem kivétel ez alól, hiszen a balesetek, az erőszakos cselekmények gyakran személyi sérüléssel, dologi kárral járnak, és így a bizonyítandó tény megítéléséhez a sérüléssel összefüggő erőhatások nagyságának megállapítása is szükségessé válhat. A sérülést létrehozó erőhatás (például eszköz, tárgy és az emberi test közötti kölcsönhatás) nagyságának és az egészségügyi kockázatának (veszélyességi fokának) megállapítása nem egyszerű feladat. A sérült testrészt anatómiai sajátossága, az okozó tárgy mérete, alakja, maga az erőhatás nagysága és iránya befolyásolja a külső hatásra bekövetkező mechanikai sérülés típusát, valamint jellegzetességeit. Ezek a sebek, törések hordozhatnak olyan sajátosságokat, amelyek az elkövetés eszközére vagy a kölcsönhatás jellegére utalhatnak. Ilyen esetekben a fizikus szakértő mellett az igaz-

⁸ 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról.

ságügyi orvos és nyomszakértő bevonásával, egyesített szakértői vélemény keretében lehetőség nyílik az ok-okozati összefüggések komplexebb elemzésére. Megállapításokat lehet tenni, hogy az emberi testen lévő sérülések tompa erőbehátas vagy éles, hegyes tárgy hatásaként jöttek-e létre. Azonban a szakértők számára nemcsak a meglévő sérülések, hanem azok hiánya is hordozhat kriminalisztikai információt.

Az olvasó számára a szakértői munka során legtöbbször előforduló, fizikai szempontból tematikus csoportokba sorolható, érdekesebb eseteket gyűjtöttem össze a teljesség igénye nélkül.

A hajítások szerepe a fizikus szakértői gyakorlatban

A mindennapi életben (elég, ha csak a labdajátékokra gondolunk) az egyik leggyakrabban előforduló mozgástípus a hajítás. A hajítás kezdősebességének iránya szerint a függőleges, a vízszintes és a ferde hajításra vegyünk néhány példát a kriminalisztikai gyakorlatból!

Felfelé hajítás: képes lehet-e egy konzervdoboz súlyos sérüléseket okozni?

Az emberek egy része tart háziállatot otthonában. A kedvencek gondozása, etetése költséges, ezért sokan a nagy kiszerelesű, gazdaságos konzerveket részesítik előnyben. A háztartásainkban sokféle hétköznapi eszköz, tárgy foglal helyet a szekrényekben, a polcokon, és nem is gondolnánk, hogy ezek hő (például egy lakástűz) hatására gyilkos fegyverré válhatnak. Az emberölés elkövetői gyakran balesetnek, öngyilkosságnak akarják beállítani tettüket. A nyomozást meg tudja nehezíteni, ha a tárgyi bizonyítékokat megpróbálják eltüntetni. A megsemmisítés egyik módja lehet a bűncselekmény helyszínének felgyújtása. Ha egy lakóingatlan kiégett helyiségében holttestre bukkanunk, kézenfekvő lehet először balesetként tekinteni a halálesetre, azonban lehetnek a helyszínen olyan tényezők, amelyek az idegenkezűséget sem zárják ki. A kérdést mindenképpen igazságügyi szakértők segítségével lehet körbejárni. A tűzvizsgáló a tűz keletkezésének mechanizmusát, helyét feltárja, az orvos szakértő nyilatkozik a holttesten található sérülésekről, a halál okáról és ezek közötti ok-okozati összefüggésekről. Egy emberi testen lévő külső, illetve belső sérülés általában külső erő hatására bekövetkező fizikai elváltozásként értelmezhető. A nyomozás során felmerülő eseménysorozat, egy feltételezett mozgásmechanizmus felderítése pedig a fizikus szakértő kompetenciakörébe esik.

Vajon a hő hatására felrobbanó konzervek hogyan mozognak, okozhatnak-e jellegzetes sérüléseket?

Ennek eldöntésére a kereskedelmi forgalomban kapható, például 1 l űrtartalmú és 1,24 kg tömegű konzerveket szabadtéri körülmények között, különböző elrendezésben, PB-gázpalackkal kb. 400 °C-ra felhevítjük. A melegítés hatására a konzervdoboz tartalma forrni kezd, a képződő gőz nyomása által a doboz tetejére ható erő rövid idő alatt meghaladja a konzervdoboz mechanikai szilárdságát és egy háromfokozatú ra-

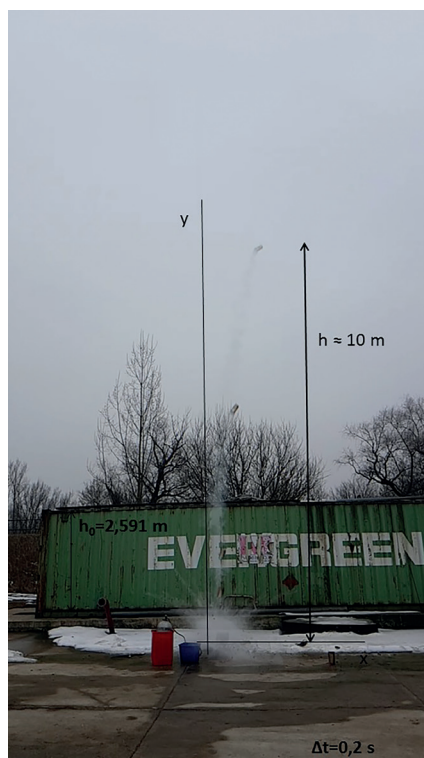
kétaként fog viselkedni. A lendületmegmaradás tételének értelmében a konzervrakéta üzemyanyagaként szolgál a doboz leváló fedele, a hirtelen (adiabatikusan) kitáguló gáz, végül a konzerv szilárd tartalma, melyek három lépésben gyorsítják közel függőleges irányban a konzervet.

A rakéta pusztító erejét (a mozgási energiáját és a sebességét) egy egyszerű modellkísérleten keresztül meg lehet becsülni. A konzervek mozgásáról videofelvételeket készítünk. A felvételeket egy erre a célra alkalmas szoftver⁹ segítségével elemezzük. A kamerafelvételek számítógépes elemzése általában úgy történik, hogy a programban először egy digitális mérőszalagot kalibrálunk. Ehhez célszerű a mozgás síkjában egy olyan tárgyat választani, aminek pontosan ismerjük a méretét. Ezt követően egy derékszögű koordináta-rendszert, úgynevezett vonatkoztatási rendszert rögzítünk a mozgás kezdőpontjához, majd a vizsgált test tömegközéppontját bejelöljük, és képkockáról képkockára követjük a mozgását. A program grafikusan megjeleníti a tömegközéppont helyének koordinátáit (ahol az x a vízszintes, az y a függőleges helyzet) az idő függvényében. A mozgás út-idő grafikonjából a tárgy sebességére, gyorsulására lehet következtetni (1. ábra).

Amennyiben az emberi koponyacsont (például homlokcsont) átlagos vastagságát 5 mm-nek vesszük, annak töréséhez mintegy 4–5000 N erőhatás szükséges. Bármilyen fizikai objektumnak a mozgásállapotából fakadóan mozgási energiája van. A mozgási energia a kérdéses fizikai objektum tömegétől és sebességétől függ.¹⁰ Amennyiben az 1,24 kg tömegű konzerv 20 km/h sebességgel mozog, 20 J mozgási energiát képes „tárolni”. A koponyacsontok, lágy szövetek elnyelik ezt a mechanikai energiát, így az ütközés agy- és arckoponya-sérüléseket, valamint az ezzel járó agyzúzódást idézhet elő. A videó adataiból meghatároztam, hogy a konzervdobozok felrobbanásuk után közvetlenül mintegy 200 km/h, függőleges irányú sebességgel mozogtak (felfelé hajítás), és 2000 J mozgási energiával bírtak.

⁹ <https://physlets.org/tracker/> (2019. 10. 01.)

¹⁰ $E_{mozg} = \frac{1}{2} m \cdot v^2$, ahol m a test tömege, v a test sebessége.

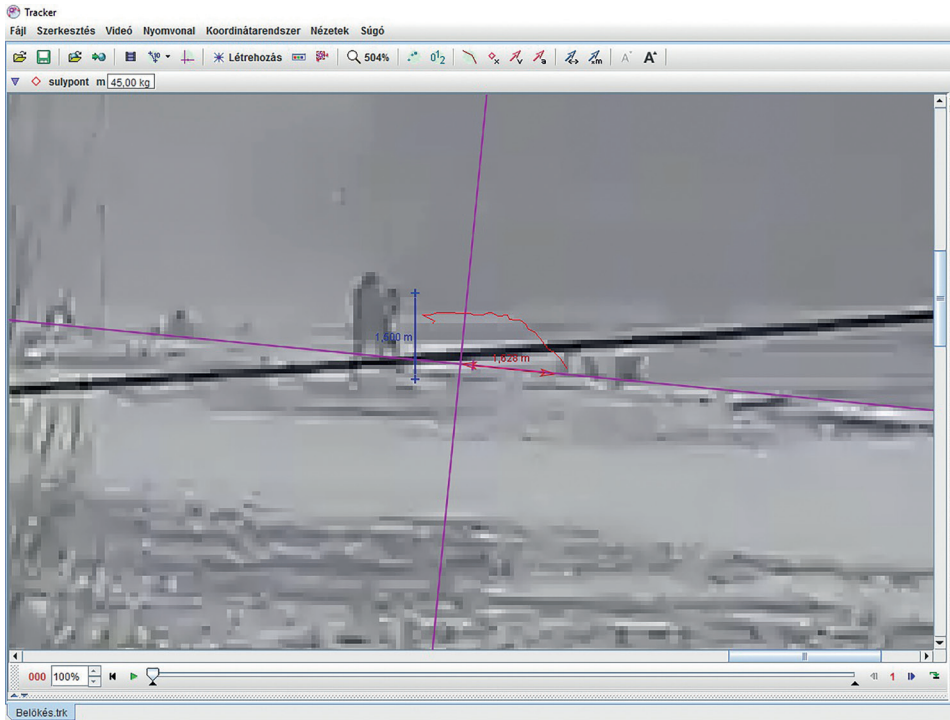

1. ábra: A konzervdoboz mozgása. Forrás: a szerző szerkesztése

Vízszintes hajítás: egy vízbe lökés fizikája

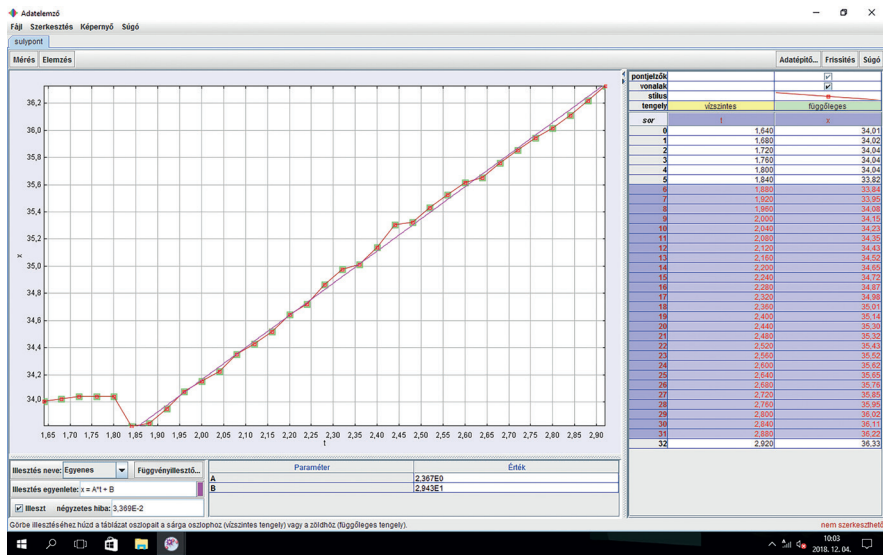
A vízszintes hajítás két független mozgás eredője, amelynek vízszintes irányú komponense egy egyenes vonalú egyenletes mozgás, függőleges irányú komponense pedig egy szabadesés. A vízszintes irányú kezdősebességgel elhajított test ennek eredményeképp ideális esetben egy parabolapályán mozog. Amennyiben egy térfigyelő kamera felvételén csak részben azonosítható az eseménysorozat (például csak a vízszintes irányú lökés látható, a zuhanás már nem), akkor a mozgás kezdősebességének becslése alapján a hajítás során vízszintes irányban a kiindulási helytől megtett út, az eltávolodás mértéke kiszámítható. Ha valakit vita közben egy folyó ismert magasságú partjáról a vízbe löknek, az aktuális vízállás és az eltávolodás számadataiból a vízbe esés helyére, a sérülésekből annak módjára lehet következtetni.

A sikeres vizsgálat feltétele, hogy kalibráljuk a digitális mérőszalagot, majd a vizsgált személy súlypontját (felnőtt esetben a köldök magassága) bejelöljük. A súlypont mozgását követve a program grafikusán megjeleníti a kiválasztott tömegpont helyének koordinátáit (ahol az x a vízszintes, az y a függőleges helyzet) az idő függvényében (2. ábra).

2. ábra: A súlypont pályája a Tracker videóelemző és modellező programban. Forrás: a szerző szerkesztése

A vízszintes hajítások esetében az út-idő grafikon képe egy egyenes, ami azt jelenti, hogy a két mennyiség között egyenes arányosság áll fenn, hányadosuk állandó, amely a test mozgására jellemző mennyiséget adja meg (3. ábra). A grafikonon látható egyenes tehát fizikai jelentést hordoz, a meredekségéből a test sebessége (v) kiolvasható.

3. ábra: A súlypont mozgásának hely-idő grafikonja a Tracker programban.png.

Forrás: a szerző szerkesztése

A példaként szolgáló esetben az emberi test, egy erőteljes lökessel kb. 2,3–2,4 m/s sebességre volt felgyorsítható, és a néhány tizedmásodpercnyi zuhanást követően, a kérdéses kb. 4,3 m magasságú parttól kb. 2 m-re eltávolodva eshetett a folyóba.

Ferde hajítás: az elhajított tárgyak ütközésének fizikai jellemzői

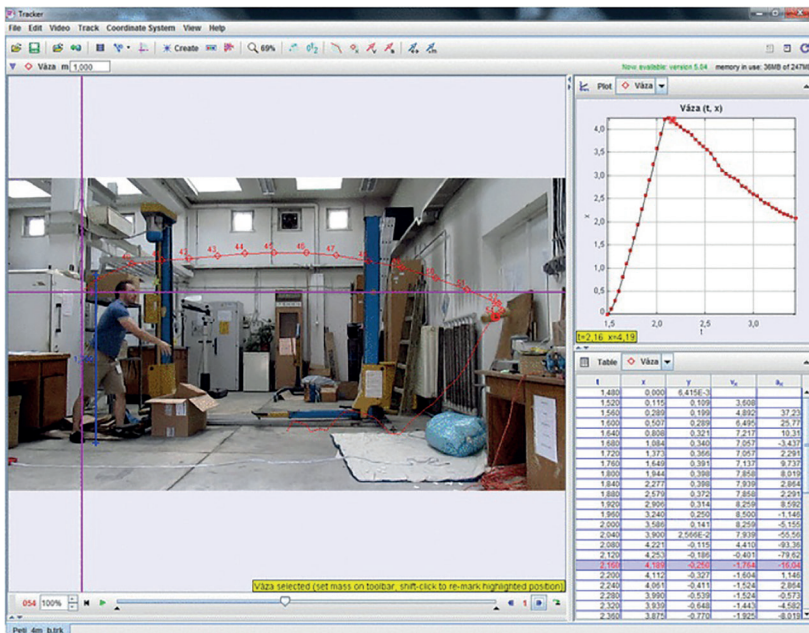
Az ütközések rugalmasságát egy dimenzió nélküli arányszámmal, az úgynevezett ϵ ütközési együtthatóval jellemezhetjük. Gyakorlatilag az ütközés előtti és utáni impulzusok¹¹ hányadosa adja meg az ϵ értékét, ami egy 0 és 1 közé eső szám. A két szélsőértéknek fizikai jelentése van; az $\epsilon = 0$ esetén tökéletesen rugalmatlan, illetve az $\epsilon = 1$ esetén tökéletesen rugalmas ütközésről beszélhetünk. A tökéletesen rugalmas ütközés egy idealizált eset, a valóságban mindig van mechanikai energiavesztés, pontosabban a mozgási energia alakváltozással kapcsolatos munkává, tökéletesen rugalmatlan ütközéskor hőenergiává alakul át.¹²

A gyakorlatban sokszor kapunk olyan feladatot, ahol a sértett, a tanú vagy a gyanúsított másképp emlékszik a történetekre. Ilyenkor az előadottak valóságtartalmát ellenőrizni szükséges, és az események közül a fizikailag lehetséges vagy legvalószínűbb cselekménysorozatot kell megadni.

¹¹ $p = m \cdot v$, ahol m a test tömege, v a test sebessége.

¹² Budó (1986) 207–221.

Képzelnék el egy elmérgesedett családi vitát! Az egyik fél dühében egy viszonylag nehéz, 1 kg tömegű váza segítségével győzködi vitapartnerét, aki ettől súlyos arckoponya-sérülést szenved. A vita résztvevői két, egymástól kismértékben eltérő magyarázatot adnak a történetekre. A gyanúsított azzal védekezik, hogy a vázát az előszobában álló szekrénynek akarta hajítani. Az eldobott tárgy a szekrényen irányt változtatva a hozzá közel álló sértett fejét találta el. Ezzel szemben a sértett azt állítja, hogy a hajítás pillanatában a szekrény közvetlen közelében tartózkodott, amikor a gyanúsított kb. 4 m távolságból szándékosan fejbe dobta a vázával. A két történetet kísérletekkel lehet bizonyítani, illetve cáfolni. Ilyen esetekben arra törekszünk a nyomozó hatósággal együttműködve, hogy lehetőség szerint az eredeti bűnjel felhasználásával tudjunk modellkísérleteket végezni. Amennyiben a vizsgálat – a modellkísérletek során – feltehetően a bűnjel megsemmisülésével, sérülésével jár, minden esetben kötelező a kirendelő hatóságot tájékoztatni, és engedélyt kell kérni a kísérlet végrehajtásához. Az engedély birtokában a lehetséges történeteknek megfelelően megtervezzük az adott kísérlet-sorozatot. Például a fenti esetben különböző távolságokból (1 és 4 m) egy bútorlapnak hajítjuk a vázát. A váza mozgásáról videófelvetelek készülnek, amiket a már leírt módon, számítógépes szoftverrel feldolgozunk (4. ábra).

4. ábra: A váza hajításának vizsgálata a Tracker videóelemző és modellező szoftverben.

Forrás: a szerző szerkesztése

A videófelvetelek elemzése során arra jutottam, hogy a váza mozgási energiája a bútorlapnak történő ütközés után legalább 88%-ban elvész, belső energiává alakul. A hom-

lokcsont töréséhez kb. 20–25 J mozgási energia szükséges. Ekkora mozgási energiát akkor „tárol” az 1 kg tömegű, mozgó váza, ha a fejnek ütközéskor legalább 25 km/h sebességgel rendelkezik. Innen könnyen belátható, hogy a gyanúsított által előadott eseménysorozat elég valószínűtlen, hiszen a kísérletek szerint saját erejével mintegy 208 km/h sebességre kellett volna a vázát felgyorsítania ahhoz, hogy a bútorlapon történő megpattanáskor fellépő energiaveszteség után is legyen elég energiája a kérdéses sérülés létrehozására. (Emlékezzünk vissza, hogy hasonló sebességértéket kaptunk, amikor a felrobbanó konzerv rakétaként viselkedett!) Számítások szerint a kérdéses váza egy felnőtt izomerejének köszönhetően az eldobás pillanatában 14–38 J mozgási energiával rendelkezhet.

A ferde hajítás speciális esete: a magasból történő kizuhanás

Amennyiben holttestet találnak egy épület, egy meredek sziklafal alatt, tanúk hiányában a nyomozó hatóság részéről több kérdés is felmerülhet. A ferde hajítás mozgás-egyenletéből kiindulva az állva és az ülve kidőlő emberi test (merevtest-modell) súlypontjának földet érés utáni helyét (az esés függőleges vetületétől való távolságát) meg lehet becsülni. Ilyen esetekben a fizikus szakértő az ügyiratok áttekintését követően helyszíni szemlét tart, amelynek során a bűnügyi technikus által rögzített fényképek felhasználásával a lezuhant test helyzetét (súlypont eltávolodása, deviációja) távolságméréssel meghatározza, majd a tényleges feltalálási helyzet és a számolt, elméleti feltalálási hely viszonyát megvizsgálja. Ez alapján rekonstruálható egy eseménysorozat, amiből kriminalisztikai következtetés vonható le: az emberi test idegen- vagy önkezdű cselekmény, esetleg véletlenszerű baleset következtében került-e oda, ahol a testet megtalálták. A gyakorlatban azonban sokszor nem egyértelmű ennek eldöntése, ugyanis fizikai értelemben csak a balesetszerűséget tudják megerősíteni vagy kizárni.

Történt, hogy egy fiatal nő holttestére bukkantak egy kirándulók körében népszerű helyen. A holttestet a személyes tárgyaitól viszonylag messze, nem a magas helyről kiesésre jellemző testhelyzetben fedezték fel. A helyszíni terepviszonyok nemcsak a geometriai méréseket nehezítették, hanem a súlypont mozgásának korábban említett rekonstruálását is. A számítások során megállapítható volt, hogy a feltételezett kizuhanási hely és a megtalálási hely közötti vízszintes távolság a véletlen, balesetszerű leesést valószínűsíti vagy szándékos cselekmény következménye. Ha a baleset kizárható, akkor azt kell vizsgálni, hogy a kizuhanás helyének jellegzetességei (a korlát geometriája, a tereptárgyak, a növényzet) alapján a nekifutásból, öngyilkossági szándékból történő leugrás, vagy az idegenkezűség (emberölés) látszik-e lehetségesnek. A nyomozást ráadásul az sem könnyítette meg, hogy a sérülések keletkezési mechanizmusát – sem fizikus, sem orvos szakértői módszerekkel – egyértelműen nem lehetett megállapítani, mivel tompa tárggyal történő ütés és tompa felülethez történő ütődés között nehezen tehető különbség.

A deformációk szerepe a fizikus szakértői gyakorlatban

Fizikában a szilárd testeket – azok atomos szerkezetét elhanyagolva – határozott alakkal rendelkező, folytonos anyagnak tekintjük. A szilárd testek külső erőhatásra alakváltozást (deformációt) szenvednek, amelyek ellenében belső erők, feszültségek ébrednek. Legegyszerűbb esetben kis alakváltozást feltételezve, a két fizikai mennyiség (feszültség és deformáció) között egyenes arányosság áll fenn, az arányossági tényező az anyagra jellemző állandó. Ezt a kapcsolatot lineáris közelítésben a Hooke-törvény¹³ fejezi ki. A deformáció típusa szerint létezik nyújtás, összenyomás, nyírás, hajlítás, csavarás. A rugalmas alakváltozás határán túl maradó alakváltozás lép fel, amikor a külső erőhatás megszűnését követően a deformáció megmarad. A külső erőt tovább növelve az anyag elszakad, eltörik. A csontok, belső szervek, használati tárgyak, eszközök nyújtással, összenyomással, hajlítással, csavarással szembeni ellenálló képességének vizsgálata jelentős területe a törvényszéki fizikának.

A rosszul elsült önakasztás fizikája

A magyarországi öngyilkosságok kivitelezési módjai közül egyértelműen az önakasztás dominál (1970 és 2010 között 57,4%).¹⁴ A 19. és 20. század fordulóján az USA-ban az elítélt bűnözőkre kiszabott halálbüntetés végrehajtásának népszerű formája szintén a kötél általi halál volt. A 19. század végéig az ítéletek végrehajtói a 2–5. nyakcsigolyák eltöréséhez 5600 N nagyságú erőhatással számoltak, így munkájuk során 1–3 m hosszúságú kötelet alkalmaztak. Ennek az egyik áldozata, a hírhedt bandita, Thomas „Black Jack” Ketchum volt, akit 1901-ben Új Mexikóban kötél által, nyilvánosan kivégeztek. A kötél azonban túl hosszúnak bizonyult, és meglehetősen véres jelenet zajlott le. Ketchum feje a törzséről leszakadva végiggurult a földön. Amennyiben a kötél túl rövid, a nyaki erek és a légcső elzáródásának következtében a halál lassan (10–20 perc) áll be, ellenkező esetben pedig a kivégzés lefejezéssel (dekapitációval) jár együtt. Az elhibázott akasztások gyakori esetnek számítottak világszerte, ami végül a villamosszék feltalálásához vezetett.¹⁵ Néhány magyarországi önakasztás hasonló módon ért véget, ami a holttestet megtaláló személy számára sokkoló látvány lehetett. Egyes esetekben a nyomozó hatóság a fizikus szakértőkhöz fordult segítségért, magyarázatért.

Az akasztás fizikáját könnyen megérthetjük a munkatétel alapján. A test által megtett út és a test lefékezéséhez szükséges úthossz (a kötél megnyúlása néhány centiméternek vehető) hányadosa nagymértékben befolyásolja – a nyakra ható erők nagyságán keresztül – az akasztás végkimenetelét. A halálra ítélt testtömegének és testmagasságának függvényében optimálisan megválasztott kötélhossz esetén (1,2–1,8 m) a nyakcsigolyák törésével és a gerincvelő szakadásával járó sérülések azonnali halálhoz vezettek.

¹³ A rugalmas testekben a kitéréssel arányos, azzal ellentétes irányú erő ébred.

¹⁴ Zonda–Paksi–Veres (2013)

¹⁵ <https://en.wikipedia.org/wiki/Hanging> (2019. 10. 01.)

A számítások alapján – egyéb körülményeket is figyelembe véve – 4400 N nagyságú erőhatás is elegendő a kívánt hatás eléréséhez.

Az összehasonlíthatóság kedvéért szemléletes képet kapunk a fellépő erőhatás nagyságáról, ha az eredő a repülésben és az űrhajózásban megszokott g gyorsulás egységben fejezzük ki. A g nehézségi gyorsulás értéke Magyarországon tengerszinten $9,81 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}$. Amennyiben például egy ember $3 g$ gyorsulással mozog, akkor a rá ható eredő erő éppen a nyugalmi állapotában mért súlyának a háromszorosa.¹⁶ Felhasználva a korábbi adatokat, az akasztáskor fellépő gyorsulás ebben az új egységben számítva mintegy $440 g$. A $10 g$ feletti gyorsulásokat még a kiképzett pilóták szervezete is csak rövid ideig képes tolerálni.

Gyermekbántalmazás

Newton II. törvénye

A gyerekbántalmazás alapvetően négy kategóriába sorolható (testi, lelki, szexuális bántalmazás és elhanyagolás). Egy kutatás alapján az esetek döntő többségében (95%) az elkövetők a bántalmazott gyermek szülei voltak. Elsődlegesen lelki, illetve fizikai sérülést okoztak. Ezeknél a bűncselekményeknél különösen magas lehet a látencia, hiszen egy néhány hónapos csecsemő még nem képes érdekeinek érvényesítésére vagy segítségkérésre. Ilyen korú gyermekek sérelmére elkövetett cselekmények közül a testi bántalmazás deríthető fel nagyobb eredménnyel, amiben a fizikus szakértőkre is felelősségteljes szerep hárul.¹⁷

A bántalmazás során elszenvedett sérülések keletkezésének fizikája nagymértékű hasonlóságot mutat a közlekedési balesetek mechanizmusával. Bármilyen ütközés két test rövid ideig tartó mechanikai kölcsönhatásaként értelmezhető. Ennek a pillanat-szerű eseménynek a mélyebb tárgyalása segítséget nyújthat azoknak a fizikai folyamatoknak a megértéséhez, amelyet ilyen ügyek vizsgálatához a fizikus szakértők alkalmaznak. A balesetek és a bántalmazások súlyosságát első közelítésben az emberi testre ható erők nagysága szabja meg. Egy ütközés közben fellépő eredő F erő nagysága – Newton második törvénye értelmében – adott tömegű test esetén csak a gyorsulástól függ. Ez az axióma Newton eredeti megfogalmazásában úgy magyarázható, hogy ha egy testet hirtelen mozgásba akarunk hozni vagy meg akarunk állítani, akkor egy másíknak nagyon nagy erővel kell hatnia rá. Ebből következik, hogy az erő nagysága függ a sebességváltozás időtartamától is, tehát annál nagyobb az erő, minél rövidebb idő alatt hozzuk mozgásba vagy fékezzük le a testet. Egy test mozgásállapotának, vagyis impulzusának megváltozása az úgynevezett erőlökéssel egyenlő. Az autóbalesetek súlyos következményeinek elkerülése érdekében a mérnökök a tervezéskor ezeket az ismereteket figyelembe veszik, és az ütközéskor ható eredő erő nagyságát

¹⁶ A g egységekben mért gyorsulás a mozgó test súlyában, mint egységben adja meg a testre ható eredő erőt.

¹⁷ Balogh (2018)

csökkenteni igyekeznek. Olyan műszaki megoldásokat alkalmaznak (energiaelnyelő zóna), amellyel a deformációs úthossz és az ütközési időt megnövelik, így az utasokra ható erő kisebb lesz.¹⁸

A nehézségi erő hatására adott földrajzi helyen és tengerszint felett állandó, g gyorsulással a testek függőlegesen, szabadon esnek. Adott magasságból különböző felületekre történő szabadesés ütközésként fogható fel.¹⁹ A lejátszódó folyamatokat kísérletek és numerikus módszerekkel végzett számítógépes szimulációk segítségével lehet tanulmányozni. A szakirodalomban megtalálható adatok szerint a koponyacsont és a kemény talaj között bekövetkező ütközéskor a fellépő kölcsönhatás pillanatszerű, tipikusan 0,05 és 0,1 másodperc közötti időtartam. Amennyiben egy csecsemő a testméreteihez képest nagy, például 1,8 m magasságból leesik, 21,6 km/h sebességgel ér földet. Az autóbalesetek fizikai alapjainak magyarázatához hasonló gondolatmenettel egy gyermekre földre eséskor ható, eredő erő nagysága is megbecsülhető, elérheti az 1000 Newtont is.²⁰ Minden ilyen és ehhez hasonló nagyságú eredő erő hatásaként bekövetkezhet kétoldali, úgynevezett vonalas koponyatörés.²¹

Előfordulhat, hogy a szülőknek más személy felügyeletére kell bízniuk gyermeküket. Amennyiben a gyermekre vigyázó felnőtt nem kellő gondossággal jár el, akaratán kívül, magatartásával előidézhethet olyan fatális balesetet, amelynek büntetőjogi következménye lesz. A hordozható, többfunkciós babaülés számtalan esetben okozott már tragédiát. Említsünk példaként egy hétköznapi történetet, ahol egy néhány hónapos csecsemőt az évszaknak megfelelően, rétegesen, meleg ruházatban egy ilyen babaülésbe fektetnek, és megkérik a gyermek felügyeletével megbízott személyt, hogy altassa el. Mivel a gyermek sírni kezd, az alkalmi bébiszitter a babahordozó ütemes ringatásával nyugtatni próbálja. Ringatás közben a karja hamar kifárad, ezért maga előtt a levegőben kb. 1 méter magasságban egyik kezéből átlendíti a másikba, azonban átvétel közben a babahordozó műanyag fogantyúja kicsúszik a tenyeréből, és a földre ejti a csecsemővel együtt. A gyermek ezután felsír, vigasztalhatatlan, ráadásul duzzanat jelenik meg a fején. A kórházban az elvégzett vizsgálatok alapján a gyerekorvos megállapítja, hogy a gyermek kétoldali, vonalas koponyatörést szenvedett. Az orvos a bébiszitter által elmondott baleseti mechanizmus és a sérülés súlyossága között nem talált ok-okozati összefüggést, ezért értesíti a hatóságot, és eljárás indul az igazság kiderítése érdekében. Egy ilyen esetben a fizikus szakértők a vallomásokra és a szakirodalomra támaszkodhatnak,²² annak megfelelően terveznek modellkísérletet.

¹⁸ Juhász et al. (2015)

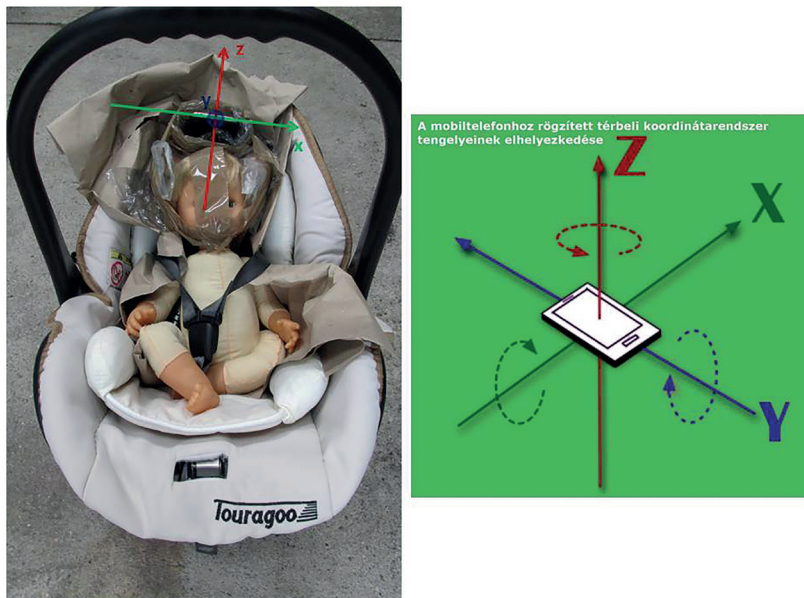
¹⁹ Weber (1984)

²⁰ Holck (2005)

²¹ Jiang et al. (2017)

²² Goldsmith–Plunkett (2004)

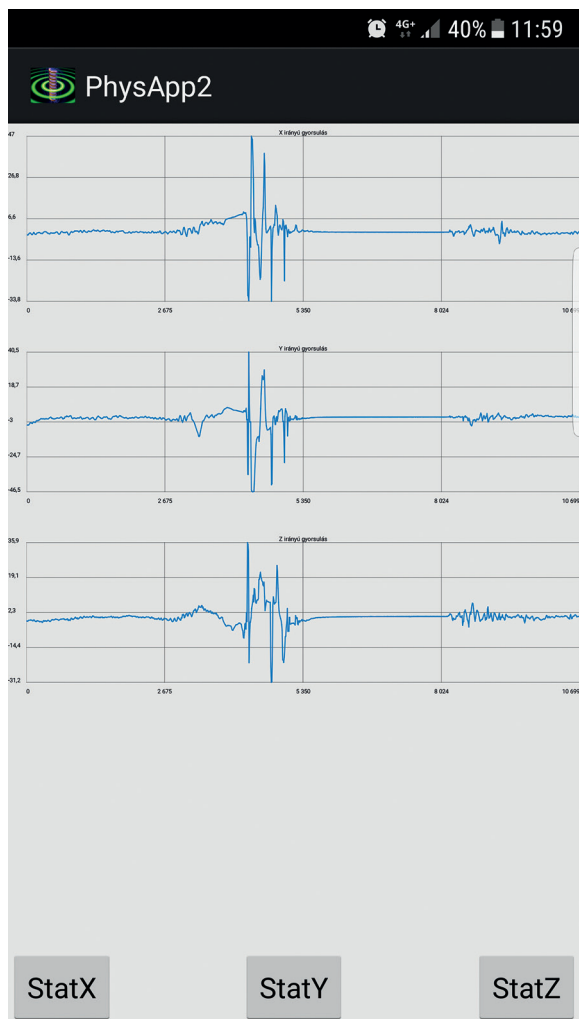
A kísérleti összeállításban a csecsemő műanyag játékbabával helyettesíthető (5. ábra). A fejét ért erőhatások becslésének céljából pedig arra okostelefont erősítenek, aminek gyorsulásmérő szenzora a tér három irányának megfelelően képes rögzíteni – egy speciális applikáció (PhysApp)²³ segítségével – a gyorsulásértékeket (6. ábra).

5. ábra: A modellkísérletek során alkalmazott eszközök. Forrás: a szerző szerkesztése

A mérések szerint az ütközéskor kb. 300 N nagyságú erő hatott a baba fejére. A kísérletek során a játékbabára a babakocsón keresztül, nagy felületen ható erők egy nagyságrenddel kisebbnek adódtak a szakirodalmi adathoz (1000 N) képest. A keletkező sérülések szempontjából a kibélelt babakocsi, a gyermek hűvösebb időjárásnak megfelelő ruházata kedvezően befolyásolhatta az esés és a becsapódás következményeit. Az eredmények tehát nem igazolták a vallomást.

²³ https://users.itk.ppke.hu/itk_dekani/files/Fizika2/pdfs/PhysApp-konferencia_demo.pdf (2019. 10. 01.)

6. ábra: A mobilapplikáció által regisztrált gyorsulásértékek a tér három irányában.

Forrás: a szerző szerkesztése

Egy 2019-ben megjelent tanulmány szerint azonban fordított eset is előfordulhat. A publikációban két balesetet is részletesen megvizsgáltak. A gyakorló orvos számára elsősre egyértelműen bántalmazásnak látszó sérülésekről – pontos 3D-s CT-felvételek, valamint numerikus módszerekkel elvégzett számítógépes szimulációk segítségével – kiderült, hogy a gyermek felügyeletével megbízott felnőtt által elmondott módon, baleset és nem szándékos bántalmazás következtében szenvedett a csecsemő súlyos

fejsérülést.²⁴ A példaként hozott eset tanulsága, hogy orvosként mindig merüljön fel a bűncselekmény gyanúja, azonban az ártatlanság véelme mindenkit megillet, amíg annak ellenkezője be nem bizonyosodik a modern természettudományos és műszaki ismereteknek köszönhetően.

A testek eldőlésének fizikája

Esetenként előfordul, hogy egy külső erőhatást, annak emberi testre gyakorolt hatását kell modellezni. Ilyen kísérleteknél elsődleges szempont a kísérletet végzők testi épségének védelme. Ennek érdekében az emberi testet sertéshússal, sertéscsontokkal lehet helyettesíteni. A szakértői munkában viszonylag gyakori esetnek számítanak a nehéz, több száz kilogramm tömegű testek felborulása, lebillenése, valamint végtagokra történő zuhanása. Ilyen esetekben a fizikus szakértők feladata a billenési szög és a billenő erő meghatározása. Ehhez olyan kísérleteket terveznek, amivel egy nehéz test ledőlésének mechanizmusa pontosan megfigyelhető, kielemezhető, illetve megállapítható, hogy az emberi testet összenyomva milyen sérüléseket képes okozni.

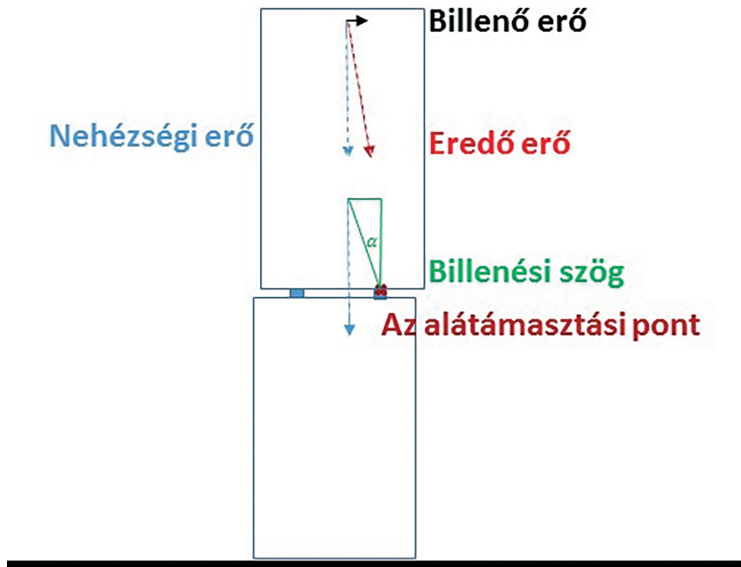
A fizika fontos módszerei közé tartozik, hogy kísérletek eredményeit számításokkal alá lehet támasztani, illetve a számítások helyességét kísérlettel is lehet ellenőrizni. Ennek érdekében az elvégzett kísérleteket videófelvételeken célszerű rögzíteni. Így már a kísérleti eredmények alapján lehet következtetni arra, hogy bizonyos feltételek (például kis alátámasztási felület) esetén akár egy kisgyermek is képes lehet önerőből több száz kilogramm tömegű testet lerántani.

A számítások alapját képezi, hogy egy merevtest-állás szilárdságát geometriai értelemben a billenési szöggel lehet jellemezni (7. ábra). Ez azt jelenti, hogy a testet legalább ilyen szögben megdöntve (a nehézségi erő hatásvonala ekkor az alátámasztási felületen kívülre esik) labilis egyensúlyi helyzetbe kerül, és lebillen a nehézségi erő forgató hatása miatt.

Dinamikai szempontból annál könnyebb felborítani egy testet

- minél kisebb a test tömege (súlya);
- minél kisebb az alátámasztási felület;
- minél magasabban van a billenő erő támadáspontja az alátámasztási felülettől.

²⁴ Li (2019)

7. ábra: A lebillenés fizikai feltétele. Forrás: a szerző szerkesztése

Szakértői feladat annak a kérdésnek a tisztázása, hogy a nehéz tárgy kimozdításához, felborításához szükséges izomerőt ki tud-e fejteni egy gyermek, egy nő vagy egy férfi. Ilyen esetekben a szakértők törekednek arra, hogy lehetőleg az eredeti bűnjeltárgy felhasználásával végezzék a modellkísérleteket. Ezek eredményeiből gyakran lehetséges következtetni arra, hogy az elszenvedett sérülések valóban megfelelnek-e a bal-eseti mechanizmusnak. Az igazságügyi orvos szakértő segítséget nyújthat abban is, hogy a sérülések keletkezéséről nyilatkozik. Nem ritka, hogy egy sebzés vagy törés nem az elmondott esemény vagy cselekmény következménye, valamiért kakukktójásnak számít. Ha egy személyre borul egy nehéz test, akkor azt várnánk, hogy többszörös csonttöréseket szenved, a hasüregi, belső szervek sérülnek, valamint az érintett testrészeken összenyomatásnak megfelelő, nyílt sérülések nyomait fogjuk látni. Ilyen ügyekben egyesített igazságügyi fizikus és orvos szakértői vélemény keretében célszerű kialakítani a szakmai álláspontokat, így meggyőző erejük nagyobb lehet egy büntető eljárás során. Annak megítélése, hogy életszerű-e, zárt logikai láncot alkot-e az előadott eseménysorozat, fontos része a szakértői vizsgálatnak is. Amennyiben ezeknek a feltételeknek nem tesz eleget a felvázolt cselekmény, olyan körülményeket keresnek a szakértők, amivel minden mozzanat rekonstruálható. Alkalmanként új megvilágításba helyezheti az addigi elképzeléseket egy lábbeli nyoma vagy egy jellegzetes alakú tárgytól származó horzsolás is. Természetesen a szakértői törvény is szabályozza

mindezt, a jogalkotó részletesen megfogalmazta a szakértőkkel szemben támasztott követelményeket, kötelezettségeket.²⁵

Amennyiben az ügyvel kapcsolatban jelentős körülmény a szakértő tudomására jut, az illetékes hatóságot tájékoztatni köteles. Esetenként így fény derülhet az elkövető kilétére, az elkövetés módszerére, esetleg indirekt módon olyan bizonyítékokat tárhat fel a szakértő, amivel megerősítheti, cáfolhatja az eljárásban részt vevők által elmondottakat.

Munkahelyi balesetek

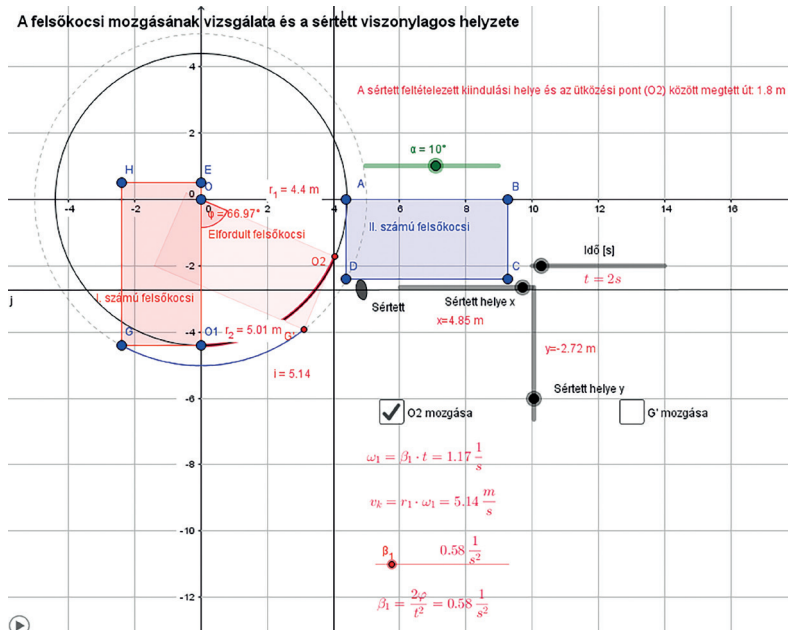
Az emberi viselkedés fizikai aspektusa

Hol van a fizikus szakértők kompetenciájának a határa? Bármelyik gyár üzemében történhet emberi mulasztásból fakadóan fatális munkahelyi baleset. Egy halállal végződő szerencsétlenség felelősenek megállapítása hatósági eljárást vont maga után. Ha egy üzemi baleset a biztonsági kamerák látókörén kívülre esik, akkor csak a bűnügyi technikusok által rögzített fényképfelvételekből, egy lehetséges szemtanúvallomásából, valamint a fizika törvényeiből, mozgásegyenleteiből lehet kiindulni. A szakértői munka során az eredeti bűnjellel (például a mérete, a tömege miatt) még a helyszínen sem mindig van lehetőség modellkísérletet végezni, ezért a szakértők ilyenkor számítógép segítségével próbálják rekonstruálni a történeteket.

Egy szabálytalan alakú test mozgásának vizsgálatához – a célnak megfelelően – egyszerűsítésekkel lehet és kell élni, így egy bonyolult geometriájú test sokszor téglatest alakú modellel helyettesíthető a mozgáselemző szoftverben²⁶ (8. ábra).

²⁵ 2016. évi XXIX. törvény az igazságügyi szakértőkről 39. § (3) és a 45. § (4) b) pontja alapján.

²⁶ www.geogebra.org/?lang=hu (2019. 10. 01.)

8. ábra: Egy téglatest mozgásának felülnézeti vetülete. Forrás: a szerző szerkesztése

Egy-egy esetet tovább nehezíthet, hogy az igazságszolgáltatásnak az objektív döntéshozatalhoz a sértett baleset előtti helyzetét és a baleset ideje alatt tanúsított viselkedését, valamint a mozgását is ismernie szükséges. A viselkedés külső és belső környezetből érkező ingerekre adott összetett válasz. Ez fizikai értelemben nehezen magyarázható fogalom. Az emberi viselkedés az idegrendszer alapvető működési elvének, az inger-válasz elvnek a segítségével írható le. Jelen esetben egy hirtelen fellépő, erős, külső ingerre (például ledőlő, nehéz test) az idegrendszer a mozdulatlanági reflexszel válaszolhat, amit fizikailag nem jól definiálható, nem objektív tényezők is befolyásolnak.²⁷ A mozgástan ezen aspektusával, a mozgásszabályozással, a reflexekkel kapcsolatos kérdésekkel inkább az élettudományok (például orvostudomány, pszichológia) foglalkoznak, így a fizikus szakértő az átlagos reakcióidőből (0,6 s), az átlagos lépéshossz mértékéből (53 cm) és a gyaloglás átlagos sebességéből (1,45 m/s \approx 5 km/h) tud következtetni egy ember mozgására.²⁸ A személy mozgás előtti szándékáról, viselkedéséről objektív módszerekkel azonban nem lehet nyilatkozni.

²⁷ Ángyán (2005) 92., 113., 121-124.

²⁸ Damjanovich-Fidy-Szóllósi (2006) 370.

Összefoglalás

A fizikának mint alaptudománynak egyik alkalmazott területe a törvényszéki vagy forenzikus fizika, amely a tudományos ismeretek mellett kriminalisztikai szemléletmódot is megkíván a szakértőktől. Elsődleges feladatuk a fizikailag legvalószínűbb magyarázatot adni egy esemény- vagy cselekménysorozatra. A különféle esetek ismertetése során célom volt ennek a gyakorlati oldalát bemutatni. Ezek összetettsége az igazságügyi fizikus szakértőktől sokféle módszer alkalmazását követeli meg. Az eredmények értékelésekor a magyarázatot valószínűségi kategóriákba sorolva adják meg. A rájuk bízott ügyet mindig kellő szkepticizmussal, teljes pártatlansággal, a tudomány mai állásának megfelelő, legújabb ismereteket felhasználva kell megoldaniuk. Az igazság kiderítése szempontjából és az adott kérdésnek több tudományterülettel való szoros viszonya miatt elengedhetetlen a szakterületek közötti együttműködés.

IRODALOMJEGYZÉK

- Ángyán Lajos (2005): *Az emberi test mozgástana*. Pécs, Motio Kiadó.
- Balogh Anna (2018): Kiskorú veszélyeztetésének büntette a bírósági határozatok kritikai tükrében. *Ügyészek Lapja*, 25. évf. 3. sz. 5–28.
- Budó Ágoston (1986): *Kísérleti fizika*. I. kötet. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó Rt.
- Damjanovich Sándor – Fidy Judit – Szöllösi János (2006): *Orvosi biofizika*. Budapest, Medicina Könyvkiadó Zrt.
- Goldsmith, Werner – Plunkett, John (2004): A biomechanical analysis of the causes of traumatic brain injury in infants and children. *The American Journal of Forensic Medicine and Pathology*, Vol. 25, No 2. 89–100. DOI: <https://doi.org/10.1097/01.paf.0000127407.28071.63>
- Holck, Per (2005): What can a baby's skull withstand? Testing the skull's resistance on an anatomical preparation. *Forensic Science International*, Vol. 151, No. 2–3. 187–191. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2004.12.038>
- Jiang, Binhui – Zhu, Feng – Cao, Libo – Presley, Barbara – Shen, Ming – Yang, King H. (2017): Computational Study of Fracture Characteristics in Infant Skulls Using a Simplified Finite Element Model. *Journal of Forensic Sciences*, Vol. 62, No. 1. 39–49. DOI: <https://doi.org/10.1111/1556-4029.13241>
- Juhász András – Tasnádi Péter – Jenei Péter – Illy Judit – Wiener Csilla – Főzy István (2015): *A fizika tanítása a középiskolában I. Egyetemi jegyzet*. ELTE. Forrás: http://csodafizika.hu/fiztan/letolt/fizika_tanitasa_1.pdf (2019. 10. 01.)
- Li, Xiaogai (2019): Infant Skull fractures: Accident or abuse? Evidences from biomechanical analysis using finite element headmodel. *Forensic Science International*, Vol. 294, 173–182. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2018.11.008>
- Tóth Péter (2013): *Szak módszertan – Gépészet-mechatronika szakirány*. Budapest, Óbudai Egyetem. Forrás: www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop412b2/2013-0002_szakmodszertan_gepeszet_mechatronika/tananyag/00-borito-150604a-halvanysarga-03-Toth.Peter.html (2019. 10. 01.)
- Weber, Werner (1984): Experimentelle Untersuchungen zu Schädelbruchverletzungen des Säuglings. *Zeitschrift für Rechtsmedizin*, Vol. 92, No. 2. 87–94. DOI: <https://doi.org/10.1007/BF02116216>

Internetes források

<https://physlets.org/tracker/> (2019. 10. 01.)

<https://en.wikipedia.org/wiki/Hanging> (2019. 10. 01.)

https://users.itk.ppke.hu/itk_dekani/files/Fizika2/pdfs/PhysApp-konferencia_demo.pdf (2019. 10. 01.)
www.geogebra.org/?lang=hu (2019. 10. 01.)
Zonda Tamás – Paksi Borbála – Veres Előd (2013): *Az öngyilkosságok alakulása Magyarországon (1970–2010)*. Forrás: www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/muhelytanulmanyok2.pdf (2019. 10. 01.)

Jogforrások

2016. évi XXIX. törvény az igazságügyi szakértőkről
2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról

ABSTRACT

Brutality of Physics from a Different Aspect - Physicists on the Trail of Truth

FÜLÖP Péter

The qualitative and quantitative description of physical processes in various crimes and accidents is the competence of forensic physicist experts. The most frequent cases can be categorised quite easily in the aspects of physics. Through the physics of projectile motion and deformation, the reader can get a general idea of the methods used in practice. In my study, I also explain a few concepts and quantities briefly as they make it easier to understand these principles and phenomena.

Keywords: *forensic physics, death due to a criminal act, suicide, accident, child abuse, Newtonian laws, force, momentum, kinetic energy, projectile motion, deformation*

The Model and Structure of the Slovak Catholic Police Chaplaincy

ÍRÓ Sándor¹

This study introduces the military ordinariate that was created to provide pastoral care for the members of the army and the forces of law and order of the Slovak Republic; it analyses and examines the organisational structure and tasks of it. Policemen during their police work have to face many issues (such as fatal accidents, homicide, burnout, the thought of leaving the field, corruption, personal problems, the question of weapon-holding, personal and social prejudice, suicide, racism) that they cannot understand, process or handle effectively. In such cases they need help. Police Chaplaincy services work in many countries inside the institutional framework effectively helping the job of the police. The institutional background and structure of the Slovak Police Chaplaincy must be examined, considering that Hungary's and Slovakia's historical and cultural traditions are closely related, so during the build-up of the Hungarian Police Chaplaincy, this can provide useful guidance for the ecclesiastical and state leaders.

Keywords: *Slovak Catholic Police Chaplaincy, the function of the Police Chaplaincy in the national police system, institutional background and structure, state-church cooperation, international comparison of police chaplaincies*

Introduction

The necessity of the army's and police's pastoral care was already researched by many researchers in the past few years.² These showed that both the military staff and the policemen work in such a unique environment that can demonstrably have a significant effect on the individual's psychological and moral aspects. These researchers analysed and drawn up new scientific evidence about the scientific relations of pastoral care, primarily focusing on the mentioned military and law enforcement related professions.³ Both theoretical and practical researches have shown that the policemen's psychological, ethical and moral support (in order to effectively handle the modern challenges of law enforcement) constantly gets more and more necessary to handle in an institutional form, as we can see it in many foreign countries.⁴ This need is

¹ ÍRÓ Sándor, official pastor, parish priest of Vérteskethely, National University of Public Service, Doctoral School of Military Science, doctoral candidate.

<https://orcid.org/0000-0002-9574-4293>, irosandor@gmail.com

² Ujházi (2014)

³ Szabó (2016a)

⁴ Szabó (2014)

understandable considering the new challenges of the Hungarian law enforcement (migration-crisis, terror- and cyber threat); in addition, the renewal of classic crime forms makes the police staff's job even more difficult.

Besides the growing and dynamically changing law enforcement challenges, we have to mention the police's new official service act and the police officers' educational reform. We can witness the changes that improve the police's job and make it even more effective. Due to these effective changes, the people's feeling of security has grown and the number of high-profile offenses and fatal accidents have decreased. These positive results cannot be achieved without the police staff's positive personal and professional attitude. It is important that the police supports the police staff's psychological, moral and ethical development on a corporate level.⁵

In the past few years, the need for security on both individual and social level showed a growing tendency. The new types of security challenges such as international terrorism, the proliferation of weapons of mass destruction, the unstable states, the global environmental issues and the international migration all caused the extension of the word security.

On both the individual and community sides, there are concerns about the sudden and unexpected changes of Europe's whole security system.

The growing concerns and risks about security require even more serious efforts from the state in order to maintain the public order and public security. The basic task of the law enforcement bodies – mainly the police – is to prevent crime and to protect the public security and public order. The law enforcement bodies have to face such challenges (mass irregular migration, terrorist acts in the developed countries using asymmetrical methods or special weapons, the question of the necessity of the militarisation of law enforcement bodies, self-defence ability empowerment in the aspect of the private security sector, the protection of the highlighted infrastructures based on citizen needs, the question of protection of the entertainment facilities) that require the development of the presently used law enforcement abilities in order to be able to handle these effectively and to get the desired results. Reflecting on the new type of challenges of law enforcement, the law enforcement ability development will only be more effective if the law enforcement's decades-old conventional organisational structure's theoretical and practical borders can be overcome. The goal is creating an efficient and secure complex law enforcement structure which can show applicable results in order to handle the new type of challenges of law enforcement effectively. This security complex has to involve the police chaplaincy service which can provide efficient support and guidance to save the Christian religious views and values of the policemen during the ethical and moral issues they might face while handling the new type of challenges of law enforcement.⁶

⁵ Szabó-Író (2018)

⁶ Szabó (2012)

The Structure of the Military Ordinariate of Slovakia

In 1994, a bilateral agreement was made between the Republic of Hungary and the Holy See on the army's and the then existing Border Guard Service's pastoral care. The question of how to extend the rightful areas of activity of the military ordinariate to the police came up many times in connection with the Border Guard Service regarding that the police staff also work and live in a similar, special environment. But in Hungary, it has not been implemented so far. However, in the neighbour country, it was developed in a whole different way. The diplomatic questions between the Republic of Slovakia and the Holy See were regularised in a concordat in 2000. Based on this, a bilateral agreement was made on the army's pastoral care. Although in Slovakia not only the members of the army but the policemen and other armed forces are also provided with pastoral care. The centre of the ordinariate is based in the capital, Bratislava. The main church of the ordinariate is the Saint James parish church. The leader of the ordinariate is NOT the Ordinariate Bishop, although he is member of the pontifical order. According to the legislation, in case the bishop is being prevented from fulfilling his responsibilities, the general vicar should handle his duties.⁷

In the ordinariate, the priests and deacons serve as pastors.⁸ The appointed priests get into an official legal relationship with the law enforcement body they are serving as pastors. The priests have to serve wearing uniforms with their appointed law enforcement body's mark and their own officer position and military rank on it. The pastors' allowance is provided by the Slovak Ministry of the Interior and the head of their service place is their employer.⁹

The Task System and Structure of the Military Ordinariate of Slovakia

The Military Ordinariate of Slovakia started to operate on the 1st of March 2003.¹⁰ Contrary to its name, the ordinariate did not only provide pastoral care for the Slovak army members. It also provides pastoral care to the Slovak police staff, the Slovakian Customs and Finance Guard, the Railway Police, the members of the official security service of the Court of Justice and to the employees of the law enforcement bodies. The

⁷ Article 11 (1) If the Ordinariate is attacked, and unless the Holy See decides otherwise, the Ordinariate's management will be taken over by his substitute, who, according to the canonical rules, has the same duties and authorities of the local Ordinary, except for items extracted by the law. Available: www.ordinariat.sk/statut-ordinariatu-ozbrojenych-sil-a-ozbrojenych-zborov-sr/ (Downloaded: 03.02.2019.)

⁸ Hlava V. Klérus Ordinariátu. Article 22 (1) The presbytery of the Ordinariate consists of secular and religious priests and deacons serving in the Ordinary. Available: www.ordinariat.sk/statut-ordinariatu-ozbrojenych-sil-a-ozbrojenych-zborov-sr/ (Downloaded: 03.02.2019.)

⁹ Štatút Ordinariátu ozbrojených síl a ozbrojených zborov SR. Available: www.ordinariat.sk/statut-ordinariatu-ozbrojenych-sil-a-ozbrojenych-zborov-sr/ (Downloaded: 07.01.2019.)

¹⁰ Ordinariát ozbrojených síl a ozbrojených zborov Slovenskej Republiky. Available: www.ordinariat.sk/ (Downloaded: 03.02.2019.) On inquiring the Military Ordinariate of Slovakia, it is stated that all the documents and information are available, which are related to a relevant event related to the life of the ordinariate. Information is also given about the structure and the history of the organisation.

ordinariate provides pastoral care for prisoners, as well as for the employees and civil servants of official bodies.¹¹

Objectives of the Slovak Policemen's Pastoral Service

1. The centre of the urban district directory of the police office is the place of the occupation.
2. It prepares and develops the scope of duties of the pastorate in the spirit of the vicariate, within the framework of the Ministry of the Interior.
3. It helps to deal with the psychological problems of policemen and their families according to their needs. (In some cases also provides this care to detained people or to people in protection programmes.)
4. It ensures and provides pastoral care in the Érsekújvár police offices and the departments under it.
5. It prepares the sacraments and performs them.
6. It helps to deepen the policemen's and other police staff's moral and patriotic feelings.
7. It provides psychological aid services to each individual and to the community altogether with questions of psychological nature and offers counselling and consultations.
8. Cooperates with the Ordinariate in order to reach a homogeneous pastoral attitude.
9. Participates at the work-related and psychological conventions of the Ordinariate.
10. Participates on the priestly recollections which are held at the appointed duty areas, collaborates in the coordination of the pastoral duties and with the priest of the diocese.
11. It provides registry services (baptism certificates, chronicles, archives).
12. Collaborates with the representatives of each state-recognised religion.
13. Familiarises with the work of the police officers in the urban districts and the offices under them.
14. It fulfils the tasks derived from the decisions of the ordinariate, following the instructions of the vicariate.
15. It follows the vicariate's instructions.

The effectiveness of the created structure of the Slovak Catholic Ordinariate is undeniable. The police pastors can organise and provide pastoral care at their discretion.¹²

¹¹ According to the related legislation, in addition to the members of the official bodies inside the active staff, the Ordinariate supplies the pastoral care of those who are retired, suffer long-term illnesses, students, and the active officers' family members. Štatút Ordinariátu ozbrojených síl a ozbrojených zborov SR. Article 5, paragraph 2, point e).

¹² The official pastor of the City Police Department of Párkány, during our personal meeting expressed that besides the completion of pastoral care, the official pastor can also fulfil the classical policeman's roles: e.g. traffic control, speed cameras, patrol service. The official pastor stated that during duty – in most cases – he is present as a third party, in uniform, without a gun and compelling tools. The pastoral trait is marked on the police uniform as a distinctive sign.

Conclusions and Proposals

The Catholic church has not created a common pastoral institution for the policemen's pastoral care.

Some tendencies can be distinguished though, when talking about the pastoral care of policemen.

The most typical can be mainly observed in the South American countries, i.e. the Military Ordinariate provides the police's pastoral care.

In these cases, the legislature proceeds from the similarities of the two or more armed forces or most likely from the fact that there are armed forces.

In these countries, there are differences between the control of the military ordinariate's power and the local ecclesiastical body's pastoral care. The details many times cannot be figured out even from the ordinariate's internal rules. The advantage of this solution is that the police's pastoral care has to be provided within the framework of the existing international agreement. This also has a certain financial benefit. On the other hand, the disadvantage of this solution is that it does not consider the differences between the psychological challenges of the police staff and the army. That is why it is justified to create a separate pastoral institution for this purpose. The Slovak example perfectly shows that both the Slovak Catholic Church and the government recognised the importance of the police staff's pastoral care. This kind of pastoral care that is provided through a military ordinariate can be observed in other European countries, too. It is observable that the newly created military ordinariates – such as the Slovak or the one in Croatia – got very extended jurisdictions, too. The legislature is still considering it a preferred solution, if the police's pastoral care has to go within an institutional frame, then it should be kept within a military ordinariate. In cases like this, it should be considered that the extending jurisdiction and significant growth of the number of staff members has an extending financial consequence to the military ordinariate. This has to be contracted between the given state and the Catholic Church. In many cases, the local Catholic Church cannot take the personal responsibility that is needed for the development of such a system, for example, in Hungary, the military ordinariate has only fifteen positions that are provided by the state to be filled. In other countries such as the United States of America, South Korea or the Republic of South Africa, the Bishops try to organise the pastoral care for the police locally. These are local initiatives without a stable legal background and working structure. The advantage of this system is that it can be more personalised for the local police's needs. In many cases, the local pastors provide this service who undertake this task in addition to their everyday job. In this structure, there are many secular helpers who without the education or the needed suitability can be doubtfully called helpers. There are mixed models, too. In Italy, the carabinieri are under the authority of the military ordinariate when the police's

When talking about these facts, the question arises: At a possible check during patrol services, how and to what extent can official pastors implement their authority; because they attend the service without a gun and compelling tools.

pastoral care is provided by a body that is under the authority of the Bishop. This, latest one is a pastoral institution on a local level but has a serious legal framework and a strong personnel basis. The creation of this in Hungary has not been fulfilled. Even though there were initiatives that the Hungarian Military Ordinariate should only provide pastoral care for the Civil Disaster Protection, this failed because of the lack of a serious intention from both governmental and ecclesiastical sides. Slovakia has a very similar historical and political background to Hungary which is shown even in the momentary structure of the police. In post-communist Slovakia, there are nearly the same safety factors (organised crime, drug trafficking, corruption) as are in Hungary and it has an effect within the police. So this is the country that we can use as the closest example in the development of Hungary's pastoral care system.¹³ The different international models prove that the legislature, the local ecclesiastical administration, the state and the police bodies all consider it important to create a working pastoral care system. The Police Chaplaincy can bring solutions for such safety issues like the recognition and handling of attacks on the Catholic priests in the Member States of the European Union.¹⁴ The Catholic priests serving in the Slovak Police Chaplaincy have to participate in a training about the law enforcement body's training and educational system so that they can identify – and in some cases localise – more easily the safety problems both on the territory of the Catholic institutions and during the work on the communal areas. In this present study, the structure model of the Slovak Police Chaplaincy has been introduced together with the successive and closely connected areas focusing on and examining the police's side. The legislation, the institution's character, the relevance, the directory, the office body system, the service clergy, the priests' education, the pastoral care's subjects and the international safety environment are related areas which can together introduce the Slovak Police Chaplaincy.

REFERENCES

- Hlava V. Klérus Ordinariátu. Presbytérium ordinariátu tvoria svetskí a rehoľní kňazi a diakoni, ktorí v ordinariáte vykonávajú službu. Available: www.ordinariat.sk/statut-ordinariatu-ozbrojenych-sil-a-ozbrojenych-zborov-sr/ (Downloaded: 02.03.2019.)
- Ordinariát ozbrojených síl a ozbrojených zborov Slovenskej Republiky. Available: www.ordinariat.sk/ (Downloaded: 12.16.2016.)
- Police Chaplaincy (s. a.). Available: <http://mysite.mweb.co.za/residents/bloemomi/Police-Chaplain.html> (Downloaded: 01.08.2019.)
- Štatút Ordinariátu ozbrojených síl a ozbrojených zborov SR. Available: www.ordinariat.sk/statut-ordinariatu-ozbrojenych-sil-a-ozbrojenych-zborov-sr/ (Downloaded: 01.07.2019.)
- Szabó Csaba (2012): Az Európai Unió és Magyarország biztonsági stratégiájának vizsgálata a szélsőséges vallási csoportok vonatkozásában. *Szakmai Szemle*, No. 2. 80–92.

¹³ Szabó (2016b)

¹⁴ Szabó (2018)

- Szabó Csaba (2014): A rendészeti dolgozók katolikus lelkipásztori gondozása Európában. In Kiss Petra ed.: *A hadtudomány és a 21. század: Konferenciakötet*. Budapest, Doktoranduszok Országos Szövetsége. 243–259.
- Szabó, Csaba (2016a): Examination of the Importance of Patron Saints and Prayer Books in Relation to Pastoral Care in the Police. *Magyar Rendészet*, Vol. 16, No. 2. 187–193.
- Szabó Csaba (2016b): A katolikus rendőrségi lelkipásztori modell válasza a rendőrök erkölcsi és pszichikai problémáira. In Szabó Csaba ed.: *Studia Doctorandorum Alumnae I.: Válogatás a DOSz Alumni Osztály tagjainak doktori munkáiból*. Budapest, Doktoranduszok Országos Szövetsége. 415–417.
- Szabó, Csaba (2018): Examination of the Need for a Directive to Strengthen the Control over Possession of Firearms Envisaged by the European Commission in the Context of New Types of Security Challenges Affecting the European Union. *Hadmérnök*, Vol. 13, No. 3. 486–494.
- Szabó Csaba – Író Sándor (2018): *A katolikus rendőrségi lelkipásztori szolgálat modellje*. Budapest, Doktoranduszok Országos Szövetsége. 215–127.
- Ujházi Lóránd (2014): *A katolikus katonai ordinariátus struktúrája és szabályozása*. Budapest, Szent István Társulat. 35–37.

„A büntetőhatalomban rejlő lehetőségek nem korlátlanok...”¹ - gondolatok a családi kapcsolatok létesítésével való visszaélés tényállásáról²

KANYUK Petra Ágnes³

Hazánkban a 2013. július 1-jén hatályba lépett új Btk. rögzített először olyan tényállást, amely az érdekházasság, és azzal együtt egyéb, valótlan családi kapcsolatok létrehozását is büntetni rendeli. A kriminalizáció szükségességét a jogalkotó azzal indokolta, hogy az utóbbi időben gyakran merült fel, hogy magyar állampolgár harmadik országbeli személlyel történő házasságkötésére, illetve ilyen személyek között a családi kapcsolat létesítésére kizárólag a Magyarországon tartózkodás joga és az ehhez kapcsolódó egyéb jogosultságok megszerzése érdekében került sor. A migráció ilyen formája illegálisnak tekinthető, így az ilyen visszaélésekkel szembeni eredményes fellépés érdekében büntetőjogi védelem vált szükségessé. A tényállás elemeit, valamint a felhalmozott tapasztalatokat elemezve azonban alappal merül fel a kérdés: a jelenség tekintetében valóban helyes döntés a büntetőjogi eszköz igénybevétele?

Kulcsszavak: családi kapcsolatok létesítésével visszaélés, migráció, kriminalizálás, érdekházasság

Bevezető gondolatok

Az Európába irányuló migráció felélénkülése napjaink egyik legaktuálisabb problémáját képezi, számos dilemmát vetve fel. A jelenség nem újkeletű, azonban a közelmúltban megnövekedett nyomás mind az Európai Unió tagállamait, mind a közösségen kívüli európai országok többségét váratlanul érte, az érkező migránsok erőteljesen növekvő

¹ Idézi Király Tibor gondolatait Tóth (2015) 3.

² A tanulmány az Igazságügyi Minisztérium jogászképzés színvonalának emelését célzó programjai keretében valósult meg.

³ KANYUK Petra Ágnes dr., doktorandusz, Debreceni Egyetem Állam és Jogtudományi Kar Büntetőjogi és Kriminológiai Tanszék

Ágnes Petra KANYUK, PhD student, University of Debrecen Faculty of Law

<https://orcid.org/0000-0003-4176-8908>, kanyukpetra@gmail.com

száma folytán a kialakult állapot jelenleg is a társadalmi érdeklődés középpontjában helyezkedik el.⁴

Az aktuális bevándorlási helyzet kezelése során számos szempont ütközik, keverednek a politikai, jogi és gazdasági érvek, elhatárolások.⁵ A szabályozás egyik fő feladatát jelenti az emberi vándorlás aktuális helyzetének jogi értékelése, ezzel együtt pedig a jelenség – jövőben is – kívánatos kereteinek alakítása.⁶

A migráció a fennálló szabályokhoz képest lehet jogkövető (legális), vagy azzal ellentétes is (illegális/irregularis/dokumentálatlan).⁷ Az utóbbi megjelenési formájával összefüggő cselekményekre adott válaszok mind hazai, mind világviszonylatban éles vitákat váltanak ki,⁸ a hazai jogrendszerben különböző jogágakhoz kapcsolódó rendelkezésekkel találkozunk. A jogellenes beutazásból vagy tartózkodásból származó állapot mielőbbi megszüntetéséhez kapcsolódó társadalmi érdek mentén elsődleges eszközként az idegenrendészeti jog kerül számításba, amely egybecseng az uniós szinten jelentkező megoldási elképzelésekben közös ponttal, a válság rendészeti úton történő mederben tartásával,⁹ de a rendelkezésre álló jogi eszközök tárházában a hazai szabálysértési jog és végső soron a büntetőjog is kínál megoldási lehetőségeket.

Utóbbi vizsgálva, a migrációhoz kapcsolódó büntetőjogi szabályok megalkotásában¹⁰ rejlő legfontosabb kihívást az jelenti, hogy egy állam milyen mértékben hívja megoldásként a büntető anyagi jogi és eljárásjogi eszközöket, intézményeket a jogellenes cselekmények szankcionálására. A büntetőjog ultima ratio elve egyfajta záróként azokban az esetekben indokolt, amikor a jogsértő állapot megszüntetésére vagy megelőzésére más jogi eszközök már nem tűnnek elégségesnek. A migráció ugrásszerű növekedése folytán azonban egyre több állam fűz büntetőjogi következményeket az illegális bevándorlás vagy tartózkodás egyes megvalósulási formáihoz, így a témát vizsgálók számára jogosan feltéve az eszközök helyessége megválasztásának kérdését, a migráció esetleges túlkriminalizáltságának problémáját.¹¹

A továbbiakban ezen kérdés összetevőit járjuk körül a családi kapcsolatok létesítésével visszaélés tényállása tekintetében. A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) 355. §-a által bevezetett új, a közigazgatás rendje elleni bűncselekmények között elhelyezkedő tényállás értelmében az a tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki anyagi haszonszerzés céljából, kizárólag tartózkodási jogosultságot igazoló okmány kiadása érdekében létesít családi kapcsolatot, vagy az apaságot megállapító teljes hatályú elismerő nyilatkozathoz hozzájárul, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

⁴ Madai (2016c) 11.

⁵ Amberg (2016) 204.

⁶ Hautzinger (2017) 79.

⁷ Hautzinger (2015) 49.

⁸ Madai (2016a) 245.

⁹ Madai (2016b) 8.

¹⁰ Avagy a migráció kriminalizálásában (krimmigrációban). Hautzinger (2017) 79.

¹¹ Hautzinger (2015) 54.

A büntetőjogi eszköztár alapja és elemei

A globalizáció és nemzetközi integráció a fejlődés vívmányaihoz való jobb hozzáférés mellett a biztonságpolitikai kihívásokat is erősíti, sebezhetőbbé téve a fenyegetések hatásaival szemben.¹² Magyarország Alaptörvényének E cikkének (1) bekezdése rögzíti, hogy Magyarország az európai népek szabadságának, jólétének és biztonságának kiteljesedése érdekében közreműködik az európai egység megteremtésében, amelyhez kapcsolódóan a Q) cikk szerint Magyarország a béke és a biztonság megteremtése és megőrzése, valamint az emberiség fenntartható fejlődése érdekében együttműködésre törekszik a világ valamennyi népével és országával. Az Alaptörvény IV. cikke pedig kijelenti, hogy mindenkinek joga van a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz. Megállapítható tehát, hogy hazánkban alaptörvényi szinten jelenik meg a biztonsághoz fűződő alapvető deklaráció,¹³ amelyre tekintettel széles körű eszköztárat vezettek be, alapvetően a közrend, közbiztonság védelme jegyében.¹⁴

Hazánk az irreguláris migráció kriminalizálásához kapcsolódóan egyrészt bővítette az egyébként is hagyományosan a jogellenes migrációval közvetlenül összefüggő cselekményeket magában foglaló tényállásokat (embercsempészés – Btk. 353. §; emberkereskedelem¹⁵ – Btk. 192. §),¹⁶ másrészt olyan sajátos deliktumok megfogalmazását tartotta indokoltnak, mint a határzár tiltott átlépése (Btk. 352/A. §), a határzár megrongálása (Btk. 352/B. §), illetve a határzárral kapcsolatos építési munka akadályozása (Btk. 352/C. §). Harmadrészt, tekintettel arra, hogy az illegális migráció nemcsak az államhatár jogellenes átlépésének segítségével támogatható – többek között a Tamperei Program nyomán¹⁷ –, más uniós tagállamokhoz hasonlóan hazánk büntetőkódexébe is beépültek olyan, illegális tartózkodást segítő cselekményeket és ezekkel együtt a segítő, harmadik személyeket szankcionáló büntetőjogi kategóriák, mint a jogellenes tartózkodás elősegítése (Btk. 354. §), a családi kapcsolatok létesítésével való visszaélés (Btk. 355. §), a harmadik országbeli állampolgár jogellenes foglalkoztatása (Btk. 356. §), továbbá legfrissebb tényállásként a meghatározott célú szervező tevékenységeket büntetni rendelő jogellenes bevándorlás elősegítése, támogatása (353/A. §). Mindezen tényállások mellett a magyar jogalkotó kialakított egy olyan általános büntető eljárási szabályrendszert is, amelynek elsődleges indoka nem az említett bűncselekmény elkövetésén tetten ért személy szabadságának huzamosabb idejű elvonása,

¹² Madai (2013) 217.

¹³ Madai (2016a) 245.

¹⁴ A közrend, közbiztonság (illetve az ezekre való, tagállamok általi hivatkozás) uniós szabályozását a legális migrációt érintően lásd: Tóttós (2012) 285–298.

¹⁵ Az emberkereskedelem nem tekinthető közvetlenül a jogellenes migrációhoz kötendő deliktumnak, mivel e bűncselekmény törvényi tényállásához a határátlépés, illetve a térbeli mozgás nem szükségszerű összetevőként kapcsolódik. Hautzinger (2016b) 190.

¹⁶ Hautzinger (2017) 80.

¹⁷ A *Tamperei Program* abból indul ki, hogy a legális és az illegális migrációt csak együtt lehet kezelni, mert a legális migrációval kapcsolatos politika sikere és hitelessége elsősorban az illegális harc hatékonyságától függ. Célkitűzése a szabadság, biztonság és a jog európai térségének fejlesztésével összefüggésben a határon átnyúló, szervezett bűnözés elleni fellépés. Presidency Conclusions (1999)

hanem a kiutasítása Magyarország és az Európai Unió területéről.¹⁸ A következőkben rátérünk a tanulmány tárgyát képező tényállásról való értekezésre.

Védendő értékek?

A kriminalizáció okait a Btk. indokolása¹⁹ részletezi, kiemelve az ilyen magatartások elszaporodottságát és az azok mögött – a schengeni térséghez tartozásunk okán – rejlő fokozott biztonsági kockázatot, a külföldiek a tényállásban leírt módokon megszerzett jogosultságukkal ugyanis szabadabban, gyakran ellenőrzés nélkül utazhatnak az Európai Unió más tagállamaiba. Az indokolás egyúttal hangsúlyozza azt is, hogy az illegális migráció társadalomra kiemelten veszélyes volta folytán az ilyen visszaélésekkel szembeni eredményes fellépés a büntetőjog eszközeitől várható, ezen igény indokolta a tényállás megalkotását.

Az Alaptörvény L) cikkének (1) bekezdésében világossá teszi, hogy az állam a házasság és a család védelmére köteles. Az Alaptörvény életközösségnek nevezi a házasságot, és hitet tesz a család mint a nemzet fennmaradásának alapját jelentő érték mellett: az állam nem mondhat le arról, hogy az Alaptörvény értékrendjét közvetítse, ami átfo-gó politikát és jogalkotást igényel. Az érdekházasságok, valamint a további, a vizsgált deliktumban foglalt érdekkapcsolatok nyilvánvalóan ellentmondanak ezen értékrend-nek.²⁰

A tényállás jogi tárgyaként tehát a vonatkozó feldolgozások egy része szerint a család kapcsolatok természetes (anyagiaságtól mentes) rendje,²¹ az állampolgársági viszonyok és a családi kapcsolatok tisztasága, érdek nélküli kialakulása és fenntartása,²² míg többsége alapján az illegális migráció elleni fellépéshez,²³ a jelenség visszaszorítá-sához fűződő társadalmi érdek,²⁴ az Európai Unió területén tartózkodás rendje²⁵ jelöl-hető meg.

A jogalkotói szándékot és indokokat nem kétségbe vonva, e törvényi tényállás kap-csán felvetődő kérdések sorában elsőként jelentkeznek a jogi tárgy²⁶ vonatkozásában felmerülő problémák, amely tényállási elem azt a legalább absztrakt – jogelvi szint-tű – tiltást vagy kötelezést képviseli a jogrendszerben, amely valamilyen magatartást, vagy valamilyen magatartástól való tartózkodást határoz meg, és amely nélkül nem lehet büntetőjogi tényállást kodifikálni.

A jogi tárgyként meghatározott lajstrom első csoportját, a családi kapcsolatok tisztaságára hivatkozást közelebbről megvizsgálva, ezen kapcsolatok elsődleges megnyil-

¹⁸ Hautzinger (2017) 80.

¹⁹ 2012. évi C. törvény indokolása, 139.

²⁰ Blaskó (2015)

²¹ Karsai (2013) 741.

²² Balogh (2014) 449.

²³ Blaskó (2018) 144.; Horváth-Lévay (2013) 502.

²⁴ Belovics (2016) 640.

²⁵ Polt (2013) 175.

²⁶ Gratzner-Sövényházi (2017) 65–73., Horváth-Lévay (2012) 144.

vánulására, a házasságkötésre irányadó szabályokat emelhetjük ki problémás pontként. Végigtekintve a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) házasságkötésre vonatkozó rendelkezéseit,²⁷ azokból az következik, hogy hatályos jogunk nem tartalmaz olyan kikötést, amely szerint házasságot csak érdekmentesen, az együttélés szándékával lehetne kötni – könnyen belátható, hogy ilyen kritérium alkalmazása tarthatatlan volna a vizsgált büntetőjogi tényállás jellemző megvalósulási esetkörén túl, magyar állampolgárok viszonylatában is... Az anyakönyvvezetőnek a törvény nem ad mérlegelési lehetőséget, így a házasságot a felhívott feltételek fennállása esetén akkor is meg kell kötnie, ha a házasulók határozottan kijelentik, hogy csak és kizárólag abból a célból létesítik e kapcsolatot, hogy az egyik fél tartózkodási engedélyt szerezzen, és ezért a másik fél anyagi ellenszolgáltatást nyújt. Tekintettel arra, hogy a vizsgált magatartásokat a jog nem tiltja,²⁸ hovatovább a kapcsolatot érvényesen létre is hozza, sőt az anyakönyvvezető köteles megkötni egy ilyen házasságot, így a bűncselekménynek nincs jogi tárgya, amiből következik, hogy az nem lehet – büntetőjogi értelemben – veszélyes a társadalomra sem.²⁹ Ezen problémát egyes szerzők találoán úgy ragadják meg, hogy hatályos Büntető Törvénykönyvünk szövegezése szerint a házasság jogszerűen „csak szerelmesek között köthető”.³⁰

A megjelölt jogi tárgyak közül a második csoport, az illegális migrációval kapcsolatos hivatkozások tekintetében a probléma már jelentősen árnyaltabb, és abban ragadható meg, hogy – ahogyan Hautzinger Zoltán is feltárja tanulmányában – hazánk tekintetében statisztikai adatokkal nem igazolható, hogy a növekvő illegális migrációhoz kapcsolódóan a kriminalitás is növekedne, az erre hivatkozó Btk.-rendelkezések tehát elsődlegesen a szubjektív biztonságérzetet érintik.³¹ Ezzel összefüggésben megjegyzendő továbbá, hogy a vizsgált deliktum statisztikai megjelenése mindeddig elmaradt az előzetes várakozásoktól, összesen nyolcvanhárom regisztrált családi kapcsolatok létesítésével való visszaélés-bűncselekménnyel találkozunk, amelyek közül hetvenhárom országhatáron túli tevékenységként jelenik meg (2016), tíz Baranya megyéhez

²⁷ A Btk. nem szól a házasságkötésről és az azzal kapcsolatos körülményekről, mindarra tehát a Ptk.-ban meghatározottak az irányadók: annál is inkább, mivel például a *kettős házasság* (Btk. 214. §) tekintetében kialakult érvénytelenségi okokat, egyéb rendelkezéseket a büntetőbírói gyakorlat is átveszi a Ptk.-ból – illetve korábban átvette a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvényből. A jelen tényállás tekintetében releváns szabályok szerint [4:5. § (1) bekezdése] házasság akkor jön létre, ha az együttesen jelen lévő férfi és nő az anyakönyvvezető előtt személyesen kijelenti, hogy egymással házasságot köt. A nyilatkozat feltételhez vagy határidőhöz nem köthető. Amennyiben bármely feltétel hiányzik, a házasság nem tekinthető fennállóknak.

²⁸ Természetesen nem szükségszerű, hogy minden bűncselekményt megelőzzön egy konkrét jogszabályhely megjelölésével hivatkozható törvényi rendelkezés, tiltás vagy valamely magatartásra kötelezés, a jogi tárgy lehet valamely alapjog, jogelv, alkotmányos rendelkezés – amilyen az élethez és emberi méltósághoz való jog – de következhet nemzetközi jogi imperatív vagy szerződésen alapuló normából is, mint például a népirtás és az emberiség elleni bűncselekmények; a büntető tényállás azonban nem lehet öncélú, önmagából fakadó. Gratzter-Sövényházi (2017) 68.

²⁹ Gratzter-Sövényházi (2017) 67.

³⁰ Gratzter-Sövényházi (2017) 65.

³¹ Hautzinger (2016c) 306–310. A megállapítást kiemeli Madai (2016a) 247., azzal a kiegészítéssel, hogy a közvélekedésben a jelenséggel szemben kialakult félelmet sokszor az élesen eltérő és így ismeretlen morális-jogi szabályok is indukálják; az ellenőrizetlenül érkező harmadik országbeli állampolgárok által növelt köz-, illetve nemzetbiztonsági kockázat pedig nem feltétlenül követeli meg azt, hogy ezek a kockázatok büntetőjogi értékelést jelentő cselekményekbe forduljanak át.

és egy pedig a fővároshoz (2017) kötődik.³² Mindezen megállapítások alappal vezetnek el minket ahhoz a feltételezéshez, hogy a vizsgált tényállás a szimbolikus büntetőjog toposzával leírt, modern büntetőjogi rendszer típusának megnyilvánulásaként is értelmezhető.³³ Esetünkben ugyanis tetten érhető a jelenségre jellemző több elem is: a büntetőjog új életterületekre, úgynevezett nagy, aktuális problémákra történő kiterjesztése, a büntetőjog által elérhető, visszatartó hatás és eredmény túlértékelése, továbbá a prevenció előtérbe állítása.³⁴

A tényállásról

Az elkövetési magatartás a családi kapcsolat létesítése, illetve az apaságot megállapító teljes hatályú elismerő nyilatkozathoz hozzájárulás.

A családi kapcsolat alapja az Alaptörvény L) cikke értelmében a házasság, illetve a szülő-gyermek viszony, így létesítése mindenekelőtt a házasságkötésre irányul, de nem kizárt például a külföldi gyerek örökbefogadása,³⁵ és ilyen lehet a bejegyzett élettársi kapcsolat, a be nem jegyzett – természetes – élettársi kapcsolat is, hiszen a családi kapcsolat, bár különleges kötelék, nem feltétlenül jogi értelemben vett kötelelem. Az egyszerű, akár tartósabb együttélés – amennyiben az előbbiekkal nem definiálható – nem számít családinak, miután abban csupán egy esetleges, későbbi családi kapcsolat magvai követhetők nyomon.³⁶

Az első fordulat tekintetében kiemelésre érdemes a családi kapcsolatok létesítésének leggyakrabban előforduló és egyben a vonatkozó szakirodalom által is leginkább kutatott formája, az *érdekházasságok* megkötése, amelynek a magyar jogban egyébként nem meghatározott fogalmát két uniós jogi aktust – az Európai Unió Tanácsának az érdekházasság elleni küzdelemről szóló 1997. évi, 97/C/382/01. számú állásfoglalását,³⁷ amelyet a szabad mozgás és tartózkodás jogát gyakorlók tekintetében a Bizottság egy 2009-es közleménye³⁸ pontosít, egészít ki – alapul véve Bojcsév Gabriella a következőképpen határozta meg: „Az érdekházasság az uniós polgár, illetőleg jogszerűen tartózkodó harmadik országbeli állampolgár és egy harmadik országbeli állampolgár között létrejött házasság, melynek egyetlen célja a joggal való visszaélés és a tartózkodási jog megszerzése.”³⁹ A definíciót a Kúria Idegenrendészeti joggyakorlat-elemző csoportja is elfogadja,⁴⁰ kiegészítve azzal, hogy ha bármilyen kölcsönös érzelmi és gazdasági kapcsolat a felek között fennáll, akkor irreleváns, hogy egyébként a felek azért is döntenek

³² Bsr.bm.hu (2013. 01. 01 – 2018. 06. 30.)

³³ Nagy (2012) 129.

³⁴ Nagy (2012) 129., 154.

³⁵ Blaskó (2018) 145.

³⁶ Karsai (2013) 741–742.

³⁷ Council Resolution (1997)

³⁸ A Bizottság közleménye (2009) 16.

³⁹ Bojcsév (2012) 336.

⁴⁰ A Kúria összefoglaló véleménye (2012) 80.

a házasság megkötése mellett, hogy a tartózkodást legalizálják, ugyanis ez ebben az esetben a kölcsönös érzelmi és gazdasági kapcsolat sikeres fenntartásának szükségszerű feltétele.⁴¹

A második fordulat szerinti cselekményt az követi el, aki tartózkodási engedély kiadása érdekében az apaságot megállapító teljes hatályú apai elismerő nyilatkozathoz hozzájárulást ad. Ehhez kapcsolódóan, a Ptk. 4:101. § (1) bekezdésében szabályozott apai elismerő nyilatkozaton alapuló vélelem szerint, ha az anya a fogamzási idő kezdetétől a gyermek születéséig eltelt idő vagy annak egy része alatt nem állott házassági kötelékben, és apasági vélelmet keletkeztető reprodukciós eljárásban sem vett részt, vagy ha az apaság vélelme megdőlt, a gyermek apjának kell tekinteni azt a férfit, aki a gyermeket teljes hatályú apai elismerő nyilatkozattal a magáénak ismerte el. A Ptk. 4:98. §-a értelmében ezen apai elismerő nyilatkozat apai jogállást keletkeztető ténynek minősül, az apaságot egymagában megállapítja.⁴² Apai elismerő nyilatkozatot a gyermeknél legalább tizenhat évvel idősebb férfi tehet, a gyermek fogamzási idejének kezdetétől, személyesen [Ptk. 4:101. § (2)–(4) bekezdései]. Az elkövetési magatartás az ehhez való hozzájárulás megadása, a Ptk. 4:101. § (5) bekezdése szerint ugyanis a nyilatkozat teljes hatályához ez az anya, a kiskorú gyermek törvényes képviselője és – ha a gyermek a tizennegyedik életévét betöltötte – a gyermek részéről is szükséges.⁴³

Az elkövetési magatartások kifejtésére kizárólag a tartózkodási engedély kiadása érdekében kerül sor.⁴⁴ A harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi II. törvény (a továbbiakban: Harm.tv.) 19. § (1) bekezdése értelmében családi együttélés biztosítása céljából tartózkodási engedélyt az a harmadik országbeli állampolgár kaphat, aki tartózkodási, bevándorlási, letelepedési, ideiglenes letelepedési, nemzeti letelepedési vagy EK letelepedési engedéllyel rendelkező harmadik országbeli állampolgár, illetve magyar állampolgár, vagy külön törvény szerinti tartózkodási kártyával vagy állandó tartózkodási kártyával rendelkező személy családtagja.⁴⁵

⁴¹ Kovács (2013) 1280.

⁴² Blaskó (2018) 145.

⁴³ Ha az anya a gyermek törvényes képviselője, a hozzájárulást e minőségében is megadhatja, kivéve, ha az anya és a gyermek között érdekellentét áll fenn. Ebben az esetben a gyámhatóság a kiskorú gyermek törvényes képviselőjére eseti gyámot rendel. Ha az anya vagy a gyermek nem él, vagy nyilatkozatában tartósan gátolva van, a hozzájárulást a gyámhatóság adja meg. Ptk. 4:101. § (5) bekezdése.

⁴⁴ A tényállás szövegéből, a törvényjavaslatban szereplő megfogalmazáshoz képest a büntetni rendeltség köréből kiharadt családi együttélés céljára szolgáló tartózkodási engedély kiadása érdekében létesített családi kapcsolat, a házában jelentkező probléma jellegére tekintettel. T-6958. számú törvényjavaslat a Büntető Törvénykönyvről, Bojcsév (2012) 347.

⁴⁵ A felhívott törvény továbbá igen széles körben állapítja meg alkalmazási körében a *családtag* fogalmát [2. § (d) pont]: *da*) a harmadik országbeli állampolgár vagy a magyar állampolgár házastársa, *db*) a harmadik országbeli állampolgár házastársával közös kiskorú gyermeke (ideértve az örökbefogadott és nevelt gyermeket is), *dc*) a harmadik országbeli állampolgár eltartott kiskorú gyermeke (ideértve az örökbefogadott és nevelt gyermeket is), aki felett a harmadik országbeli állampolgár szülői felügyeleti jogot gyakorol, *dd*) a harmadik országbeli állampolgár vagy a magyar állampolgár házastársának eltartott kiskorú gyermeke (ideértve az örökbefogadott és nevelt gyermeket is), aki felett a házastárs szülői felügyeleti jogot gyakorol, *de*) a kiskorú magyar állampolgár felett szülői felügyeleti joggal rendelkező, a szülői felügyeleti jogát gyakorló, a magyar állampolgárral egy háztartásban élő személy. A szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi I. törvény [1. § (1) bekezdésének c) pontja] korábban (2019. január 1-jétől hatálytalan) alapvető szabálya volt, hogy a magyar állampolgárok harmadik

A bűncselekmény továbbá csak akkor valósul meg, ha az elkövetőt anyagi haszon-szerzés vezeti. Ezen célzat akkor állapítható meg, ha az elkövető anyagi ellenszolgáltatás vagy előny, avagy tartozáselengedés fejében nyújt segítséget,⁴⁶ annak pedig nincs jelentősége, hogy a vagyoni haszonszerzés célzata ténylegesen realizálódott-e, az elkövető megkapta-e az anyagi ellenszolgáltatást.⁴⁷ E körben a jogalkalmazó szervek értéke-lése kiemelt szerepet kap, szükséges feltárni az egyéb és kizáró okokat is,⁴⁸ amely még annál is nehezebb feladat, mint amennyire első olvasatra tűnik: tekintettel arra, hogy még az embercsempészás alaptényállásából [Btk. 353. § (1)] is a bizonyítási nehézségek okán került mellőzésre a vagyoni haszonszerzés célzata.⁴⁹

Ezen tényállási elem kapcsán bizonyos feldolgozások úgy fogalmazzák, hogy a tényállás két célzatot is tartalmaz,⁵⁰ amelyhez egyes szerzők azt fűzik hozzá, hogy a büntetőjogtól idegen duplikált célzat tulajdonképpen ellehetetleníti a tényállás alkalmazhatóságát,⁵¹ ugyanis azok jellemzően nem állnak fent egyszerre egy személynél. Az ügyletben az anyagi haszonszerzés céljából részt vevő személyek tartoznak büntető-jogi felelősséggel, így abban az esetben, ha a tényállásban rögzített kritériumok alapján egy magyar és egy harmadik országbeli személy például házasságot köt, és ezért a ma-gyar állampolgár anyagi előnyben részesül (például pénzt kap érte), a magyar állam-polgár elköveti a bűncselekményt, de a harmadik országbeli személy nem, mivel nála hiányzik a haszonszerzési célzat,⁵² ellenben a tartózkodási engedély kiadására alapve-tően a harmadik országbeli személy törekszik. A bűncselekmény kapcsán tett vádemelésekről megjelent ügyészégi sajtóközlemény megfogalmazása szerint is adott eset-ben „az érdekházasságokat kötő nők egyedüli célja az ígért pénz megszerzése volt”,⁵³ a megkötött házasság érdekjellegéről még – adott esetben – az élettársuk is tudott, azonban nyilatkozataikból kiderült, hogy arról nem volt tudomásuk, hogy amit tesz-nek, az büntetendő.⁵⁴ Más szerzők a célzatot elemezve úgy fogalmazzák, hogy – bár alkalmazhatatlanságról nincs szó – a cselekményt ezen célzat mégis már önmagában annyira karakterizálhatja, hogy az a tényállásban egyedüli érdek megalapozására adhat

országbeli családtagjaira is kiterjesztette a szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogot [Belovics (2016) 624.], mindezzel széles körben megteremtve a joggal való visszaélés lehetőségét; erre az – a bizonyos nézetek szerint az uniós jogban mutatkozó joghézag – adott lehetőséget, hogy a saját tagállam polgárainak családtagjaira vonatkozó szabályozásokra uniós jogi normák nincsenek, azok teljes egészében nemzeti jogalkotói hatáskörbe tartoznak [Bojcssev (2012) 337.].

⁴⁶ Az embercsempészás tényállásának minősített esetében [Btk. 353. § (2)] szereplő vagyoni haszonszerzési célzatnál szereplő kifejtést irányadónak tekintve, ezen célzat magában foglal minden olyan tevékenységet, amely akár az aktív vagyon követelésére, akár a passzív vagyon csökkentésére irányul. BH 2002.253., Horváth–Lévay (2013) 499., 502.

⁴⁷ Belovics (2016) 623.

⁴⁸ Projektjeink, Családi kapcsolatok létesítésével visszaélés (é. n.).

⁴⁹ Horváth–Lévay (2013) 499.

⁵⁰ Polt (2013) 175., Balogh (2014) 450.

⁵¹ Gratzner-Sövényházi (2017) 72.

⁵² Blaskó (2018) 145.

⁵³ [Ügyesség.hu](http://ugyesszseg.hu) (2016). A tényállást érintő bírósági határozatok nem közzétettek, azonban a vizsgált bűncselekmények jellemzőiről információkat nyerhetünk a közelmúltban történt esetekről beszámoló sajtóközleményekből, híryan-yagokból.

⁵⁴ Pozsgai (2016)

okot⁵⁵ (a tartózkodási engedély kiadására törekvés ilyen módon elsikkad a haszonszerzés mellett). Mindezekre tekintettel abban egyöntetű az álláspont, hogy a deliktum csak egyes szándékkal valósítható meg.

A bűncselekmény *alanya* a tényállás szövege szerint kizárólag *tizennyolcadik életévét betöltött személy* lehet, tekintettel – a törvény indokolása szerint – arra, hogy a Ptk. 4:9. §-ban szabályozottak szerint a tizennyolc év alatti személyek házasságkötéséhez gyámhatósági engedély szükséges, az engedélyezés során az érdekházasság szándéka pedig jó eséllyel kiderül, és így nem kerül sor annak kiadására.⁵⁶ Megjegyzésre érdemes, hogy a törvényszöveg ezen kitétele hiányában a deliktum esetében elméletileg nem lett volna kizárt a fiatalok elkövető megállapíthatósága sem, amennyiben megfelel az általános alanyiság feltételeinek, betöltötte a tizenhatodik életévét, és az imént felhívott rendelkezés szerint gyámhatósági engedéllyel házasságot köthet, azonban a gyakorlatban a hatóság eljárása folytán valóban kevés lett volna a relevanciája. A második fordulatban megfogalmazott elkövetési magatartás esetében az alany – a hozzájárulás megadására jogosult személyek körének fenti elemzéséből kiindulva – tipikusan nő lehet, ezekben az esetekben többnyire az anya az, aki az ügyletet intézi, és abból hasznot húz.⁵⁷

Tettesi szemponttól további érdekességet jelent, hogy a tényállás a *szükségképpeni többes közreműködésnek* (*concursum necessarium*)⁵⁸ az úgynevezett találkozó bűncselekmény formáját ölti magára, amelyben a két személy cselekménye egymás felé irányul.⁵⁹ Ezzel ellentétben azonban – a korábban megállapítottak mentén – a számunkra releváns ügylet szempontjából csak az büntethető, aki anyagi haszonszerzés végett valószínűleg meg a lehetséges elkövetési magatartások egyikét; a (jellemzően) harmadik országbeli személy nem büntethető, így a szereplők – ellentétben a felhívott kategóriától elvártaktól – nem lesznek önálló tettesei a bűncselekménynek.⁶⁰

Még a büntetőjogi fellépést üdvözlő szerzők is kiemelik, hogy a tényállás tettesként jellemzően azt a magyar állampolgárt, tipikusan hajadon vagy elvált nőt helyezi a szankcionált magatartás középpontjába, aki a társadalmi és gazdasági helyzete miatt kiszolgáltatottnak, sérülékenynek tekinthető, továbbá legtöbbször fel sem méri a cselekmény tényleges következményeit, miközben az ügyletből kevés anyagi haszna származik.⁶¹ Például a Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Irodája által tett vádemelési javaslat szerint adott esetben a menyasszonyok 50–620 ezer forint közötti összegeket kaptak egy-egy házasságért, amelyet két részletben fizettek ki nekik: az első részletet a házasságkötés után, a másodikat a tartózkodási engedély megszerzését követően

⁵⁵ Projektjeink, Családi kapcsolatok létesítésével visszaélés (é. n.), Tóttós (2016) 321.

⁵⁶ 2012. évi C. törvény indokolása, 139.

⁵⁷ Blaskó (2018) 146.

⁵⁸ Karsai (2013) 742.

⁵⁹ Horváth–Lévay (2012) 253.

⁶⁰ A fentebb elemzett, célzat körüli problémák a tettesi oldalon is visszaköszönnek, ugyanis egy személynél azért sem jelenhet meg mindkét célzat (amennyiben a tartózkodási engedély kiadására törekvést is ekként fogadjuk el), mivel találkozó-cselekmények lévén a társtettség megállapítása kizárt – való igaz, ahogyan láthatjuk, jelen tényállás az önálló tettség követelményét is megtöri e kategória tekintetében. Vö. Gratzner–Sövényházi (2017) 72.

⁶¹ Tóttós (2016) 321.

kapták meg. A szervezők ezzel biztosították, hogy az arák hajlandóak legyenek – ha az eljárás úgy kívánta esetenként akár többször is – külföldre utazni.⁶² Egy névtelenül nyilatkozó pár például azért vállalta az elkövetést, mert az önkormányzati lakásukban felhalmozódott az adósságuk, a kilakoltatás elkerülése érdekében pedig a beígért pénzből szerették volna kifizetni a tartozásukat.⁶³ Mindezzel alapvetően egybehangzó a Kecskeméti Törvényszék közleménye is, amely szerint a szervezők adott ügyben 140–150 ezer forint közötti összeget ígértek hajadon, jellemzően szerény körülmények között élő nőknek azért, hogy Szerbiában szerb férfiakkal házasságot kössenek, majd velük később Németországba utazzanak, és a szerb állampolgároknak a németországi tartózkodási engedély megszerzésében segítséget nyújtsanak.⁶⁴

Ezzel szemben a különböző ügyleteket megszervező bűnözői hálózatok tagjai felbujtóként vagy bűnszegdként „csupán” részesei a bűncselekménynek. A tényállás szövegéből fakadó visszásságot a gyakorlat úgy próbálja orvosolni, hogy bár a Btk. rendelkezése alapján a részesi cselekményekre is a tettesi bűncselekmény büntetési tétele az irányadó [Btk. 14. § (3) bekezdése], ugyanakkor a részesek cselekményei tekintetében súlyosabb szankciókat irányoznak elő.⁶⁵ Ezt támasztja alá például a negyvenhárom, családi kapcsolatok létesítésével visszaélés vétsége tekintetében tett vádemelésről beszámoló ügyészégi sajtóközlemény is, amely szerint az ügyészség az elkövetők közül a szervezők tekintetében egy személlyel szemben végrehajtandó fogházbüntetés és közügyektől eltiltás kiszabását, a többi szervezővel, segítővel szemben felfüggesztett fogház, illetve pénzbüntetés kiszabását indítványozta, míg az érdekházasságokra vállalkozó női vádlottak mint tettesek esetében a próbára bocsátás, és vagyonekobbzás alkalmazását tartotta szükségesnek, sőt, további harminchat női gyanúsítottat pedig az ügyész megrovásban részesített büntetlen előéletükre, beismerő vallomásaikra és egyéb személyi körülményeikre figyelemmel.⁶⁶

Külön érdekes problémát vethet fel a bűncselekmény elkövetői alakzatait vizsgálva például az az eset, amennyiben a szülők intézik az érdekházasságot anyagi haszon-szerzés céljából tizenhét éves gyermekük tekintetében, akivel nem tudatják a házasság jellegének tényét; ilyen formában a gyermek koránál fogva (tizennyolcadik életévét be nem töltött, és még tévedésben is van) eleve nem lesz büntethető, a gyermeküket az elkövetéshez eszközként felhasználó szülők közvetett tettesek lesznek, a gámhatóság ügyintézője viszonylatában pedig – a körülményektől függően – esetlegesen hivatali visszaélés, vesztegetés állapítható meg.

Megjegyzendő továbbá, hogy bár a tényállás mondhatni tipikus megvalósulási formája a gyakorlat által is igazoltan a fentebb részletezett felállás – további tényállási elemek megvalósulása mellett *magyar állampolgárságú* nő házasságot köt, vagy egyéb családi kapcsolatot létesít, illetve apaságot megállapító teljes hatályú elismerő nyilatko-

⁶² Álházasságok – vádemelési javaslat (2015)

⁶³ Pozsgai (2016)

⁶⁴ Kezdődik a családi kapcsolatok létesítésével visszaélés vétsége elkövetésével vádolt vádlottak büntetőpere (2017)

⁶⁵ Tóttós (2016) 321.

⁶⁶ Érdekházassággal az európai unióba – vádemelés 43 személlyel szemben Kiskunhalason. Sajtóközlemény (2016)

zathoz hozzájárulását adja *harmadik országbeli* férfi tekintetében –, a bűncselekményt állampolgárságra tekintet nélkül bárki elkövetheti.⁶⁷ Pusztán a normaszöveg alapján tehát, amely e tekintetben nem tartalmaz semmilyen pontosítást, további, a vizsgált deliktum megvalósulásához szükséges körülmények fennállása mellett, a Btk. hatályra vonatkozó szabályait is szem előtt tartva⁶⁸ például a tényállás azon esetre is alkalmazható volna, amikor egy román, egy ukrán állampolgárságú személy javára működik közre tartózkodási jogosultságot igazoló okmány kiadása érdekében.

Elhatárolásképp megjegyzendő, hogy a jogellenes tartózkodás elősegítése – amely lényegében a korábbi, jogellenes belföldi tartózkodás elősegítése bűncselekmény napjainkra aktualizált tényállását jelenti⁶⁹ – és a vizsgálatunk tárgyát képző deliktum közti legfőbb különbség, hogy míg az előbbi csupán a szabad mozgás jogával nem rendelkező személyek engedély nélküli tartózkodásának segítését rendeli büntetni, addig a családi kapcsolatok létesítésével visszaélés olyan állapot színlelését jelenti, amellyel a harmadik országbeli állampolgár egyébként jogellenes tartózkodását intellektuális módon kívánja legalizálni.⁷⁰

A családi kapcsolatok létesítésével történő visszaélés úgynevezett tág értelemben vett szubszidiárius bűncselekmény.⁷¹ Így például a teljes hatályú apai elismerő nyilatkozat esetén tett hozzájárulás tekintetében – amelyet a Ptk. 4:102. § (1) bekezdése szerint, az elismeréshez hasonlóan az anyakönyvvezetőnél, a bíróságnál, a gyámhatóságnál vagy a hivatásos konzuli tisztviselőnél kell jegyzőkönyvbe venni vagy közjegyzői okiratba kell foglalni – amennyiben a cselekmény egyben intellektuális közokirat-hamisítást is megvalósít, ezen deliktum és nem a családi kapcsolatok létesítésével visszaélés vétsége állapítható meg. Ehhez hasonlóan a súlyosabban minősülő célcselekmények, mint a nemzeti családi támogatás megszerzése céljából megvalósított költségvetési csalás esetén nincs valódi anyagi halmazat,⁷² de hasonlóan súlyosabb deliktum lehet továbbá a fent említettek szerint az embercsempészség, az emberkereskedelem,⁷³ vagy a hivatali visszaélés, a vesztegetés, illetve a közbizalom elleni bűncselekmények köre.⁷⁴

A probléma kezelése a büntetőjogon innen és túl

A Kúria már korábban felhívott Idegenrendészeti joggyakorlat-elemző csoportja munkájában a különböző, a vizsgált tényállásunk elkövetési magatartását képző cselekmény értékelése körében tett összegző megállapításai között kiemelte a bizonyítás

⁶⁷ Blaskó (2018) 146.

⁶⁸ Vö. Btk. 3. § (1)-(2) bekezdéseinek vonatkozó rendelkezéseivel.

⁶⁹ Hautzinger (2016b) 199.

⁷⁰ Hautzinger (2016a) 78.

⁷¹ Ambrus (2017) 63.

⁷² Vö. Btk. 396. §, Karsai (2013) 742.

⁷³ Tóttós (2016) 327.

⁷⁴ Balogh (2014) 450., Belovics (2016) 624.

körüli dilemmákat, amelyek folytán már az *idegenrendészeti problémák* megoldása is nehézkesnek minősül.⁷⁵

A megállapítások szerint az érdekházasság (és az érdekélettársi kapcsolat) bizonyítása rendkívüli körülményt igényel. Ahhoz ugyanis, hogy annak ténye minden kétséget kizáróan bizonyítható legyen, azt kell igazolni, hogy a felek már a házasság megkötése pillanatában sem éltek családi (érzelmi és gazdasági) életközösségben, kizárólag a tartózkodási jog egyik fél által történő megszerzése érdekében hozták létre a családi kapcsolatot (például soha nem is éltek együtt, nem voltak közös céljaik). Még az ilyen egyértelmű, tipikus esetekben is ügyelni kell azonban az egyediesített bizonyításra, a döntés indokolására. Nem kizárt az érdekházasság bizonyítása akkor sem, ha a felek rövid ideig együtt éltek, de ez csak „szinlelés” volt. A bizonyítás a legegyszerűbb esetekben is „környezettanulmány”-szintű tényállásbizonyítást igényel, ahol a hatóságnak feltáró jellegű kérdéseket kell intéznie a kérelmezőhöz, amelynek nemcsak az együttélés körülményeire, hanem a felek tágabban értelmezett életkörülményeire, családi – de akár baráti – kapcsolataira is ki kell terjednie.⁷⁶ Különös problémát jelent, hogy – a jogi tárgy vizsgálatánál kifejtettekkel összhangban – az anyakönyvvezető nem (és más sem) vizsgálja, hogy az előtte megjelenő személyeket milyen szándék vezérli a házasságkötés során, polgári jogi szempontból az érdekházasság (névházasság) nem jelent olyan okot, amelynek alapján a házasság fenn nem állását (vagy akár esetleges érvénytelenségét) lehetne megállapítani.⁷⁷

Az örökbefogadással létrejövő családi kapcsolat esetében ugyanazt az elemzést kell elvégezni a szülők és az örökbefogadott gyermek viszonylatában, mint ami az érdekházasságnál, illetve érdek-gyermekvállalásnál, azzal, hogy az örökbefogadási eljárás is egyfajta előszűrésnek tekinthető, ekként az örökbefogadási eljárás során keletkezett bizonyítékokat, adatokat, tényeket különös súllyal kell figyelembe venni. A *teljes hatályú apai elismerő nyilatkozattal létrejött családi kapcsolat létesítése* tekintetében a hatóságnak elsődlegesen azt kell tisztáznia, hogy vér szerinti vagy szívességi apaságról van-e szó, hiszen a közokirat (teljes hatályú apai elismerő nyilatkozat) önmagában nem igazolja a tényleges vér szerinti kapcsolatot, mivel abban az eljárásban, ahol ezt az apa megtette, azt nem ellenőrizték. Ha a kérelmező úgy nyilatkozik, hogy nem vér szerinti apa, bizonyítási eljárást kell lefolytatni arra nézve, hogy van-e az apa és gyermeke között érdemi személyes érzelmi-gazdasági kapcsolat. Ennek hiányában megállapítható, hogy az elismerés a tartózkodási engedély megszerzése érdekében történt.⁷⁸

A magyarországi helyzetről nem rendelkezünk teljes körű képpel, a hivatalos idegenrendészeti statisztikák nem tartalmaznak egzakt adatokat az ilyen jellegű, feltárt esetek számára vonatkozóan, nem beszélve a látenciában maradó, fel nem derített ügyekről. Tényleges számadat tehát nem áll rendelkezésre, mindazonáltal a tartózkodásra jogosító engedélyek számából, az állampolgársági megoszlásból levonhatók bizonyos

⁷⁵ A Kúria összefoglaló véleménye (2012) 80.

⁷⁶ Kovács (2013) 1280.

⁷⁷ Kovács (2013) 1280.

⁷⁸ Kovács (2013) 1281.

következtetések.⁷⁹ Bojcsev Gabriella tanulmányában, a nagyarányú engedélyekre és az állampolgársági megosztásra figyelemmel már a 2010–2011. évi statisztikákat alapul véve arra a következtetésre jut, hogy az érdekkapcsolatok – így az érdekből kötött házasságok az érdek szülő-gyerek kapcsolatokkal kiegészülve – jelenléte a magyar idegenrendészeti jogalkalmazásban mindennapos problémát jelent, a növekvő tendencia világosan kirajzolódik. Ezt támasztja alá a vonatkozó magyar nemzeti jelentés⁸⁰ is, amely megállapítja, hogy hazánk schengeni csatlakozásával afrikai, illetve egyes arab országok állampolgárai részéről felerősödő törekvés figyelhető meg a magyar állampolgárhoz történő családtagkénti csatlakozásra, és tipikusan férfiak azok a harmadik országbeliek, akik hazánkba és így az unióba próbálnak bejutni ilyen módon. Frissebb statisztikai kimutatások híján az idegenrendészeti ügyekben hozott közigazgatási határozatok bírósági felülvizsgálatait jegyző határozatok nagy számából és tartalmukból kiindulva alappal következtethetünk arra, hogy a tendencia változatlan, és az ügyek a migráció fokozódásával csak újabb színezeteket nyertek.⁸¹

Amellett, hogy az érdekházasságok idegenrendészeti megjelenéseit feltáró tanulmányok, feldolgozások a hatékonyabb fellépés előmozdítása érdekében javaslatokat is tesznek, más tagállamokban bevált gyakorlatok átvételére ösztönöznek – említhetjük például az anyakönyvi hatóságok szignalizációs szerepét és jogkörét az illetékes hatóságok felé, amely az Egyesült Királyságban vagy Ausztriában lehetővé teszi az érdekházasságok megelőzését és a külföldivel szemben a szükséges idegenrendészeti, közigazgatási és büntetőjogi szankciók alkalmazását⁸² – alapvetően nem elégedettek az idegenrendészeti hatóság jogi lehetőségeivel és a családi kapcsolatok létesítésével, visszaélés tényállásának bevezetésekor a büntetőjogi szankcionálhatóságtól remélték azt a hatékony visszatartó erőt, amely a feleket elrettenti az érdekkapcsolatok létesítésétől.⁸³

Ahogy azonban az Alkotmánybíróság sokat idézett 11/1992. (III. 5.) AB határozata is megfogalmazza, „alkotmányos jogállamban a büntetőjog nem pusztán eszköz, hanem értéket véd, és maga is értéket hordoz: az alkotmányos büntetőjogi elveket és garanciákat”. Ilyen alkotmányos garancia a büntetőjog – fentebb már szintén említésre került – ultima ratio elve. Ezzel összhangban a 30/1992. (V. 26.) AB határozat szerint, a büntetőjog a jogi felelősség rendszerében az ultima ratio. Társadalmi rendeltetése, hogy a jogrendszer egészének szankciós zárköve legyen, amely azt kívánja meg a jogalkotótól, hogy csak akkor nyúljon a kriminalizáció eszközehez, amikor empirikus

⁷⁹ Bojcsev (2012) 340–342.

⁸⁰ Európai Migrációs Hálózat Magyarország (2012)

⁸¹ Az elsőfokú hatóság számos ügyben megállapította, hogy a felperes a családi kapcsolatot a tartózkodási jog megszerzése érdekében létesítette. Példaként lásd: a Kúria Kfv.37015/2018/9. számú határozata, A Kúria Kfv.37310/2017/6. számú határozata közigazgatási határozat bírósági felülvizsgálata tárgyában.

⁸² Bojcsev (2012) 346.

⁸³ Bojcsev (2012) 348., A Kúria összefoglaló véleménye (2012). Tekintettel arra, hogy az érdekházasság kapcsán más uniós tagállamok is alkottak büntetőjogi tényállást, a jelenséggel szembeni hatékonyabb európai fellépés jegyében egyes feldolgozások még az uniós szintű szabályozás szükségességét is felvetik a tárgykörben, bizonyos büntetőjogi szabályozási minimumok ugyanis nyilvánvalóan megkönnyítenék a tagállami nyomozó hatóságok együttműködését is. Ad-Hoc Query (2013); Tóttós (2016) 322.

adatok fényében minden más fellépés elégtelen a társadalom érdekeinek védelmére, azaz az enyhébb beavatkozás – mint például a közigazgatási szankciók – nem érik el a szankciónak sem az egyedi, sem az általános célját, nem rendelkeznek kellő visszatartó erővel. A büntetőjogi szankció, a büntetés szerepe és rendeltetése tehát a jogi és erkölcsi normák épségének fenntartása akkor, amikor már más jogágak szankciói nem segítenek; ahogyan a fentiekkel egybehangzóan Nagy Ferenc is hangsúlyozza, a büntetőjognak – szerepének túlértékelését és lebecsülését is elkerülve – a jogi felelősség, védelmi formák rendszerében kiegészítő jelleggel, ultima ratioként kell érvényesülnie.⁸⁴

Jelen esetben a kriminalizálás indokoltságának igazoltságán túl azért is erősen kérdéses, hogy az idegenrendészeti problémákat a büntetőjog eszközeivel kellene vagy lehetne megoldani, mert bár a bizonyításnál alkalmazható skála ilyen módon természetesen szélesedik, és nyilván jelentősebb operatív eszközök állnak rendelkezésre, a dilemmák megoldása a büntető eljárásban sem lesz könnyebb.

A megfogalmazott büntetőjogi tényállás ráadásul jelen formájában kevésbé alkalmas arra, hogy funkcióját betöltse, a jogalkotó ugyanis elsősorban a tartózkodási engedély kiadásához kapcsolódó visszaélések egy bizonyos körét kívánta büntetni rendelni, ugyanakkor – mint az a tényállási elemek feldolgozásánál, többek között a vádiratokból is kitűnik – jellemzően nehéz sorsú személyek szerepelnek tettesként, akiknek a bonyolult ügyletek lebonyolítása csekély (számukra azonban mégis többnyire a túlélést jelentő) összegért is csábítónak bizonyul, mindezzel pedig azt érzük el, hogy az eredeti céltól eltérően, de kiszolgáltatott helyzetben lévő, kizsákmányolt embereket (alapvetően nőket) még büntetőjogi joghátránnyal is fenyegetjük. Sem az általuk tanúsított cselekmény társadalomra veszélyessége, sem az ilyen módon elért haszon nem olyan nagyságrendű tehát, hogy az feltétlenül indokolja egy büntetőjogi tényállás megalkotását, mindezt pedig alátámasztja az immár hat éve hatályos deliktum gyakorlatának tulajdonképpeni hiánya is.⁸⁵

A tényállás dilemmái mellett annak rövid volta, a minősített esetek hiánya arra is engednek következtetni, hogy az önálló büntetőjogi tényállás megalkotása elhelyezési, normaszöveg-szerkesztési szempontból sem volt feltétlenül szükséges, elegendőnek tűnt volna az adott cselekményeket esetleg – a vizsgált deliktumhoz egyébként is több tekintetben hasonló⁸⁶ – jogellenes tartózkodás elősegítésének (Btk. 354. §) újabb bekezdésével pönalizálni, ha feltétlenül ragaszkodnánk a büntetőjogi jogkövetkezményekhez. A büntetni rendelt problémakört vizsgálva azonban alappal feltételezhető, hogy nem egy tényállás visszatartó ereje bírna e téren kellő jelentőséggel, hanem adott esetben például egy szabálysértési jogkövetkezmény,⁸⁷ ha az kellő felderítő erővel

⁸⁴ Nagy (2008) 71.

⁸⁵ A fentebb hivatkozottak értelmében az ezideig regisztrált nyolcvanhárom bűncselekmény közül ráadásul hetvenhárom egy elkövetéshez kapcsolódik, a számok határozottan nem indokolják tehát a deliktum létezését.

⁸⁶ Lásd a fentebb kifejtettéknél.

⁸⁷ A szabálysértési jog eszköztárából kiemelhető például az *elzárás*, amely a megismert körülmények alapján már kellő visszatartó erőt jelenthet. 2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről, 9-10. §.

párosulhatna és az eljáró hatóság lehetőségeit bővítve növelnék a cselekmények bizonyíthatóvá tételét.⁸⁸

Záró gondolatok

A vizsgált tényállás körüli gondolataink fonalát, immár a teljesebb kép birtokában Tóth Mihály – részben Király Tiborra emlékező – a tanulmány címében megjelenő, bevezető idézetként felhívott sorának folytatásával zárhatjuk: „»Amikor egy társadalom feszültségekkel van teli, könnyen támadnak benne olyan képzelgések, hogy a büntetőhatalom általános gyógyírként felhasználható; pedig ez csak segédeszköz. Soha seholy a világon a társadalmat ez a hatalom meg nem gyógyította, mert egyes bűnöket megtorolhat, embereket félreállíthat, de ahhoz gyenge, hogy megjavítsa a közmorált és közömbösítsen társadalmi törvényeket.« Ahogyan átfogó globális társadalmi-politikai folyamatok, így a tömeges népvándorlás kezelésére sem alkalmas.»⁸⁹

IRODALOMJEGYZÉK

- Amberg Erzsébet (2016): Migráció, büntetőjog, ultima ratio. In Hautzinger Zoltán szerk.: *A migráció bűnügyi hatásai*. Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság Migrációs Tagozat. 203–214.
- Ambrus István (2017): A bűncselekményi egység és a bűnhalmazat. In Hollán Miklós – Barabás A. Tünde szerk.: *A negyedik magyar büntetőkódex – régi és újabb vitakérdései*. Budapest, MTA TK – OKRI. 63–72.
- Balogh Ágnes (2014): *Büntetőjog II. Különös rész. B/1. Témakör: Büntetőjog*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó.
- Belovics Ervin szerk. (2016): *Büntetőjog II. – Különös rész*. Budapest, HVG–Orac Lap- és Könyvkiadó.
- Blaskó Béla szerk. (2018): *Büntetőjog – Különös rész II*. Budapest, Rejtjel Kiadó.
- Bojcsév Gabriella (2012): Az érdekházasság közbiztonsági relációi. In Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán szerk.: *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIII. Tanulmányok „A biztonság rendészettudományi dimenziói – változások és hatások” című tudományos konferenciáról*. Pécs, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja. 335–348.
- Gratzer-Sövényházi Gábor (2017): Egy jogi tárgy nélküli bűncselekmény tanulságai, avagy házasság tényleg csak szerelmesek között köthető? *Belügyi Szemle*, 65. évf. 1. sz. 65–73.
- Hautzinger Zoltán (2015): Az irreguláris migráció büntetőjogi aspektusai. In Hautzinger Zoltán szerk.: *Migráció és rendészet*. Budapest, MRTT. 49–69.
- Hautzinger Zoltán (2016a): *Idegen a büntetőjogban*. Pécs, AndAnn Kiadó.

⁸⁸ A – jellemzően – harmadik országbeli állampolgár tekintetében továbbra is adottak az idegenrendészeti keretek közti lehetőségek, lásd a Harm.tv. 42. § (1) bekezdése értelmében, amennyiben az idegenrendészeti hatóság megállapítja, hogy a Magyarország területén jogszerűen tartózkodó harmadik országbeli állampolgár tartózkodásra a továbbiakban már nem jogosult [esetünkben irányadó a 18. § (1) bekezdésének d) pontja, amely szerint az engedélyt meg kell tagadni, illetve vissza kell vonni, amennyiben a családi kapcsolatot a családi együttélés céljára szolgáló tartózkodási engedély kiadása érdekében hozta létre] a tartózkodási engedély kérelmét elutasító vagy a tartózkodásra jogosító okmányát visszavonó határozatában, a harmadik országbeli állampolgárt – bizonyos, e törvényben meghatározott esetek kivételével – az Európai Unió tagállamainak területéről *kiutasítja*.

⁸⁹ Tóth (2015) 3.

- Hautzinger Zoltán (2016b): Büntetőjogi tényállások a külföldiség és a migráció vonzásában. In Hautzinger Zoltán szerk.: *A migráció bűnügyi hatásai*. Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság Migrációs Tagozat. 181–202.
- Hautzinger Zoltán (2016c): Félelem az idegentől. In Finszter Géza – Kóhalmi László – Végh Zsuzsanna szerk.: *Egy jobb világot hátrahagyni... Tanulmányok Korinek László professzor tiszteletére*. Pécs, PTE ÁJK. 302–310.
- Hautzinger Zoltán (2017): Büntetőjogi példázatok a migráció nemzeti szabályozása terén. In Sabjanics István szerk.: *Modern kori népvándorlás. A migráció komplex megközelítése*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó. 71–82.
- Horváth Tibor – Lévy Miklós szerk. (2012): *Magyar Büntetőjog – Általános Rész*. Budapest, CompLex Kiadó.
- Horváth Tibor – Lévy Miklós szerk. (2013): *Magyar Büntetőjog – Különös Rész*. Budapest, Wolters Kluwer.
- Karsai Krisztina szerk. (2013): *Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz: kommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez*. Budapest, CompLex Kiadó.
- Kovács András György (2013): A Kúria Idegenrendészeti joggyakorlat-elemző csoportjának összefoglaló véleménye /kivonat/. *Kúriai Döntések*, 12. sz. 1273–1284.
- Madai Sándor (2013): A rendészeti feladatellátás, mint közszolgáltatás. In Horváth M. Tamás szerk.: *Kilengések: Közszolgáltatási változások*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó. 217–236.
- Madai Sándor (2016a): A „tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet” kezelésének büntető anyagi jogi eszközei hazánkban. In Hautzinger Zoltán szerk.: *A migráció bűnügyi hatásai*. Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság Migrációs Tagozat. 245–258.
- Madai Sándor (2016b): Migrációs kihívások – hiányzó európai válaszok? *Közjavak*, 2. évf. 2. sz. 8–10. DOI: <https://doi.org/10.21867/KjK/2016.2.2>.
- Madai Sándor (2016c): Új kihívások – új struktúra? A migráció hatása a rendészet szervezetére. *Közjavak*, 2. évf. 1. sz. 11–16. DOI: <https://doi.org/10.21867/KjK/2016.1.3>.
- Nagy Ferenc (2008): *A magyar büntetőjog általános része*. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó.
- Nagy Ferenc (2012): *Régi és új tendenciák a büntetőjogban és a büntető jogtudományban*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Polt Péter szerk. (2013): *Új Btk. kommentár*. 6. kötet. Budapest, Nemzeti Közszolgálati és Tankönyv Kiadó.
- Tóth Mihály (2015): A menekültkérdés kriminalizálása. *Élet és Irodalom*, 59. évf. 38. sz. 3.
- Tóttós Ágnes (2012): A közrendre, közbiztonságra veszélyesség uniós szabályozása a legális migráció területén. In Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán szerk.: *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIII. Tanulmányok „A biztonság rendészettudományi dimenziói – változások és hatások” című tudományos konferenciáról*. Pécs, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja. 285–298.
- Tóttós Ágnes (2016): A névházasság jelensége és az ellene való fellépés Magyarországon és az Európai Unióban. In Hautzinger Zoltán szerk.: *A migráció bűnügyi hatásai*. Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság Migrációs Tagozat. 313–328.

Internetes források

- Álházasságok – vádemelési javaslat (2015). *Police.hu*. 2015. október 23. Forrás: www.police.hu/hu/hirek-es-informaciok/legfrissebb-hireink/bunugyek/alhazassagok-vademelesi-javaslat (2019. 06. 06.)
- Balaskó Angéla (2015): Hamis frigy, valódi okmány – az álházasság dilemmái. *Jogászvilág.hu*. Forrás: <https://jogaszvilag.hu/a-jovo-jogasza/hamis-frigy-valodi-okmany-az-alhazassag-dilemmai/> (2019. 01.17.)
- Belügyminisztérium Koordinációs és Statisztikai Osztály, Bűncselekményi adatok, Regisztrált bűncselekmények száma az elkövetés helye szerint (2013. 01. 01 – 2018. 06. 30.). *Bsr.bm.hu*. Forrás: <https://bsr-sp.bm.hu/SitePages/ExcelMegtekinto.aspx?ExcelName=/BSRVIR/Regisztralt%20>

bűncselekmények%20száma%20az%20elkövetés%20helye%20szerint_ver20180713094758.xlsx&Token=UkxzZr4L05waE1WVE83THFPTn1ZRXR0NH10RG1uWWd4TDA0-SEJFcmxzVFZ0U2NGbkNNRTZ3Y3pISGI5MGtGazRIYINHZmw2N296dkw0Nk44ZkVnb2hRZ XZzZXFmdUVISnhaeTNDYVovVCTMSWhXcm8yWDVvd0EwMWE4cXNsOVk= (2019. 07. 07.)

Érdekházassággal az európai unióba – vádemelés 43 személlyel szemben Kiskunhalason. Sajtóközlemény (2016). *Ügyészség.hu*. 2016. április 1. Forrás: http://ugyeszseg.hu/wp-content/uploads/sajto0/2016/04/bacs_20160401.pdf (2019. 07. 04.)

Kezdődik a családi kapcsolatok létesítésével visszaélés vétsége elkövetésével vádolt vádlottak büntetőpere (2017). *Bíróság.hu*. 2017. február 17. Forrás: <https://kecskemetitorvenyszek.birosag.hu/targyalasi-jegyzek/20170217/kezdogdik-csaladi-kapcsolatok-letesitesevel-visszaeles-vetsége> (2019. 06. 17.)

Pozsgai Ákos (2016): Tömeges vádemelés álházasságok ügyében. *Halas Média.hu*. 2016. április 1. Forrás: <http://halasmedia.hu/rovatok/szirena/toemeges-vademeles-alhazassagok-uegyeben> (2019. 06. 17.)

Jogforrások

Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)

11/1992. (III. 5.) AB határozat

1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről

2007. évi I. törvény a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek beutazásáról és tartózkodásáról

2007. évi II. törvény a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

2012. évi C. törvény indokolása

2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről

2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről

30/1992. (V. 26.) AB határozat

A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak, az Unió polgárainak és családtagjainak a tagállamok területén történő szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogáról szóló 2004/38EK irányelv jobb átültetéséhez és alkalmazásához nyújtott iránymutatásról, Brüsszel, 2.7.2009 COM(2009) 313 végleges, 16. Forrás: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0313:FIN:HU:PDF> (2019. 07. 06.)

A Kúria Idegenrendészeti joggyakorlat-elemző csoportja által 2013. május 30-án elfogadott és a Kúria Közigazgatási és Munkaügyi Kollégiuma által 2013. szeptember 23-án jóváhagyott összefoglaló vélemény. 2012.El.II.F.1./9. Forrás: https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/idegenrendeszeti_osszefoglalo_velemen_y_kuria.pdf (2019. 07. 05.)

A Kúria Kfv.37015/2018/9. számú határozata közigazgatási határozat bírósági felülvizsgálata tárgyában

A Kúria Kfv.37310/2017/6. számú határozata közigazgatási határozat bírósági felülvizsgálata tárgyában Ad-Hoc Query on requirements of marriage and suspected numbers of marriage of convenience. Requested by UK EMN NCP on 12th July 2013 (2013). Forrás: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/european_migration_network/reports/docs/ad-hoc-queries/family-reunification/491_emn_ahq_marriage_of_convenience_8jul2013_en.pdf (2019. 07. 06.)

BH 2002.253.

Council Resolution of 4 December, 1997 on measures to be adopted on the combating of marriages of convenience, OJ C 382, 16.12.1997. 1–3. Forrás: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:31997Y1216\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:31997Y1216(01)&from=EN) (2019. 07. 06.)

Európai Migrációs Hálózat Magyarország, Visszaélés a családi együttélés biztosítása céljából kiadott tartózkodási engedélyekkel: Az érdekházasság és a hamis teljes hatályú apai elismerő nyi-

latkozat (2012). Forrás: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/european_migration_network/reports/docs/emn-studies/family-reunification/hu_20120606_familyreunification_hu_version_final_hu.pdf (2019. 07. 06.)

Presidency Conclusions, Tampere European Council, 15 and 16 October 1999. Forrás: www.consilium.europa.eu/media/21059/tampere-european-council-presidency-conclusions.pdf (2019. 07. 06.)

Projektjeink, A Btk. Különös rész II. című tananyaga (é. n.). Birosag.hu. Forrás: [www.birosag.hu, http://projektjeink.birosag.hu/sites/default/files/allomanyok/e-learning/btk/buntetojog3/lec-ke6_lap1.html#hiv31](http://projektjeink.birosag.hu/sites/default/files/allomanyok/e-learning/btk/buntetojog3/lec-ke6_lap1.html#hiv31) (2019. 07. 04.)

T-6958. számú törvényjavaslat a Büntető Törvénykönyvről (2012). Forrás: www.parlament.hu/irom39/06958/06958.pdf (2019. 06. 17.)

ABSTRACT

“The Potential of Criminal Powers is not Unlimited...” Thoughts on the Abuse by Establishing Family Relations

KANYUK Petra Ágnes

As from 1 July 2013, the Hungarian Criminal Code contains a new paragraph on abuse by establishing family relations: “Person above the age 18, who, for financial gain, establishes a family relationship or takes a full force paternity statement only for the issuance of residence documents, if no more serious crime is realized, such offense can be punished with two years of imprisonment.” However, analysing the elements of the legal act and the accumulated experience, the following question arises: Is it really a good decision to criminalise this phenomenon?

Keywords: *abuse by establishing family relations, criminalisation, migration, marriage of convenience*

A hallgatói magatartásformák megjelenése és változásának folyamata a Nemzeti Közzolgálati Egyetem „Vírus 2019” Közös Közzolgálati Gyakorlatán

KOVÁCS Gábor¹ – PESTI Tünde² – TÓZSÉR Erzsébet³

A Nemzeti Közzolgálati Egyetem minden évben megrendezi a Közös Közzolgálati Gyakorlatot a hallgatói számára. A gyakorlat lehetővé tette a szervezeti önkéntes magatartás (OCB) dimenzióinak és az együttműködési készség mérését, amelyek elengedhetetlenek a modern közigazgatásban dolgozók számára. A longitudinális kutatás 2019 januárja és májusa között zajlott. A kutatás keretében a gyakorlaton részt vevő teljes hallgatói létszámot vizsgáltuk (886 fő). Az alábbi csoportokat vizsgáltuk: férfi/nő, hivatásos/civil, generációk (X, Y, Z). A kutatás során az OCB-dimenziók, az együttműködés és versengés viselkedésmintákat mértük kérdőívek használatával. Az adatokat SPSS 25. verziójával elemeztük ki. Az eredmények többségében nem mutattak szignifikáns eltérést a viselkedés mintázatokban a gyakorlat előtt és alatt, mindazonáltal az eltérések kimutathatók voltak. A legnagyobb különbséget a generációk között és az OCB „előzékenység” dimenziója esetében mértük.

Kulcsszavak: Közös Közzolgálati Gyakorlat, szervezeti önkéntes magatartás (OCB), együttműködés, közigazgatás, rendészet, generációk

Bevezetés

Jelen tanulmány célja a Nemzeti Közzolgálati Egyetem egyik egyedülálló kooperatív oktatási módszere, az Egyetemi Közös Közzolgálati Gyakorlat (továbbiakban: KKGy vagy gyakorlat) során a hallgatói magatartás vizsgálatát célzó kutatás folyamatának

¹ KOVÁCS Gábor dr., prof., r. dandártábornok, oktatási rektorhelyettes, tanszékvezető egyetemi tanár, Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészeti Vezetéstudományi Tanszék.

Gábor KOVÁCS Prof. Dr., police brigadiel-general, vice rector, professor and head of department, National University Public Service, Faculty of Law Enforcement,

<https://orcid.org/0000-0002-1699-827X>, kovacs.gabor@uni-nke.hu

² PESTI Tünde, Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Rendészettudományi Doktori Iskola, doktoranduszhallgató.

Tünde PESTI, National University of Public Service, Doctoral School of Law Enforcement, PhD student.

<https://orcid.org/0000-0003-1211-7890>, pesti.tunde1@gmail.com

³ TÓZSÉR Erzsébet, Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Rendészettudományi Doktori Iskola, doktoranduszhallgató

Erzsébet TÓZSÉR, National University of Public Service, Doctoral School of Law Enforcement, PhD student.

<https://orcid.org/0000-0002-3506-1861>, tozsererzsebet@gmail.com

és eredményeinek bemutatása,⁴ amelyre 2019 áprilisában a „VÍRUS 2019” elnevezésű gyakorlat előkészítése és végrehajtása alatt került sor. A gyakorlat előkészítésének és levezetésének folyamatába épített kutatás keretében megtörtént a hallgatók szervezeti önkéntes magatartásának vizsgálata – Organ öt dimenziójának alapulvételével és kérdőívének adaptálása segítségével –, amelyet esetünkben kiegészítettünk az együttműködés és versengés dimenzióival is.

A KKGY megvalósításával nemcsak a képzés során elsajátított szakmai ismeretek ellenőrzése, hanem a hallgatók szervezeti önkéntes magatartásának és együttműködésének a mérése is lehetővé vált, ami a képzés során egyébként rejtve maradt. A gyakorlatra minden évben egyszer kerül sor, közel 1000 hallgató részvételével, amelynek során mind a szakmai tudás, mind a különböző szintű szervezetek vezetése is modellezhetővé vált. A KKGY tulajdonképpen egy lehetséges jövőbeli, szakmai, szervezeten belüli és egymás közötti, több szintű együttműködést szimulál a hallgatók részvételével, ahol komplex szakmai feladatok végrehajtásán keresztül a hallgatóknak egy adott kihívásra – a gyakorlat fő témájára, amelyre a feladatok épülnek – kell reagálniuk és szakmai felkészültségüket bemutatniuk.

Az előkészítést az Egyetemi Kidolgozó Csoport végezte, amelyet az oktatási rektorhelyettes koordinált. A csoport tagjai nagyfokú szakmai tudással, tapasztalattal, magas szintű szervezőkészséggel és vezetési ismeretekkel, valamint széles körű rálátással rendelkeztek mind a saját szakterületükre, mind pedig a végrehajtó államigazgatási szervek együttműködésére vonatkozóan.

A gyakorlat menete szerint felvázolásra kerül egy kockázatot jelentő, kialakulóban lévő rendkívüli helyzet (például természeti katasztrófák: „Vadvíz 2013”,⁵ „Vihar 2016”,⁶ váratlan fegyveres támadás: „Végvár 2014” és „Végvár 2015”,⁷ migrációs válsághelyzet: „Vándor 2017”,⁸ kibertámadás: „Integrált védelem 2018”⁹), amely széleskörűen érinti a különböző irányító és végrehajtó államigazgatási szerveket (kormány, minisztérium, államigazgatás, rendészet, valamint honvédség központi, területi és helyi szervezetei). A törvényi szabályozás ilyen esetekben lehetővé teszi ideiglenes szervezeti elemek létrehozását is, így lehetőségessé válik művelési törzsek létrehozása, ez által lehetővé válik azok irányításának, a feladatok koordinálásának gyakorlása is.

A feladatok végrehajtása és megoldása során a hallgatók számára lehetővé válik a képzés során elsajátított elméleti ismeretek gyakorlati alkalmazása, az érintett szervezetek rendkívüli helyzetekben végrehajtandó protokolljainak begyakorlása, egyrészt saját élményt biztosítva a hallgatóknak, másrészt a szakmai tudás mellett átadva a hivatásrendek együttműködésének értékeit is. A KKGY nagyszabású levezetése szakmai és nevelési célokat is kitűz maga elé.¹⁰ A Közös Közzolgálati Gyakorlat nagymértékben

⁴ Kovács–Pesti–Tözsér (2019)

⁵ Kovács (2013) 79–86.

⁶ Endrődi–Ambrusz–Muhoray (2016)

⁷ Endrődi (2014); Kovács et al. (2014); Hülvely (2014); Téglási (2014); Endrődi (2014)

⁸ Kovács et al. (2017)

⁹ Kovács–Ambrusz (2018)

¹⁰ Kovács (2017)

hozzájárul az Egyetemi oktató nevelő munka céljához, a közszolgálati szakemberek magas színvonalú képzéséhez.

A KKGY történetében a „VÍRUS 2019” volt az első olyan gyakorlat, amelynek keretében egy olyan kutatás zajlott, ami a hallgatói magatartásra, nem pedig a szakmai ismeretanyag elmélyítésének mérésére vonatkozott.

A „VÍRUS 2019” gyakorlat központi témája az emberre és az emlősökre veszélyes járvány terjedésének megakadályozása, a kialakult helyzet kezelése volt. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye és Békés Megye bizonyos részein egy vírus ismeretlen törzse jelent meg, amely földrajzilag jól behatárolható területen pusztította az emlős haszonállat-állományt. A vírus emberekre is veszélyt jelentett, több esetben súlyos megbetegedés is történt. Feltehetően bioterrorizmus indíttatású cselekmény hatására jelentek meg a járványgócok ebben a két megyében. A járvány bekövetkezésére történő felkészülés során, modellezésre került a törvényalkotási folyamat, a rendőrség, a honvédség, a katasztrófavédelem közös alkalmazása, a veszélyhelyzet kihirdetésének előkészítési folyamata, a veszélyhelyzet bevezetésével kapcsolatos eljárások. Emellett a kormány, a különböző bizottságok, a BM, a HM, a Katasztrófavédelem, a polgármesteri hivatalok, az Országos Vízügyi Főigazgatóság és a megyei szervezetek, Országos Közegészségügyi Intézet, a Fővárosi Vízművek, a MAVIR, a MÁSZ, az ANTSZ, a MÁV, a Volán, a BKV, a NÉBIH, az EMMI, az Agrárminisztérium, az Állatorvostudományi Egyetem, karitatív szervezetek és más együttműködők bevonására is sor került.¹¹

A kutatás során a hallgatói viselkedés került tanulmányozásra, a kutatás fókuszába helyezve az önkéntes szervezeti magatartás (Organisational Citizenship Behaviour, a továbbiakban: OCB) jellemzőit és az együttműködést. Ahogyan az angol elnevezés is mutatja, a „szervezeti polgár”,¹² úgy tekint magára mint a szervezetnek egy elkötelezett polgárára, mintha a szervezet egy állam vagy kisváros lenne, amelynek a sikeres működése egyben a benne élő polgárok sikere is. Tehát ezek olyan magatartásformák, amelyek a szervezeti szerepkör által a személyek számára nem előírtak, sőt elmaradásukat sem kísérheti rosszallás vagy büntetés. Az, hogy mozgósítsák a szervezet tagjait az önkéntes magatartás ilyen formáiba, ez a követelmény elengedhetetlen a sikeres szervezetek vonatkozásában is.

Organ könyvében (Organisational citizenship behaviour: The good soldier syndrome) úgy írja le az OCB fogalmának alapját, amely szerint a szervezeti önkéntes magatartás körébe tartoznak „olyan egyéni, önkéntes viselkedések, amelyek a formális jutalmazási rendszer által sem közvetve, sem közvetlenül nem elismertek, de együttesen elősegítik a szervezet hatékony működését”.¹³

Amennyiben megköveteljük, hogy az OCB egyik kritériuma legyen a szervezeti hatékonyság, akkor meg kell említeni, hogy mit értünk szervezeti hatékonyság alatt,

¹¹ Kovács-Ambrusz (2019)

¹² Klein (2016)

¹³ Organ (1988) A magyar szakirodalom az „önkéntes” kifejezést, Organ a könyvében a saját belátás szerinti, szabadrendelkezésű, „diszkrecionális” kifejezést használja. A továbbiakban a magyar szakirodalom általi önkéntes kifejezést használjuk.

vagy legalább meg kell fogalmaznunk, hogy mit tartunk hatékony vagy nem hatékony szervezetnek. Organ véleménye szerint a hatékony szervezet az, ahol az erőforrások késztermékké vagy szolgáltatássá való átalakítása során pazarlás nélkül képes versenyképes vagy szociális szempontból is elfogadható árut vagy szolgáltatást előállítani. Természetesen más szempontok is szerepet játszhatnak egy szervezet hatékonyságának megállapításában, főként a közigazgatási szerveknél, amelyek nem piaci, profittermelő típusú szervezetek, így például innovációs képesség, rugalmasság, vagy a rendészeti szervek esetében a hatékonyság fokmérője lehet az, hogy mennyire képes a társadalom számára a biztonság szavatolását megteremteni, vagy például a rendvédelmi tisztekkel szemben támasztott főbb követelmények hogyan és mennyire érvényesülnek a szervezetnél.¹⁴

Organ részben saját, részben mások kutatásai alapján¹⁵ az OCB-n belül öt kategóriát alkotott: önzetlenség, sportszerűség, lelkiismeretesség, előzékenység, polgári erény.

Figyelembe véve, hogy Organ volt, aki először empirikusan mérhetővé tette a fenti viselkedéseket, egyetértve Singh és Singh¹⁶ megállapításával, hogy Organ kutatásának van a leghosszabb történelme, ő és kollégái azóta is több cikket és könyvfejezetet írtak az OCB területén, továbbá kutatásaikat több kutató megismételte világszerte és igazolta, jelen kutatásban is Organ dimenzióit használtuk fel.

Tekintettel arra, hogy a kutatásban részt vevő hallgatók eltérő generációkhoz tartoznak a generációs sajátosságok is figyelembe voltak véve az alábbiak szerint:

Mannheim (1952) definíciója szerint az adott időintervallumban született egyének csoportját nevezzük generációnak, akiket életük során közel azonos történelmi és szociokulturális környezeti hatások értek.¹⁷ Vagyis a hasonló meghatározó élmények hatására, hasonló attitűdök és működésmódok jellemzik az adott korosztályt. Így bár egy meglehetősen leegyszerűsített tipológiát alkalmazunk az emberek adott csoportjának tulajdonságainak feltérképezéséhez, de a kutatások számos esetben bizonyították a generációs megközelítés létjogosultságát a társadalomkutatások során. A kutatásban részt vevők életkor alapján az X, Y és Z generációhoz tartoznak, így jelen írásban csak ezekkel foglalkozunk.

Az 1965 és 1979 között születetteket tekintjük X generációnak Coupland regénye nyomán elnevezve, ők a digitális bevándorlók, hiszen már felnőttként ismerkedtek az internettel és a digitális fejlődéssel.¹⁸ A kulcsos gyerekek korosztálya, mert mindkét szülő dolgozott, és/vagy csonkacsalád gyermekeként nőttek fel. A tévé és a videojátékok megjelenése befolyásolta fejlődésüket fiatal felnőttként, így gondolkodásuk már inkább vizuális, képi, ellentétben a baby boomerek¹⁹ verbális fókuszával. Mindent megtesznek a sikerért, tudják, hogy ehhez gyorsan kell reagálniuk, jónak kell lenniük

¹⁴ Kovács (2018) 135–146.

¹⁵ Organ (1988)

¹⁶ Singh–Singh (2009) 227–244.

¹⁷ Meretei (2017)

¹⁸ Tari (2010)

¹⁹ A baby boomer generáció az 1945–1964 között születettek korosztálya.

szakmailag, ezért képzettek, és sokat dolgoznak, hogy karriert építsenek. A rendszer-váltás után az egzisztenciális szorongás, ami elől menekültek, szerves részét képezi mindennapjaiknak.²⁰ Fő motivációjuk megoldani dolgokat, megcsinálni, kevesebből többet létrehozni, fontos számukra a státusz és a pénz megszerzése.

Az 1980 és 1995 között születettek az Y generációhoz tartozók vagy az első digitális bennszülött korosztály, hiszen őket még tinédzserként érte az internet megjelenése, tökéletesre fejlesztették a számítógép és a mobiltelefonok használatát. A baby boomer verbális, és az X generáció képi gondolkodása helyett, őket az akció, a „multitasking” jellemzi. Fő mozgatórugójuk fejlődni, tökéletesíteni a képességeiket, alkalmazkodni, bizonyítani rátermettségüket. Megtapasztalják a 2001. szeptember 11. utáni krízis-periódust, tanulnak még, vagy kezdő munkavállalók a gazdasági világválság idején, szorongásteli életet élnek.

A Z generációhoz soroljuk a 1996 és 2010 között születetteket. Az első igazi digitális bennszülött generáció, hiszen az internet az ő életükben mindig is létezett, tanulniuk sem kellett a használatát, egyszerűen beleszülettek. Virtuális közösségi életet élnek, emiatt kicsit elvesztettek az offline szociális világban, kevesebb a konfliktuskezelési gyakorlatuk.²¹ Jelenlegi életkori sajátságuk miatt még sokan közülük az identitás-keresés fázisát élik.²² Fő motivációjuk hatni, a világot jobbra tenni. Az Y generációsokat jellemző multitasking még inkább jellemző, figyelmük terjedelme lecsökken, nagyon hamar elunnak dolgokat, helyzeteket, türelmetlenebbek.²³ Figyelmük fenntartásához elengedhetetlen az interaktivitás, oktatásuk során szükségük van a tanultak átélésére.²⁴

A kutatás dimenziói

A kutatócsoport feltételezte, hogy a szervezeti önkéntes magatartást mérni lehet a gyakorlat során, így ennek megfelelően a fő kutatási kérdés az volt, hogy milyen összefüggést fedezünk fel a hallgatók viselkedésével kapcsolatban, különbözik-e a normál működésmódjuk, viselkedésük az együttműködést szimuláló, gyakorlati helyzetben tanúsított viselkedésüktől.

A gyakorlat eredeti célkitűzése az volt, hogy lehetőséget biztosítson az elméletben elsajátított ismeretek integrálására és a gyakorlatban való alkalmazásának kipróbálására, továbbá a gyakorlat – hasonlóan, mint a képzés – az azon részt vevő hallgatók számára egyfajta előszocializáció is a választott hivatásukhoz és a későbbi szakmai együttműködéshez. A longitudinális kutatás keretében két időpontban – a gyakorlat előkészítése és végrehajtása során – átfedéssel vizsgálattal mértük a hallgatók viselkedését az Organ

²⁰ Tari (2010)

²¹ Tari (2010)

²² Törőcsik–Szűcs–Kehl (2014)

²³ Tari (2018)

²⁴ Tari (2011)

által alkotott öt dimenzió²⁵ mentén, amelyet az együttműködés és a versengés mérésével is kiegészítettük:

- **Önzetlenség/segítőkészség:** olyan típusú segítőkész viselkedések, amelyek az egyén önzetlenségéből fakadnak.
- **Sportszerűség/elkötelezettség:** a szervezet tagja úgy viselkedik, mint egy jó csapatjátékos, egyéni érdekeit a szervezet érdekeivel szemben a háttérbe szorítja, leterheltség esetén is csapatjátékosként viselkedik.
- **Lelkiismeretesség:** pontosság időbeli és a feladatok végrehajtása során.
- **Előzékenység/udvariasság:** tekintettel lenni arra, hogy viselkedése, feladatai elvégzése milyen hatással van a többiek feladat-végrehajtására.
- **Polgári erény:** szervezeten belül polgári erényként értékelendő, ha az egyén azonosul, együtt él a szervezettel, tájékozott és aktívan részt vesz annak életében.
- A fenti magatartásformák mindegyike elengedhetetlen a modern közszolgálat számára, ezért nagyon fontos, hogy az egyetemről kikerülő hallgatók magukévá tudják tenni ezeket a viselkedésmódokat a szervezetbe kerülése előtt, elsajátítsák azokat még az oktatás során.

A fő hipotézisek:

- A két mérés értékei között eltérést tudunk mérni. Vélhetően a hallgatók viselkedésének változása mindegyik dimenzióban pozitív irányban kimutatható lesz a KKGY-t megelőzően és azt követően.
- A csoportok között (nem, szak, kor) eltérés lesz kimutatható, illetve a változás mértéke is eltérő lesz a részt vevő csoportok esetében az első és második mérés értékei között. Feltételeztük, hogy a gyakorlatot megelőzően is eltérés lesz a csoportok között, illetve a változás mértéke is eltér majd az egyes csoportok esetében.

Ennek vizsgálatához a hallgatók körében az alábbi csoportokat tanulmányoztuk:

- férfi/nő,
- hivatásos/civil,
- generációk (X, Y, Z).

A vizsgálatához saját, online kérdőívet állítottunk össze, amelyet az Egyetem UniPoll rendszerén keresztül juttatunk el a résztvevőknek. Minden dimenzióhoz 3-3 állítást rendeltünk hozzá, és az egyes dimenziókhoz kapcsolt magatartásformák gyakoriságát 1–5-ig (1: soha, 5: mindig) terjedő Likert-skálán mértük fel.

Megtörtént a gyakorlaton részt vevő teljes állomány vizsgálata, ez jelen esetben a gyakorlaton lévő 886 hallgatót jelentette az alábbiak szerint:

²⁵ Organ (2018) 7–19.

1. táblázat: A részt vevő hallgatók megoszlása intézményi hovatartozás szerint.

Forrás: a szerzők szerkesztése

Kar/karközi intézet	Hallgatói létszám/fő
Rendészettudományi Kar (RTK)	249
Államtudományi és Közigazgatási Kar (ÁKK)	210
Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar (HHK)	178
Katasztrófavédelmi Intézet (KVI)	94
Nemzetközi és Európai Tanulmányok Kar (NETK)	111
Nemzetbiztonsági Intézet (NBI)	20
Víztudományi Kar (VTK)	24
Összesen	886

A demográfiai adatok körét minimálisra szűkítettük le, a résztvevők személyét azonosító információkat a kérdőív nem tartalmazott, így biztosítva az anonimitást, illetve a kutatás számára a minél őszintébb válaszokat.

Tekintettel arra, hogy könnyen kitölthető, online kérdőív mellett döntöttünk, és biztosítani akartuk azt, hogy a kérdőív mindenki számára egyértelmű fogalmakat, kifejezéseket tartalmazzon, a kialakított kérdőíveket két módszerrel (csoportos interjúkkal, a Magyar Zoltán, a Nemzetközi és Európai, valamint az Ostrakon Szakkollégiumok és önkéntes hallgatók segítségével, továbbá online próbakitöltésekkel) ellenőriztük. A visszajelzéseket és javaslatokat beépítettük a végleges kérdőívbe.

A KKGY végrehajtása során megkértük a közreműködő oktatókat, hogy megfigyelésükkel támogassák a kutatás céljának elérését, erre elsősorban az NKE Oktatási Központban volt lehetőség. Az oktatói megfigyelői kérdőívek hasznos visszajelzésként szolgáltak a hallgatói kérdőívek kiértékelése és értelmezése során, továbbá visszaigazolták Organ megállapítását, hogy a szervezeti önkéntes magatartást külső megfigyeléssel nem lehet elvégezni, mert az nem mutatja meg, hogy az egyén az adott viselkedést belső indíttatásból végzi, nem pedig megfigyelés hatására.

A kutatás során nyert adatokat a kutatócsoport tagjai, jelen tanulmány írói dolgozták fel az erre vonatkozó aktuális érvényes etikai és jogszabályi előírások betartásával.

A mérés ideje szerint megjelölt, egyesített adatbázist az IBM SPSS Statistics 25 verziójával is elemeztük. A kérdőív hét faktorának reliabilitását a Cronbach Alfa értékeikkel vizsgáltuk:

2. táblázat: A kérdőív dimenzióinak Cronbach Alfa-értékei. Forrás: a szerzők szerkesztése

	Önzetlenség	Előzékenység	Polgári erény	Sportszerűség	Lelkiismeretesség	Versengés	Együttműködés
Cronbach's Alpha	0,738	0,595	0,757	0,586	0,524	0,7	0,74

Az önzetlenség esetében ez az érték nagyon magas, hiszen 0,738, tehát a faktorhoz tartozó három állítás esetében a válaszok összetartók. Az előzékenység esetében egy kicsit alacsonyabb, 0,595, de egyértelmű az állítások együttjárása. A polgárierény-faktor esetében is magas, 0,757, a Cronbach Alfa-értéke. A sportszerűség szintén alacsonyabb, de még így is magas, 0,586-os értéket mutat. A lelkiismeretesség esetében ez a szám 0,524. A versengés Cronbach Alfa-értéke 0,7, míg az együttműködésnél 0,74. Tehát a kérdőív reliabilitása magasnak tekinthető mind a hét faktor esetében.

Kitöltési adatok

Az első mérésre 2019. február 15. és 2019. április 4. között került sor. A második mérés, a KKGY záró napja, 2019. április 16. és 2019. április 23. között zajlott, szintén 886 hallgatónak küldtük ki a kérdőívet.

3. táblázat: A két mérés kitöltési adatai. Forrás: a szerzők szerkesztése

	1. mérés		2. mérés	
Nem járult hozzá	6	0,68%	4	0,45%
Nem teljes kitöltés	25	2,82%	50	5,64%
Teljes kitöltés	417	47,07%	407	45,94%

Az első mérés alkalmával 448 fő töltötte ki a megadott időpontig, ami a KKGY-n részt vevő hallgatók 50,56%-a. Ebből 417 hallgató töltötte ki teljes egészében a kérdőívet, 25 nem fejezte be a kitöltést, 6 pedig nem egyezett bele a kutatásban való részvételbe, és a többi el sem kezdte a kitöltést.

A második mérés zárásáig 461 fő töltötte ki a kiküldött kérdőívet, ami 52,03%. A kérdőívek feldolgozásakor ismét kizártuk a nem teljesen kitöltött kérdőíveket (50 fő), és azokat, amelyeknél a hallgatók nem járultak hozzá a kutatásban való részvételhez (4 fő). Így 407 kérdőívet tudtunk a második mérés után felhasználni a kutatásunkhoz.

4. táblázat: A nem szerinti megoszlás a két mérés során. Forrás: a szerzők szerkesztése

	1. mérés		2. mérés	
Férfi	195	46,76%	201	49,39%
Nő	222	53,24%	208	51,11%
Összesen	417		407	

Az első mérés alkalmával 195 férfi (46,76%) és 222 női (53,24%) hallgató töltötte ki a kérdőívet, a második mérés alkalmával 201 férfi (49,39%) és 208 nő (51,11%), tehát a nemi megoszlás szempontjából egészen kiegyenlített a kitöltők aránya.

A civil, illetve hivatásos szakirányú hallgatók arányát az alábbi táblázat mutatja:

5. táblázat: A szakirány szerinti megoszlás a két mérés során. Forrás: a szerzők szerkesztése

	1. mérés		2. mérés	
Hivatásos	161	38,61%	172	42,26%
Civil	256	61,39%	235	57,74%
Összesen	417		407	

Az első mérés alkalmával a 417 hallgatóból 256 civil és 161 hivatásos szakirányú hallgató töltötte ki a kérdőívet. A második méréskor a 407 hallgatóból 235 civil és 172 hivatásos szakirányú hallgató töltötte ki a kérdőívet.

A karok és karközi intézetek tekintetében az alábbi megoszlást láthatjuk a kitöltők között.

6. táblázat: A kérdőív kitöltési arányai intézményi hovatartozás szerint. Forrás: a szerzők szerkesztése

Kar/Karközi intézet	Részt vevő hallgatói létszám	Kitöltési arány 1. mérés (%)	Kitöltési arány 2. mérés (%)
Nemzetközi és Európai Tanulmányok Kar (NETK)	111	74,77%	56,75%
Államtudományi és Közigazgatási Kar (ÁKK)	210	71,42%	69,04%
Rendészettudományi Kar (RTK)	249	55,02%	63,05%
Viztudományi Kar (VTK)	24	25%	58,33%
Katasztrófavédelmi Intézet (KVI)	94	24,46%	13,82%
Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar (HHK)	178	10,11%	8,42%
Nemzetbiztonsági Intézet (NBI)	20	0%	0%

Az első kitöltéskor a Nemzetközi és Európai Tanulmányok Kar, valamint az Államtudományi és Közigazgatási Kar hallgatói voltak a legaktívabbak, de kiemelkedőnek értékeljük a Rendészettudományi Kar hallgatói 55,02%-os kitöltési arányát is.

A második mérés részvételi százalékait tekintve jelentős növekedést láthatunk a Víz tudományi Kar és a Rendészettudományi Kar esetében. Az Államtudományi és Közigazgatási Kar, valamint a Rendészettudományi Kar hallgatói voltak a legaktívabbak, de kiemelkedő, 50% feletti a Nemzetközi és Európai Tanulmányok Kar, továbbá a Víz tudományi Kar hallgatói kitöltési részvételi aránya is.

Eredmények

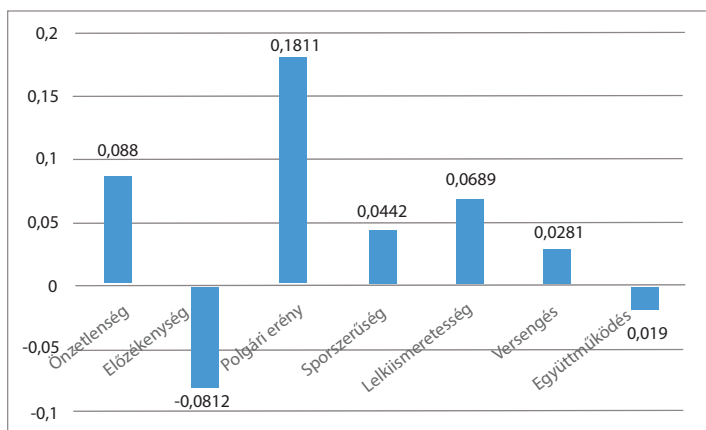
A két mérés összehasonlítása

A két mérés közötti eltérést a hét faktor átlagainak összevetésével mutatjuk be az alábbi táblázattal:

7. táblázat: A két mérés során a hét faktor átlagai, szórásai és t-próba eredményei.
Forrás: a szerzők szerkesztése

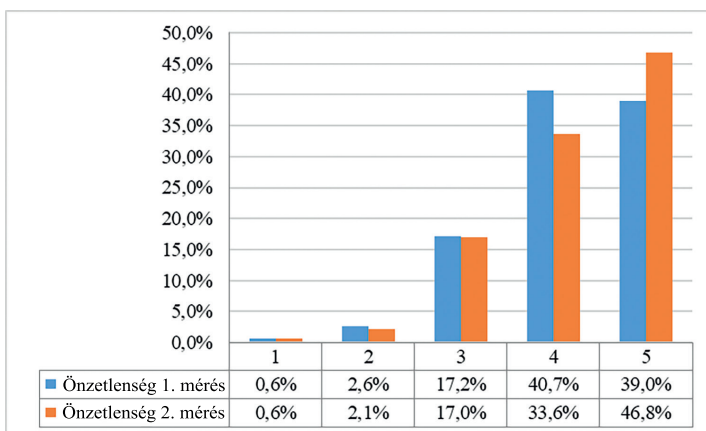
	Mérés	Átlag	Szórás	t-próba (p)
Önzetlenség	1	4,1503	0,65561	-1,863 (0,063)
	2	4,2383	0,70087	
Előzékenység	1	3,9936	0,69335	1,635 (0,102)
	2	3,9124	0,73255	
Polgári erény	1	3,2350	0,94206	-2,311 (0,021*)
	2	3,4161	0,95233	
Sportszerűség	1	3,6675	0,66204	d = -0,916 (0,360)
	2	3,7117	0,72291	
Lelkiismeretesség	1	3,7034	0,67837	-1,437 (0,151)
	2	3,7723	0,69758	
Versengés	1	3,2414	0,67370	-0,571 (0,568)
	2	3,2695	0,73520	
Együttműködés	1	4,0903	0,64558	0,412 (0,680)
	2	4,0713	0,68177	

Két mintás t-próbával végzett összehasonlítás a két mérés között szignifikáns különbséget csak a polgári erény esetében mutat, ugyanakkor a faktorok többsége mutat növekedést. A két mérés átlagai közti különbségeket az alábbi diagramon ábrázoltuk.

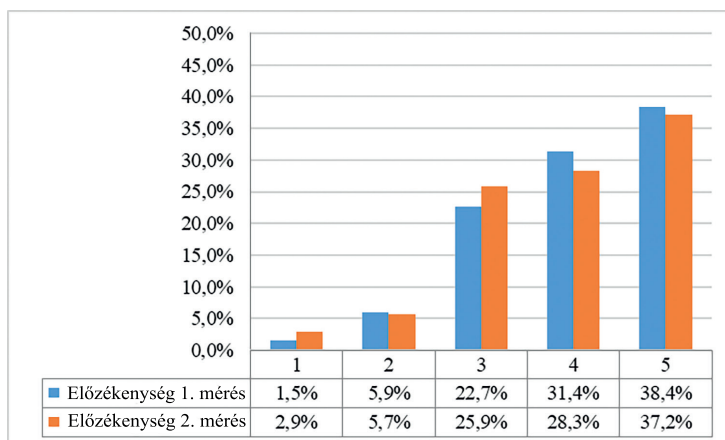
1. ábra: A két mérés átlagai közti különbségek. Forrás: a szerzők szerkesztése

A legnagyobb növekedést a polgári erény esetében látjuk, ami 3,24-ről 3,42-re emelkedett. Ezt követi az önzetlenség (4,15-ről 4,24-re) és a lelkiismeretesség (3,70-ről 3,77-re). Érdekes eredményként azt láthatjuk, hogy 0,08-dal csökkenést mutat az előzékenység (3,99-ről 3,91-re). Ezzel párhuzamosan megfigyelhető a versengés kismértékű növekedése (3,24-ről 3,27-re), és az együttműködés kismértékű csökkenése (4,09-ről 4,07-re) is. Feltételezhetően ennek oka a teljesítményhelyzet okozta változás a társas működésben, ami rivalizálás formájában jelentkezhet. Mindazonáltal az együttműködés értéke mind az első mérés, mind a második mérés alkalmával magasabb értéket mutat, mint a versengés értéke. Az alábbi diagramokon a kérdőív hét dimenziójához tartozó válaszgyakoriságokat tüntettük fel, a mérés szerinti százalékos megoszlásokban:

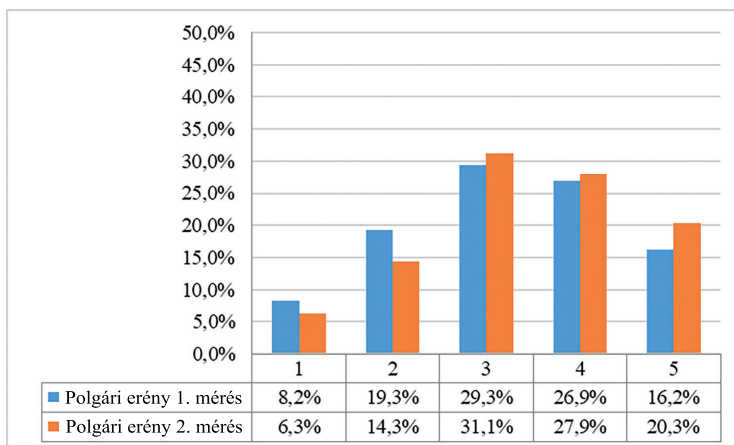
2. ábra: Önzetlenség gyakorisága. Forrás: a szerzők szerkesztése

Jól látható, hogy az önzetlenség dimenzióban mindkét mérés alkalmával a 4-es és az 5-ös válaszok domináltak, de ha megnézzük a diagramot, láthatjuk a mindig válasz (5) megemelkedett, a soha (1) válasz nem mutatott változást, a 2-es, 3-as válasz csökkent, tehát a közös feladatmegoldást követően 1–5 (soha – mindig) skálán önzetlenebbnek jellemzik a magatartásukat a hallgatók.

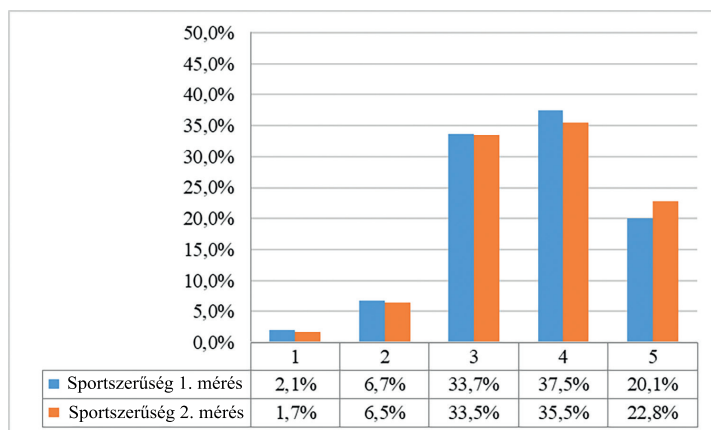
3. ábra: Előzékenység gyakorisága. Forrás: a szerzők szerkesztése

Jól látható, hogy az előzékenység esetében a közepes válasz gyakorisága 22,7%-ról 25,9%-ra emelkedik, míg a 4-es és 5-ös válaszok gyakorisága csökkent. Ez a csökkenési tendencia az előzékenységben arra utal, hogy a feladat-végrehajtás során a hallgatók a feladatra fókuszálnak, és nem a társas környezetükre.

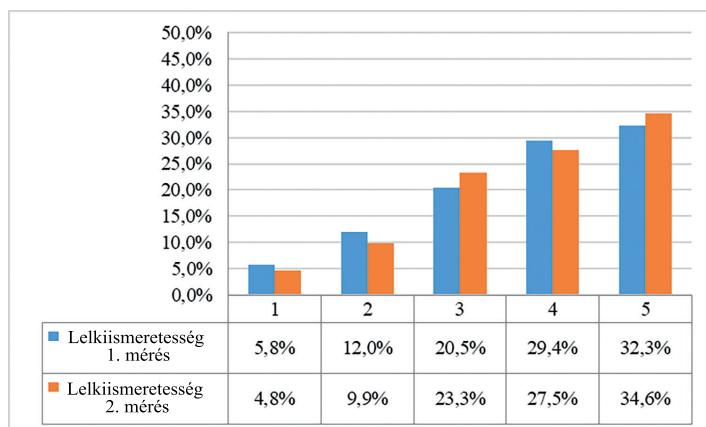
4. ábra: Polgári erény gyakorisága. Forrás: a szerzők szerkesztése

A polgári erény esetében nem látjuk a mindig irányába mutató szélső értékek felé való tolodást, amely több mutatót is jellemzett az OCB-dimenziói közül, ehelyett a középérték dominál mindkét méréskor. A második mérés eredményei viszont emelkedést mutatnak a 3-as, 4-es és 5-ös válaszok esetében, míg csökkenést az 1-es és 2-es válaszoknál, tehát mondhatjuk, hogy a szervezet felé való elköteleződés magatartásformái a közös feladat-végrehajtás során gyakoribbá válnak.

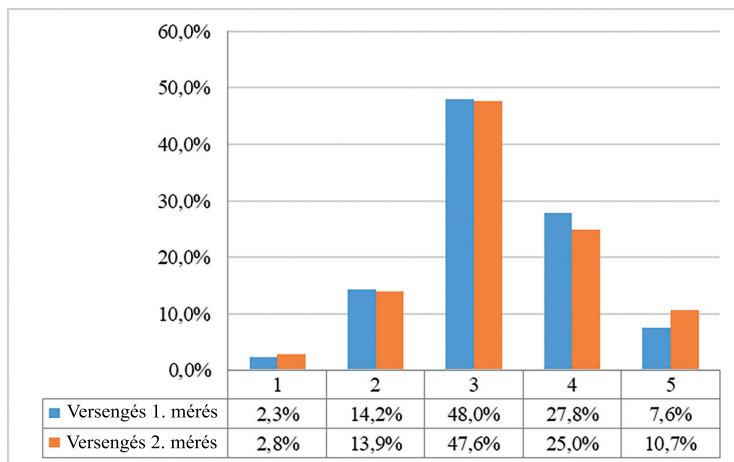
5. ábra: Sportszerűség gyakorisága. Forrás: a szerzők szerkesztése

A sportszerűség dimenzió esetében a 3-as és a 4-es válaszok dominálnak mindkét méréskor, a közös feladat-végrehajtás után az 5-ös válaszok mutatnak minimális emelkedést, tehát a sportszerűség magatartásformái gyakoriságának értékelésekor kismértékű emelkedést mutattak.

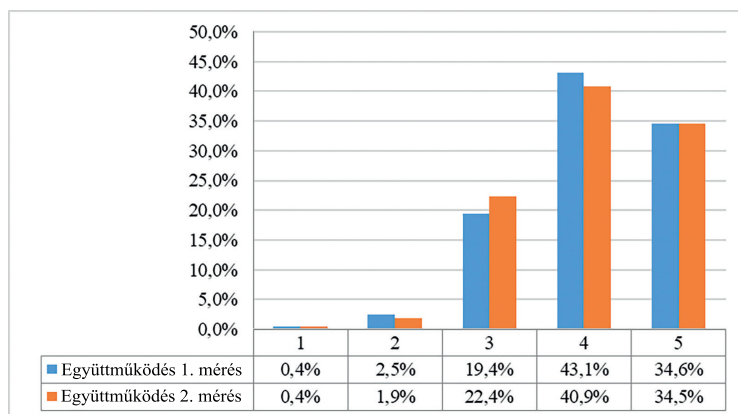
6. ábra: Lelkiismeretesség gyakorisága. Forrás: a szerzők szerkesztése

A lelkiismeretesség dimenzióban a válaszok gyakorisága az 1-es (soha) választól fokozatos emelkedést mutat az 5-ös (mindig) értékig mindkét mérés esetében. A két mérés között pedig a 3-as és 5-ös válaszok esetében tapasztalunk emelkedést. Tehát a hallgatók alapvetően inkább érzik gyakorinak a lelkiismeretesség magatartásformáit saját viselkedésükben, törekednek a feladatok pontos végrehajtására, a két mérés között enyhe emelkedést mutatnak az átlagolt lelkiismeretesség értékében is.

7. ábra: Versengés gyakorisága. Forrás: a szerzők szerkesztése

A versengés esetében a középérték a domináns, majdnem a válaszok felét teszi ki mindkét mérés esetében a 3-as. A válaszadók kevésbé jellemzőnek találják magukra a versengési dimenzióban megfogalmazott viselkedésformákat. A közös feladatmegoldási helyzet hatására látható, hogy az 5-ös (mindig) válasz 3%-os növekedést mutatott a második méréskor, ami a feladathelyzetben megjelenő rivalizálást, illetve a feladatra való koncentrációt mutathatja.

8. ábra: Együttműködés gyakorisága. Forrás: a szerzők szerkesztése

Az együttműködés esetében a válaszok gyakoriságában a 4-es és 5-ös túlsúlya a jellemző mindkét mérés esetében, tehát a hallgatók egyértelműen gyakoribbnak vélik magatartásukban az együttműködési viselkedésformákat. A második mérés alkalmával a 3-as válasz gyakorisága 3%-os emelkedést mutat, illetve a 4-es kisebb csökkenést, ez látható az átlagértékek enyhe csökkenésében is. Az együttműködés viselkedési gyakoriság csökkenése szorosan kapcsolódik a versengési viselkedés gyakoribbá válásához, a kettő között fordított arányosság van jelen.

Egyértelmű a két (versengés, együttműködés) dimenzió változásából, hogy a közösen végrehajtott feladatot követően a hallgatók figyelme a problémamegoldásra, a feladat végrehajtására összpontosul, és a társas környezet háttérbe szorul. Ez a tendencia magyarázhatja az előzékenység csökkenését és a lelkiismeretesség, valamint versengés növekedését is az együttműködés magasabb értéke mellett.

A csoportok összehasonlítása

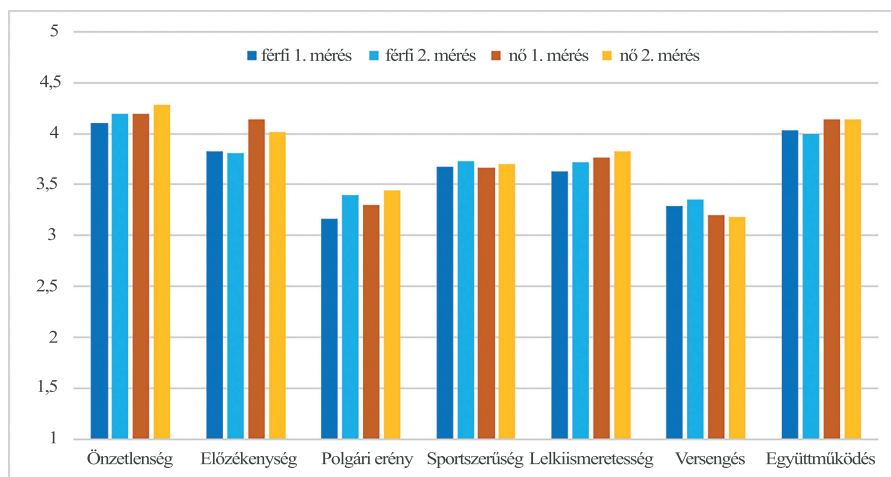
Nemi megoszlás alapján

A férfi-nő csoportokat összehasonlítva az első mérés és a második mérés mintájában az alábbi átlagokat kaptuk a faktorokra.

8. táblázat: Mérésenként a nem szerinti csoportok átlagai, szórásai és t-próba eredményei.
 Forrás: a szerzők szerkesztése

Neme		Mérés	N	Átlag	Szórás	t-próba (p)
Férfi	Önzetlenség	1	195	4,1043	0,68694	-1,262 (0,208)
		2	201	4,1924	0,70200	
	Előzékenység	1	195	3,8239	0,71820	0,243 (0,808)
		2	201	3,8060	0,75089	
	Polgári erény	1	195	3,1641	0,99734	d = -2,250 (0,025*)
		2	201	3,3930	0,96826	
	Sportszerűség	1	195	3,6718	0,73020	-0,703 (0,482)
		2	201	3,7247	0,76627	
	Lelkiismeretesség	1	195	3,6308	0,72064	-1,175 (0,241)
		2	201	3,7164	0,72935	
	Versengés	1	195	3,2889	0,63793	-1,007 (0,315)
		2	201	3,3566	0,69723	
	Együttműködés	1	195	4,0359	0,65573	0,546 (0,585)
		2	201	3,9983	0,70985	
Nő	Önzetlenség	1	222	4,1907	0,62556	-1,445 (0,149)
		2	206	4,2832	0,69856	
	Előzékenység	1	222	4,1426	0,63592	1,957 (0,51)
		2	206	4,0162	0,70057	
	Polgári erény	1	222	3,2973	0,88828	-1,102 (0,271)
		2	206	3,4385	0,93834	
	Sportszerűség	1	222	3,6637	0,59746	-0,573 (0,567)
		2	206	3,6990	0,67957	
	Lelkiismeretesség	1	222	3,7673	0,63372	-0,951 (0,342)
		2	206	3,8269	0,66235	
	Versengés	1	222	3,1997	0,70241	0,215 (0,830)
		2	206	3,1845	0,76258	
	Együttműködés	1	222	4,1381	0,63415	-0,069 (0,945)
		2	206	4,1424	0,64703	

Láthatjuk, hogy a nem alapján képzett csoportok esetében az első és második mérés átlagértékei között a t-próba csak a férfiak polgári erény átlagértékeinél mutat szignifikáns eltérést.

9. ábra: Két mérés összehasonlítása – nemek szerinti csoportok. Forrás: a szerzők szerkesztése

A férfiak esetében az előzékenység (3,83-ról 3,81-re) és az együttműködés (4,036-ról 3,998-ra) mutatnak enyhe csökkenést, a többi mutató növekedést mutat: a polgári erény 3,16-ról 3,39-re, az önzetlenség 4,10-ről 4,19-re, a sportszerűség 3,67-ről 3,73-ra, a lelkiismeretesség 3,63-ról 3,72-re, és a versengés 3,29-ről 3,36-ra emelkedett.

A nők esetében szintén két csökkenő mutatót találunk, az egyik ugyanúgy az előzékenység (4,14-ről 4,02-re), ami jelentősebb a férfiaknál mérteknél, a másik mutató viszont ellentétben a férfiak csoportjával, a versengés (3,20-ról 3,19-re). Ez az eredmény feltételezhetően azt a nemi különbséget mutatja meg, amely szerint a férfiak hajlamosabbak a versengő, rivalizáló attitűdre, a nők pedig az együttműködőre, mivel ezek a szociokulturális elvárások velük szemben. Az előzékenységben megjelenő különbség is ezt a nemhez kötött, szociálisan elvárt viselkedéseket takarhatja, amely szerint a nők magatartásukban alapvetően gyakrabban jelenik meg a másik vagy a másik személy tevékenységének figyelembevétele, annak akadályozásától való tartózkodás.

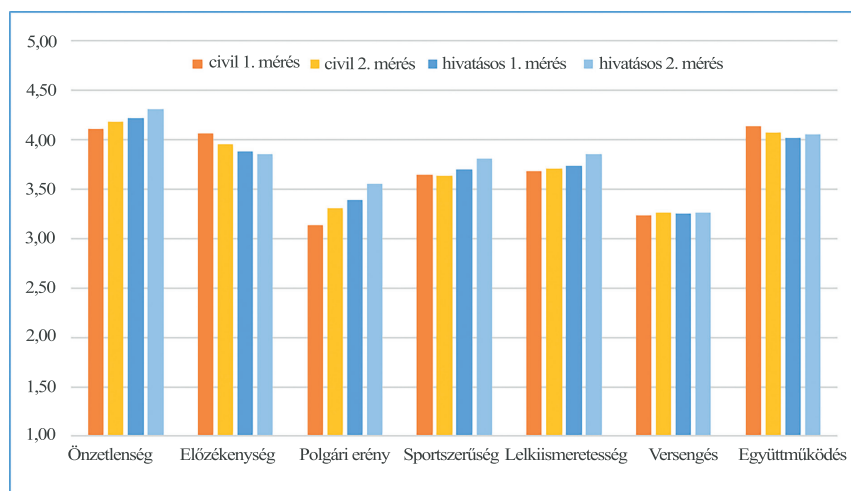
A nők csoportjánál is a többi mutató növekedést mutat: a polgári erény 3,30-ról 3,44-re, az önzetlenség 4,19-ről 4,28-ra, a sportszerűség 3,66-ról 3,70-re, a lelkiismeretesség 3,77-ről 3,83-ra, és az együttműködés 4,138-ról 4,142-re emelkedett.

Szakirány (civil/hivatásos) alapján

A szak civil, illetve hivatásos jellege szerinti csoport-összehasonlításban az alábbi csoportátlagokat és szórásokat kaptuk.

9. táblázat: A mérésenként a szakirány szerinti csoportok átlagai és szórásai.
 Forrás: a szerzők szerkesztése

Civil-hivatásos		Mérés	N	Átlag	Szórás		
civil szak	Önzetlenség	1	256	4,1081	0,65149		
		2	235	4,1844	0,69460		
	Előzékenység	1	256	4,0664	0,69195		
		2	235	3,9532	0,74611		
	Polgári erény	1	256	3,1367	0,91082		
		2	235	3,3064	0,95767		
	Sportszerűség	1	256	3,6445	0,65475		
		2	235	3,6355	0,71144		
	Lelkiismeretesség	1	256	3,6823	0,65060		
		2	235	3,7050	0,68282		
	Versengés	1	256	3,2344	0,71991		
		2	235	3,2652	0,74478		
	Együttműködés	1	256	4,1380	0,65550		
		2	235	4,0766	0,65430		
	egyenruhás (hivatásos) szak	Önzetlenség	1	161	4,2174	0,65856	
			2	170	4,3059	0,70634	
Előzékenység		1	161	3,8778	0,68180		
		2	170	3,8529	0,70962		
Polgári erény		1	161	3,3913	0,97223		
		2	170	3,5569	0,92576		
Sportszerűség		1	161	3,7039	0,67391		
		2	170	3,8098	0,72599		
Lelkiismeretesség		1	161	3,7371	0,72112		
		2	170	3,8569	0,70764		
Versengés		1	161	3,2526	0,59486		
		2	170	3,2667	0,71575		
Együttműködés		1	161	4,0145	0,62400		
		2	170	4,0588	0,72010		

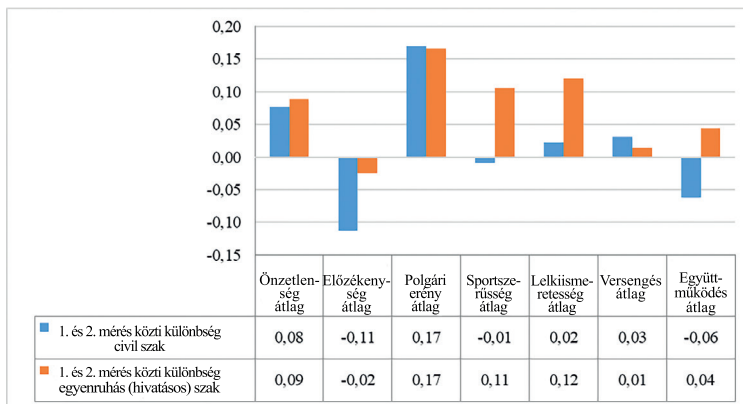

10. ábra: Két mérés összehasonlítása – hivatásos/civil csoport. Forrás: a szerzők szerkesztése

A civil szakos hallgatók esetében az előzékenység (4,07-ről 3,95-re), a sportszerűség (3,65-ről 3,64-re) és az együttműködés (4,14-ről 4,07-re) átlaga csökkent, a többi négy faktor viszont emelkedést mutatott: a polgári erény 3,14-ről 3,31-re, az önzetlenség 4,11-ről 4,18-ra, a lelkiismeretesség 3,68-ról 3,71-re, és a versengés 3,23-ről 3,27-re emelkedett.

A hivatásos szakon tanuló hallgatók esetében egyedül az előzékenység csökkent, 3,88-ról 3,85-re. A többi hat faktor mind növekedést mutatott: a polgári erény 3,39-ről 3,56-ra, a lelkiismeretesség 3,74-ről 3,86-ra, az önzetlenség 4,22-ről 4,31-re, a sportszerűség 3,70-ről 3,81-re, és a versengés 3,26-ről 3,27-re emelkedett.

A civil (3,14 és 3,31) és hivatásos (3,39 és 3,56) hallgatók polgári erény átlagértékben való eltérését a hivatásos hallgatói csoport hivatásrendjük irányában meglévő elkötelezettségének tulajdoníthatjuk. Ahogy az önzetlenség esetében meglévő (civil: 4,11 és 4,18, hivatásos: 4,22 és 4,31) eltérést is magyarázhatjuk a segítő foglalkozást választók önzetlen magatartásával, ami szintén jellemzi a hivatásrendhez csatlakozókat. Ugyanakkor ezeknek ellentmondani látszik az előzékenység (civil: 4,07 és 3,95, hivatásos: 3,88 és 3,85) esetében meglévő eltérés a két csoport között, hiszen ez esetben a civil szakos hallgatók mutatják a magasabb átlagot, tehát ők feladat-végrehajtás során jobban figyelnek arra, hogy tevékenységük milyen hatással lesz a csoport többi tagjára.

11. ábra: Az 1. és 2. mérés közötti különbség (hivatásos-civil). Forrás: a szerzők szerkesztése

A hivatásos és civil csoportok esetében a dimenziók átlagaiban bekövetkező változásokat ábrázoló diagramon látszik, hogy bár a különbségek minimálisak, a növekedés a hivatásos csoportot jellemzi inkább.

Generáció alapján

A generációs megoszlást a kutatásban részt vevők körében az alábbi táblázat mutatja (X generáció: 1965–1979, Y generáció: 1980–1994,²⁶ Z generáció: 1995 után született hallgatók). Jól látszik a Z generáció egyértelmű túlsúlya a mintában, hiszen a nappali hallgatók tartoznak ebbe a korcsoportba.

²⁶ A korosztály megjelölése során ötéves időintervallumok közül választhattak a hallgatók: 1965–1969, 1970–1974, 1975–1979, 1980–1984, 1985–1989, 1990–1994, 1995–1999, 2000–2004.

10. táblázat: Generációk megoszlása mérésenként. Forrás: a szerzők szerkesztése

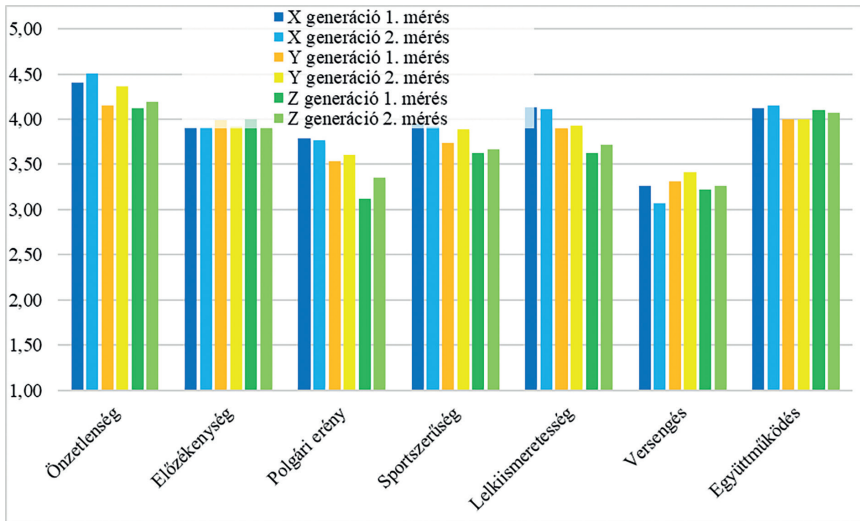
Mérés		Gyakoriság	Százalék
	X generáció	35	8,4
	Y generáció	56	13,4
	Z generáció	326	78,2
	Összesen	417	100
1	X generáció	29	7,1
	Y generáció	55	13,5
	Z generáció	323	79,4
	Összesen	407	100

A korcsoportok közti különbségeket a következő táblázat mutatja.

11. táblázat: Mérésenként a generáció szerinti csoportok átlagai és szórásai. Forrás: a szerzők szerkesztése

Generáció		Mérés	N	Átlag	Szórás
X generáció	Önzetlenség	1	35	4,4095	0,49893
		2	29	4,5057	0,45093
	Előzékenység	1	35	3,9143	0,68286
		2	29	3,9080	0,59024
	Polgári erény	1	35	3,7905	0,73247
		2	29	3,7701	0,70206
	Sportszerűség	1	35	3,9524	0,56094
		2	29	3,9195	0,56100
	Lelkiismeretesség	1	35	4,1333	0,44428
		2	29	4,1149	0,48203
	Versengés	1	35	3,2667	0,58745
		2	29	3,0690	0,57307
	Együttműködés	1	35	4,1238	0,56061
		2	29	4,1494	0,52392

Generáció		Mérés	N	Átlag	Szórás	
Y generáció	Önzetlenség	1	56	4,1548	0,71340	
		2	55	4,3636	0,68575	
	Előzékenység	1	56	3,9940	0,74804	
		2	55	3,9152	0,74871	
	Polgári erény	1	56	3,5357	0,96542	
		2	55	3,6061	1,10571	
	Sportszerűség	1	56	3,7381	0,70414	
		2	55	3,8848	0,67956	
	Lelkiismeretesség	1	56	3,8988	0,63220	
		2	55	3,9333	0,68913	
	Versengés	1	56	3,3155	0,57356	
		2	55	3,4182	0,69749	
	Együttműködés	1	56	4,0000	0,71067	
		2	55	4,0000	0,69979	
	Z generáció	Önzetlenség	1	326	4,1217	0,65569
			2	323	4,1930	0,71529
Előzékenység		1	326	4,0020	0,68637	
		2	323	3,9123	0,74318	
Polgári erény		1	326	3,1237	0,92784	
		2	323	3,3519	0,93491	
Sportszerűség		1	326	3,6247	0,65785	
		2	323	3,6636	0,73674	
Lelkiismeretesség		1	326	3,6237	0,68403	
		2	323	3,7141	0,70379	
Versengés		1	326	3,2260	0,69852	
		2	323	3,2621	0,75095	
Együttműködés		1	326	4,1022	0,64300	
		2	323	4,0764	0,69183	

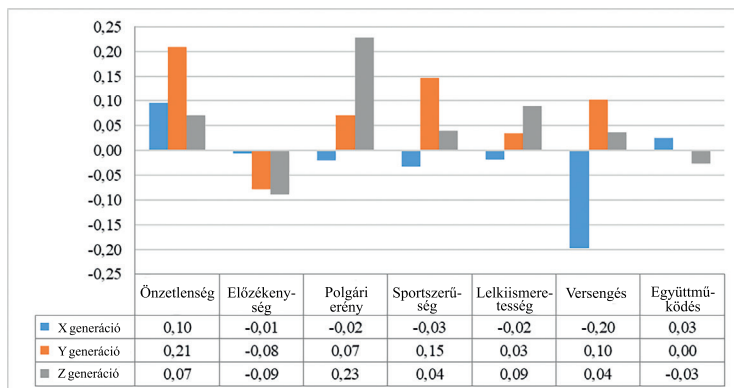
12. ábra: Két mérés összehasonlítása – X, Y és Z generáció csoportjai között. Forrás: a szerzők szerkesztése

A fentiek alapján az X generáció esetében az előzékenység (3,914-ről 3,908-ra), a polgári erény (3,79-ről 3,77-re), a sportszerűség (3,95-ről 3,92-re), a lelkiismeretesség (4,13-ről 4,12-re) és a versengés (3,27-ről 3,07-re) értékei mutattak csökkenést. Az önzetlenség (4,41-ről 4,51-re) és együttműködés (4,12-ről 4,15-re) növekedett.

Az Y generáció esetében az előzékenység (3,99-ről 3,92-re) csökkenést mutat, az együttműködés (4,00) változatlan, a többi 5 faktor pedig emelkedést mutat az első méréshez képest: az önzetlenség (4,16-ről 4,36-ra), a sportszerűség (3,74-ről 3,88-ra), a polgári erény (3,54-ről 3,61-re), a lelkiismeretesség (3,90-ről 3,93-ra), a versengés pedig (3,32-ről 3,42-re) nőtt.

A Z generáció esetében az előzékenység (4,00-ről 3,91-re) és az együttműködés (4,10-ről 4,08-ra) értékei mutattak csökkenést, a többi faktor azonban emelkedést mutatott az alábbi sorrendben: polgári erény (3,12-ről 3,35-re), lelkiismeretesség (3,62-ről 3,71-re), önzetlenség (4,12-ről 4,19-re), sportszerűség (3,62-ről 3,66-ra), versengés (3,23-ről 3,26-ra).

Az idősebb generáció (X) felől a fiatalabb (Z) irányába haladva egyfajta tendenciaszerű csökkenést láthatunk: az önzetlenség (X: 4,41-ről 4,51-re, Y: 4,16-ről 4,36-ra, Z: 4,12-ről 4,19-re), a polgári erény (X: 3,79-ről 3,77-re, Y: 3,54-ről 3,61-re, Z: 3,12-ről 3,35-re), a sportszerűség (X: 3,95-ről 3,92-re, Y: 3,74-ről 3,88-ra, Z: 3,62-ről 3,66-ra) és a lelkiismeretesség (X: 4,13-ről 4,12-re, Y: 3,90-ről 3,93-ra, Z: 3,62-ről 3,71-re) dimenzióiban. Ezek a különbségek a generációk közti eltéréseket mutatják, feltételezve, hogy a korábban ismertetett elméleti jellemzések valóban kihatással vannak a generációhoz tartozók magatartására.

13. ábra: Mérések közötti eltérések generációknál. Forrás: a szerzők szerkesztése

A generációk közti különbségek oka feltételezhetően az, hogy alapvetően magasabb OCB-értékeket mutattak az idősebb (X) generáció képviselői mint a minta legfiatalabbjai (Z), hiszen az X generációhoz általában már a közszolgálatban dolgozók kerültek, akik alapvetően magas OCB-indexekkel rendelkeztek.

A Z generáció esetében a polgári erény (3,12-ről 3,35-re) emelkedett a legnagyobb mértékben, amely valamilyen szinten megfeleltethető a szervezethez való kötődésnek, amely a már dolgozók esetében valószínűleg kialakult, a nappalis diákoknál viszont a gyakorlat ebben jelentős szerepet tölthet be. Növekedést mutatott a sportszerűség és az önzetlenség is, vagyis a nappalis hallgatókat a gyakorlat a szervezeti kultúra elsajátításában jelentősen segítheti.

Az eredmények összefoglalása, következtetések

Vizsgálatunk során a szervezeti önkéntes magatartás öt és a versengés-együttműködés két dimenziójának hallgatók körében történő felmérése történt normál működésű és kooperatív helyzetben, a KKGY alatt. Ez a viselkedés az oktatási folyamat során nem kerül felszínre, a KKGY viszont lehetőséget ad arra, hogy feladatmegoldáskor, illetve probléma kezelése során a szervezeti önkéntes magatartás formáinak megjelenési gyakoriságát vizsgáljuk a részt vevő hallgatók esetében.

Mindkét mérési helyzetben – normál működésű, együttműködési helyzet – az alábbi sorrendiséget tudjuk felállítani a szervezeti önkéntes magatartás dimenzióinak megjelenési gyakoriságaiban:

1. önzetlenség,
2. előzékenység,
3. lelkiismeretesség,
4. sportszerűség,
5. polgári erény.

Az együttműködés- és versengésmutatókat figyelembe véve az együttműködés magasabb értéket mutatott mind az első, mind pedig a második mérés esetében.

Egyetlen dimenzióánál, a polgári erény esetében tapasztaltunk szignifikáns eltérést a gyakorlat előtt és után kapott értékek esetében, a többi dimenzió esetében nem volt szignifikáns a különbség. Az alábbi esetekben mutatkozott növekedés az első és a második mérés viszonylatában a dimenzióknál:

1. önzetlenség,
2. lelkiismeretesség,
3. sportszerűség,
4. polgári erény
5. versengés.

A fentiekből úgy tűnik, hogy a feladatmegoldási helyzet kedvez az önzetlenség, lelkiismeretesség, sportszerűség és polgári erény magatartásmódjai megjelenésének.

Kismértékű csökkenést tapasztaltunk az előzékenység és az együttműködés esetében. Ennek a két mutatónak a csökkenése feltétlenül együtt értelmezendő azzal a ténnyel, hogy az első mérés alkalmával is elég magas értékek születtek, és a válaszgyakorlások is a szélső értékek felé húztak mindkét mérési helyzetben. Ugyanakkor a feladatmegoldási szituáció mindenképp egyfajta célorientáltságot hoz felszínre, amihez képest a társakra való figyelés kissé háttérbe szorul.

Az előzékenység magatartásformáit figyelembe véve azt tapasztaltuk, hogy a hallgatók a KKGY keretein belül az egymással történő együttműködés során kevésbé figyeltek arra, hogy milyen hatással van saját feladat-végrehajtásuk a többiekére.

A versengés a KKGY előtt és alatt is alacsonyabb értéket mutatott az együttműködés értékénél, tehát a hallgatók többsége inkább együttműködő, mint versengő, mindkét mérési szituációban.

A mérés eredményeinek tükrében a versengés tekintetében az első és második mérés között enyhe növekedés tapasztalható a hallgatók átlagát tekintve, de még így is a középső érték felé tendál, a növekedésnek az oka a feladathelyzet melletti elköteleződésből fakadó célorientáltságot tükrözheti.

Fő hipotéziseinkre adott válaszok a felmérés eredményeinek tükrében:

- Hipotézis: a gyakorlatot megelőző és az azt követő két mérés értékei között eltérést tudunk kimutatni. Tehát a gyakorlaton részt vevő hallgatók viselkedésének változása mindegyik dimenzióban kimutatható – pozitív irányban.
- Bár eltéréseket találtunk, és a legtöbb érték esetében ez növekedést jelentett, de ezek a különbségek nem voltak szignifikánsak, így azokról csak tendenciaszinten tehetünk megfogalmazásokat.
- Hipotézis: A csoportok között (nem, szak, korcsoport) eltérés lesz kimutatható, illetve a változás mértéke is eltérő lesz a csoportok esetében az első és második mérés értékei között. A gyakorlatot megelőzően is eltérés lesz a csoportok (hivatásos/civil, férfi/nő, generációk) között, illetve a változás mértéke is eltér majd (hivatásos/civil).

Szintén voltak különbségek a csoportok között, mindhárom (hivatásos/civil, férfi/nő, generációk) csoportbontásban, de azok nem szignifikánsak. A csoportok két mérés között mutatott eltérései szintén nem szignifikánsak, így a csoportok eltéréséről és az értekeik változásáról is csak tendenciaszinten nyilatkozhattunk.

A hallgatók átlagát tekintve és a kutatás eredményeit figyelembe véve azt feltételezzük, hogy a különböző szervezetekbe kerülő hallgatók törekedni fognak a feladatok pontos, lelkiismeretes végrehajtására, azonosulnak a szervezettel, önzetlenül segítik társaikat, az együttműködés lesz a fő motívum.

A feladatok végrehajtása során viszont a célorientáltság, az eredmények eléréséhez csökkenni fog az előzékenység a csoport tagjaival szemben. Ezzel a tendenciával a vezetőnek tisztában kell lennie, és az így esetlegesen gyakoribban megjelenő konfliktushelyzeteket kezelnie szükséges.

Befejezés

A Nemzeti Közszoigálat Egyetem hitvallása a minőségre történő törekvés az egyetemi élet minden területén. Ebbe beletartozik a hallgatók gyakorlati felkészítése, az új oktatási módszerek alkalmazása, a hatékony és interaktív oktatási és tanulási módszerek alkalmazása a generációs sajátágok figyelembevételével.

Az évente megszervezésre kerülő Közös Közszolgálati Gyakorlat ennek a törekvésnek a kitűnő példája, ahol a különböző hivatásrendek hallgatói egy közös célért küzdenek, a fenyegető veszély elhárítása érdekében tevékenykednek – „együtt működnek” modellezve az államigazgatási szervezet teljes működési rendszerét.

A tanulmány ennek a közös tevékenységnek a hátterét kutatja, azt hogy hogyan milyen az egyén közösségi magatartása a gyakorlatot megelőzően, és hogyan fejlődik az egyének magatartása a gyakorlat alatt és azt követően. A kutatás egyértelműen bizonyítja a gyakorlat levezetésének hasznos hatásait. Egy folyamat kezdetén vagyunk, azt tervezzük, hogy a jövőben levezetendő gyakorlatokon is megmérjük a tanulmányban leírt tulajdonságok változásait.

IRODALOMJEGYZÉK

- Endrődi István (2014): „Végvár 2014”: A Nemzeti Közszolgálati Egyetem 2014. évi Közös Közszolgálati Gyakorlat Katasztrófavédelmi Intézet részletes és kiegészítő feladatai (oktatói példány). Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem.
- Endrődi István – Ambrusz József – Muhoray Árpád (2016): A Nemzeti Közszolgálati Egyetem Közös Közszolgálati Gyakorlatának a „Vihar 2016” összefoglalása, következtetései, Védelemtudomány, 1. évf. 4. sz. 241–270. Forrás: www.vedelemtudomany.hu/articles/16-endrodi-ambrusz-muhoray.pdf (2019. 10. 01.)
- Hülvélv Lajos szerk. (2014): „Végvár 2014”: A Nemzeti Közszolgálati Egyetem 2014. évi Közös Közszolgálati Gyakorlat Közigazgatás-tudományi Kar részletes és kiegészítő feladatai (oktatói példány). Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem. Forrás: <http://m.ludita.uni-nke.hu/repozitorium/bitstream/handle/11410/10428/Teljes%20sz%C3%B6veg%21?sequence=1&isAllowed=y> (2019. 10. 01.)

- Klein Sándor (2016): *Vezetés- és szervezetpszichológia*. Budapest, Edge 2000 Kft.
- Kovács Gábor (2013): Vezetés- és szervezéseméleti kérdések gyakorlati megoldásai a Nemzeti Közszolgálati Egyetem 2013. évi Közös Közszolgálati Gyakorlatán. In Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán szerk.: *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIV. Tanulmányok „A változó rendészet aktuális kihívásai” című tudományos konferenciáról*. Pécs. 79–86.
- Kovács Gábor szerk. (2017): *Közszolgálati művelítirányítási rendszerek: A Közös Közszolgálati Gyakorlat Elméleti Alapjai*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó.
- Kovács Gábor (2018): A hatékony vezetői teljesítmény fokozásának eszközei és módszerei a rendészeti szervezetekben. In Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán szerk.: *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XX. A XXI. század biztonsági kihívásai*. Pécs. 135–146.
- Kovács Gábor – Ambrusz József szerk. (2018): *„Integrált védelem 2018”: A Nemzeti Közszolgálati Egyetem közös közszolgálati gyakorlat alap- és indító feladata. (oktatói példány)* Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem.
- Kovács Gábor – Ambrusz József szerk. (2019): *„Vírus 2019”: A Nemzeti Közszolgálati Egyetem közös közszolgálati gyakorlat alap- és indító feladata. (oktatói példány)* Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem.
- Kovács Gábor – Téglási József – Hülvely Lajos – Horváth Tibor – Varga János – Endrődi István – Muhoray Árpád – Kónya József – Orosz László – Marsai Viktor – Horváth Tibor – Hannig Zsolt – Várhegyi Katalin (2017): *„Vándor 2017”: A Nemzeti Közszolgálati Egyetem közös közszolgálati gyakorlat alap- és indító feladata. (Hallgatói példány)* Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem.
- Kovács Gábor – Téglási József – Hülvely Lajos – Varga János – Endrődi István – Horváth Tibor – Peleskey György (2014): *„Végvár 2014”: A közszolgálati gyakorlat koncepciójának és az indító feladatnak a kidolgozása. (oktatói példány)* Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem.
- Kovács Gábor – Pesti Tünde – Tözsér Erzsébet (2019): *„VÍRUS 2019” – A Közös Közszolgálati Gyakorlat szerepe a hallgatók szervezeti önkéntes magatartásának kialakulásában – kutatási jelentés*. Budapest, NKE belső dokumentum.
- Meretei Barbara (2017): Generációs különbségek a munkahelyen – szakirodalmi áttekintés. *Vezetéstudomány*, 48. évf. 10. sz. 10–18. DOI: <https://doi.org/10.14267/VEZTUD.2017.10.02>
- Organ, Dennis W. (1988): *Organisational citizenship behavior: The good soldier syndrome*. Lexington, Lexington Books,
- Organ, Dennis W. (2018): The Roots of Organizational Citizenship Behavior. In Podsakoff, Philip M. – MacKenzie, Scott B. – Podsakoff, Nathan P. eds.: *The Oxford Handbook of Organizational Citizenship Behavior*. New York, Oxford University Press Inc. 7–19.
- Singh, Akhilenda Kumar – Singh, A. P. (2009): Organizational Citizenship Behaviour: A Conceptual Analysis. In Singh, Shyodan ed.: *Organizational Behaviour*. Global Vision Publishing House. 227–244.
- Tari Annamária (2010): *Y generáció: klinikai pszichológiai jelenségek és társadalom-lélektani szempontok az információs korban*. Budapest, Jaffa Kiadó Kft.
- Tari Annamária (2011): *Z generáció: klinikai pszichológiai jelenségek és társadalom-lélektani szempontok az információs korban*. Budapest, Tericum Kiadó Kft.
- Tari Annamária (2018): *Generációk és változások... című előadás*. Forrás: http://tmtc.hu/_userfiles/tmtc/KGY70_Tari_eloadas_20180517.pdf (2019. 10. 01.)
- Téglási József (2014): *„Végvár 2014”: A Nemzeti Közszolgálati Egyetem 2014. évi közös közszolgálati gyakorlat Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar részletes feladatai. (Hallgatói példány)* Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem.
- Töröcsik Mária – Szűcs Krisztián – Kehl Dániel (2014): How Generations Think: Research on Generation Z. *Acta Universitas Sapientiae, Communicatio*, No. 1. 23–45.

ABSTRACT

Students behaviour patterns and the process of their change at the „VIRUS 2019” Joint Public Service Practice at the National University of Public Service

KOVÁCS Gábor – PESTI Tünde – TÖZSÉR Erzsébet

Every year, the National University of Public Service organizes the Joint Public Service Practice for its students. The Practice allowed the measurement of Organisational Citizenship Behaviour (OCB) dimensions and of the skills of cooperation which are essential for a modern public administration. The longitudinal research took place between January and May of 2019. In the frame of the research we examined the total number of students participating in the practice (886 people). The following groups were studied: male-female, professional (law enforcement)-civil, generations (X, Y, Z). During the research the frequency of OCB dimensions, cooperation and competition behaviour patterns were measured by using of questionnaires. Collected data sets were analysed by SPSS 25 software. Results mostly did not show significant differences in behaviour patterns before and during the practice however the differences were detectable. The biggest differences were measured between the generations and at the OCB dimension “Courtesy”.

Keywords: Joint Public Service Practice, Organisational Citizenship Behaviour (OCB), cooperation, public administration, law enforcement, generations

A Nemzeti Adó- és Vámhivatal munkaerő-megtartó képességének vizsgálata egy speciális célcsoport körében

MAGASVÁRI Adrienn¹ – SZABÓ Andrea²

Az utóbbi években számos konferencia, előadás, tanulmány foglalkozik a szervezetek munkaerő-megtartó képességének vizsgálatával. A tapasztalatok szerint a munkaerőpiac átrendeződése, a munkaerő nemzetközi migrációja, az egyes generációk közti problémák kezelése, az új generációk igényeinek megismerése mind a magán-, mind a közszféra számára hatalmas kihívást jelent. A tanulmány egy, a Nemzeti Közszoigálati Egyetem Rendészettudományi Karának Nemzeti Adó- és Vámhivatal által támogatott szakirányain 2012–2017 között végzett hallgatók körében folytatott felmérés eredményeit mutatja be. Egyrészt a tanulmány láttatni kívánja a néhány éve szolgálatba lépett fiatal pénzügyőrök vélekedéseit a szervezet munkaerő-megtartási képességét befolyásoló tényezőkkel, a munkahely-változtatásban szerepet játszó okokkal kapcsolatban. Másrészt pedig e tanulságok lehetővé teszik a szervezetnek is, hogy feltérképezze, hogy milyen hosszsan számíthat ezeknek a fiataloknak a munkájára.

Kulcsszavak: generációk, motiváció, utánpótlás

Bevezetés

Az a tendencia már egy jó ideje megfigyelhető nemcsak a közszféra szervezeteinél, hanem a versenyszférában is, hogy a szakembergárda korösszetételét tekintve egyre inkább elidősödik, jelentős a fluktuáció, helyükre egyre nehezebb megfelelő kompetenciákkal rendelkező, hozzáértő munkatársakat találni. Ezt természetesen erőteljesen befolyásolja az utóbbi években a munkaerőpiac átrendeződése is. Magyarországon

¹ MAGASVÁRI Adrienn, pénzügyőr alezredes, tanszékvezető-helyettes, tanársegéd, NKE Rendészettudományi Kar Vám-és Pénzügyőr Tanszék
Adrienn MAGASVÁRI, customs lieutenant colonel, deputy head of department, assistant lecturer, NUPS Faculty of Law Enforcement

<https://orcid.org/0000-0002-3737-0246>, magasvari.adrienn@uni-nke.hu

² SZABÓ Andrea dr., PhD, pénzügyőr ezredes, tanszékvezető egyetemi docens, NKE Rendészettudományi Kar Vám- és Pénzügyőr Tanszék

Andrea SZABÓ, PhD, customs colonel, associate professor and head of department, NUPS Faculty of Law Enforcement
<https://orcid.org/0000-0002-8224-4089>, szabo.andrea@uni-nke.hu

a munkanélküliek aránya rekordalacsony szintre esett vissza, a foglalkoztatottsági ráta pedig folyamatosan emelkedik.³ Mindezt erősíti még a munkaerő nemzetközi migrációja, illetve a foglalkoztatottság szerkezeti problémája, vagyis a hiányszakmák megjelenése is.⁴

A közszolgálati szervezeteknél ezt a helyzetet súlyosbítja, hogy a fiatal munkavállalókat, pályakezdőket egyre nehezebb a közigazgatási és rendészeti szervekhez vonzani. De még ha ez sikerül is, folyamatosan növekszik a fiatal korosztályhoz tartozók aránya a szervezeteket elhagyó munkatársak között.⁵ A jövő közszolgálatának hatékonysága és versenyképessége tekintetében tehát kulcskérdés, hogy a közszféra szervezetei képesek-e a kvalifikált, tehetséges fiatalokat a közszolgálatba vonzani és hosszú távon meg is tartani őket. Hiszen a fiatalabb korosztály megjelenése a munkaerőpiacon a közszolgálati szervezetektől is alkalmazkodást igényel.

Jelen kutatásunk egy speciális csoport Nemzeti Adó- és Vámhivatal (NAV) szervezetében „maradási” hajlandóságának vizsgálatára irányul. A felmérés alanyai jórészt az Y, kisebb mértékben a Z generációhoz⁶ tartozó fiatalok, akik 2–6 éve a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Karának (NKE RTK) vám- és jövedéki igazgatási vagy pénzügyi nyomozói szakirányán végeztek, és a NAV-ban kezdték meg hivatásos szolgálati jogviszonyukat. Hogy miért inkább a megtartásukkal és nem a toborzásukkal (kiválasztásukkal) foglalkozunk? Részben azért, mert speciális helyzetükből adódóan az ő toborzásuk és kiválasztásuk már a felsőoktatási tanulmányaik megkezdésekor megtörténik, ez tehát nem a NAV hatásköre. A másik indokunk pedig egy konferencia-előadás keretében elhangzott, ennek a felmérésnek a lefolytatását és a tanulmánynak a megírását is inspiráló gondolat, miszerint: „az új toborzás a megtartás”.⁷

De mit is jelent az emberi erőforrás megtartása?

A munkaerő megtartásának nincs egy általánosan elfogadott definíciója. Nehéz is lenne ezt egy gondolatban összegezni, hiszen a megtartás több emberi erőforrás-gazdálkodási funkcióhoz kapcsolódik. Azok működése vagy hiánya egyaránt befolyásolja egy szervezet munkaerő-megtartó képességét. Hatással van a munkatársak szervezetben maradására tehát a belső motiváció, amelynek kialakulásában három tényezőnek⁸ van a legfontosabb szerepe: az önállóságnak, a szakmai igényességnek (ez alatt elsősorban a fejlődés, az egyéni fejlesztés, a jobbá válás iránti igényt értjük), illetve a céltudatoságnak (szervezeti célok közvetítése, ismerete). De a megtartás szoros kapcsolatban áll az ösztönzésmenedzsmenttel, a karriermenedzsmenttel, a tehetségmenedzsment-

³ KSH: *77 ezer fővel dolgoztak többen, mint egy évvel korábban*. Gyorstájékoztató – Foglalkoztatottság. 2017. Forrás: www.ksh.hu/docs/hun/xftp/gyor/fog/fog1706.html (2019. 01. 10.)

⁴ Krajcsák (2018) 38.

⁵ Csutorás (2016) 93.

⁶ Y generáció: 1980–1994 között születettek (jelenleg 25–39 évesek); Z generáció: 1995–2009 között születettek (jelenleg 10–24 évesek).

⁷ Bezerédy (2017)

⁸ Pink (2010) 103–174.

tel,⁹ a teljesítménymenedzsmenttel, a vezetői szemlélettel, stílussal is. Egyes kutatók¹⁰ szerint azonban a munkaező megtartását nagymértékben befolyásolja a munkatársak elégedettsége, azaz a munkában megtalált élmény¹¹ és elkötelezettsége, vagyis az elégedettség okán kialakult innovatív, alkotó, értékeremtő magatartás a szervezeti célok megvalósulása érdekében.¹²

Ha egy munkahelyen nem üzemelnek jól a fent említett humán funkciók, illetve nem segítik a szervezeti működést, az előbb-utóbb a megfelelő kompetenciákkal, tapasztalattal rendelkező, tehetséges munkatársak elvesztéséhez vezet. Egy kulcsembert pótlásának költsége pedig akár kétszerese is lehet a távozó munkatárs éves fizetésének,¹³ és akkor még nem szóltunk a tudásvesztés kockázatáról, költségeiről. Az új és megfelelő munkatársak toborzása, kiválasztása, beillesztése, képzése tehát jelentős időt és anyagi, illetve emberi erőforrás-ráfordítást igényel.

A közszolgálati szervezetek számára a munkaező megtartása tehát hatalmas kihívást jelent. Még inkább nehézséget okoz azonban az új generációk megjelenése a szervezetekben, jelen esetben az Y és Z generációhoz tartozó munkatársak munkaelvárásainak, munkahelyi preferenciáinak kezelése, a lojalitásuk megteremtése.

Az Y és a Z generáció munkahelyi elvárásai

Az Y és Z generáció tagjai számára már nem a korábbi generációk által preferált motivációs eszközök, hanem új motivátorok a fontosak, leginkább érdekes feladatokkal, atipikus foglalkoztatási formák alkalmazásával (távmunka, rugalmas munkaidő) és jó vezető-munkatárs kapcsolattal lehet megnyerni őket.¹⁴ Ezek a fiatalok elsősorban nem egyetlen szakma, hivatás betöltésére vagy úgynevezett nyugdíjas állásra vágnak: a munkahely számukra olyan, mint bármely használati tárgy, ha megunták, már nem felel meg az elvárásaiknak, lecserélik.¹⁵ A biztos munkahely inkább a tapasztalatszerzés és az egyéni fejlődésük miatt fontos számukra, amelynek birtokában később több lehetőséget kapnak arra, hogy még jobb munkahelyre kerüljenek.¹⁶ Valamennyi elkötelezettséget növelő tényező közül legfontosabbnak a munka és a magánélet közötti egyensúly megteremtését tartják.¹⁷ Szívesen dolgoznak csapatban, ha a munkatársaik is hasonlóan együttműködőek, a vezetők pedig példamutatók, folyamatos visszacsatolást adnak számukra. A példamutató vezetés mellett megfelelő bérezésre, érdekes és kihívást jelentő munkafeladatokra, valamint kreatív munkakörnyezetre vágnak.¹⁸

⁹ Csutorás (2016) 93.

¹⁰ Dajnoki-Héder (2017) 88.

¹¹ Csíkszentmihályi (1997) 215–222.

¹² Gyökér-Krajcsák (2009) 59.

¹³ Wingfield-Berry (2001) 3.

¹⁴ Kultalahti-Viitala (2014) 569–583.

¹⁵ Smola-Sutton (2002) 363–382.

¹⁶ Saxena-Jain (2012) 114–118.

¹⁷ Pregolato-Bussin-Schlechter (2017) 1–10.

¹⁸ Meier-Crocker (2010) 70–72.

Az önbecsülésük sokkal erősebb, mint a korábbi generációké volt, ennek megfelelően jóval nagyobbak az elvárásaik is. Magasabb fizetést várnak, jó képzési lehetőségeket és gyorsan felfelé ívelő karriert szeretnének, mert sokszor túlbecsülik a saját teljesítményüket.¹⁹ Viszont készek rengeteget dolgozni, akár túlórázni is annak érdekében, hogy a „ranglétrán” feljebb lépjenek.

Persze ahhoz, hogy az Y és Z generációs fiatalok megtartását támogathassa a szervezet, azt is érdemes tudni, hogy vajon miért választják és milyen okok miatt hagyják el a fiatalok a munkaadó szervezeteket.

A PwC Magyarország a múlt évben közel 7000 középiskolában vagy felsőoktatási intézményben tanuló diák és pályakezdő munkahely-választási preferenciáit mérte fel. A felmérésben a megkérdezettek a rugalmas munkavégzést, az alapfizetést és a közvetlen munkatársaikkal való jó együttműködést sorolták az első három helyre, azaz, ők ezen tényezők mentén választanak munkahelyet. A kutatási eredmények arra is rámutatnak, hogy az előbbieken kívül az Y és Z generációs munkavállalók számára egyre fontosabb az a környezet, amely a munkahelyükön körülveszi őket (infrastruktúra, vezetők és munkatársak), a cafetéria és a távmunka lehetősége, valamint az őszinte és nyílt kommunikáció a vezetés részéről.²⁰

„A versenyképes közszolgálat személyzeti utánpótlásának stratégiai támogatása” című projekt a „Pályakezdők beillesztését segítő mentori rendszer” alprojektje keretében végzett kutatás²¹ egyik kérdéskörében pedig kifejezetten a közszolgálati szervezeteket vizsgálta a pályakezdők pályaválasztását és pályaelhagyását befolyásoló tényezők vonatkozásában. A kutatás a rendvédelem, az államigazgatás és az önkormányzati igazgatás ágazataira terjedt ki, amelyben félig strukturált interjúk és kérdőíves adatgyűjtés módszerével dolgoztak a kutatók. A felmérésben részt vevők (közel 2000 fő) megítélése szerint a pályakezdők elsősorban azért választják a közszolgálati szervezeteket, mert biztos állást keresnek, illetve vonzza őket az érdekes munka és a szakmai fejlődés lehetősége. A kilépés legjellemzőbb okaiként pedig a versenyszféra elszívó hatását, az alacsony illetményt és a túlzott munkaterhelést említették a válaszadók. A kutatás alapján szerint a legkevésbé a kihívást jelentő munkakör hiánya, valamint a vezetői stílus miatt hagyják el a szervezetet a pályakezdők. Ahogyan az látható, a két kutatás eredményei csak részben feleltethetők meg egymásnak. Ennek leginkább az az oka, hogy míg a PwC Magyarország felmérésében az érintett fiatalok véleményét kérdezték meg, addig a közszolgálati szervezetekben folytatott vizsgálatba a szervezetek vezetőit, továbbá olyan munkatársaikat vonták be, akik jellemzően nem a késői Y és a korai Z generáció tagjai és az ő meglátásukat azért jelentősen befolyásolhatta, hogy más generáció tagjai, más szemlélettel, gondolkodásmóddal, elvárásokkal rendelkeznek.

Mivel az utóbbi években a NAV hivatásos jogviszonyba tartozó személyi állományának utánpótlását jelentős részben az NKE RTK két, NAV által támogatott szakirá-

¹⁹ Magasvári (2018b) 128.

²⁰ *Az idejük feletti erősebb kontroll lehetőségét, magasabb fizetést és őszinte kommunikációt várnak el a jövő munkavállalói* (2018)

²¹ Magasvári–Szakács (2018) 184–204.

nyán végzettek jelentik, úgy gondoltuk, az ő megtartásuk a jövőben is kulcskérdés lesz a szervezetben. Ezért a kutatásunkban is velük foglalkozunk.

Az NKE RTK – a jogelőd Rendőrtiszti Főiskolához hasonlóan – a hazai felsőoktatásban egyedülként folytat rendészeti képzést. A kar a rendvédelmi szervek, így különösen a rendőrség, a Büntetés-végrehajtási Szervezet, a NAV, az Országos Katasztrófa-védelmi Főigazgatóság, továbbá a Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal és a magánbiztonsági szféra számára képez hivatásos vagy civil munkakörök betöltésére alkalmas, felsőfokú állami iskolai végzettséggel rendelkező rendészeti szakembereket. A diplomás pályakövetési rendszer szerint a végzett hallgatók 98%-a el tud helyezkedni. Ennek oka, hogy a hallgatók tanulmányi ösztöndíjszerződés birtokában tanulnak, azaz a szerződést aláíró szervek vállalják, hogy a diploma megszerzését követően alkalmazzák a végzeteket.²² Ebből is látszik, hogy a 98%-os elhelyezkedési ráta nagyrészt az ösztöndíj-szerződésnek, továbbá a képzések egyediségének, speciálisan a megrendelő szerv igényeinek megfelelő felkészítésnek köszönhető.

Igaz ez a pénzügyőri alapképzést nyújtó szakirányok hallgatói esetében is, akiknek 1987 óta nyílik lehetőségük ilyen oktatásban részt venni, bár ekkor még csak vámnyomozó szak és levelező munkarend létezett. 1991-ben, a Vám- és Pénzügyőri Tanszék felállításával egyidőben indult el a vámigazgatási szak nappali és levelező munkarendben. Időközben persze a szakból szakirányok lettek, és az elnevezésük is megváltozott pénzügyi nyomozói és vám- és jövedéki igazgatási szakirányra²³ 2009-től pedig a pénzügyi nyomozói szakirány is megnyílt a külső pályázók számára, azaz, nappali munkarendben is választhatják ezt a képzést a hallgatók.

Az 1991-es első kibocsátás óta több mint 1400-an szereztek diplomát a fenti szakirányokon. Mindez azt jelenti, hogy korábban a Vám- és Pénzügyőrség, jelenleg pedig a NAV hivatásos állományának, mintegy 20%-a a jogelőd Rendőrtiszti Főiskolán vagy a Rendészettudományi Karon végzett.²⁴

A nappali munkarendű pénzügyőr hallgatók között végzett vizsgálat eredményei pedig arra utalnak, hogy a fiatalok pályaválasztását többségben céltudatos, tervszerű választás jellemzi.²⁵ A szakirányok iránti érdeklődés tehát napjainkban továbbra is jól érzékelhető.

Amikor valaki úgy dönt, hogy a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Karának valamely, a hivatásos életre felkészítő szakirányát választja, nagyon komoly elköteleződést vállal, hiszen nemcsak szakmát, hanem életmódot és hivatást is választ. Persze, nincs ezzel egyedül, hiszen hasonló megpróbáltatások elé néznek a katonai,²⁶ de akár az orvosi pályát²⁷ választók is.

²² A migrációs szakirány szintén ösztöndíj-szerződéssel működik, a biztonsági szakirányon végzettek elsősorban a civil személy- és vagyónvédelmi vállalkozások keretében, a természetvédelmi őrség szervezeteinél, a fegyveres biztonsági őrség, illetve a közterület-felügyelet egyes beosztásaiban helyezkedhetnek el.

²³ Szabó (2017) 54.

²⁴ Szabó (2018a) 71–80.

²⁵ Erdős (2018) 12.

²⁶ Kassai (2017) 2–11.

²⁷ Vladár (2016) 17.

A pénzügyőri pálya megpróbáltatásai

Már az egyetemi felvételi is jelentős stresszhelyzetnek számít, és emellett a képzés során olyan különböző nehézségek jelentkeznek, mint a tanulmányi ösztöndíj-szerződés jelentette kötöttségek, az alapképzés intenzív szakasza, az óralátogatási kötelezettség, az egyenruha viselése a képzés valamennyi fázisában és a nagymértékű óraterhelés mellett a rendészeti jellegű foglalkozások.

A felvételi eljárás menete – alapvetően – nem tér el a haza felsőoktatási rendszerben ismert és érvényes felvételi szokásoktól. A nappali képzések többsége azonban szigorú fizikai, egészségügyi és pszichológiai alkalmassági vizsgálathoz kötött. Bármelyik vizsgálat negatív kimenetele a jó tanulmányi eredmények elérése esetén sem teszi lehetővé a rendészeti képzésre történő felvételt.

A fizikai, egészségügyi és pszichológiai alkalmassági vizsgálat szabályai²⁸ sok tekintetben megegyeznek a hivatásos állományú pénzügyőrök számára előírt elvárásokkal,²⁹ mint ahogyan a felvételi eljárás is azonosságokat mutat a hivatásos állományba történő felvétel követelményeivel. A képzésre felvételt nyert személyeknek ugyanúgy hozzá kell járulniuk a kifogástalan életvitel ellenőrzéséhez, igazolniuk kell büntetlen előéletüket, és el kell fogadniuk, hogy ezt ellenőrizhetik.³⁰ Továbbá majdhogynem ugyanolyan kötelezettségek is terhelik őket, mint a hivatásos állományú tagokat, azaz, a szigorú független rend betartása, az alapjogok korlátozásának elfogadása, de akár az élet- és a testi épség kockáztatásával járó feladatellátás is.³¹

A hallgató az ösztöndíj-szerződés aláírásával vállalja, hogy rendészeti tanulmányait legjobb képességei szerint folytatja,³² hogy hivatásos állományba vételét követően legalább a rendészeti alapképzésnek megfelelő időtartamban a vele szerződést kötő szervnél szolgálatot teljesít. Amennyiben önhibájából szűnik meg a hallgatói jogviszonya, vállalja a képzés költségeinek visszatérítését. Vállalja továbbá azt is, hogy a diploma megszerzését követően a szerv igényeinek megfelelően – Magyarország közigazgatási területén belül – a számára meghatározott szolgálati helyet elfogadja. A NAV pedig arra kötelezi magát, hogy a hallgató rendészeti tanulmányait támogatja, illetve hogy a tanulmányok befejezését követően a hallgatót hivatásos állományba veszi, és a végzettségének megfelelő munkakörben foglalkoztatja.

A fentiekben leírtak kapcsán felvetődhet a kérdés, hogy biztosan érti-e és tudja-e az a fiatal, aki az ösztöndíj-szerződést aláírja, hogy mit vállal? Mártonffy Károly a közszolgálat jellemzőinél kiemeli, hogy a pályának egész életre szólónak kell lennie, illetve

²⁸ 57/2009. (X. 30.) IRM-ÖM-PTNM együttes rendelet az egyes rendvédelmi szervek hivatásos állományú tagjai egészségi, pszichikai és fizikai alkalmasságáról, közalkalmazottai és köztisztviselői munkaköri egészségi alkalmasságáról, a szolgálat-, illetve kereséktelelenség megállapításáról, valamint az egészségügyi alapellátásról.

²⁹ 73/2013. (XII. 30.) NGM rendelet a Nemzeti Adó- és Vámhivatalnál foglalkoztatottak alkalmassági vizsgálatáról, valamint a Nemzeti Adó- és Vámhivatal Képzési, Egészségügyi és Kulturális Intézete által nyújtott egészségügyi szolgáltatás igénybevételére jogosultakról.

³⁰ Szabó (2018b) 601–602.

³¹ Magasvári (2018a) 46.

³² Elvárt eredmény a minimum 3,0 súlyozott tanulmányi átlag.

a köz érdekében cselekvőnek egész szellemi erejét a szolgálat rendelkezésére kell bocsátani.³³ Az elmúlt évek oktatói tapasztalataira építve úgy véljük, hogy a (többségben tizennyolc éves) fiatalok, éppen kikerülve a gimnázium padjaiból, nem feltétlenül értik a fenti mondat jelentőségét, és egyáltalán nem biztos, hogy életre szóló hivatásra vágnak. Pedig ezeknek a fiataloknak már hallgatóként is tisztában kellene lenniük az- zal, hogy hogyan szolgálhatják leginkább a szervezeti érdekeket, el kell köteleződniük a NAV irányába. A szervezetnek pedig arra kell figyelnie, hogy a képzés befejezését követően megfelelően beilleszse őket a szervezetbe, és olyan módon motiválja őket, hogy hosszú távon megmaradjanak ebben hivatásban.

A fentiekből kiderül, hogy az időnyomás (kötött órarend, vizsgák tucatja félévente) és a kudarctól való félelem (sikertelen vizsgák, amelyek a szerződés felbontásához vezethetnek), a lojalitás kényszere (mindenképpen a NAV-ban kell dolgoznia, ha a tartozást nem tudja visszafizetni) stresszorként jelentkezhetnek. Egy az orvostanhallgatók körében végzett kutatás következtetései megerősítik a fentiekben leírtakat, így „a szoros időbeosztás megszervezése újszerű feladatként jelentkezhet a hallgatók életében [kötelező óralátogatás, létszámellenőrzés, zárthelyi dolgozatok, vizsgák torlódása], ha életük minden területére szeretnének elegendő időt fordítani. Emiatt fontossági sorrend felállítása válik szükségessé”.³⁴ A szakmai gyakorlatok során és a pályakezdés időszakában a beilleszkedés nehézségeivel kell megküzdeniük, „a csapatmunka nehézségeit kell elsajátítani, miközben a hierarchia alján helyezkednek el”.³⁵

A kutatás módszertana

Kutatásunk célja az volt, hogy feltárjuk az NKE RTK vám- és jövedéki igazgatási, továbbá pénzügyi nyomozói szakirányain végzett hallgatók attitűdjeit, vélekedéseit a szervezetek munkaerő-megtartási képességét befolyásoló tényezőkkel, a jelenlegi munkahelyük (68 kitöltő esetében a NAV) munkaerő-megtartó képességének mértékével, a leginkább maradásra vagy távozásra ösztönző jellemzőkkel kapcsolatban. Másfelől, szerettünk volna arra is választ kapni, hogy a NAV létrejöttét követően végzett hallgatók közül vajon hányan döntöttek úgy, hogy máshol keresik a jövőbeni boldogulásuk kulcsát, illetve milyen okok motiválták őket a munkahely változtatásban, milyen típusú szervezetben helyezkedtek el. Szerettünk volna továbbá arról is képet kapni, hogy a fiatalok milyen jövőbeni tervekkel rendelkeznek a karrier, illetve a munkahely kapcsán, élethivatásként tekintenek-e a pénzügyőri pályára vagy a későbbiekben más munkahelyen is szívesen kipróbálnák magukat.

A kutatási célok elérése érdekében az alábbi négy területet vizsgáltuk meg kérdőíves módszerrel:

1. szervezetek munkaerő-megtartó képességét befolyásoló tényezők fontosság szerinti vizsgálata;

³³ Molnár (1993) 22.

³⁴ Vladár (2016) 17.

³⁵ Vladár (2016) 17.

2. a jelenlegi munkahely munkaerő-megtartási képességének mértéke, a maradást, illetve a távozást leginkább befolyásoló tényezők vizsgálata;
3. a szervezetből való kilépés okainak vizsgálata;
4. a jövőbeni karriertervek vizsgálata.

A vonatkozó korábbi empirikus kutatási eredmények, valamint a hazai és nemzetközi szakirodalom alapján az előzőekben ismertetett vizsgálati szempontokat érintően a következő hipotéziseket fogalmaztuk meg:

H1 – Feltételeztük, hogy a vizsgálatban részt vevő Y és Z generációs fiatalok NAV-ban való maradási hajlandóságát – hasonlóan a magánszférában végzett kutatások³⁶ eredményeihez – nem azok a tényezők motiválják, mint amit a korábbi generációk esetében tapasztalhattunk (H1A). Elsősorban nem a munkahely biztonsága, a nyugdíjig tartó állás lehetősége vagy az adott szervezet társadalmi megítélése miatt választják a NAV-ot, illetve maradnak hosszabb ideig ebben a szervezetben, hanem új motivátorok (például munka és magánélet összehangolása, személyes és fizikai munkakörnyezet) fontosak a számukra (H1B).

H2 – Feltételeztük, hogy ha munkahelyváltásra kerül sor, akkor elsősorban a magasabb illetmény reményében hagyják el a szervezetet, és jellemzően a magánszektorban helyezkednek el.

H3 – Feltételeztük, hogy a munkahelyváltásra jellemzően a tanulmányi ösztöndíj-szerződésben előírt, a NAV-ban kötelezően eltöltendő időtartam (3 év) leteltét követően került sor (H3A), és befolyással bír erre, ha a pályakezdő – kinevezését követően – nem arra a szolgálati helyre került, ahová szeretett volna (H3B).

A kutatással érintettek köre a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Karán – 2012 és 2017 között – vám- és jövedéki igazgatási és pénzügyi nyomozói szakirányon végzett és a diploma megszerzését követően a NAV hivatásos szolgálati jogviszonyában foglalkoztatott személyi állomány, természetesen az azóta távozottakkal együtt.

A kiválasztás alapja, hogy az érintett személyi kör a diploma megszerzését követően már a NAV állományába került, még a hároméves képzésben vett részt,³⁷ és még nem tisztjelölti státuszban³⁸ kezdte meg a tanulmányait. Ennek megfelelően a tanulmányi ösztöndíj-szerződésük is azonos követelményeket tartalmazott, így a kötelezően vállalt szolgálati idő a NAV szervezetén belül a hároméves időtartam, amely a képzési időnek felel meg. A megtartóerőt vizsgálva, ennek az időtartamnak a későbbiekben jelentősége lehet. A 2016-ban felvett tisztjelöltek ugyanis már hat évet, a 2017-től négyéves képzésben részt vevők pedig nyolc évet írnak alá a szerződésükben. A kiválasztás további feltétele volt, hogy nappali munkarendben végezze a tanulmányait, hiszen a le-

³⁶ A global generational study, 2013. Summary and compendium of findings (2013); What if the next big disruptor isn't a what but a who? Gen Z is connected, informed and ready for business (2015)

³⁷ 2017 szeptemberétől a nappali munkarendű képzés 4 évre növekedett.

³⁸ 2016 szeptemberétől bevezetett új hallgatói jogviszony.

velező munkarendű hallgatók már eleve a NAV hivatásos állományából kerülnek ki. Ők jelentették tehát az alapsokaságot.

A kutatás során valószínűségi mintavételi eljárással dolgoztunk és a teljes vizsgált populációt igyekeztünk megkeresni, azaz esetünkben az alapsokaság (158 fő) és a minta (156 fő) elemszáma szinte teljes mértékben megegyezett. A felmérés során kérdőíves adatgyűjtés módszerével dolgoztunk, mivel más kutatási módszerek alkalmazásához nagy volt a minta száma, illetve ezzel a felméréssel tudtuk biztosítani az önkéntességet és az anonimitást, így bízunk abban, hogy a válaszadási hajlandóság is nagyobb lesz. Ez a módszer megadta azt a rugalmasságot is, hogy a felmérés időszakájában minden megkérdezett szabadon dönthetett arról, hogy mikor és hol kívánja kitölteni a kérdőívet.

A kérdőív kitöltését végül 79 fő vállalta, a nemek arányát megvizsgálva azt láthatjuk, hogy 51 férfi és 28 nő válaszolt a kérdésekre. A NAV-hoz felvettek esetében ez a szám 109 férfi és 49 nő, amely arra utal, hogy a kitöltők és a felvettek nemek szerinti megoszlásának aránya szinte teljesen megegyezik. Ha megvizsgáljuk a felvettek és válaszadók arányát a diplomaszerezés éveinek függvényében, azt látjuk, hogy minden évfolyamból szinte 50%-os volt a válaszadási hajlandóság és ez az arány az összes válaszadóra is igaz, ahogyan ezt az alábbi táblázat mutatja:

1. táblázat: A NAV-hoz felvettek és a válaszadó aránya a diplomaszerezés évének függvényében. Forrás: a szerzők szerkesztése

Diplomaszerzés éve	Felvettek száma	Válaszadók száma	Arány
2012	30	12	40%
2013	31	14	45,1%
2014	18	11	61,1%
2015	26	13	50%
2016	21	10	47,6%
2017	32	18	56,2%

A kutatásban részt vett személyek demográfiai jellemzőit, valamint a feltett kérdéseket az alábbiakban ismertetjük.

A válaszadók közül 33 fő vám- és jövedéki igazgatási, 46 fő pedig pénzügyi nyomozói szakirányon szerzett diplomát. A válaszadók szolgálati és munkahelyét elemezve azt látjuk, hogy 40 fő a fővárosban, 30 fő megyeszékhelyen, 3 fő más nagyvárosban, valamint 4 fő kistelepülésen dolgozik. Mivel a munkahelyi megtartóerő egyik fontos eleme a munkavállaló által preferált szolgálati hely elnyerése lehet, ezért a kérdésre, hogy az általa preferált szolgálati helye került-e, 57 fő igennel válaszolt, ezen belül 57 fő úgy nyilatkozott, hogy inkább igaz rá, hogy oda került, ahová szeretett volna. 22 fő nem az általa elképzelt vagy számára elfogadható helyre került.

A válaszadók közül 11 fő már nem áll foglalkoztatási jogviszonyban a NAV-val, közülük 4 fő 1 éven, 1 fő 2 éven, továbbá 3-3 fő pedig 3 éven belül, valamint 3 éven túl hagyta

el a szervezetet. Ha a nemek arányát nézzük, 8 férfit és 3 nőt találunk a távozők között, egy férfi az, aki munkahelyet váltott és házasságban él, illetve gyermeket is nevel.

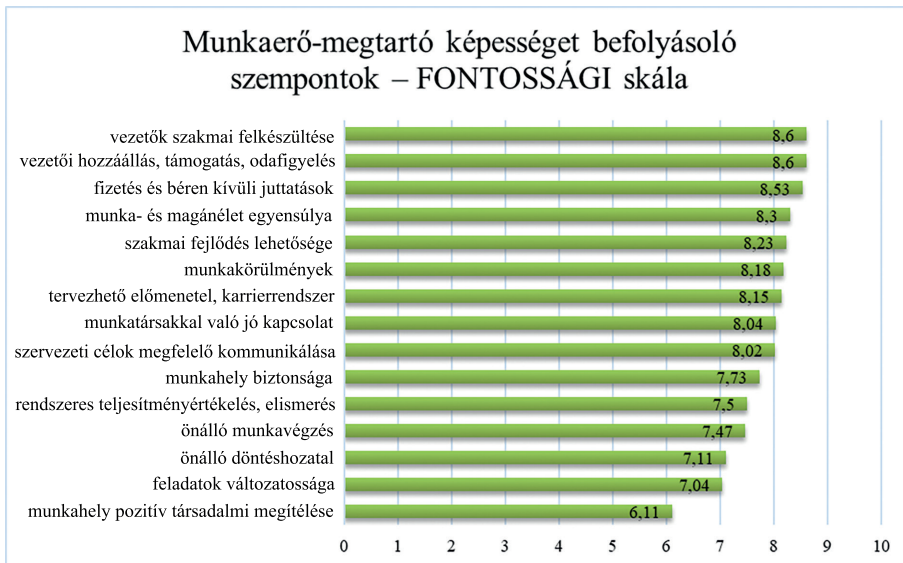
A szervezetet elhagyók közül legtöbben a fővárosban dolgoznak (5 fő), 3 fő megyeszékhelyen 1 fő más nagyvárosban és 2 fő kistélephelyen vállalt munkát. Közülük 1 fő közigazgatási szervnél, 2 fő rendvédelmi szervnél, 8 fő a versenyszférában helyezkedett el (ideértve azt az 1 személyt is, aki saját vállalkozásba kezdett). Ha megvizsgáljuk a távozők szakirányát, azt látjuk, hogy 6 fő a vám- és jövedéki igazgatási, míg 5 fő a pénzügyi nyomozói szakirányon végzett.

Ahogy az előre prognosztizálható a leszerelés mellett döntők nagyobb része (6 fő) nem az általa preferált szolgálati helyre került, ami jelentheti a szolgálati hely földrajzi vagy szakterületi eltérését a munkavállaló által elképzelttől. Azonban az is érdekes lehet, hogy a távozők közül 4 fő teljes mértékben az általa preferált, míg 1 fő az általa részben preferált szolgálati helyre került.

A kérdőívet kitöltők nagyobb része, összesen 68 fő még NAV-alkalmazott és közülük 36 fő ugyanott dolgozik a felvétele óta, míg 11 fő 1 éven belül, 8-8 fő 2 és 3 éven belül, és további 5 fő 3 év után szakterületet/munkakört/szolgálati helyet váltott.

A kutatási eredmények

A kutatás során kíváncsiak voltunk arra, hogy bizonyos munkahelyi, szervezeti működéssel kapcsolatos jellemzőket, emberi erőforrás-gazdálkodással összefüggő funkciókat a munkaerő megtartása szempontjából mennyire tartanak fontosnak a pályakezdő fiatalok. A szervezet munkaerő-megtartását általánosságban befolyásoló tényezőket egy kilencfokozatú skálán értékelhették a válaszadók aszerint, hogy azt mennyire tartják fontosnak. Az összesített eredményeket az alábbi ábra mutatja:

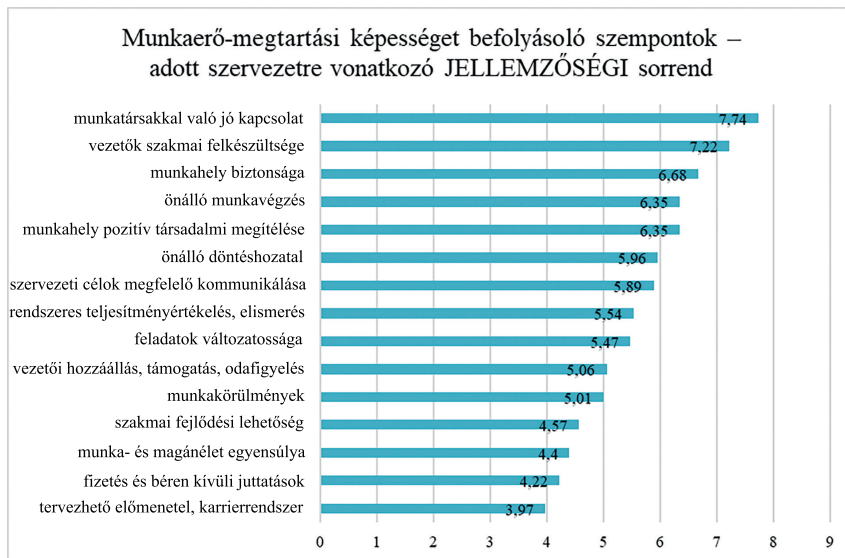
1. ábra: A szervezet munkaeő-megtartását általánosságban befolyásoló tényezők.

Forrás: a szerzők szerkesztése

A kérdőívet kitöltők minden általunk megadott tényezőt inkább fontosnak értékelték. Véleményük szerint azonban a három legfontosabb szempont, amely pozitívan hat egy szervezet munkaeő-megtartó képességére: a vezetők szakmai felkészültsége, a vezetői hozzáállás, támogatás és odafigyelés, valamint az illetmény és az egyéb juttatások. Szerintük egy számukra megfelelő munkahelyen gondoskodnak továbbá arról, hogy a munka- és magánélet egyensúlyban legyen, lehetőséget adnak a szakmai fejlődésre, megfelelőek az munkakörülmények (ideértve az infrastrukturális jellemzőket, a munkaidőt), tervezhető az előmenetel, és jól működnek a munkahelyi kapcsolatok. Álláspontjuk szerint legkevésbé bír megtartó erővel a munkahely társadalmi megítélése, a feladatok változatossága, az önálló döntéshozatal és munkavégzés lehetősége, de a teljesítményértékelést, a munkahely biztonságát és a szervezeti célok megfelelő kommunikálását sem tartják kiemelten fontosnak. A fontossági sorrendben élen álló tényezők közül az illetményt, illetve a szakmai fejlődés lehetőségét, a munkakörülményeket, valamint a munka- és magánélet egyensúlyát és a munkatársakkal való jó kapcsolatot a korábban említett kutatások is kiemelték. Szemben azonban a közszolgálatban végzett felmérés eredményével, a munkahely biztonságát korántsem tartják olyan fontosnak a fiatalok, hogy emiatt válasszák a közszférabeli munkahelyeket.

A fontossági szempontokon túl azt is szeretttük volna megtudni, hogy vajon ezek a tényezők (a kérdésben minden tényezőt egy-egy rá leginkább jellemző állításban fogalmaztunk meg) mennyire igazak arra az adott szervezetre, milyen mértékben működtetik ezeket a funkciókat azokon a munkahelyeken, ahol a válaszadók jelenleg dolgoznak. Ennél

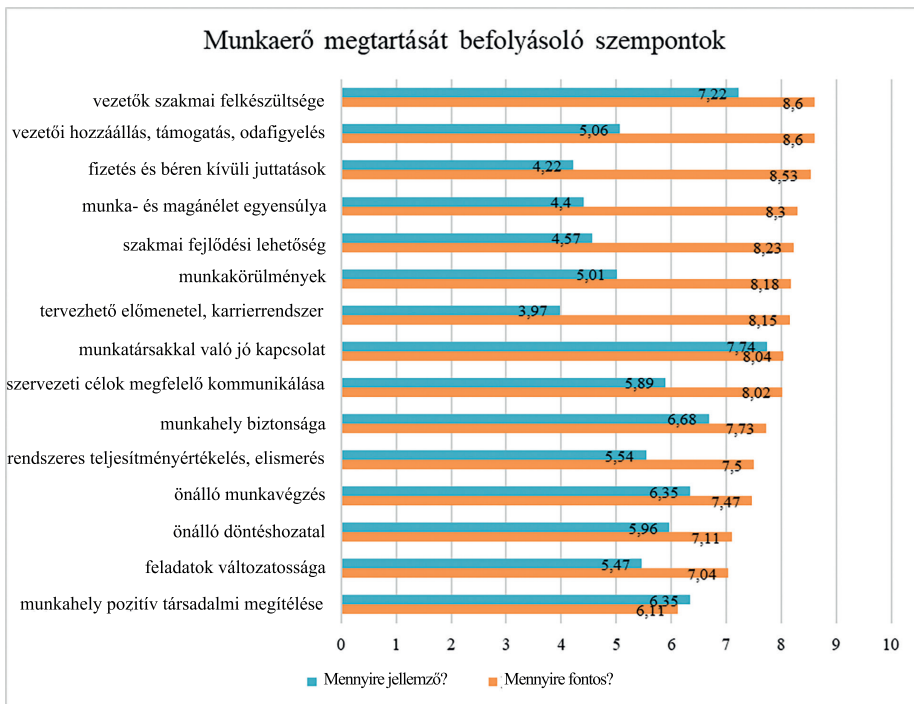
a kérdéskörnél is egy kilencfokozatú skálán kellett megadniuk a kitöltőknek, hogy meglátásuk szerint mennyire igazak az állítások a munkaadó szervezeteikre. Mivel a válaszadók 86%-a a NAV-val áll foglalkoztatási jogviszonyban, úgy véljük, az alábbi ábrán bemutatott eredmények a NAV jellemzőit is tükrözik.

2. ábra: A munkaerő-megtartási képességét befolyásoló tényezők megléte a jelenlegi munkaadóknál. Forrás: a szerzők szerkesztése

Ahogy az a fenti ábra alapján látható, az Y és Z generációs válaszadók szerint a munkaerő megtartását befolyásoló tényezők többsége sokkal kevésbé jellemző a jelenlegi munkaadó szervezetükre, mint amennyire azt fontosnak tartják. Úgy vélik, hogy a munkatársakkal való jó kapcsolat, együttműködés, a vezetők szakmai felkészültsége és a munkahely biztonsága azok a tényezők, amelyek a NAV munkaerő-megtartó képességére leginkább jellemzőek, ezek átlag feletti értéket is kaptak. Ami a válaszadók szerint legkevésbé támogatja a fiatalok szervezetben való maradását az a jelenlegi karrierrendszer, a fizetés és az egyéb juttatások, a munka- és magánélet összhangjának, illetve a szakmai fejlődés lehetőségének hiánya. Ezek a tényezők meglehetősen alacsony átlagértékkel szerepelnek a listában.

A következő ábrán összevetettük, hogy a munkaerő megtartását befolyásoló szempontok mennyire elvártak és mennyire jellemzőek a munkaadókra, így a NAV-ra is.

3. ábra: A munkae­rő megtartását befolyásoló tényezők fontosság és jellemzőség szerint.
 Forrás: a szerzők szerkesztése

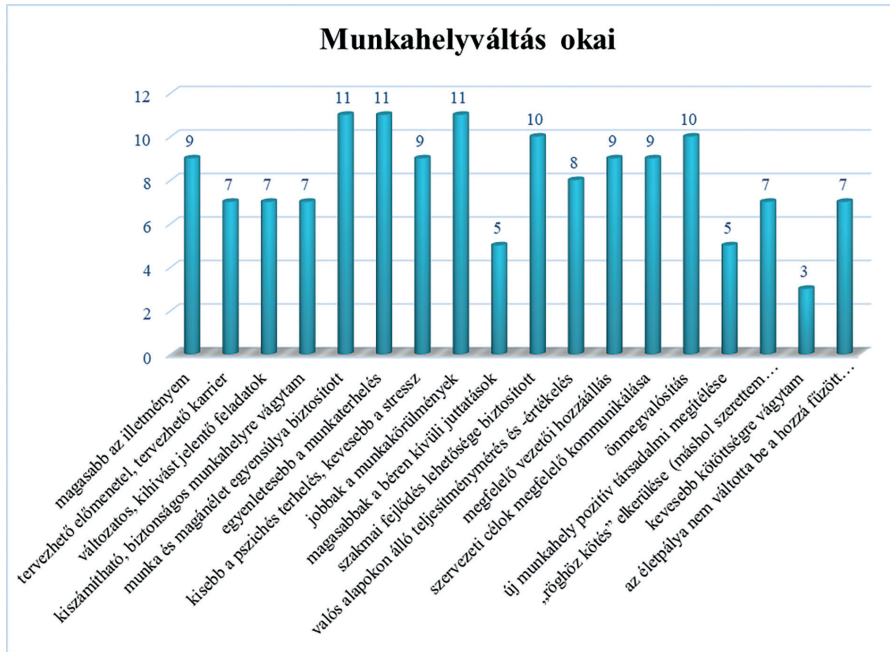
Pozitívan értékelhető, hogy a válaszadók szerint a munkatársakkal való jó kapcsolatot nemcsak elvárják a fiatalok, de a jelenlegi munkahelyükön szinte ugyanolyan mértékben tapasztalják is. A munkahely biztonsága, az önálló munkavégzés és döntéshozatal azok a szempontok, ahol szintén nem mérhető olyan éles eltérés az elvárt és a működő jellemzők között. Az egyetlen szervezeti ismérv, amelyet magasabbra értékelték a kitöltők, mint amennyire fontosnak tartják, az a munkahely pozitív társadalmi megítélése. A többi munkahelyi sajátosság nem közelíti meg azt a szintet, amit a pályakezdők elvárnak egy szervezetben. Különösen jelentős az eltérés a fizetés és a béren kívüli juttatások, a karrierrendszer, továbbá a munka- és magánélet egyensúlya, illetve a szakmai fejlődés lehetősége, a vezetői hozzáállás és a munkakörülmények tekintetében (több mint 3 pontos különbség).

Az előbbieket alapján megállapítható, hogy a munkae­rő megtartása érdekében a NAV-nak az alábbi szervezeti működést érintő területeken vagy emberi erőforrás-gazdálkodási funkciók tekintetében kell változtatnia:

- ösztönzési és illetményrendszer,
- előrelépést, előmenetelt támogató életpálya,

- munkaterhelés csökkentése a magánélet és munka összhangjának biztosítása miatt,
- képzési és fejlesztési lehetőségek biztosítása,
- vezetői stílus, szemléletváltás,
- munkakörülmények.

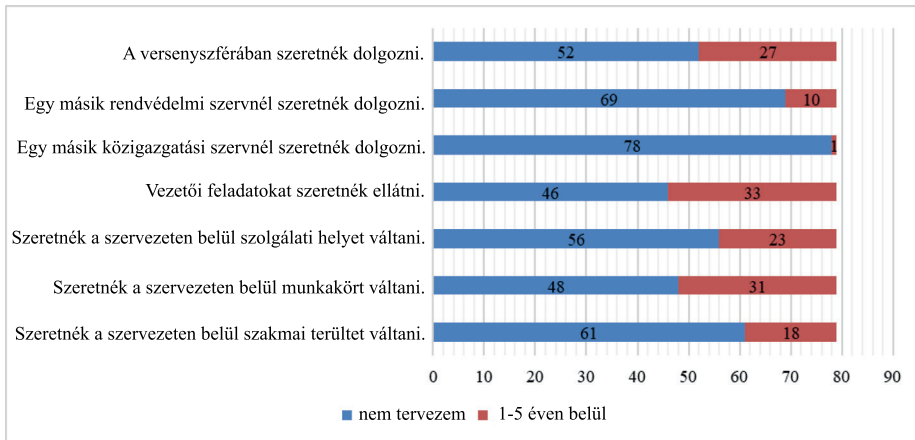
Ahhoz, hogy a NAV munkaeelő-megtartó képességét erősítse, fontos ismernie, hogy akik távoznak a szervezetből, milyen okok miatt teszik ezt. Az alábbi grafikon ezt szemlélteti.

4. ábra: A munkahelyváltás okai. Forrás: a szerzők szerkesztése

A legjellemzőbb munkahelyváltási okok között nem a magasabb illetményt, hanem a jobb munkakörülményeket, az egyenetesebb munkaterhelést, illetve a munka és magánélet összhangját jelölték meg a válaszadók. Ezt követi a sorban a szakmai fejlődés lehetősége, illetve az önmegvalósítás. Legkevesbé vannak hatással a távozásra a béren kívüli juttatások, az új munkahely pozitív társadalmi megítélése, illetve a szervezeti hierarchiából eredő kötöttségek.

Ha a jelenleg a NAV-val hivatásos jogviszonyban álló fiatal munkatársakat hosszú távon szeretné a szervezet foglalkoztatni, érdemes odafigyelni a jövőbeni terveikre, munkahelyi elvárásaikra is. A következő ábra erre ad választ.

5. ábra: A pályakezdők 1–5 éven belüli terveit. Forrás: a szerzők szerkesztése

Összességében a válaszadók 48%-a gondolja úgy, hogy 5 éven belül elképzelhetőnek tartja a munkahelyváltást. Ők jellemzően a magánszektorban szeretnének elhelyezkedni. Ha esetleg maradnak a szervezetben, akkor is szívesen kipróbálnák magukat új munkakörben (39%) vagy másik szolgálati helyen (29%), esetleg egy eltérő szakmai területen (23%), a kitöltők 42%-a pedig 5 éven belül valamilyen szintű vezetői feladatokra vágyik.

Összefoglalva, a kutatási eredményeink részben alátámasztják, részben pedig nem igazolják az általunk felvetett hipotéziseket.

Az első feltételezésünk (H1A) szerint az Y és Z generációs fiataloknak új igényei vannak a NAV-val kapcsolatban, amihez a munkáltatónak alkalmazkodnia kell, még ha egy közigazgatási szerv esetében szűkösek is a keretek. Azt is valószínűsítettük, hogy a NAV-ban elhelyezkedő fiatalokat valóban nem a munkahely biztonsága, illetve a kiszámítható lehetőségek motiválják leginkább (H1B). Az illetmény mellett olyan szervezeti intézkedéseket várnak el a munkaadótól, ami biztosítja számukra az egyéni fejlődés lehetőségét, a munka és magánélet egyensúlyát, a karriert, a jó munkakörülményeket, ideértve az atipikus, rugalmas munkavégzési formákat és az infrastrukturális fejlesztéseket is. Ezen túl örülnek a fiatalok, ha a kollégákkal és a vezetőkkel való együttműködésük gördülékeny, a vezetők támogató hozzáállással bírnak, és folyamatos visszacsatolást adnak munkájukkal kapcsolatban.

Feltételeztük továbbá (H2), hogy a munkahelyváltásra elsősorban a magasabb illetmény reményében kerül sor, és jellemzően a magánszektorban helyezkednek el a kollégák. Ez részben igazolódott, hiszen valóban a magánszektor felé orientálódnak a távozók, de elsősorban nem a magasabb illetmény miatt váltanak, hanem egyenletesebb munkaterhelést várnak el, ami biztosítja számukra a munkaidő és a szabadidő összhangját is.

A kutatás kezdetén úgy véltük, hogy a munkahelyváltásra jellemzően a szerződésben vállalt három év leteltét követően került sor (H3A). Ez az állítás szintén nem igazolódott, hiszen a NAV-ot elhagyó válaszadók többsége három éven belül váltott munkahelyet, viszont ezt a szándékot a többség esetében befolyásolta az a tény, hogy nem arra a szolgálati helyre/szakterületre/munkakörbe kerültek, ahová szerettek volna (H3B), és amit a végzettségük, felkészültségük alapján reméltek.

Javaslatok

A kutatási eredmények alátámasztják a pénzbeli ösztönzők fontosságát, valamint a munka-magánélet egyensúlyának, a munkakörülményeknek a javítását, a képzési, fejlesztési lehetőségek körének bővítését, a vezetők „érzékenyítését”, szemlélet- és gondolkodásmódjának változtatását, illetve az életpályamodellel és az előmeneteli rendszer reformálását.

A kérdőívet kitöltők közül sokan vállalták azt is, hogy az egyetlen szabadon megválaszolható kérdésünkre is reagálnak, és megfogalmazzák véleményüket a NAV munkaeerő-megtartó képességét érintően. Összességében úgy vélik, hogy a NAV-nak nagyon csekély motiváló ereje van, de ez elmondható a többi közigazgatási és fegyveres szervről is. Leírták továbbá, hogy ha a NAV nem tud változtatni a jelenlegi szervezeti működésén, leginkább az életpályán és az előmeneteli rendszeren, akkor „egyre több lesz a felmondás/leszerelés, illetve senki sem fog jelentkezni új munkavállalóként”.

Részletezve a fentieket, az alábbi javaslatok megfontolását tarjuk szükségesnek a fiatal generáció megtartása érdekében:

- A munkatársak elégedettségének és elkötelezettségének folyamatos vizsgálata (akár évente/félévente), elemzése, értékelése, a kollégák felé az eredmények korrekt és pontos visszajelzése. Ez generációktól függetlenül is fontos ahhoz, hogy a munkaeerő megtartása érdekében célzott intézkedéseket hozzon a NAV. De különösen kiemelt ennek vizsgálata a fiatalok esetében, hiszen ők nem várnak éveket, hogy megkérdezzük véleményüket, és megfelelő lépéseket tegyünk, ösztönözve a szervezetben maradásukat. Ebben a kérdésben a magánszféra szervezetei, de sok közigazgatási szerv is rendelkezik már tapasztalattal. Több helyen készítenek úgynevezett „belépési”, „megtartó vagy motivációs” és „kilépési” interjúkat, felméréseket a munkatársakkal, jó volna ezeknek a tevékenységeknek a humán terület működésébe való integrálása.
- A jelenlegi életpályamodellel adódó konfliktusok/feszültségek lehető legrövidebb időn belüli megszüntetése. A mai NAV-os életpályamodellel – a válaszadók szerint – „elvesztette versenyképességét, nem vonzó a munkát keresők körében”. „Csak részben oldotta meg a problémákat, illetve újabbakat generált. A feladata az lett volna, hogy a bérfeszültséget és az elvándorlást csökkentse és/vagy megszüntesse, azonban ezzel szemben növelte ezt.” Az előmeneteli feltételek kiüresedtek, a bérfeszültség még nagyobb lett, főleg a nyomozati szakterület és a vámszakterület között, amely jellemzően a közszolgálati

- pótlékbeli eltéréseknek „köszönhető”. Ebben a tekintetben érdemes lenne a fiatalok számára oly vonzó versenyszférát megvizsgálni és egy a felelősségi körhöz, a munkaterheléshez igazodó, elfogadható és tervezhető életpályát teremteni. Hiszen a NAV versenytársait elsősorban nem a közszférában és rendvédelmi szervek közt kell keresni, tekintettel a tudásra, amellyel a munkavállalók 3–5 év után rendelkeznek, hanem elsősorban a versenyszféra területén, mint ahogyan ezt a kutatásunk is igazolja.
- A válaszadók szerint a biztos anyagi háttér megteremtése mellett, komoly figyelmet kell szentelni annak, hogy az Y és Z generációs fiatalok a munka és a magánélet összhangjára vágnak, amelynek biztosítása csak arányos munkaterheléssel, az adminisztráció csökkentésével, a munkafolyamatok egyszerűsítésével, arányos munkamegosztással, a valós munkaidő betartásával és a szabadidő kiadásával lehetséges.
 - A pályakezdő fiatalok úgy vélik, hogy a szervezeti működés és a munkaeö-megtartás kulcsa a legtöbb esetben a közvetlen vezető, akinek megfelelő rálátással és szakmai tudással kell rendelkeznie. Ezen túlmenően azonban azt is kiemelték, hogy a vezetők szemléletmódját és hozzáállását is fejleszteni kellene, leginkább a munkatársakkal való kommunikáció, a folyamatos visszajelzések (például teljesítményértékelés), illetve az eredmények és a jó teljesítmény elismerése terén (itt nem elsősorban az anyagi elismerésre gondolunk). Fontos lenne továbbá arra is érzékenyíteni a vezetőket, hogy az Y és Z generáció munkahellyel, feladatokkal, körülményekkel kapcsolatos elvárásai a korábbi generációkhoz képest változtak, és új típusú motivációs eszközök alkalmazását igénylik (például munkaköri rotáció, atipikus munkavégzési formák, fordított mentorálás stb.)
 - Ahogyan azt a szakirodalmi elemzések és a kutatások is igazolták, ezen fiatalok számára nagyon fontos az egyéni fejlődési lehetőség biztosítása (szakmai és egyéni kompetenciák fejlesztése). Kapcsolódva az előző pontban felvetett javaslathoz, akár a teljesítmény elismerésével is összeköthető lenne a fejlesztés, ha a legjobb teljesítményt nyújtók az általuk leginkább preferált képzési lehetőségeket vehetnék igénybe (kompetenciafejlesztő tréning, nyelvtanfolyam, informatikai képzés, vezetők esetében coaching stb.) Persze, emellett az is fontos lenne, hogy ne csak a teljesítményelvárások körében szerepeljenek a munkatársaktól elvárt kompetenciák, hanem, ha ennek hiányát tapasztalják a vezetők, legyen lehetőségük a kollégáknak ezek fejlesztésére, a vezetők pedig támogassák ezt.
 - Fentebb már többször is kiemeltük, hogy ennek a generációnak az egyik legfontosabb munkahelyi elvárása, hogy jól működő közösségben, példamutató vezetőkkel és együttműködő kollégákkal dolgozhasson. A szabadon megválaszolható kérdés keretében többen is jelezték, hogy ennek megteremtéséhez jó alapot adhatna, ha évente egyszer vagy kétszer lehetőségük lenne a szer-

vezeti egységeknek arra, hogy egy-két napos csapatépítő tréningen vehessenek részt és a munkahelyen kívül is megismerjék egymást.

- A válaszadók véleménye alapján az utolsó javaslatunk a képzésben részt vevő oktatóknak szól. A volt hallgatók úgy érzik, hogy az egyetemen nem festenek reális képet a szervezetről, álomvilágba ringatják őket azzal, hogy „ennél a szervezetnél megbecsült emberek lesznek, és a végzettségükhöz méltó munkát fognak kapni”. Szerintük „az NKE nem a valóságról szól, csupán egy idilli helyzet képét vetíti ki a mit sem tudó hallgató szeme elé. Ezt követően, mikor lépni szeretne, már jó kis adósságba verte magát, amiből nem tud szabadulni egy könnyen.” Úgy gondoljuk, hogy ez előbbieik ismeretében mindenképpen szükséges lenne a tanulmányiösztöndíj-szerződés felülvizsgálata, annak érdekében, hogy a szervezeti és egyéni érdekek mindinkább közelebb kerüljenek egymáshoz. A hallgató számára egyfajta biztonságot jelentsen a szerződés aláírása, természetesen megfelelő garanciákkal a munkáltató irányába is. Emellett fontosnak tarjuk, hogy a diploma megszerzését és a kinevezést megelőzően olyan egyéni elbeszélgetésekre (utalva a fentebb említett „belépési interjúra”) kerüljön sor a szakmai, a humánigazgatási és az oktatási vezetők, illetve a hallgatók között, amelyek segíthetik az igények és az elvárások kölcsönös kielégítését.

A javaslatok megvalósítása nyilvánvalóan a szervezet költségvetési kereteitől és a jogszabályi lehetőségektől is függ, viszont a fenti felvetéseink között több olyan is szerepel, amely elsősorban nem pénzügyi fedezet kérdése. A legtökéletesebb munkaerő-megtartást segítő eszközök megtalálása érdekében pedig nélkülözhetetlennek tartjuk e témakör további vizsgálatát, más szervezetek esetleges jó gyakorlatainak megismerését.

IRODALOMJEGYZÉK

- Csikszentmihályi Mihály (1997): *FLOW – Az áramlat. A tökéletes élmény pszichológiája*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Csutorás Gábor Ákos (2016): Az Y generációs munkatársak megtartási lehetőségei a Központi Statisztikai Hivatalban. *Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás*, 1. sz. 92–106.
- Erdős Ákos (2018): Alkalmom vagy tervszerűség? A pénzügyőr tisztjelöltek pályára lépésének rövid vizsgálatáról. In Czene-Polgár Viktória – Zsámbokiné Ficskovszky Ágnes szerk.: *Innováció, elektronizáció, tudásmenedzsment*. Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozata.
- Gyökér Irén – Krajcsák Zoltán (2009): Az alkalmazotti elégedettséget és elkötelezettséget befolyásoló tényezők vizsgálata. *Vezetéstudomány*, 40. évf. 1. különszám. 56–61.
- Kassai László (2017): *A katonai szolgálatról általában. Vélemények a katonai jog világából*. Budapest, Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság. Forrás: www.hadijog.hu/vkj/ (2019. 01. 10.)
- Krajcsák Zoltán (2018): Az alkalmazotti elkötelezettség relatív fontossága a munka megváltozó világában. *Vezetéstudomány*, 49. évf. 2. sz. 38–44. DOI: <https://doi.org/10.14267/VEZTUD.2018.02.04>

- Kultalahti, Susanna – Viitala, Riitta Liisa (2014): Sufficient challenges and a weekend ahead – Generation Y describing motivation at work. *Journal of Organizational Change Management*, Vol. 27, No. 4. 569–583. DOI: <https://doi.org/10.1108/JOCM-05-2014-0101>
- Magasvári Adrienn – Szakács Édua (2018): Entrants at the gate of public service, or how do public service organizations see young people’s career choice motivations. In Czene-Polgár Viktória – Zsám-bokiné Ficskovszky Ágnes szerk.: *Innováció, elektronizáció, tudásmenedzsment*. Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozata. 184–204.
- Magasvári Adrienn (2018a): A Nemzeti Adó- és Vámhivatal hivatásos állományának jogviszonyára vonatkozó általános szabályok. In Erdős Ákos szerk.: *Integrált pénzügyőri ismeretek I. Kezdő pénzügyőrök kézikönyve*. Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozata. 44–64.
- Magasvári Adrienn (2018b): What is a good entrant into the labour market? *Tudásmenedzsment*, 19. évf. 2. sz. 123–130.
- Meier, Justin – Crocker, Mitchell (2010): Generation Y in the Workforce – Managerial Challenges. *The Journal of Human Resource and Adult Learning*, Vol. 6. No. 1. 68–78.
- Molnár Károly szerk. (1993): *Katonaetika. Tanulmánygyűjtemény*. Budapest, Zrínyi Kiadó.
- Pink, Daniel H. (2010): *Motiváció 3.0 – Ösztönzés másképp*. Budapest, HVG Kiadó Zrt.
- Pregolato, Monica – Bussin, Mark H. R. – Schlechter, Anton F. (2017): Total rewards that retain: A study of demographic preferences. *SA Journal of Human Resource Management*, Vol. 15, No. 2. 1–10. DOI: <https://doi.org/10.4102/sajhrm.v15.804>
- Saxena, Parul – Jain, Rajiv (2012): Managing Career Aspirations of Generation Y at Work Place. *International Journal of Advanced Research in Computer Science and Software Engineering*, Vol. 2, No. 7. 114–118.
- Smola, Karen – Sutton, Charlotte D. (2002): Generational differences: revisiting generational work values for the new millennium. *Journal of Organizational Behavior*, Vol. 23, No. 4. 363–382. DOI: <https://doi.org/10.1002/job.147>
- Szabó, Andrea (2017): Objectives of the Bologna Process and their realization in the education of Hungarian Customs officers. *Customs Scientific Journal*, Vol. 7, No. 2. 54.
- Szabó Andrea (2018a): A pénzügyőri képzésektől az adóigazgatási szakirányig. *Belügyi Szemle*, 66. évf. 11. sz. 71–80.
- Szabó Andrea (2018b): Sub pondere crescit palma, avagy a pénzügyőr tisztjelölt erőpróbája. In Dobák Imre – Hautzinger Zoltán szerk.: *Szakmaiság, szerénység, szorgalom. Ünnepi kötet a 65 éves Boda József tiszteletére*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó. 601–602.
- Vladár Anita (2016): A kiegészítő vizsgálata a munkahelyi elégedettség, a szervezeti elkötelezettség és a motiváció függvényében orvosok körében. *Különleges Bánásmód*, 2. évf. 3. sz. 15–29.
- Wingfield, Barb – Berry, Janice (2001): *Retaining Your Employees Using Respect, Recognition and Rewards for Positive Results*. Crisp Fifty-minute book series, Crisp Publications Inc.

Internetes források

- A global generational study, 2013. Summary and compendium of findings (2013). *PwC’s NextGen*. Forrás: www.pwc.com/gx/en/hr-management-services/pdf/pwc-nextgen-study-2013.pdf (2019. 01. 10.)
- Bezeredy Herald Balázs (2017): *Employer Branding – a megtartás az új toborzás*. Forrás: https://y2y-coaching.blog.hu/2017/06/22/employer_branding_a_megtartas_az_uj_toborzas (2019. 01. 10.)
- Dajnoki Krisztina – Héder Mária (2017): „Új szelek fújnak” – a HR válasza a globalizáció és a változás kihívásaira. *Hadtudomány*, XXVII. évf. 84–93. Forrás: http://mhtt.eu/hadtudomany/2017/2017_elektronikus/dajnoki.pdf (2019. 01. 10.) DOI: <https://doi.org/10.17047/HADTUD.2017.27.E.84>
- What if the next big disruptor isn’t a what but a who? Gen Z is connected, informed and ready for business (2015). *Ernst and Young Global*. Forrás: www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY-what

[if-the-next-big-disruptor-isnt-a-what-but-a-who/\\$File/EY-what-if-the-next-big-disruptor-isnt-a-what-but-a-who.pdf](#) (2019. 01. 10.)

www.ksh.hu/docs/hun/xftp/gyor/fog/fog1706.html (2019. 01. 10.)

Jogforrások

57/2009. (X. 30.) IRM–ÖM–PTNM együttes rendelet az egyes rendvédelmi szervek hivatásos állományú tagjai egészségi, pszichikai és fizikai alkalmasságáról, közalkalmazottai és köztisztviselői munkaköri egészségi alkalmasságáról, a szolgálat-, illetve keresőképtelenség megállapításáról, valamint az egészségügyi alapellátásról

73/2013. (XII. 30.) NGM rendelet a Nemzeti Adó- és Vámhivatalnál foglalkoztatottak alkalmassági vizsgálatáról, valamint a Nemzeti Adó- és Vámhivatal Képzési, Egészségügyi és Kulturális Intézete által nyújtott egészségügyi szolgáltatás igénybevételére jogosultakról

ABSTRACT

A Specific Target Group Study about the Workforce Retention Capability of the National Tax and Customs Administration

MAGASVÁRI Adrienn – SZABÓ Andrea

In recent years, a number of conferences, lectures, and studies have been devoted to examining the organisations' ability in retaining their workforce. According to experiences, both private and public sectors are highly exposed to challenges such as the reorganisation of the labour market, the international migration of the workforce, handling intergeneration problems, and understanding the needs of new generations, etc. This study explains the results of a survey where respondents were students graduated between 2012–2017 at the Law Enforcement Faculty of the National University of Public Service. Each of them graduated as customs officers and benefited from the support of the National Tax and Customs Administration (NCTA) during their studies and also, this is the agency where they started their careers. On the one hand, this article focuses on junior customs officers who have already collected service experiences for a few years, and is inquisitive how they see their own organisation facing HR challenges in retaining their workforce, and the reasons why certain staff members intend to change. On the other hand, these lessons learnt might also allow the organisation the estimation of how long they can count on these young people.

Keywords: generations, motivation, replacement

A Police Café hatása a rendőrség és a közösségek kapcsolatára – 2. rész, interjúelemzés¹

MOLNÁR Katalin²

„Ahelyett, hogy mindenki más számára érvényesként írnék elő egy olyan maximát, melyet általános törvényül akarok, maximámat a benne rejlő egyetemességigény diszkurzív vizsgálata céljából mindenki más elé kell terjesztenem. A hangsúly áttolódik arról, amit minden egyes ember ellentmondás nélkül általános törvényként akarhat, arra, amit egyetértésben mindenki egyetemes normaként ismerhet el.”

Thomas McCarthy³

A Police Café módszer magyarországi története idén öt éves. Egyre többen kíváncsiak arra, van-e bármilyen hatása a rendezvényeknek a rendőrség és a közösségek kapcsolatára és ezen keresztül a közös helyi biztonságra. Hogy képet kapjak arról, hogyan gondolkodnak a Cafékról és azok hatásáról, maguk a résztvevők, 2017–2018-ban 121 fős mintán kérdőíves módszerrel kérdeztem meg 27 magyarországi Police Café résztvevőinek véleményét. Baranya megye három, Bács-Kiskun megye kilenc városa, valamint Zuglói nyolc rendőri körzete voltak a kutatás terepei. A kérdőíveket elemző tanulmány folytatása a most közreadott 2. rész, amely az ugyanezekben a területeken rendezett Police Cafékban aktívan közreműködő rendőrökkel és civil meghívottakkal készült 7 + 7 interjút dolgozza fel.

Kulcsszavak: közösség, rendőrség, Police Café, problémamegoldás, World Café

Előzmények – Police Café kérdőíves kutatás

2018 nyarán 121 fős mintán kérdőíves módszerrel kérdeztem meg és elemeztem 27 magyarországi Police Café résztvevőinek véleményét.⁴ A több mint 400 résztvevő közül a 318 civilt és 69 rendőrt megcélzó kérdőívet a civilek 25, a rendőrök 45%-a töltötte ki. A kutatás helyszínei azok a területek voltak, ahol Police Café sorozatokat rendeztünk

¹ Az ugyanezen témában készített kérdőíves kutatás elemzését lásd itt: Molnár (2019).

² MOLNÁR Katalin, PhD, egyetemi docens, NKE Rendészettudományi Kar, Magatartástudományi és Módszertani Tanszék
Katalin MOLNÁR, PhD., associate professor, NUPS Faculty of Law Enforcement
<https://orcid.org/0000-0001-7271-5177>, molnar.katalin@uni-nke.hu

³ McCarthy (1980) 371.

⁴ Ezenkívül még 3 rendőrkávéházat tartottunk Csongrád megyében 2016 tavaszán, ami így összesen 31 alkalmat jelent. Ezt a hármat azonban nem vettem bele a vizsgálatba, mert azok nem tekinthetők sorozatnak.

az elmúlt öt évben: az elsőt 2014. június 2-án Pécsen, az utolsót 2017. június 20-án Budapesten, Zuglóban. A helyszínek Baranya megye három, Bács-Kiskun megye kilenc városa, valamint Zugló nyolc rendőri körzete voltak.⁵ A lekérdezést Zuglóban 2017 augusztus–szeptemberében, Bács-Kiskun és Baranya megyében pedig 2018 május–júniusában végeztem. A kérdőíveket a Google online űrlapszerkesztő program⁶ segítségével készítettem.⁷

A helyi sajátosságokat is figyelembe véve külön kérdőívet állítottam össze rendőröknek és civileknek. A két célcsoport által adott válaszokat összehasonlítottam. A World Café módszertan eredetéről és Police Caféként való magyarországi adaptálásáról, történetéről szóló rövid bevezetőt követően a kutatás célját, módszereit, célcsoportjait bemutató módszertani fejezet megadta azt a szövegkörnyezetet, amelyben a kérdőíves felmérés eredményei elhelyezhetők, értelmezhetők. A tanulmányból megtudható, hogy a 27 alkalommal együtt kávézó válaszadó civilek és rendőrök milyen korúak, neműek, milyen beosztásokban dolgoznak, milyen az iskolázottságuk, szakmájuk, tapasztalataik. A fejezetek, amelyek mentén a válaszokat bemutattam és elemeztem, az alábbiak voltak:

- a válaszadók módszerről meglévő korábbi ismeretei;
- a válaszadók a Police Cafék szervezésével és hangulatával kapcsolatos véleményei;
- a Police Cafék szakmai hozadékainak megítélése;
- egy lehetséges következő Police Cafén való részvételi szándék és témajavaslatok;
- a Police Café kritikája;
- a rendőrök véleménye a módszertani képzésről, saját szerepükről, a jó Police Café hozzávalóiról;
- Police Café csak rendőröknek?

Néhány tételmondat a kérdőíves kutatás eredményeiből:

- Minél több helyi szakmai tapasztalattal bírnak a házigazda és témagazda rendőrök, a Police Cafék lebonyolítása annál jobb kezekben van.
- A módszertan fontos része a vendéglátás. Ezért a helyszínek kijelölése, az érintettek elemzése és a meghívandók kiválasztása, megszólítása, az esemény megszervezése, a helyiség berendezése, a kávé és a szemléltető eszközök bekészítése, a vendégek fogadása, leültetése a képzésen kiemelt téma. A válaszadók a Cafékban mindezekkel elégedettek voltak.
- A vendégek és a rendőrök is teljes mértékben úgy érzik, a Café módszer mindenkinek lehetőséget biztosít a megszólalásra.

⁵ Az összes Police Café és más típusú Café alkalom teljes listája időrendbe sorolva megtalálható itt: <http://policecafe.hu/rendorkavehazak/> (2019. 07. 01.). Tartalmi leírásuk pedig szubjektív moderátori beszámolóiban itt olvasható: <http://policecafe.hu/blog/> (2019. 07. 01.)

⁶ www.google.hu/intl/hu/forms/about/ (2019. 07. 01.)

⁷ A kérdőívek az alábbi linken érhetők el: <http://policecafe.hu/police-cafe-extra-5-hogyan-hat-a-rendorkave/> (2019. 07. 01.)

- Valamilyen mértékű szemléletváltozást saját magán a válaszadó civilek 92, a rendőrök 81%-a tapasztalt. Talán nem túlzás ebből a számból arra következtetni, hogy a szemléletformálásnak a Police Café hatékony módja.
- A válaszoló rendőrök 100%-a pozitív benyomásokat szerzett a Cafékban jelen lévő civilekről, az általuk képviselt szervezetekről és intézményekről, ami jó jele a rendőrök civilek felé nyitásának. A civilek 94%-a is egyértelműen pozitívan nyilatkozott a Cafékban megismert rendőrökről, 87%-uknak pedig javult a véleménye a rendőrségről is.
- A válaszadók elsősorban többsége egyértelműen vagy kisebb-nagyobb megkötésekkel ajánlaná másoknak is a Police Cafén való részvételt.
- A rendőröknek a rendezvények előtti véleménye a programsorozat után egyöntetűen pozitívan változott. Egyetlen rendőr sem erősítette meg a korábban felmerülő fenntartásait.
- A Police Cafénak a rendőrség belső szervezeti viszonyaira, a kollégák, illetve a vezetők és a beosztottak közötti kapcsolatokra is van jótékony hatása.
- És végül az is kiderült, hogy az alábbi téren van még tennivaló: a módszertan maradéktalan betartásának hangsúlyozása; a sajtónyilvánosság növelése; a rendezvények időtartamának helyi sajátosságokra szabása, a Cafék nyomán született probléma- és helyzetmegoldások visszacsatolása a közösségnek.⁸

Police Café interjú kutatás

A kérdőívek elemzése közben elhatároztam, hogy a résztvevők véleményét félig strukturált interjúkkal is kikérem. Ezeknek a felvétele 2018 júliusa és októbere között történt, többnyire az interjúalanyok irodájában, zavartalan körülmények között. Egy-egy beszélgetés időtartama átlagosan 40 perc volt. Az interjúkat a megkérdezettek beleegyezésével diktafonon rögzítettem, ám azok szövegét szó szerint nem jegyeztem le. A válaszokat strukturálva kivonatolom, és úgy vonom le belőlük a következtetéseimet. Helyenként szó szerint idézem a nyilatkozókat, amikor fontos, hogy a saját szavaikkal adjam vissza gondolataikat.

Az interjú kutatás helyszínei

A három helyszín, ahonnan az interjúalanyokat kiválasztottam, természetesen ugyanaz, mint a kérdőíves kutatásé volt. Mivel a Police Café módszertana azt vallja, hogy a párbeszéd során felvetett kérdéseket kimondottan a helyi sajátosságokra kell építeni, ezért érdemes lenne részletesebben bemutatni és összehasonlítani a három földrajzi területet. Ám kutatásomnak sem a kérdőíveket, sem pedig az interjúkat elemző része nem terjedt ki az érintett lokalitások szociológiai és kriminológiai sajátosságainak feltérképezésére

⁸ <http://policecafe.hu/police-cafe-extra-5-hogyan-hat-a-rendorkave/> (2019. 07. 01.)

és analizésére, miközben ezek azért érdekes szakmai következtetések levonására is módot adnának. Ez azonban egy külön tanulmányt érdemelne.

Annyit azonban e helyütt is mindenképpen érdemes megjegyezni, hogy egy település kriminológiai mutatói (mennyi bűncselekmény, szabálysértés történik, milyen konfliktusok jellemzőek, ezek közül mennyi az aránya azoknak, amelyeket a rendőrség és a lakosság együttműködésével jó eséllyel meg lehetne előzni vagy kezelni) segítenek abban, hogy a legadekvátabban tudjuk kiválasztani azokat a településeket, ahol a Police Café módszere a beavatkozás hatékony módja lehet.

Az 1. táblázatban látható, hogy a vizsgált településeken dolgozó rendőröknek mekkora a munkaterhük (azaz hány lakos biztonságát kell „menedzselniük”). Ennyi embert nyilvánvalóan lehetetlen kontrollálni – amely szándék a klasszikus rendészeti felfogásnak ugyan megfelel –, azonban együttműködni velük, főleg ha jól megszervezzük az ezt biztosító párbeszédet, nagyon is lehetséges. Ez utóbbira alkalmas a Café módszer, amelynek a hatékonyságát hivatott alátámasztani a tanulmány.

Az 1. táblázatból az is megtudható, hogy a három területen élő lakosok és ott dolgozó rendőrök mekkora arányát tudtuk bevonni az innovatív párbeszédbe. Ez érzékelteti a számomra legizgalmasabb kérdést: Ha egy szűk körben – az érintett területeken mindössze 410 civil vendéggel kávéztak a rendőrök – ilyen hatásokat lehetett kiváltani, akkor az adott lokalitásnak a rendőri illetékességi területen élő teljes lakosságát bevonó sorozattal milyen eredményeket lehetne elérni? Ez illuzórikus elképzelés, de nincs is szükség mindenkinek a bevonására, de azokéra, akik a biztonságteremtésben érintettek, nagyon is. Hogy kik ők, azt az érintettek elemzése⁹ módszerének tudatos alkalmazásával mindenhol jól körül lehetne határolni.

1. táblázat: A vizsgált területek lakosságszámának (2018. január) és rendőri létszámának (2018. november) aránya és a Police Cafékban részt vevő civilek és rendőrök száma.¹⁰

Forrás: www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_wdsd003b.html (2019. 07. 01.).

A városi lakossági létszámadatok forrása: www.nyilvantarto.hu/hu/statisztikak (2019. 07. 01.)

	Bács-Kiskun megye	Baranya megye	XIV. kerület Zugló
Lakosságszámok (fő)	505 602	363 721	114 862
Rendőri létszámok (fő)	1 865	1 622	158
100 ezer lakosra jutó rendőrök száma (fő)	369	446	137
A Police Cafékban részt vevő civilek száma (fő)	170	90	150
A Police Cafékban részt vevő rendőrök száma (fő)	26	21	22

⁹ Fenyvesi (2012)

¹⁰ A rendőri létszámadatokért köszönet az interjúban szereplő rendőrkapitányoknak.

A vizsgált települések összehasonlításának más szempontból is van jelentősége. Nem mindegy ugyanis, hogy a három eltérő jellegű és méretű közösség (Pécs, Zugló és Kiskunhalas) életében milyen szerepet játszik a helyi rendőrkapitányság működése. A kapitányokkal történt interjúbeszélgetések közben felvetődött bennem a kérdés: Vajon ez a szerep van-e hatással egy-egy rendőrkapitány szakmai tevékenységére, vagy fordítva: a rendőrkapitány (a nyilatkozók esetében hangsúlyozom: szolgáltató, problémára és közösségre orientált rendészeti) attitűdje terjed-e ki meghatározóan a rendőrkapitányság belső szervezeti viszonyaira, majd abból fakadóan szükségszerűen a helyi rendőrök közösséggel való kapcsolatának a minőségére? Nyilvánvaló, hogy a hatásmechanizmus oda-vissza érvényesül, mégis rendőröket, kiváltképpen rendőrzeteket oktatóként az utóbbinak tulajdonítok nagyobb jelentőséget. Főleg, ha a szerepüket biztonsági menedzserként értelmezzük.

Természetesen az is fontos tényező, hogy mekkora és milyen összetételű településnek a rendőrkapitányságát vezeti valaki. Ebben az összefüggésben különösen érdekes összevetni a két vidéki nagyvárost (Pécsét és Kiskunhalast), és a budapesti kerületek között igencsak nagyoknak számító Zuglót. De nem annyira a méret, inkább a lakosság-számok beszédesek. Pécs megyei jogú város lakossága (kb. 145 ezer fő) nem sokkal több, mint Zuglóné (közel 115 ezer fő). Ehhez képest Kiskunhalas a mintegy 28 ezer fős lakosságával kicsinek számít. Nyilvánvalóan nehezebb „mindenkit ismerni” a két előbbiben, mint az utóbbiban.

A három város kriminológiai jellemzőit összehasonlítva nem látunk nagy különbségeket. Mindegyiknek meglehetősen heterogén összetételű a lakossága. Vannak kiemelt elit, illetve elmaradottabb környékek, veszélyeztetettebb társadalmi rétegek, fiatalok és idősek, és ugyancsak mindenhol probléma a közlekedés vagy éppen a köztisztaság helyzete mint a helyiek biztonságát befolyásoló tényező.

A vizsgált települések ezenfelül közigazgatásilag is különböznek egymástól: a főváros egyik kerületének lenni sokkal nagyobb függőséget jelent, mint egy megyei jogú városnak vagy egy alföldi mezővárosnak. A rendőrségi hierarchiában sem egyenértékű, hogy a budapesti vagy az adott megye rendőrfőkapitányának irányítása alatt kell dolgoznia a helyi vezetőnek. Mindezekről érintőlegesen volt szó a rendőrkapitányokkal folytatott interjúkban is, de ennél részletesebben ennek kifejtésére nincs sem mód, sem pedig szükség. A későbbiekben azonban ez is fontos szempont lehet a Police Cafék hatásvizsgálatához, hiszen mindezek alapján választ kaphatunk arra a kérdésre, hogy hol és mire lehet használni a módszert.

Az interjú kutatás célcsoportja

Összesen 14 fővel készült interjú. Kivétel nélkül mindegyikük megtisztelőnek vette, hogy elmondhatta a véleményét, kifejezetten nyíltak és közlékenyek voltak. Egy részük korábban a kérdőívet is kitöltötte, de ők is örültek, hogy a személyes interjúban bővebben is kifejtethetik gondolataikat.

Annak érdekében, hogy amennyire lehet, kiegyenlítettek legyenek a különböző nézőpontok, a megkérdezettek között fele-fele arányban vannak civilek és rendőrök. Mindannyian olyanok, akik a három vizsgált területen rendezett Police Cafékon több alkalommal is jelen voltak. Némelyikük az adott körzetben rendezett mindegyik Caféban részt vett. Fontosnak tartottam azokat kérdezni, akik különböző dinamikákat, hangulatokat tapasztalhattak meg, így nekik is van összehasonlítási alapjuk, teljesebb a képük. (Egyetlen kivétel egy televíziós szerkesztő, aki csak egy alkalommal volt vendég.) Minél többször vesz részt valaki egy ilyen rendezvényen, nyilvánvalóan annál árnyaltabban éli át az ott zajló beszélgetéseket, annál mélyebbre lát a problémák felvetése, elemzése során, és valószínűleg annál nagyobb mértékben tud részesévé válni a megoldásoknak is.

A részvétel státusza, azaz, hogy valaki házigazda, témagazda vagy vendég volt, szintén lényeges, mivel ennek mentén nemcsak más nézőpontból tekint a rendezvényekre, de azok menetére gyakorolt hatása is más mértékű. A házigazdának (ezt a tisztelettel jellemzően a helyi rendőrkapitány és az adott lokalitás őrsparancsnoka vagy körzeti megbízottja töltik be) inkább csak protokolláris feladatai vannak, megnyitja és bezárja a rendezvényt, összegzi az elhangzottakat. Témagazdaként a kisebb asztaltársaságok beszélgetéseit kell mederben tartani, amely feladatot a helyi rendőrök látják el, és ehhez kapnak módszertani felkészítést az egynapos képzésen. A nagyobb felelősség az ő vállukon van, hiszen ahogyan a témák moderálását végzik, annak megfelelően érzik jól magukat és aktivizálódnak a beszélgetőpartnerek. Vendégként a meghívott civilek mindegyike szabadon, az igényének megfelelően aktívabban vagy visszafogottabban vehet részt a különböző témákról szóló beszélgetésekben.

Az interjúk során mindhárom kategóriába tartozók elmondhatták a saját szerepükben átélt élményeiket, amelyeket a részvétel státusza mentén elemzek. A házigazdák, témagazdák és vendégek megoszlása az összesen 14 interjúalany között az alábbi volt: házigazda rendőr – 3 fő; témagazda rendőr – 4 fő; civil vendég – 7 fő.

A vizsgált időszakban (2014. június 2. és 2017. június 20. között) rendezett 27 Police Caféban a Bács-Kiskun megyei rendőrök összesen 7 városban 12 alkalommal kávéztak 170 civillel, de a két civil interjúalanyt a legaktívabb városból, Kiskunhalasról választottam, ahol a 12-ből 3 Cafét rendeztek. Baranya megyében a vizsgált időszakban 3 városban volt összesen 7 Police Café rendezvény, ebből 5 alkalommal Pécsen, ami mintegy 70 civil résztvevőt érintett. Közülük választottam 3 interjúalanyt. Zuglóban pedig a 2017-es Café sorozattal mind a 8 rendőri körzetet lefedtük, ami azt jelenti, hogy a helyi rendőrökkel összesen 150 szakember beszélgetett, közülük pedig 2 adott interjút.

A válaszadók életkorára nem kérdeztem rá, de körülbelül 35 és 65 év közöttiek, mindannyian aktívak, és meglehetősen jelentős élet- és szakmai tapasztalattal, hely- és személyismerettel rendelkeznek. Személyiségük érett, értékrendjük kialakult, érdekérvényesítő képességük nagyon jó, a problémákra érzékenyek, a helyi közélet és kiemelten a biztonság terén meglévő tájékozottságuk átlagon felüli, fellépésük határozott, kommunikációjuk asszertív, adekvát.

Beosztásukra nézve felső- és középszintű és beosztottak is vannak köztük. Az egy tiszthelyettes körzeti megbízottat leszámítva felsőfokú végzettséggel rendelkeznek, némelyikük többdiplomás.

A rendőrök között tiszt és tiszthelyettes, vezető és beosztott egyaránt szerepel. Munkakörük: három kapitány, egy őrsparancsnok, egy bűnmegelőzési alosztályvezető, egy bűnügyi osztályvezető-helyettes és egy körzeti megbízott. Az általuk képviselt szakterületek is változatosak: bűnügy, közrendvédelem és bűnmegelőzés. Kettő a zuglói, kettő a kiskunhalasi, hárman pedig a pécsi rendőrkapitányság állományába tartoznak.

A civil interjúalanyok közül kettő Zuglóban, kettő Bács-Kiskun megyében, hárman pedig Pécsen élnek és dolgoznak. Igyekeztem úgy kiválasztani őket, hogy az általuk képviselt szakterületek a helyi közösség minden lényeges szegmensét lefedjék. Az alábbiakban felsorolom annak a hét szakembernek a beosztását, akikkel interjú készült (mindegyiküknél zárójelben az a szám látható, ahány alkalommal részt vettek Police Caféban): egy család- és gyermekjóléti központ vezetője (6), egy egészségügyi intézmény igazgatója (3), egy civil szervezet, konkrétan egy drogellenes közhasznú alapítvány szakmai vezetője (2), egy megyei jogú város polgármesteri hivatalának közbiztonsági referense (4), egy megyei polgárőr szövetségi elnök (2), egy nagy szálloda biztonsági igazgatója (3), illetve egy regionális televízió szerkesztő riportere (1).

Az interjúk elemzése

A házigazda rendőrök véleményei

A házigazda szerepét minden általam moderált Police Caféban – egy fővárosi kerületi, illetve két vidéki városról lévén szó – jellemzően a helyi rendőrkapitány és őrsparancsnok vagy körzeti megbízott látta el. Ennek nyilvánvalóan az a szimbolikus üzenete, hogy az általuk irányított, felügyelt területen élők szemében többnyire ők a helyi biztonság kiemelt felelősei.

A rendőrségen belüli hierarchiának, illetve a szakmai kompetenciáiknak megfelelően a protokolláris sorrend minden esetben úgy alakult, hogy elsőként a kapitány, majd az őrsparancsnok/körzeti megbízott üdvözölte a vendégeket. A kapitány a nagyobb (kerületi és városi), az őrsparancsnok és a körzeti megbízott a kisebb (városrészi, körzeti) lokalitás szintjén érzékeli a biztonsággal kapcsolatos helyzetet, ennek megfelelően így is beszélnek róla. Tény, hogy egy városi rendőrkapitány vezetői tevékenységébe már az egész közösség biztonságának a „menedzselése” – az azért felelős szakemberek összefogása – is beletartozik. Ehhez hasznos segítség számukra a Police Café metódusa. Az interjúkban ez a nézőpontkülönbség egyértelműen megmutatkozott, ezért külön mutatom be a véleményeiket.

Ezen a ponton érdemes visszautalni arra, amit Az interjúk kutatás helyszínei alfejezetben a vizsgált települések sajátosságairól olvashattunk, mert nagyon fontos, hogy

ezt a „biztonságmenedzsmentet”¹¹ milyen helyi adottságok és személyi feltételek mellett kell működtetni.

A házigazda rendőrkapitányok véleményei

Mindhárom megkérdezett rendőrkapitány több évtizedes bűnügyi szakmai múlttal rendelkezik, amelyet kifejezetten az adott földrajzi területen szerzett. A zuglói kapitány több budapesti kerületben, a másik kettő pedig az adott megyében dolgozott eleinte nyomozóként. Több más jellegű vezetői beosztásban is tapasztalatot szereztek, mielőtt kapitányságvezetői beosztásba kerültek. Ennek a munkának a jelentős részét a rendészet (klasszikusabb szóhasználattal: közrendvédelem) teszi ki, amelybe saját bevallásuk szerint „bele kellett tanulni”. Mindig azt szerették, ha volt feladatuk, kifejezetten ambiciózus, életük és pályájuk legaktívabb szakaszában tartó szakemberek. Egyikük a tanítványom is volt, a másikkal egy évtizede rendszeres szakmai kapcsolatot tartok. Szakmailag képzettek, és mind a közösségre, mind a problémákra átlagon felül nyitottak. Szociálisan és morálisan is érzékeny, integráns személyiségek, kítűnő kommunikációs készséggel és pedagógiai érzékkel. Bizonyára ezért is volt számukra magától értetődő, hogy a Police Café rendezvények házigazdájaként azok mindegyikét megnyitották, és ha idejük engedte, végig is beszélgették. Példamutató módon a módszertani felkészítő képzésen és a programsorozatok végén rendezett szupervízió is aktívan részt vettek. A Cafék szakmai hozadékát nemcsak a mostani interjúk apropóján, hanem a megvalósítások során mindvégig reflektíven számba vették. Mindhárman szívesen idézték fel, hogyan találtak a módszerrel.

Pécsett, a magyar Police Café „őshazájában” a kapitány hangsúlyozta, hogy számára nem volt kérdés, hogy az élére álljon a kezdeményezésnek. 2012 júliusában a pécsi biztonságot Bándi Kata rendőrségi pszichológus meggyilkolásával kezdődően 2014-ig több kiemelt bűncselekmény révén olyan fokú deficit érte, amely nemcsak a helyi, de az országos közhangulatot is felborzolta. Ezekre 2014-ben már sürgető és lehetőleg innovatív válaszokat kellett adni. A városvezetéssel megkezdődött szokásos hivatali és formális egyeztetések nem bizonyultak eléggé hatékonyak. A megerősített rendőri jelenlét ellenére a lakosság bizalma megrendült a rendőrségben, és a megyei rendőri vezetés belátta, hogy muszáj tenni valamit. A megoldás a bűnmegelőzés irányába kezdett kirajzolódni, és a közösség nagyobb mértékű bevonásában realizálódott. A lakosság tájékoztatása messze nem elegendő, és az sem vezet sehova, ha a civilek csak öntik a rendőrségre a panaszukat, elégedetlenségüket. Nem ennek kellett tehát nagyobb teret adni, hanem megváltoztatni a kommunikáció jellegét.¹² Olyan kapcsolat kialakítására volt szükség, amelyben a két fél partnerként van jelen, és főleg a rendőrség válik

¹¹ Ehhez a fogalomhoz lásd: Krémer (2018). Ő nem kifejezetten kapitányról és nem menedzsmentről beszél, hanem általában a rendőrrel mint a biztonság menedzseréről: „[A] rendőrt inkább a biztonság (safety) védelmezőjének tekinthetjük (Vitale, 2017: 5). Valójában azonban ennél sokkal több, a biztonság menedzsere, a társadalmi kohézió egyik katalizátora.”

¹² Bővebben: Gaál–Molnár (2013) 131–140.

befogadóbbá. Az első lépést neki kell megtennie, és ha elég jól csinálja, akkor ő is elkezd valódi visszajelzéseket kapni a saját tevékenységéről.

A Police Café éppen ezt garantálta, mert stílszerűen szinte tálcán kínálkozott a megoldás. Kézenfekvőnek látszott kipróbálni,¹³ és mint mondta: „utóbb kiderült, egyértelműen segített is visszaszerezni a város biztonsággal foglalkozó szakembereinek támogató bizalmát és együttműködését”. Ez a kapitány szerint azóta is változatlanul fennáll. A jól kiválasztott érintettek meghívásával és megszólításával a rendőrség elérte, hogy ők is kivegyék a részüket a helyi biztonságért való felelősségből, és aktívan tegyenek a rendért. Ezt érezték meg a résztvevők a Cafékban, és a jól felépített módszertannak köszönhetően ez a szándék végigvihetőnek bizonyult. A kapitány vallja: Pécs mérete, jellege és az ezekkel együtt járó biztonsági kihívások tökéletesen alkalmasak arra, hogy a város egy ilyen programnak az ideális helyszíne legyen. A Pécsi Rendőrkapitányság ennek a módszernek az első kipróbálójaként országos mintát is adott. Ha a szorosan vett szakmától nem is, de a civilektől a visszajelzések a kapitány véleménye szerint egyértelműen pozitívak. Büszkeséggel említi, hogy a program révén Pécs ismét bekerült a közösségi rendészet magyarországi jó gyakorlatait felvonultató rendészeti szakirodalomba.

Pécs mint „iskolapélda” már 2004-ben bevonult a hazai közösségi rendészet „történelemkönyvébe”. Az előző rendőrkapitány kezdeményezésére az országban az elsők között vezettek be Pécsen egy kísérleti közösségi rendőri programot „A mi rendőrünk” néven.¹⁴ Vagyis az a közösségre és problémára orientált típusú rendőri filozófia, ami a Police Cafénak is a kiindulópontja, 2014-ben itt már tízéves múltat tekintett vissza. Ez a szemlélet, az erre való nyitottság nyilvánvalóan sokat számított, hogy egy ilyen program sikerre vihető volt. Az új kollégák sokat ellestek azoktól a régebbi rendőröktől, akik igyekeznek az akkor elsajátított szolgáltatói attitűd szerint dolgozni. A kapitány biztos benne, hogy mindez szerepet játszott abban, hogy a Police Café sorozatnak a szervezeten belüli elfogadottsága náluk sokkal hamarabb megszületett, mint egy olyan rendőrkapitányságon, ahol nem voltak hasonló előzmények.

A kapitány jól tudja, hogy az sem mindegy, hol rendezünk Police Cafét. A pécsi helyszínek kiválasztásában fontos szempont volt, hogy mindenképpen ki kellett menni a rendőrség épületéből, ami nem volt nehéz, mivel mindenhol szívesen fogadták a megkeresést. A meghívottak körének kiválasztása és szükségszerű limitálása volt a következő sarkalatos kérdés, ami szintén jól sikerült. A rendőrségnek minden meghívottal volt kapcsolata, de a vendégek egymás között is elkezdtek új hálózatot szövögetni – és talán ez még fontosabb volt. Már a meghívást is örömmel fogadták, és a beszélgetések során hamar ráéreztek a „kávézás” ízére. A kapitány szerint van ennek a módszernek egy fajta játékossága, aminek egyszerűen nem lehet ellenállni. Az elején a megismerkedés, a végén az összegzés jól keretezik az irányított beszélgetéseket.

¹³ Lásd erről részletesen: Gaál–Molnár (2014) 101–114.

¹⁴ Cserép–Molnár (2005) 99–119.

A kiskunhalasi kapitány 2015 októberében egy rendőrvezetők számára rendezett kétnapos konferencián egy előadáson tölem hallott a Police Caféről. Már a szünetben odajött, hogy kifejezze, mennyire felkeltette az érdeklődését a módszer. Nem sokkal azelőtt, 2015 júliusában bízták meg a kapitányság vezetésével, és bizonyítani szeretne volna, hogy rászolgált a bizalomra. Részben befelé, a kollégáknak, részben pedig kifelé, a város civiljeinek: egy közösségre orientált, hatékony, szolgáltató rendőrséget szeretett volna kialakítani és bemutatni. Főleg azért, mert vezetői megbízásának pillanatában nagyon komoly helyi biztonsági deficitekkel szembesült. Azt már akkor tudta, hogy ezt a rendőrség önmagában nem fogja tudni „kezelni”, ahhoz be kell vonni a közösséget. Erre látott jó esélyt ebben a módszerben, és igaza lett. Hamar talált is forrást és közreműködőket a megvalósításhoz, és 2016-ban három, 2017-ben pedig már nyolc Halas Café nyithatott meg a megyében. Kollégáit lassan, de biztosan nyerte meg személyes példamutatásával és aktív közreműködésével, és ők voltak azok, akik az országban elsőként már önállóan, a kapitány moderálásával is rendeztek Police Cafét.¹⁵

A Police Caféra nagyfokú nyitottságot mutatott a helyi közösség, ami a kapitányt is tovább ösztönözte arra, hogy ezzel a technikával egyre többször éljenek. Ahogyan visszaidézi, rájött, hogy az ötletelés közben a rendőrök mindjárt kapnak visszacsatolást a közösségtől. A vendégek elmondhatják és el is mondják, mégpedig moderáltan és kulturáltan, hogy mi a gondjuk, a rendőrök pedig meghallgatják őket, információkat kapnak tőlük, és ők is informálják őket. Ennél jobb formáját a párbeszédnek ritkán tapasztalt, és saját magát haszonelvű vezetőnek tartva, a módszernek csak az előnyeit látja a saját területén. A civileket megszólítva, megkérdezve kvázi vissza lehet adni nekik a problémakezelést. A rendőrök így velük együtt tudnak kimunkálni megoldásmódokat, illetve ezeket a köreikben elsőként lehet tesztelni.

Régi problémának lája, hogy miközben a rendőrség rengeteget dolgozik, ennek a munkának a hatékonyságát nem tudja jól megmutatni. Ha saját magukat „dicsérik”, az sose jó. Az ideális az lenne, ha az eredményeket a közösség tükrözné vissza. Ezért pedig sokat kell tenni, és elsősorban a kommunikációban, annak minőségi változásában látja a megoldást. A Cafékban a civilek tükre szerint nagyon őszintén működik, ami jól tesz a rendőrség önreflexiójának.

A zuglói rendőrkapitányt a program „találta meg”. Mindjárt több epizóddal indítottak, ráadásul az eddigi legnagyobb, 8+1 részes sorozattal. Zugló biztonsága – ahogyan egyébként minden más településé is – természetesen nemcsak a rendőrség kezében van. A kapitány nem győzte elégszer hangsúlyozni, hogy maguknak a lakosoknak és a legkülönbözőbb társadalmi szervezeteknek, intézményeknek ugyanolyan intenzíven kell dolgozniuk nap mint nap azon, hogy a kerület élhető és biztonságos legyen. Közülük is kiemelkedik – és ebben Zuglót igencsak példaértékűnek gondolja – a Zuglói Közbiztonságért Non-profit Kft., amely 2015 óta egyre fejlődő infrastrukturális és szakmai háttérrel támogatja a körzeti megbízottak munkáját a „Szomszédom a rendőr!” program révén. A kapitány megítélése szerint más fővárosi kerületekhez

¹⁵ Erről lásd itt: <http://policecafe.hu/onkiszorgalo-police-cafe-kiskunmajsan-az-első-police-cafe-kepeslapom/> (2019. 07. 01.)

képezt a zuglói önkormányzat nagyon komolyan veszi a helyi biztonságot. A zuglói Police Café sorozatra is ennek a programnak az égisze alatt kerülhetett sor. A kft. pályázott a Nemzeti Bűnmegelőzési Tanácshoz, és amikor a kapitányt felkérték a pályázat közreműködő partneréül, nem is gondolkodott a válaszon. Ahogy ő mondta az interjúban: „Melyik kapitány ne örülne, ha egy ilyen lehetőséggel keresik meg?” Jó, hogy ő így gondolja, de azért ez ma még koránt sem általános hozzáállás.

Kiemelte saját „kényelmes” helyzetét, amelynek lényege, hogy a ZKNP szakemberei és kiváltképpen Tomis Károly, a méltán legendás zuglói körzeti rendőr¹⁶ mindig meg tudják tölteni színvonalas, aktuális és innovatív tartalommal a körzeti megbízotti munkát. Véleménye szerint egyértelműen ilyennek bizonyult a Police Café is, amely a körzeti megbízottak szabályzatának¹⁷ máig legfontosabb alapelvét, a lakossággal való rendszeres kapcsolattartást segített kiteljesíteni.

A zuglói kapitány a saját szakmai életútján keresztül érzékeltette, mennyit változott az elmúlt húsz évben annak a módja, hogy a lakosok hogyan keresik meg problémáikkal a rendőrséget. A személyes bejelentések a panaszirodákra a telefon elterjedésével az ügyeletekre terjedtek át, ma viszont egyre inkább az online elérhetőségek használatát tartja jellemzőnek. Ő is tudja, hogy a körzeti megbízotti fogadóóra – jóllehet a szabályzat még mindig előírja ennek meghirdetését – évek óta egyetlen polgárt sem vonz. Helyette a körzeti rendőröket ma már inkább szolgálati mobiltelefonon hívják, amelyhez a készülékeket Zuglóban szintén a ZKNP vásárolta meg és a rendőrség üzemelteti. Vagy az emberek egyszerűen megszólítják az „ő rendőrüket”, hiszen jól ismerik, szinte vagy szó szerint a szomszédjuk.

Vezetővé válásának útjára visszatekintve a zuglói kapitány meglátása szerint az egyes rendőrök hozzáállása, a problémákra való reagálása úgy változott, ahogyan a jogállamiság kiépült. Egyre több tájékoztatási feladatuk lett. Mint hatósági személyek az egyéni együttérzésükön túl szakmailag is többet tudnak tenni az ügyfelek megsegítéséért, különösképpen az áldozatokért. Ezek a szakmai protokollok más emberi hozzáállást, más társas kompetenciákat is igényelnek a rendőrök részéről, amelyekkel szerinte még most sem mindenki rendelkezik. A körzeti megbízottakat szerinte éppen ebbe az irányba kell fejleszteni. A zuglói lakosság nagy része is erre tart igényt, és úgy gondolja, ezzel magyarázható, hogy ebben a kerületben a Police Café típusú kezdeményezésre a civilek ennyire nyitottak voltak. Az általa ismert kerületekkel összehasonlítva az itteni viszonyokat, itt tartja legjellemzőbbnek a lakosság stabilitását, és szerinte ennek köszönhető a „Szomszédom a rendőr!” program sikeressége. Ugyanez egy nagyobb vagy folytonos lakosságcserével és szakembercserével érintett kerületen nem tudna működni.

¹⁶ Lásd: <http://policecafe.hu/kommunikacios-potora-avagy-a-megszemelyesített-körzeti-megbízotti-szabalyzat/> (2019. 07. 01.); www.zknp.hu/buszkek-vagyunk-ra/ (2019. 07. 01.)

¹⁷ 26/2015. (XII. 9.) ORFK utasítás a körzeti megbízotti szabályzatról; I. fejezet, 2. a): „a Rendőrség állandó, közvetlen kapcsolatának kialakítása és fenntartása az állampolgárokkal, a települési önkormányzatokkal, a helyi lakossági, civil és gazdálkodó szervezetekkel.”

Ő idekerülve megörökölte ezt a programot, de hamar belátta a hasznát, és a mai napig is támogatja. És immár nemcsak ő. A zuglói önkormányzat 2018. október 18-án elismeréseket „adott át az elmúlt időszakban kimagasló teljesítményt nyújtó rendőröknek”, és a »Szomszédom a rendőr!« programban nyújtott segítségért a zuglói rendőrkapitányságot elismerő oklevélben részesítette”.¹⁸

A sikernek a kapitány szerint az is záloga, hogy nemcsak a lakosok, de a rendőrök közül is sokan lokálpatrióták. Ez magával hozza, hogy a rendőrök maguk is jól ismerik a kerület hétköznapi problémáit. Meggyőződése, hogy egy Police Café sorozatot csak egy ilyen masszív alapra, egy ilyen jól kiépített és működtetett programra, a lakosok és a rendőrök kölcsönösen meglévő igényére lehet jól felépíteni. Elengedhetetlen, hogy a rendőrök szolgáltatásként tekintsenek munkájukra, elhivatottak legyenek. Illetve az is szükséges, hogy egy ilyen szemléletű kezdeményezés támogatására az önkormányzat is hajlandó legyen. Amint a zuglói példa mutatja, ez valóban így van.

Kapitányként leginkább annak örül, hogy a Budapesti Rendőr-főkapitányság működésének megszokott, rutinszerű lehetőségeihez képest ezzel a kerület meglehetősen innovatív eszközt tud felmutatni a kapitányságok napi „versenyében”. Például az a hármas ügyeleti rendszer (a 112-es segélyhívó, a 2112233-as ügyeleti telefon, illetve a nyolc körzeti rendőr mobilszámjai), amely Zuglóban működik, egyedülálló.

Azt is elmondta, hogy a bejelentések döntő részben nem klasszikusan rendőri reagálást igényelnek. Ezen a ponton érdemes összehasonlítani a három városi kapitány ezzel kapcsolatos attitűdjét, hiszen feltűnő hasonlóságot mutatnak. Mind a pécsi, mind pedig a kiskunhalasi kapitány, bár másként fogalmazva, de ugyanezt erősítették meg, amikor arról beszéltek, hogy a Police Café által kínált innovatív megoldásokat milyen nyitottsággal fogadták. Az interjúban végighallgatva a kapitánnyá válásukat megelőző szakmai pályafutásukat, szinte magától értetődő, hogy ezt a filozófiát vallják magukénak. Nemcsak tapasztalt bűnügyesek, de szakmailag magasán képzettek, így különbséget tudnak tenni a klasszikus (értsd: szankcionáló, elrettentő) és nem klasszikus (értsd: kommunikatív, preventív, szolgáltató) rendőri reagálás között. Ez – tapasztalatom szerint – egyáltalán nem általános a magyar rendőri vezetők körében. Márpedig, aki nem tesz különbséget e két felfogás között, az jó eséllyel a hagyományos büntetés és elrettentés mentén képzelet el egy területi rendőri „szerv” működését is. A csak ezt a rendőri mentalitást (el)ismerő vezető választani sem tud mást, tehát a Police Café típusú – azaz a nem klasszikus rendőri szerepfelfogás szerint működő – közösségi párbeszédnek sosem lesz elkötelezett híve. Ez a megfigyelés segíthet válaszolni arra a kérdésre, hogy miért csak néhány helyen, és miért ilyen lassan terjed a módszer Magyarországon.

A zuglói kapitány vallja: a jól kiépített kapcsolatrendszernek köszönhetően a helyi problémákkal a rendőrség azonnal meg tudja keresni az illetékes hatóságot, személyt. Ilyenkor úgy tűnik, hogy a rendőr segítette megoldani a problémát, miközben ő csak információt közvetített. Ez mindenképpen hálás szerep, és ennek megfelelően a rendőrök szívesen is csinálják. Nem is kell hosszasan gyözködni őket erről. Az ilyen módon

¹⁸ Lásd: www.zuglo.hu/elismertek-a-munkajukat-17/ (2019. 07. 01.)

elért presztízsnak viszont egy valóban komoly (köz)biztonsági, bűnügyi probléma esetén felbecsülhetetlenül nagy hasznát vehetik a rendőrök. Munkájukat a bennük bízó lakosok információkkal vagy tevőlegesen is segítik, így hatékonyabb lehet a bűnmegelőzés, a felderítés vagy a bűnüldözés, és az ügyfelek még elégedettebbek lesznek. Az erről beszélő kapitány nyilvánvalóan látja az összefüggést a jó kapcsolati rendszer kiépítése és a rendőrök elfogadottsága között. A megkérdezett kapitányok mindegyike az első pillanattól kezdve egyértelműen ennek kiváló eszközeként tekintett a Police Caféra.

A házigazda kapitányok szerepe a Cafékban

A házigazda rendőrkapitányok elmondták, hogy kifejezetten jól érezték magukat a Cafékban. A képzések és az előkészítő munkák alapján egy percig sem voltak aggodalmaik. Egyikük azt mondta, nem volt mit veszíteni, egy ilyen civil-rendőr párbeszéden csak nyerni lehet. Másikuk szerint innovatív módszer lévén, a résztvevőknek nem volt összehasonlítási alapjuk, amihez képest éppen az adott Cafét jónak vagy rossznak tartathatják. Aki elfogadta a meghívást, kíváncsian jött, mert szeretett volna hozzájárulni a munkához, és ezt meg is tehetette. A harmadik nyilatkozó szerint már a kezdetekkor látszott, hogy korszerű és hatékony a módszer, s bár minden kezdet nehéz szokott lenni, de hamar érezhető volt, hogy a körzeti megbízottak jól érzik magukat ebben a szerepben.

Egyik kapitány sem csak protokollból volt jelen mindegyik Caféban, hanem azért is, hogy a beosztott rendőrök a vezető személyes jelenléte által is érezzék a támogatását. Saját szerepüket sem alul, sem túl nem értékelték. A megnyitón pár mondat után nyugodtan, elégedetten és büszkén nézték, hogy a kollégáik milyen jól beleilleszkednek ebbe a szerepbe.

A képzésről úgy gondolják, nagyon alaposan felkészítette a kollégákat a szereplésre, így minden adott volt, hogy jól sikerüljenek a rendezvények. A szervezést is mindenhol értő kezekben tudhatták. A szervezők a meghívottak listáját természetesen a kapitányokkal is egyeztették. A „próbajáratok” során mindenki igyekezett biztosra menni, ami magas fokú felelősségérzetről tanúskodik, és meg is hozta a gyümölcsét.

A házigazda kapitányok véleménye a munkatársaik Cafékban való szerepléséről

A kapitányok elmondták, hogy a rendőreiken jó volt látni a megfelelés vágyát, a szerepléssel járó egészséges izgalmat, a felkészültséget, azt, ahogyan komolyan vették a vendégeket, a témákat és önmagukat is. Mindez meglátszott a teljesítményükön, amit a vezetők mindannyiuknak meg is köszöntek. A zuglói kapitány büszkeségét fejezte ki, hogy a körzeti megbízottak a ZKNP jóvoltából a Café sorozat után külön jutalmat is kaptak.

A pécsi projektet a rendőrőrsök parancsnokai tartották a vállukon. A kapitány elmondta, hogy ez az ő személyes elhatározása volt, mert szerette volna, ha ezek a 40–60 ember munkáját irányító középvezetők ebben is példát tudnak mutatni

a munkatársaiknak. Moderátorként magam, már az előkészítő egyeztetések alkalmával tapasztalva ezt az igényüket, nyilvánvalónak tartottam, hogy a döntés a kapitányok kompetenciája. Ennek oka, hogy elfogadtam: ők ismerik a helyi sajátosságokat és a kollégáikat, és tudják, kiktől várható a legjobb teljesítmény. Az interjúkat végighallgatva és elemezve azonban kissé másként látom. A magyar rendészeti uralkodó erősen katonai típusú hierarchia szinte kizárólag a vezető egyszemélyi döntését preferálja. Ez a „szokás” a három bemutatott és elemzett helyszínen éppenséggel „jól sült el”, de ez teljességgel véletlenszerű. Mi lett volna, ha a vezetők nem jól választják ki a közreműködő rendőröket, mert történetesen nem ismerik őket, és/vagy nem egyértelmű és az értékrendjükkel nem ennyire egyező a Police Café filozófiája? Éppen erre az eshetőségre számítva – tehát tulajdonképpen a vezető tévedéshez való jogát is fenntartva – az volna kívánatos, ha egy demokratikus működésű szervezetben az ilyen projektekbe bevonható közreműködőknek már a kiválasztása is közös konszenzuson alapulna. És itt utalok vissza a tanulmány mottójául választott gondolatra.

Ehhez kapcsolódik, amiről mindhárom kapitány beszélt: hogy a parancsnokok és a járőrök, körzeti megbízottak egy-egy asztalnál egymással is partneri módon dolgozhattak, ami mindenképpen hozzájárult az egyébként köztük dominánsan működő hierarchikus kommunikáció oldásához.

A pécsihez hasonlóan gondolkodott a kiskunhalasi kapitány is. Amikor kissé talán önkényesnek tűnően ő maga javasolta a képzésre és a témagazda szerepre a kollégáit, amögött egy elég határozott vezetői koncepció rajzolódott ki. Bács-Kiskun megyében a 2017-ben rendezett első három Caféban a rendészeti, a bünyügyi, a vizsgálati és a közlekedési osztályvezetők, a vidéki őrsparancsnokok és a bűnmegelőzési előadó vezették az asztalbeszélgetéseket. A kapitány úgy vélte, sokat fog segíteni nekik, hogy a civilekkel kötetlenebbül beszélgetve a megszokott hivatali szerepükből kissé kiléphetnek, és a sokszor csak iratokból ismert problémákhoz is közelebb kerülnek. Az így szerzett információk közvetlenül náluk mint vezetőknél csapódhatnak le, ami hasznos lehet a munkában is. Másrészt a kapitány vallja, hogy a motiválást a vezetőknél kell kezdeni, amit a vezetőképzésben tíz éve dolgozván, a legmesszebbmenőig osztok. Harmadrészt pedig így a civilek a vezetőket is megismerhetik, mert egyébként ritkán kerülnek velük személyes kapcsolatba. Egyébként a kapitány véleménye szerint „a városban egyre nagyobb elismerésnek örvendenek a kapitányság osztályvezetői, amihez a Police Café alkalmak is hozzájárultak”.

Ami a Police Caféban a kapitányok szerint a legjobb, az az, hogy minden rendőr közreműködő végre olyan rendőr lehetett, amilyen szeretne lenni: bürokrata helyett láthatóan a közösségért dolgozó szakember. „Azt megélni, hogy az előtt a közösség előtt nyilvánulhatok meg, akiért dolgozom, és hogy ők közvetlenül visszajelzik a véleményüket, nagyon fontos motiváló erővel bír.” Ilyenkor a „szolgálunk” nem üres szlogen, hanem valós, megélt élményeken alapuló érzés. Amikor a civilek konkrét, köztük ülő és velük beszélgető rendőrökön keresztül egy kis betekintést nyernek a „kulisszák mögé”, és látják, megértik a rendőrség munkáját, az növeli a bizalmukat.

Mindegyik kapitány szerint fontos, hogy a témagazda szerepre kommunikatív, kreatív rendőröket válasszanak, de azt is vallják, hogy fokozatosan olyanokat is szerepbe kell helyezni, akiknek e téren gyakorlásra, fejlesztésre van szükségük. A kisebb-nagyobb sikerélmények – és itt hangsúlyozták az élmény szót! – ugyanis növelik az ön-bizalmukat, ami nemcsak ezeken a fórumokon fontos, hanem a hétköznapi munkában is. Érdekes adalék egyébként, hogy a jelenlegi pécsi őrsparancsnokok mindegyike 2004-ben részt vett „A mi rendőrünk”-programban is, s az azóta eltelt tíz évben szakmai karrierjük egyértelműen felfelé ívelt. Évszámaikkal nemcsak tapasztalatuk, de végzettségük és a váll-lapjaikon lévő csillagok száma is gyarapodott, és ennek megfelelően hivatali beosztásuk is komolyabb lett.

Egy nagyon fontos vezetői attitűdre szeretném felhívni a figyelmet. A projekt elején mindhárom kapitány egyértelműen és nyíltan megfogalmazta a kollégái számára az elvárásait, ehhez megadta a tág kereteket, és onnantól kezdve teljes mértékben rájuk bízta a szervezést és a kivitelezést. Így a végrehajtás nem egy kötelező penzum teljesítését jelentette, hanem egy önálló, kreatív munkára lehetőséget adó kihívást. A szükségszerű kezdeti izgalmakat nem számítva mindenhol jó hangulatban, egymást mindenben támogatva zajlottak a rendezvények, ezért a végén a kis csapatok elégedetten nyugtázhatták, hogy sikeres projektet zártak. Mint valamennyi helyszínen a rendőröket személyesen is ismerő moderátor, hozzáteszem: mindenhol eleve jó volt a kollégák egymáshoz való viszonya. Ez szinte már előre garantálta a program sikerességét. És – mindhárom kapitányt személyesen ismerve – azt is megkockáztatom: ezeknek az alapvetően jó emberi kapcsolatoknak az egyik fő generálója a vezető személye.

A témagazda rendőrök véleményei

Négy rendőr témagazda volt a meginterjúvoltak között. Egyikük bűnmegelőzési előadó, másikuk őrsparancsnok, a harmadik körzeti megbízott, a negyedik pedig bűnügyi osztályvezető-helyettes. Három tiszt és egy tiszthelyettes, aminek egyébként nem önmagában van jelentősége, hanem inkább az ebből fakadó beosztás okoz eltérő nézőpontot mindegyiküknél. A bűnmegelőzési szakember szemüvege szükségszerűen ez irányba elfogult. A vidéki nagyváros őrsparancsnoka középvezetőként más rendőrök – többek között körzeti megbízottak – irányítójaként is tekint a helyi problémákra. A bűnügyi osztályvezető-helyettes szintén középvezetői pozíciójából adódóan hivatali szemmel tekint a Cafében játszott szerepére. A körzeti megbízott viszont a napi történésekhez legközelebb lévén, talán a legautentikusabb, legsokrétűbb és legnaprakészebb tapasztalatokkal rendelkezik azokkal a problémákkal kapcsolatban, amelyek témaként az asztaloknál felmerültek. Négyük nézőpontjai igen jól kiegészítik egymást, s ezt a személyük kiválasztásakor is szem előtt tartottam.

Az egyik vidéki témagazda az adott városrész őrsparancsnoka volt. Sok, a programba bevont rendőrhöz hasonlóan ő sem volt kifejezetten lelkes az elején. Úgy fogalmazott, hogy amikor értesült erről a váratlan, új, számára ismeretlen feladatról, akkor

„egy újabb púpnak” érezte a hátán. Hasonló kifejezéssel élt a körzeti megbízott témagazda is: „ez is egy újabb kolonc lesz a nyakamon”. Ez a hozzáállás a nyilatkozók szerint egyébként sajnos sokakra jellemző, és azzal magyarázzák, hogy a rendőrség sokszor olyasmit is magára vállal, ami nem az ő dolga lenne. Elmondták, hogy eleinte ezt a programot is ilyennek tartották, ám ahogyan elmélyedtek benne, változott a véleményük. Utólag egyértelmű lett a számukra, hogy ez a program a rendőrség valódi céljaihoz illeszkedik, és nemhogy nem egy újabb fölösleges feladat-végrehajtás, hanem nagyon is hasznos tevékenység.

A kezdeti idegenkedést magyarázta az őrsparancsnok 25 éves tapasztalatán alapuló állítása, miszerint az embereket a biztonsággal kapcsolatos problémákkal nagyon nehéz megszólítani, miközben a bajokat nagyon is érzékelik. De a hétköznapokban sem idő, sem alkalom nemigen látszik a megoldásukra. Inkább negligálják a problémát, elkerülik, elodázzák, másra hárítják a megoldás kötelességét. Csakhogy a rendőrség senkire nem mutogathat. „Gondoltam, majd ezen a feladaton is túlleszünk” – mondta a Caféről. Meglátása szerint ezzel az érzéssel nem volt egyedül. De hangsúlyozta, hogy egyfelől a moderálásnak, másfelől a résztvevőknek köszönhetően egy könnyedebb műfaj bontakozott ki a beszélgetések során. A kezdeti feszültségeket, az újtól való idegenkedést emelte ki, mert a rendőrök legtöbbször nem szokott a nyilvános szereplésnek ehhez a formájához. Úgy érezte, ahogy haladtak befelé a programba, a gátások fokozatosan oldódtak, és végül mindenki jó érzéssel állapította meg, hogy nem egyszerűen teljesítették a feladatot, hanem belefeledkeztek a probléma felvetésének és boncolgatásának élményébe. Egyértelműen ezt az oldódást, az egymás iránti nyitást, közeledést látta a kollégáin és a civil vendégeken is. Ezt legjobban azon lehetett érezni, hogy mindig nehezen álltak fel egyik asztaltól és indultak el a másik felé. És a rendezvény végén is úgy kellett szinte kitéssékelni a vendégeket. Az egyik fő különbséget más rendőr-civil fórumokhoz képest abban ragadta meg, hogy itt mindkét fél szerint valódi párbeszéd zajlott. Nem kiállt egy rendőr, és a hallgatóság kritizálta, amit mondott, hanem együtt gondolkodva keresték a megoldásokat. Ez egy nagyon jó fajtája a lakosok „manipulálásának”, mert valójában nem is manipuláció, hanem egy irányított, célorientált beszélgetés. A cél a problémák őszinte, mégsem sértő kimondása, az okok feltárása, majd ezek alapján a megoldások keresése.

A bűnmegelőzési szakember számára sem a program célja, sem maga az interaktív műfaj nem volt szokatlan. Várta az új módszert, amelyben annak lehetőségét látta, hogy újabb felületet kínál a rendőrség tevékenységének megismertetésére. Munkájából fakadóan hisz a nyilvánosság erejében, és igyekszik támaszkodni rá. Ő inkább a szervezéssel járó rengeteg munkát, izgalmat emelte ki, amely szükségszerűen neki jutott. Az érintettek elemzése, a meghívás, a helyszínek előkészítése egyszerre volt számára kihívás és kedves kötelesség. Előre sejtette, hogy hálás feladat lesz a civileket sajátos módon „vendégül látni”. Afféle kapcsolati befektetésnek fogta föl azt az energiát, amit ebbe a sorozatba – és ezt már én teszem hozzá – egyébként messze a kötelezőn felül beletett.

Ő is arról a fordulatról számolt be, amely a beszélgetések során mind a kollégáknál, mind a civil résztvevőknél magától bekövetkezett. Legszebb élményeként azt említette, ahogyan fokozatosan mindenki bekapcsolódott a beszélgetésbe. Igazán abban látja a módszer „varázsát”, ahogy „behúzza” az embereket. A kisebb asztaltársaságok pont akkora nyilvánosságot adnak, amekkora előtt még az egyébként visszahúzó emberek is szívesen elmondják a véleményüket. A rendőr témagazda moderálásának köszönhetően tíz perc alatt kialakul egy szimpátia, és annyira megerősödik a bizalom, hogy szívesen beszélnek. Nincs rossz vélemény, mindenkinek lehet hozzáfűznie, véleménye. Szerinte azonban ez a módszer a parancsuralmi működésű rendőrségnél nagyon szokatlan volt. A rendőrök ezért még nehezebben oldódtak föl, mint a civilek, de végül mégis sikerült kilépniük a megszokott kommunikációs keretből. Ez pedig felszabadítóan hatott a kreativitásukra, ami egyértelműen segítette a civilek felé fordulást.

A témagazda szerepe ki könnyebben, ki nehezebben tudta beleképzelni magát. A bűnmegelőzési szakembernek okozta a legkevesebb gondot, bár saját bevállása szerint érezte, hogy bizony „fogni kell a gyeplőt”. Mederben, irányban tartani 6–8 ember beszélgetését nem egyszerű feladat. Ráadásul a civilek előtt mégiscsak a rendőrséget képviselték, átérezvén ennek minden felelősségét, ami eleinte feszélyezettebbé tette őket. Ebben még a helyszínek is befolyással bírtak. Egy impozánsabb intézmény (mint amilyen Pécsen a Zsolnay Negyed, Kiskunhalason a Csipkemúzeum, vagy Zuglóban a Vajdahunyadvár) már önmagában a nagyobb, komolyabb elvárások képzetét keltik a vendéglátókban. És az is könnyítette vagy nehezítette a dolgát a témagazdának, hogy éppen saját körzetükben vannak, vagy besegítenek egy másikba. Megfigyelésük szerint nagyon meghatározó volt a vendégkör is. Ha illusztrisabbak voltak a meghívottak, az nyilván nehezítette a témagazda dolgát. De minden nappal egyre könnyebb lett. A legjobb élménynek azt tartják, amikor eljutottak a biztonság terén is meglévő közös nevezőkhöz. Ennek még a későbbiekben lesz jelentősége.

Az interjút adó házigazda körzeti megbízott keserűen mondta, hogy az embereket vagy közönyösnek látja, vagy agresszívnek. A lakossági találkozókban elbeszélnek egymás mellett, a civilek elmondják a sérelmeiket, a rendőrök pedig megpróbálnak védekezni és hárítani. De a Cafékban nem ez történt, itt valódi, őszinte beszélgetéseket tapasztalt meg.

Egy másik témagazda azt emelte ki, hogy a módszer a civilekre leginkább az újdonság erejével hatott, hiszen ami új, az általában jó. Saját maga számára pedig ezt a szerepkört kifejezetten komfortosnak tartotta. Vagyis már az hasznos volt, hogy az ember azt csinálhatja, amit szeret.

Ez a szerep a rendőrök számára is más. Itt a résztvevőknek nem volt okuk elferdíteni a tényeket vagy elzárkózniuk, tiszteletlennek vagy ellenszenvesnek lenniük. Nem jöttek be a tipikusan kötekedő kérdések sem. Kérdeztek, de lényeges, tartalmas, érdemi dolgokat. Ez a fajta találkozás mindenkinek az együttműködő arcát segít kidomborítani. Itt egyszerűen nem lehet nem hozzájárulni. Ez a természetes hangulatú beszélgetés megoldja az emberek nyelvét. De a témagazdák mindenképpen úgy érzik, hogy mindenképp kell a moderátor, aki mederben tartja a témát, a témagazdákat és a vendégeket is.

Szinte mindenkinek könnyebben ment az egész, mint ahogyan előre gondolta. A nyilatkozó rendőr témagazdák jól érezték magukat ebben a helyzetben, és úgy vélik, társaik döntő többségének is testhez álló volt ez a szerep.

A témagazdák az asztaloknál átbeszélendő témák jó megválasztását kulcsfontosságúnak tartják, és szerintük mindenhol sikerült eltalálni, mi érdeklő leginkább a közvéleményt. Egyik-másik téma egyáltalán nem bizonyult könnyűnek, mégsem érezte senki, hogy „belesültek” volna bármelyikbe. Egy-egy, már a sorozatok után rendezett önálló Caféban, amikor már csak egy konkrét helyi problémát vetettek föl, még arra is ügyeltek, hogy kellően diszkréten nyúljanak a témához. Ezt például tapasztalatuk szerint azzal lehet elérni, hogy nem az adott ügy konkrétumairól, hanem a probléma általánosabb aspektusairól beszélgetnek. Ez a problémákhoz való viszonyulásnak már igen magas foka, és a kollégák szociális kompetenciáinak meglétét jelzi. Az a kolléga, aki erről beszámolt, rendőri munkája előtt egy olyan területen dolgozott, ahol a diszkréció szintén alapkövetelmény volt. Így lehet, hogy számára ez azért magától értetődő.

A témagazdák szerint a Café módszer nagyon jól használható személyes szinten a kommunikációs készségek fejlesztésére, a szereplés, a nyilvánosság előtti beszéd, a másik emberre való odafigyelés gyakorlására is. Ugyanezt látták a rendőrök egymáson is. Nem rendőri szemmel nézni, figyelni a másikat, hanem odafigyelni rá üdítő volt részükre. A jegyzetelést és az összefoglaló prezentáció elkészítését, előadását is inkább élvezték, bár ezt azért nem tartották könnyű feladatnak.

Egyikük a saját fejlődését így fogalmazta meg: „Bővült a repertoárom, azáltal, hogy olyan emberek szakmai tevékenységére is rálátásom nyílt, akikére korábban egyáltalán nem.” És viszont: „A rendőri munkába is betekintést nyertek a civilek, ami mindkét félnek jót tett.” A közeledés egyik legbeszédesebb jeleként az egyik témagazda rendőr egy résztvevő kezdeti magázódásának tegeződésre váltását emelte ki.

Van azonban olyan témagazda, aki szerint az emberek egyáltalán nem kíváncsiak a rendőrök emberi arcára, és ezen a téren a Café alkalmak sem hoztak közeledést a két fél között. Számára bizonyára meglepő lesz a civilek erre vonatkozóan kifejtett ellentétes véleménye. Ugyanennek a kollégának a kivételével a rendőr interjúalanyok azt is kiemelték, hogy mennyit változott mind a saját, mind a civilek fogalmi rendszere a biztonsággal és a renddel kapcsolatban. A továbbiakban erre is kitérek még.

A rendőrök fontosnak tartják, hogy a hatósági szerep helyett egy másik, az emberi oldalukat mutathatták meg, és ezúttal erre is kíváncsiak voltak a civilek. Biztosak abban, hogy ez az egész rendőrség megítélésének is jót tesz. Az egyik témagazda nehezményezte, hogy a magasabb vezetők nem támogatják jobban (vagyis egyáltalán) ezt a programot, és csak annak a néhány szakembernek az „élvezeti szereként” kezelik, akik részt vettek benne. Ahhoz, hogy ugyanilyen színvonalon lehessen folytatni a Cafékat, nagyon kellene a professzionális szervezés. És erre hiába van igénye mind a civileknek, mind a rendőröknek, valami mégis hiányzik ahhoz, hogy több helyen legyen ilyen rendezvény, vagy ahol már volt, ott megismételhessék igény szerint. A körzeti megbízott munkájának ugyanis a lakossággal való rendszeres és valódi kapcsolattartás a lényege, és talán a bűnmegelőzés számára is sok kiaknázatlan lehetőséget rejtenek az efféle találkozások.

Reflexiók a képzésekre

A képzés előkészítése és a módszertani felkészítő képzések

„A képzésre kétkedve ültem be, de ahogy ott felvezetted a programot, ahogy lelkesítettél bennünket, az kezdte felkelteni a kíváncsiságomat” – talán ez a legjellemzőbb azoknak a rendőröknek a hozzáállására, akiket végül is kisebb-nagyobb vezetői preszsió „kényszerített” be a Police Café módszertani felkészítő képzésekre.

Rendkívül tanulságos volt az egyik bűnügyes identitású – és ez fontos! – témagazdának az interjú során adott visszajelzése a képzést előkészítő találkozásról: „Az első tájékoztató nekem egy kicsit sejtelmes volt, nem értettem, miért így vezetted föl a módszert. Jó lett volna látnom egy összképet az egészről. Ez talán azért van, mert kissé türelmetlen alkat vagyok, vagy mert rendőr vagyok. A hétköznapiokban egy bűnügyben is információmorzsákból próbálok összeállítani a teljes képet, de az mégis más. Jelen esetben tudtam, hogy te mint moderátor a teljes információ birtokában vagy, ezért nem értettem, hogy akkor miért nem a lényegnél kezded. A végén persze összeállt a kép, de nekem ez jobban jött volna már az elején. Azt javaslom, hogy az első tájékoztatót mindig azoknak a szakembereknek a habitusára szabd, akikkel éppen beszélsz.” Külön érdekesség, hogy aki ezt a véleményt megfogalmazta, betegség miatt magáról a képzésről lemaradt, így kvázi „kiképzetlen” témagazdaként ugrott be a szerepbe. Persze azért mielőtt erre sor került, egy másik Caféban egy felkészült témagazda mellett segédkezett. És végül nemcsak hogy helytállt, de saját elmondása szerint élvezte ezt a fajta beszélgetést a civilekkel.

Add tovább!

Már 2014-ben az első Police Café sorozatnak sem indultunk neki anélkül, hogy a leendő témagazdák ne kapjanak felkészítő képzést. Azóta is ragaszkodom ehhez, mert csak így garantálható az eredeti módszertan maradéktalan betartása. 2014. május 12-én Pécsen egy egész napot töltöttünk el azzal, hogy a leendő rendőr témagazdák kipróbálják, milyen is ez a forgószínpadszerű párbeszéd, és hogy átvegyük a szervezéshez szükséges tudnivalókat. Ezt követően 2014 júniusában 4 egymást követő napon 4 Café-t rendeztünk, a visszhangok szerint egyértelműen nagy sikerrel. 2015. május 12-én, napra pontosan egy évvel az első képzés után, a pécsi rendőrök a VIII. kerületi szomszédsági járőröket látták vendégül,¹⁹ hogy egy egynapos tapasztalati képzésen megtanítsák nekik a módszertant. Erre egy akkor záródó józsefvárosi szomszédsági rendőr projekt utolsó epizódjaként került sor. A vendégek kipróbálhatták, hogy néz ki a gyakorlatban a Café módszerű párbeszéd.

A meginterjúvolt pécsi rendőrök ebben a képzésben a legérdekesebbnek azt tartották, ahogyan összetalálkozott a vidéki nagyvárosi és a budapesti rendőri szubkultúra.

¹⁹ Lásd: <http://policecafe.hu/police-cafe-pecs-budapest-2-1/> (2019. 07. 01.)

A két nagyjából hasonló méretű kapitányságon ugyanis egészen más emberi viszonyok működnek. A vidéki állandóság, a személy- és helyismeret, az egymásba vetett bizalom a vezetőkkel való közvetlen viszonyra is jótékony hatással van. A pécsieknek jót tett, hogy ezt egy külső tükörben is megláthatták. Egy pécsi interjúalany azt is megfogalmazta: „Jó érzés volt, hogy mi egy picit előrébb vagyunk, és mi mutathatunk nekik valami újdonságot.” De ezt egyáltalán nem a versengés mondatta vele, hanem inkább az afölött érzett öröm, hogy a tapasztalatot, tudást át lehet adni a kollégáknak. Eddigre Pécsen már kezdeti eredmények is akadtak, de a kétségeiket sem hallgatták el a kollégák. Nem „kirakatrendezés” zajlott, hanem egy őszinte, kritikai, elemző, reflektív párbeszéd. Ami még feldobta ezt az alkalmat, az az, hogy a pécsi sorozat óta már egy év telt el, és a helyieknek éppen ideje volt visszatekinteniük az akkori folyamatokra. Így a leülepedett élmények strukturálva, átgondolva, mélyebbről kerültek elő. A pécsiek fontosnak érezték, hogy sikerült megtalálni a közös hangot a budapestiekkel, hisz ahogy mondták: „mégiscsak mindannyian rendőrök vagyunk”.

Szupervíziók

Pécsen közvetlenül a négynapos sorozat után volt egy félnapos reflexió, ami még frissen érte a szakembereket. Az értékelés és összefoglalás minden közreműködő jelenlétével, teljes mértékben partneri hangnemben zajlott. A helyi vezetők is magától értetődőnek tartották, hogy valamennyi résztvevő értékeli a projektet. Mint láttuk, az egy évvel későbbi képzés, ahol a VIII. kerületi rendőröknek adtuk át a módszertant, már egy kiérleltebb visszatekintésre adott alkalmat. Bár nem tudatosan terveztük így, de mindkettőt tekinthetjük egyfajta szupervíziónak.

A 2017-es nagyobb Police Café sorozatok lezárultával Bács-Kiskun megyében és Zuglóban is összegeztük a szakmai tanulságokat, de ezt már tudatosan beterveztük a pályázati támogatásban is részesülő projektekbe. Zuglóban szupervízióként egy egész, Bács-Kiskunban egy fél napot töltöttünk együtt a közreműködő rendőrökkel, és természetesen Café módszertannal dolgoztunk.²⁰ Mindkét helyen a szervezők és a moderátor mellett a helyi rendőrfővezetők is vállaltak témagazda szerepet, ami nagyon jót tett a beosztott rendőröknek.

A Police Cafék meghívott civil vendégeinek véleményei

A meghívásról, a részvételről, saját szerepükről

Arra a kérdésre, hogy mit szoltak a meghíváshoz, valamennyi meginterjúvolt civil egyértelműen azt felelte, hogy örömmel fogadták, és megtisztelőnek tartják, hogy az intézményük részt vehetett a programban. Ami a legnagyobb újdonság volt számukra,

²⁰ A zuglói és a Bács megyei szupervíziókról lásd részletesen itt: <http://policecafe.hu/michelangelo-es-a-rendorok-police-cafe-zarorak/> (2019. 07. 01.)

hogy a jogalkalmazók megkérdezték a civileket arról, mit gondolnak saját és környezetük biztonságáról, és hogy ebben a tanácsaikat, ötleteiket is kikérték.

Mindegyikük pontosan értette, miért kapott meghívást. Az egyik ok, hogy mint a biztonsággal közelebbi vagy távolabbi kapcsolatban lévő szakemberek, intézményvezetők, döntéshozók nem elsősorban a saját, hanem a mások biztonságaért is felelősek. Az egyik interjúalany több mint tíz évig volt egy egészségügyi intézmény igazgatója, ahol az ellátott betegek száma évi 500 ezer fő. Az ezzel járó forgalom már önmagában sok biztonsági veszélyt rejt magában. Két dolgot emelt ki ezek közül: az egyik a bent fekvő betegek vagyonszüksége (annak idején ők is 500 széfet vásároltak, de ez nem hozott megoldást), a másik a személybiztonság. Az utóbbi növelésének érdekében egy biztonsági szolgálattal kötöttek szerződést, de mindössze egyetlen ór dolgozott, és ő sem volt hatékony: az udvarról kerékpárokat loptak, autókat törtek fel. Erre eleinte a kamerarendszer látszott megoldásnak, de jogilag ez is nehézségekbe ütközött. Vallja, hogy a rendőrséggel való együttműködés és a megelőzési szemlélet elterjesztése hatásosabb lehetne.

A sajtó képviselője a napi hírgyártás során sok lakossági panasszal találkozott, amelyek kezelésében, feldolgozásában napi kapcsolatban kell lenniük a helyi rendőrséggel. A műsoraik fontos feladata a lakossági tájékoztatás, amelynek érdekében a helyi bűnmegelőzési szakemberekkel nagyon jó kapcsolatot ápolnak. Ezért is örömmel tett eleget a meghívásnak.

A civil szervezet vezetője mondta ki, de mindenkire igaz, hogy minden ilyen alkalmat kapcsolatépítésre használ, amire a pozíciójából fakadóan nagy szüksége van. Esetükben különösen fontos, hogy ahol csak lehet, megmutassák magukat, hiszen sokszor érzi, hogy mint civil szervezetet a hatóságok nem veszik őket eléggé komolyan. Ez az értékpreferencia nagyon sértő, igazságtalan és szakmaiatlan is. Szerinte sokat jelentene, ha a mások munkájának valós értékét kölcsönösen látnánk és elismernénk, és erre is jó lehetne több ilyen szakmaközi Café. Jó volt számára olyanokat is látni megnyilvánulni, akiket korábban nem ismert, és hasznos volt kicsit „szemüveget cserélni” egymással.

A módszerről

Magát a módszert a meginterjúvolt civilek egyike sem ismerte, de kíváncsiak voltak rá. A rendőrökhöz hasonlóan ők is zsákutcának tartják a „hagyományos” lakossági fórumokat. Még az önkormányzati képviselő is – nagy empátiával – egyenesen „kínzókamrának” nevezte ezeket, ahol a kapitánynak vagy a helyi rendőrfőnöknek a lakosság kínos, nem ritkán provokatív hangnemben feltett kérdéseire kell azonnal, lehetőleg megnyugtató válaszokat adni. Ilyen körülmények között szinte kódolva van a kudarc.

A polgárőr szövetség vezetője egy plázában korábban tartott Police Coffee²¹ rendezvényen már részt vett. Amikor először hallotta a Police Cafét emlegetni, azt hitte, ez is olyan

²¹ Lásd: http://jozsefvaros.hu/hir/1510/jozsefvarosban_indult_el_a_police_coffee/ (2019. 07. 01.)

lesz, de hamar kiderült, hogy ez más. A fő különbséget a kétféle fórum között az alábbiakban látta. A plázában nem biztos, hogy az emberek maguktól odamennek a rendőrhöz kávézni, vagy ha igen, akkor is legfeljebb csak a saját problémájukkal, és néhány percre. A helyszínek megfelelően csak ad hoc jelleggel és egyetlen témáról folyik a beszélgetés két ember között, felületesen. A Police Caféban viszont előre megtervezetten, 16–20 meghívott körében, moderáltan, egyszerre több témában, a végén összegzéssel zajlik a beszélgetés, ráadásul az adott közösséget, egy-egy társadalmi csoportot, réteget érintő problémákkal foglalkoznak. A Police Café műfaja szokatlan, formabontó, egyáltalán nem merev, hivatalos, a beszélgetés inkább kötetlen. A vendégek nem magánemberként vannak jelen, hanem valamilyen intézményt képviselve. És üdítően hat, hogy senki nem ráerőszakolni akar a vendégekre valamit, hanem beszélgetésre invitálja őket, amit alapvetően szeretnek. Ugyanakkor az embereket megmozdítani és összehívni a legnehezebb, de ha ez sikerül, akkor ezzel a módszerrel jól lehet terelgetni a témát.

Egy pécsi nyilatkozó örül, hogy mind a négy városrészben megrendezték a Cafét. Egy rendezvény nemcsak hogy túl nagy lett volna, de a kimaradt városrészek irigyelték volna a rendezőt. Így viszont lehetséges volt a differenciálás, és mindenhol a helyi ügyekről lehetett beszélgetni.

Az interjúalanyok közül ketten is szívesen megtanulnák a módszert. Egyikük a végzettségéből adódóan a változásmenedzsment és a szervezés iránt érdeklődve, illetve vezetőként is az emberek párbeszédét szorgalmazva, szakmai szemmel is figyelte a dinamikát. Szívesen látná a saját kollégáit hasonló szerepben, és örülne egy olyan készségfejlesztésnek, amelynek a segítségével ilyen hatékonyan tudnának irányítani szakmai beszélgetéseket. A szociális munkás képzésben sem látott ennél hatékonyabb csoportvezetési technikát, pedig ezt sok más területen is lehetne alkalmazni.

Már a téma felvezetése, a színes képek alapján zajló bemutatkozás közben oldódik az a feszültség, ami minden összejövetel elején jellemző. De igazán az első asztalbeszélgetésnél lehetett érezni, hogy mindenki „megérkezett”. Az egyik interjúalany biztos volt abban, hogy az asztaltársaságok összeültetése bizonyos koncepció mentén történt, ami szerinte nagyon jó, mert így olyanok is beszélgettek egymással, akik egyébként maguktól talán egy asztalhoz sem ülnének. Márpedig egy-egy ügy nagyon is igényli, hogy az adott szervezeteket képviselő szakemberek végre elkezdjenek együttműködni. Ehhez pedig bizony szóba kell állniuk egymással.

A civilek szerint a rendőr témagazdák hamar átsegítették a résztvevőket a konstruktív párbeszédbe, és ehhez nagyon alkalmas az a puzzle-technika, amellyel egy nagy témát kisebb résztémákra szedünk szét, majd a végén ezeket összeillesztjük. A módszer legfontosabb részének az összegzést tartják: az egyes asztaltémák összekapcsolódnak, összeadódnak, és az üzenetek érezhetően „megérkeznek” minden résztvevőnek. A megértés kíváncsiságot vált ki, bevonja őket, és nemcsak a problémák felvetésére, kimondására, de a megoldások keresésére is ösztönöz. Azt is érzékelték, hogy a megoldásokhoz a szakemberek már ott helyben össze tudnak kapcsolódni, egyezséget kötni, elköteleződni. A televíziós szerkesztő kifejezetten úgy gondolja, hogy a helyi rendőrök

a Police Café résztvevőinek véleményét, hozzászólásait figyelembe véve alakítják a lakosság tájékoztatását a bűnmegelőzés érdekében.

Különösen hasznosnak tartják, hogy olyan összefüggésekre derül fény, amelyeket korábban nem tudtak. És olyan problémákat, amelyeket korábban rendészeti kérdésként kezeltek, holott egyáltalán nem azok, kvázi vissza lehet adni a problémát valóban kezelni tudó szervezeteknek, intézményeknek. A rendészet sokszor ugyanis legfeljebb a problémák tüneteit tudja kezelni, azt is csak felszínesen, ideig-óráig, de a valódi okokat csak másokkal együtt lehet megszüntetni, persze ha ezt felismerik, és van rá szándék is. Ezt a programot erre nagyon alkalmasnak tartják.

A rendőrségről és a rendőrökről

A rendőrök esetében láthattuk, hogy szerintük a civileknek a rendőrségről, a rendőrökről alkotott véleményére is jó hatással voltak a Cafék. Nézzük, miként beszéltek erről a civilek.

Már azt példaértékűnek és motiválónak tartják, hogy a rendőrség állt elő ezzel az innovatív lépéssel. Hiába dolgoztak együtt velük korábban sokféle módszerrel más rendőrségi, elsősorban bűnmegelőzési programokban, még soha nem sikerült betölteni azt az űrt, amit most igen. A rendőrök egészen más szerepben mutathatták meg magukat, képletesen szólva: „kinn maradt a bilincs és a gumibot”.

„Ritkán van alkalmam rendőrökkel beszélgetni, de ez a mostani két alkalom a velük szemben meglévő szokásos sztereotípiáimat segített oldani. Megismerhettem az emberi oldalukat. És egy fontos történeti adalék: nem lehet nem észrevenni, hogy a legelső, 2010. áprilisi, még egyedi kezdeményezésű, tulajdonképpen amatőr körzeti megbízotti plakáthoz képest a mostani »Szomszédom a rendőr!« arculatig mennyi fejlődésen mentek keresztül a kerületi rendőrök. A témagazda szerep kihozta a személyiségük jellemzőit, és mindenkivel jó élményem volt, ügyesen vezették a beszélgetéseket. Dolgoztam más kerületben, ahol vagy más típusú kapcsolódásom volt a rendőrökkel (egy Kábítószerügyi Egyeztető Fórum tagja voltam, és ott egy rendőrrel együtt szerveztünk a kapitányságon képzést a kollégáinak), vagy semmilyen. De ott nem is volt ilyen típusú kezdeményezés, csak a szokásosan bürokratikus és fentről vezérelt, merev rendszer működött. Azaz éppen hogy nem működött: csak akkor mozdult bármi is, ha az a rendőrség érdekében is állt. Ez tehát egy nagyon új rendőrkép volt számomra, és nagyon szimpatikus.”

Ugyanezen interjúalany szerint egy jól megalapozott szakmai kapcsolat egy-egy konkrét ügy vagy rendezvény kapcsán sokat jelentene a megfelelő segítség megtalálásában. Ha az általa vezetett civil szervezetnek több rendőrrel lenne szorosabb a kapcsolata, az azért is jó lenne, mert szerinte a rendőrök több droghasználó fiatalot érnek el, és ha ismernék a segítő szervezetek munkáját, akkor többeket tudnának hozzájuk irányítani.

A szervezést is kitűnőnek vélik a civil válaszadók, és kiemelték a kapitányok pozitív, motiváló, elkötelezett hozzáállását is. Korábban ilyen minőségben nem mindegyikük találkozott rendőrökkel, de a kiskunhalasi interjúalanyok elmondták, hogy más nyilvános fórumokról is csak jó tapasztalataik vannak a rendőreikről. Az egyik intézményvezető külön kiemelte, hogy az előző kapitány miatt a rendőrséggel nem volt éppen zökkenőmentes az együttműködésük, de az új kapitány megjelenésével ez azonnal és gyökeresen megváltozott. Ez mindenképpen pozitív üzenet egy kerületi kapitányságról. Egy másik válaszadó szerint is alapvetően a kapitányokon múlik, hogy vannak-e ilyen programok. Sajnos ez látszik akkor is, amikor egy vezető távozik egy pozícióból, és vele együtt múlik ki egy korábban sikeres kezdeményezés, és nem ritkán sérül vagy megszűnik az együttműködés is. A Café módszer meghonosodása ezt a problémát is segíthet áthidalni: ha sok szakember megtanulja, és a közösségi párbeszéd úgymond „önjáró” lesz, már nem a vezetőtől fog függni – azaz nem az ő „engedélye” kell –, hogy ilyen módon dolgoznak-e együtt a közösség tagjai.

A szociális szakembernek pozitív csalódás volt az a professzionalitás, amellyel a rendőrök felépítették az egész folyamatot. Egyetlen rendőrön sem látszott, hogy nincs a helyzet magaslatán. Nagyon díjazta, hogy annak ellenére kiválóan megoldották a feladatot, hogy tudja: csak 8 órás módszertani képzést kaptak. A témagazda rendőrökre nyugodtan rábízták magukat, mert felkészültek, tájékozottak, hitelesek, meggyőzőek voltak. A nagybani jegyzetelés is nagyon sokat segített a gondolatok összerendezésében, strukturálásában, láthatóvá tételében. A témagazda rendőrökkel többen ismerték egymást, ami már önmagában megalapozta a bizalmat. Az egyik vezető így nyilatkozott: „Amikor a város »krémje« ott ült, azt lehetett érezni, hogy valamilyen szinten egymásnak is meg akarunk felelni. A témagazda nagyon jól moderálta az esetlegesen adódó kisebb nézeteltéréseket, vitákat is. Ilyesmire adhatott volna okot például az a tény, hogy 2016-ban, az első Café idején Kiskunhalason a menekültkérdés igencsak napirenden volt. De szerencsére ez a téma nem hogy nem lett uralkodó, de jóformán föl sem merült.”

Szinte az összes zuglói Caféban jelen lévén, a szociális szakembernek jó összehasonlítási lehetősége adódott. Azt tapasztalta, hogy miközben ugyanazt a nagy zuglói biztonsági puzzle-t rakosgatták, mégis mindenhol más és más képet kaptak. Az egyes körzeteknek ugyanis természetesen megvannak a saját tipikus problémái. A témagazdák, akik a körzetekben „otthon vannak”, képesek voltak meglátni a helyi vendégek igényeit, és az egyes témákat arra vinni, amerre az aktuális asztaltársaságok akarták. Persze a beszélgetések elején megvolt az alapkoncepciójuk, mégis rugalmasak és alkalmazkodók voltak.

Mindannyian azt érzik, hogy az asztaloknál ülő rendőrökkel is sokkal mindennapibb lett a kapcsolatuk. Ez azt jelenti, hogy célzottabb, rendszeresebb, közvetlenebb a viszonyuk, a közös megoldásokat gyorsabban megtalálják, lerövidülnek az addig csak hatósági, tehát közvetett, hosszadalmas utak. Másrészt sokkal emberközelibbé váltak maguk a rendőrök is: „Immár Lacit és Karcsit hívjuk, és nem »a« rendőrséget.”

A Police Cafék szakmai hozadéka

Joggal merül fel a kérdés, hogy a vizsgált időszak Police Café sorozatainak lezárultával kimutatható-e valamilyen hatás az adott területeken. Vajon tovább él-e a program, és ha igen hogyan? Az alábbi fejezetben erre keresem a választ, és közben felvázolom a biztonság fogalmának egy olyan újszerű megközelítését is, amely a rendőrképzésben szerzett több mint húszéves tapasztalatom, a négy és fél éve zajló Café fórumok, illetve az interjúalanyokkal folytatott értékes, mély, elemző szakmai beszélgetések alapján érlelődött meg bennem.

A rendőrök véleményei a Police Cafék utóhatásairól

A zuglói kapitány elmondta, hogy szerette volna, ha 2018-ban minden körzetben a helyi rendőrök megtartanák a saját kisebb Police Caféjukat. De nem kötelező jelleggel, inkább úgy fogalmazott: örülne neki. Pozitív motiváló eszközt is tett az elvárása mögé: „A körzeti megbízottak jutalmazási rendszere úgy van kialakítva, hogy a Police Café megtartása egy objektív feltétele annak, hogy valaki részesüljön jutalomban.” Két ilyen rendezvény, a 2018. június 4-én a Rákosszeg Café és 2019. április 5-én a Roma–Police Café – bár meggyőződésem szerint egyáltalán nem e külső motiváció miatt – már meg is valósult.²² A kapitány szerint az ezekben a Cafékban elért kisebb, ám már konkrét eredmények számítanak „igazán szakmai sikernek”. Ebből a beszélgetésből vált világossá számomra, hogy rendőrök és civilek mennyire mást értenek sikeren, eredménnyen.

A rendőrök – és ebben nem sok különbség látszik sem a nyilatkozó vezetők és beosztottak, sem pedig az egyes szakterületeket képviselők között – egyértelműen azt tekintik eredménynek, amikor valamilyen (köz)biztonsággal kapcsolatos konkrét problémára valami „kézzel fogható” megoldás születik, és ennek híre is megy. Akár abban az értelemben is, hogy a felsőbb vezetés vagy más kapitányságok is elismerik a sikereket. Mivel a Police Café által lehetővé tett párbeszéd megelőzés-központú, a rendészeti szakmát képviselők klasszikus aggálya vetődik fel vele kapcsolatban: hogy ugyanis nem lehet megmondani, mennyi bűncselekményt sikerül megelőzni ilyen módon. Látható, hogy még a legmodernebbül gondolkozó, megelőzési szemlélettel bíró rendőrvezetőknek is nehézséget okoz, hogy belássák és elfogadják az efféle módszerek és programok egyértelműen pozitív hatását, amely nem a megelőzött bűncselekmények valóban kimutathatatlan számában, hanem a közösségmegtartó erejének növelésében rejlik. Véleményem szerint ez a nézet azért uralkodó, mert ők is többnyire arra szocializálódtak, hogy a hagyományoknak megfelelően rendőrként legfőképpen a bűncselekmények hiányában mérjék a (köz)biztonságot, miközben – és ezt mindjárt látjuk –, a civilek megközelítésében a biztonság nagyrészt mást jelent.

²² A részletes leírást lásd itt: <http://policecafe.hu/zuglo-folytatja-a-masodik-police-cafe-kepeslapom/> (2019. 07. 01.); <http://policecafe.hu/police-cafe-extra-14-ketnyelvu-parbeszed-a-meg-biztonsagosabb-zugloert/> (2019. 07. 01.)

Bizonyos értelemben a civilek is „kézzel fogható” eredményeket várnak, csak hogy ők beérik más jellegű, kisebb, nem szoros értelemben vett (köz)biztonsági problémák, hanem a terület élhetőségét befolyásoló ügyek érezhető, jól látható megoldásával is, amilyen például egy utca tisztasága, egy út járhatósága, egy parkolóhely kialakítása, egy zebra felfestése, egy jól megvilágított kereszteződés stb. Mintha ők jobban értenék, hogy ezek az „apróságok” is mennyire hatással vannak a biztonságukra. Amíg a két álláspont, a rendőröké és a civileké, nem közeledik egymáshoz, megmarad a feloldhatatlannak tűnő ellentét, amely örökös elégedetlenséget generál a helyi (köz)biztonsággal.

A civil interjúalanyok véleményei a Police Cafék utóhatásairól

A zuglói válaszolók szerint azért volt jó a sorozat, mert így a program lefedte az egész kerületet. A Caféban egyszerre voltak jelen a hatóság tagjai, a civilek, az intézmények, a segítő szervezetek képviselői, a szolgáltatók, a döntéshozók és a végrehajtók, és nem utolsósorban a lakosok. Szinte mindegyikük zuglói lakos vagy ott dolgozó volt, akinek valamilyen mértékben érdekében áll a helyi biztonság létrehozásához, fenntartásához való hozzájárulás. Némelyikük azonnal látta, hogy a jelzőrendszer megmozgatása, fejlesztése az egyik fő célkitűzése a szervezőknek. A részvétel már önmagában jelképes értékű volt, hiszen itt mindenki konkrét ügyeket és másokat is képviselt. Az egyik résztvevő például így fogalmazott: „Akikkel egy asztaltársaságban ültünk, azokkal lett egy közös élményünk, és ez már önmagában is nagyon sokat jelent.” De igazán a résztvevők közötti párbeszédből lehet összerakosgatni azokat a puzzle-darabkákat, amelyek ki fogják adni a megoldásokat.

Annak a véleményüknek is hangot adtak a válaszolók, hogy miközben egy-egy ilyen beszélgetés jó élmény, és a résztvevők sok hasznosat megtudnak és kapcsolatokat gyűjtenek, az esetek nagy százalékában még sincs folytatás. Ennek okát persze nem a módszerben látják, hanem az emberekben. De arra, hogy felrázzon, megmozgasson egy kerületet, körzetet, várost, szerintük kiváló eszköz a Café, főleg ebben a sorozatos formában.

Különösen jó volt a közvéleményt jelentősen formálni, befolyásolni képes sajtót képviselő újságíró interjúalanytól hallani az alábbi mondatot: „Bízom benne, hogy ez a projekt igazi szemléletváltást hoz majd.” Hogy a reményeiről nemcsak a vele készült interjúban beszél, hanem sokat tesz is az ügyért, azt az a tény is bizonyítja, hogy a Halas Televízió – hiszen ennek a médiumnak a szerkesztőjéről van szó – híradós tudósításban és egy félórás, fő műsoridőben folyó stúdióbeszélgetésben is igényesen és érteően adott hírt a 2016-os kiskunhalasi Caféről, és azóta is rendre tudósít az ilyen eseményekről.²³

²³ A Halas Televízió műsorát és más Police Café rendezvények médiában való megjelenéseinek listáját lásd itt: <http://policecafe.hu/media/> (2019. 07. 01.)

Tisztázandó fogalmak

Ezen a ponton érdemes kissé részletesebben elgondolkodni a (köz)biztonsággal kapcsolatos fogalmakon. Talán feltűnik az olvasónak, hogy bizonyos összefüggésben – tudniillik amikor a rendőrök szempontjából emlegetem a biztonságot – zárójelben eléje teszem a köz- előtagot. Szándékosan kívánom ezzel is érzékeltetni, hogy ez rendőri szakkifejezés, amely mára teljesen átkerült a köznap szöhasználatba is.

A rendőrök hajlamosak azt hinni, hogy ez a szó a civileknek is azt jelenti, amit nekik. Pedig nem, és ez a Police Cafékban is világosan kiderült. Volt olyan témagazda, aki kifejezetten azt a kérdést vetette fel az egyik Caféban, hogy mit értenek biztonságon a civil meghívottak. Most az interjúban is szívesen idézte fel, hogy ő maga lepődött meg legjobban, amikor összefoglaló prezentációjában értette meg: a civilek számára a biztonság nem egyszerűen a bűncselekmények hiányával egyenlő. Emlékszik rá, hogy a biztonsággal közeli értelemben használták az alábbi fogalmakat: együttműködés, odafigyelés, bizalom, kiszámíthatóság, következetesség, hit, aktivitás, segítség, szolidaritás, információ, átláthatóság, tájékozottság, tájékoztatás, tisztaság, rend, nyugalom, közösség.

A Cafék moderátoraként erről a „felfedezésről” nekem is élénk emlékem van. És azt is tudom, miként beszéltek a Cafék előtti képzésen, majd a Cafékon az azokon részt vevő rendőrök a közrendről, közbiztonságról. Az interjúk során azt is volt alkalmam megfigyelni, hogy a kapitányok és a témagazda rendőrök által képviselt nézetek megnyit váltottak, finomodtak. Határozott véleményem, hogy a civilekkel zajló Café beszélgetések hatására a biztonságról alkotott nézeteik kezdenek elszakadni a hagyományos közrendfogalomtól, és egyre inkább közelítenek a civilek elképzeléseihez. Mintha lassan, fokozatosan elkezdéne végre közös nyelvet beszélni. Egy 2018-as felmérés a hévízi rendőrőrs lefedettségébe tartozó néhány önkormányzat vezetőivel ugyanezre a következtetésre jutott.²⁴

Amikor a két meginterjúvult témagazda a Café előtt az egész kezdeményezést „púp-nak és koloncnak” gondolta és nevezte, abban egyértelműen az a régi beidegződés érhető tetten, hogy a biztonság csak a rendőrség, a rendőrök gondja. De ugyanezt fejezi ki a lakossági fórumokról alkotott véleményük is (lásd ezekre a korábbiakban már idézett „zsákutca, kínzókamra” kifejezéseket). Jóllehet a rendőrök és a civilek még messze nem beszélnek a biztonság közös nyelvét, a lakossági fórumokat egyaránt unják, haszontalannak, kontraproduktívknak tartják. Talán a hagyományos rendőr-civil viszonyoknak ez a fajta elutasítása lehet az első közös pont, ahonnan mindketten elindulhatnak egymás, pontosabban a közös biztonságteremtés felé.

Körülbelül a rendszerváltással egyidős nálunk a „szubjektív biztonságérzet” kifejezés, amelyet még ma is elszeretettel használ mind a szakma, mind a köznap ember. Nekem jó ideje gondom van vele, mégpedig amiatt a jelentéstöbblet miatt, amit maga a szó sugall. A „szubjektív érzet” azt jelenti: az egyének érzik vagy nem érzik, tudniillik

²⁴ Molnár-Tamási (2019)

azt, hogy biztonságban vannak vagy nincsenek. Mégpedig olyan biztonságban, amelyet mások adnak, „biztosítanak” nekik – kívülről, felülről, sokszor nélkülük döntve a róluk szóló kérdésekben. És meg is személyesül a biztonságot adó aktor: legfőképpen a rendőrség, illetve az állam más „rendfenntartó szervei”, illetve e szervezetek egyes tagjai, például a rendőrök²⁵ vigyáznak ránk. Csakhogy éppen ez az évtizedek óta érvényesnek elfogadott nézet okozza, hogy a civilek a saját biztonságukért egyre kevesebbet hajlandóak tenni, amire viszont a rendőrök sokat panaszkodnak. Ez azonban nagyon is érthető, hiszen ha az emberek folyton azt hallják, hogy a biztonságteremtés a hatóságok, a rendőrség dolga, ők maguk egyre kevésbé érzik, hogy ők is tehetnének érte. Ám ha mindenki a másokra vár, a kör lassan be is zárul.

A saját biztonságunkért való tenni akarás csökkenése aztán szükségszerűen magával hozza a képességek, lehetőségek csökkenését is, hiszen ha az emberek leszoknak arról, hogy vigyázzanak magukra, nem gyakorolják a magukra és az egymásra figyelmet, az éberséget, a segítőkészséget, a szolidaritást, akkor ezekben nem szereznek jártasságot, rutint. A rendőrség azonban nyilvánvalóan nem képes mindenki biztonságát garantálni, azon őrködni, és ez – bármennyire furcsán hangzik is – nem is lehet dolga.

Ha a szubjektív biztonságérzet kifejezést a rendőrség szemszögéből nézzük, a következő a helyzet. A rendőrök legtöbbször csak azt tekintik a (köz)biztonságot javító eredménynek, amelyet tárgyiasult formában meg lehet jeleníteni (leginkább statisztikai módszerekkel mérhetően, adatolva, azaz objektíven). Az állampolgárok azonban nem ugyanúgy élik át, ítélik meg a rendőrség feketén-fehéren kimutatható sikereit. Kicsit olybá tűnik, mintha ezek a sikerek csak azt a célt szolgálnák, hogy a rendőrség igazolásképpen megveregethesse a saját vállát, hogy jól végzi a munkáját. Ezzel a kommunikációval azonban pont azt éri el, hogy a közösség egészen egyszerűen úgy tekint egy sor dologra, hogy az a rendőrség feladata, ahhoz ők értenek. A civilek sokszor nem is értik igazán, miről beszélnek a rendőrök, és már nem is akarják érteni: a biztonság az ő dolguk, vigyázzanak rá és kész. Közben persze, főleg ha nem érzik magukat biztonságban, a problémák miatt is a rendőröket okolják. A rendőrök körében pedig még mindig az a nézet az uralkodó, hogy az ő munkájukba nem kell mindenkinek belelátni, főleg nem beleszólni. Inkább gyerekként, alárendeltként kezelik az állampolgárt, mintsem partnerként. Ez aztán szükségszerűen mind nagyobb távolságot, hovatovább szakadékot keletkeztet közöttük, ami után nem is csoda, ha képtelenek egymással szót érteni. Elbeszélnek egymás mellett, és egyre nagyobb lesz a kommunikációs űr. Látszólag mindenki jól elvan a saját kommunikációs burkában, de valójában hamar rájönnek, hogy mennyire hiányzik a másik fél. A gond igazán akkor kezdődik, amikor a hétköznapi napok során felmerülő apróbb problémákat kellene nagyon egyszerűen, rugalmasan

²⁵ A rendőr – magyar neve szerint – őrködi a renden. De miféle renden? Azon, amelyet ma is azzal a *statikus rend* fogalommal azonosítunk, amelyik már réges-régen nem érvényes. Állandó rend ugyanis nem létezik. Működik helyette valami más. Mondjuk inkább így: egy állandó változásban lévő, vagyis *dinamikus rendszer*, amely ideális esetben egyensúlyban van, s élő emberek hozzák létre, tartják fenn vagy épp borítják fel, egymással szakadatlan kölcsönhatásban. A gondolat teljes kifejtése messzire vezetne és hosszú is lenne, itt most ennyi is elég a fogalom problematikuságának érzékeltetésére.

és gyorsan megoldani. Ilyenkor üt vissza a kommunikáció – és ahogy fentebb mondtam, a közös nyelv – hiánya. Ilyenkor derül ki, mennyire más a megközelítése ugyanannak a problémának a rendőrök és a civilek felől nézve.

A szubjektív biztonságérzet fogalmát tehát jó volna már kivezetni a használatból.²⁶ A túlságosan hivatalos és inkább a rendőri szaknyelv részeként használatos közbiztonság²⁷ helyett pedig a közös biztonságot javaslom. Ennek a közös biztonságnak bizonyos értelemben a párja egy másik fogalom, mégpedig a személyes biztonság lehetne.²⁸ A biztonság személyes szintje az, amikor mindenki vigyáz magára és a körülötte élőkre, és e téren megteszi azt, ami tőle telik. Talán a legegyszerűbb így mondani: igyekszik betartani a közösségi normákat az élet minden területén (együttélés, személyes higiéné és köztisztaság, közlekedés stb.). Mivel tudja, hogy ezzel nem feltétlenül van mindenki így, ezenfelül a helyi viszonyokhoz alkalmazkodva megteszi a szükséges elővigyázatosági lépéseket is a saját biztonsága érdekében: például kerítést épít, elzárja az értékeit, ha tudja, hogy számíthat lopásra, betörésre, hiszen ilyenek a környezetében előfordulnak. Ilyenkor a helyi biztonság a vagyon elleni bűncselekmények területén igenis deficitese, ám az ellenük védekező egyén szubjektíve biztonságban érezheti magát, ha rácsokkal szereli fel lakását, leláncolja a kerékpárját, riasztót szerel az autójába. Vagyis ő maga tesz a személyes biztonsága érdekében. Egy ilyen értelemben „bűnügyileg fertőzött” területen a rendőrség vagyonvédelmi bűnmegelőzési kampányt folytathat,²⁹ térfigyelő kamerákat szerelhet fel, megerősítheti a járőrszolgálatot, hatékonyabbá teheti a felderítést stb., ám nem önmagában ettől lesz kevesebb a lopás, betörés, ha egyáltalán. Hiszen azok okaira ezek az intézkedések egyáltalán nem hatnak, legfeljebb kiszorítják az adott területről, így áttolódnak más, „kevésbé védett” területekre. Viszont az emberek szubjektív biztonságérzetére hatni kívánva elhitetik velük, hogy biztonságban vannak, miközben persze nincsenek.

Azokban a kultúrákban, ahol körülkerítetlen házakat, nyitott lakásajtókat látunk, a lakosoknak valószínűleg nincs okuk félni a lopástól, betöréstől, mert ilyenek nem fordulnak elő, így nem is védekeznek ellene. És ez nem szubjektív biztonságérzet, vagyis ez nem azt jelenti, hogy úgy érzik, hogy nem kell védekezniük a lopás, betörés ellen, hanem – mivel nincs lopás és betörés – valóban biztonságban vannak az értékeik és ők maguk is.

És ugyanennek az ellenkezője is igaz lehet. Van, amikor egy-egy lokalitás közössége jól érzi magát, biztonságban van, nem történnek különösebb bűncselekmények, ám egy hirtelen bűneset megingatja ezt az egyensúlyt. Ha ilyenkor a rendőrség rosszul cselekszik, azaz eltúlozza a beavatkozást, akkor ok nélkül fokozhatja az emberek félelmét. Vagyis a hatóság nem adekvát fellépése szubjektíve ott is biztonságérzet-deficitet

²⁶ A szubjektív biztonságérzet értelmezéséhez lásd: Krémer (2011) 216–220.

²⁷ Lásd ehhez: Krémer (2009) 62–90.

²⁸ A személyes biztonság és a közös biztonság fogalmának meghatározását az alábbi forrásból merítem: Krémer (2018). De lásd még ehhez: Walklate (2001).

²⁹ Ezt a tájékoztató munkát a magyar rendőrség évtizedek óta végzi, meglehetősen nagy erőket és forrásokat biztosítva hozzá. A bűnmegelőzésnek nem kifejezetten hatékonynak tartott válfaját képviselik a legkülönbébb szóróanyagok, tájékoztató füzetek, kiadványok.

képes keletkeztetni, ahol egyébként erre egyáltalán nincs ok. Pontosán ez történt Pécsen 2012-ben Bándi Kata megölése után. Ezért is volt hatástalan a szokásos reakcióként hozott intézkedések sora, például a megerősített rendőri jelenlét, amitől nem hogy nyugodtabbak lettek volna a lakosok, de még azok is félni kezdtek, akik azelőtt nem. A logika szerint ugyanis, ha ilyen sok rendőr van az utcán, akkor nyilván baj van. És az ördögi kör bezárult...

A szubjektív biztonságérzet kifejezést ideje volna tehát felváltani a személyes biztonság, a közbiztonságét pedig a közös biztonság fogalmával. Ez utóbbinak a szinonimái lehetnek még a települési biztonság, a lokális biztonság vagy az élhető, biztonságos közösség kifejezések is. Ezek azt jelentik, hogy a kisebb-nagyobb közösségek tagjai együtt, egymással konszenzusra jutva, aktívan, felelősségteljes hozzájárulásaik révén tehetnek és tesznek is a közös biztonságuk érdekében. Mégpedig minden szereplőt beleértve, mindenki a saját kompetenciájának megfelelően: például a lakók azzal, hogy nem szemetelnek, hogy elsöprik a havat a házuk előtt; a köztisztasági cégek a rendszeres szemétszállítással és a közterületek takarításával; a közlekedéssel foglalkozók a forgalom megszervezésével; az önkormányzat a közvilágítással stb. És a szereplők közül a rendőrség csak egy. Persze ő kiemelten fontos, de kizárólag azért, mert az ő kezében van a kezdeményező és a koordináló szerep, hiszen az ő szakmája a biztonság, s mert államilag is ő hivatott erre.

Essék szó végül egy másik aspektusról is, amelyik a képző és moderátoré. Talán az övé a legszerényebb sikerkritérium. Annak az apró dolognak is tud ugyanis örülni, ha a rendőrök megtanulnak valami újat az egymással és a civilekkel való kommunikáció mikéntjéről, aminek köszönhetően egyre többször tudnak leülni egymással előremutató párbeszédet folytatni – a helyi biztonság fent kifejtett fogalma szerinti – közös dolgaikról, ügyeikről. Ha az erre egyébként meglévő igényeik összetalálkozhatnak, ha a párbeszédnek nyomán elkezdnek egyeztetni, véleményt, információkat cserélni, ötletelni és cselekedni, az már siker. Ezeknek a legkellemesebb fórumai lehetnek a rendőrkávézások. Ha ugyanis a közösség tagjai egyre gyakrabban megélik, hogy a megoldásokat csak közösen lehet kialakítani, ehhez pedig érdemi párbeszédre van szükség, nagyobb az esélye, hogy egyre több mindenben egyeztetnek, tárgyalnak egymással. Ez pedig – ahogy az egyik kapitány fogalmazott – szinte „automatizálja a közös problémamegoldás folyamatát”.

Konkrét eredmények

A témagazda rendőrök úgy látják, hogy a Cafék legnagyobb hozadéka a személyes kapcsolatok létrejötte, illetve a már meglévők aktivizálódása. És nemcsak a rendőrök és a civilek közötti, hanem a civilek egymás közötti kapcsolatait is ideértik. Mihelyt a hivatal, a szervezet, az intézmény megszemélyesül, és egy konkrét arc társul az aláírás, a címzés vagy a telefonszám mellé, az azonnal elkezd olajozni az addig esetlegesen csikorgó, akadozó együttműködést. Néhány „rendőrkávézás” pár órás közös élménye már önmagában összekapcsolja a résztvevőket. Ez aztán jó hivatkozási alap, amelyre

tovább lehet rakosgatni a bizalom kisebb-nagyobb építőkockáit, s végül a partnerségből közös megoldások is születnek. A konkrét eredményekről az interjúkban örömmel és elégedetten számoltak be mind a rendőrök, mind a civilek. Az interjúkészítő számára persze érdekes élmény, amikor egy-egy történet két-három interjúalanynál is visszaköszön. Pécssett az egyik megvalósult példa konkrétan egy háztető felújítása volt, ami egyszerű ügy, az érintetteknek mégis fontos és szimbolikus.

A rendőr nem is lenne rendőr, ha nem az információ lenne számára a legfontosabb kincs. Igaz ez a „kávézgató” rendőrökre is, és ez teljesen rendben van. Kivételesen minden nyilatkozó rendőr hallott a Cafékban értékes és új bűnügyi információkat. Ezek lehetnek utcai zaklatások, a közterületen szanaszét heverő fecskendők, betört ablakok, eltűnt személyek, feltört gépjárművek, elhagyott lakások, amelyekről egyébként normális esetben értesíteni kellene a rendőrséget, de a lakosok mégsem teszik. Ugyanezt erősítették meg a civilek is, csak a másik oldalról. Ők a rendőrkávéházakban jutottak hozzá olyan ismeretekhez, információkhoz, amelyeket a rendőrség működéséről, a rendőrök munkájáról réges-régen tudniuk kellene. Felvetődhet, hogy miért kell ehhez Police Café? Ám ha ez kell, rendezzünk minél többet! Beszélgetőtársaim azt mondták, jó lehetőségnek látják a Cafékat arra is, hogy a rendőrség bizonyos üzeneteket közvetve, finoman eljuttasson a civilekhez, amelyeket máshol, máskor, mástól egyébként nem hallanak meg.

A kutatásban vizsgált sorozatok lezárása óta eltelt öt, két és fél, illetve másfél év alatt sok minden történt. Az utóhatásokról és a Police Café utóéletéről minden interjúalanyunk tudomása van, sőt, mindegyiküknek személyesen is volt kisebb-nagyobb szerepe a továbbvitelben. Időrendben haladva és a három vizsgált lokalitásra lebontva lássunk néhány konkrét eredményt, rendezvényt.

Baranya megye

- Az első Police Café sorozat Pécssett láthatóan katalizálta a Közbiztonsági Tanács működését. A szűkebb értelemben vett rendészeti szervezetekhez képest kiszélesítette azoknak a körét, akik a város biztonságáért felelősséggel tartoznak, és azt magukra is vállalják. Ezt a rendőrkapitány és a civil interjúalanyok is így vélik. Legékezebb „tárgyi bizonyítéka” ennek a „Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzatának közbiztonsági és bűnmegelőzési koncepciója 2017–2023” című 25 oldalas dokumentum, amelyet a kidolgozásban orosz-lánrészt vállaló városrendészeti bizottsági tag hozott el az interjúra. A koncepció végrehajtásához a 2017. május 1. és 2019. május 31. közötti időszakra vonatkozó 6 oldalas Cselekvési program is társul. S hogy még meggyőzőbb legyen a tény: egyúttal kezembe adta a Cselekvési program feladatainak végrehajtásáról szóló beszámolót is, amely szintén 6 oldalban, 18 pontban sorolja a 2017. május 1. és 2018. május 1. között végzett tevékenységeket. Elmondása szerint ennek létrejöttében kifejezetten nagy szerepe volt a 2014-es Police Café sorozatnak. Bár a szöveg még erősen magán viseli a hagyományosan

hivatalos stílusjegyeket, és fogalomkészlete is a biztonság egy korábbi, mára kissé megkopott koncepciójához áll közel (lásd a szubjektív biztonságról kifejtett Tisztázandó alapfogalmak alfejezetet), mégis, üdvözlendő, hogy elkészült, létezik, megismerhető, vitatható és évről évre tovább fejleszthető, alakítható, aktualizálható. Igazán előremutató az lenne, ha ezt a munkát is közösségi alkotótechnikával végeznék.

- Mindig lépéselőnyben lévén, Pécs volt az első ismétlő is. Napra pontosan egy évvel az első Café képzés után, 2015. május 12-én a módszert elsőként elsajátító pécsi rendőrök a budapesti VIII. kerületből érkező kollégáiknak tanították meg a módszert egy Rendőr Police Caféban.³⁰
- Szerencsére Pécssett a 2014-es rossz széria óta nem alakult ki olyan haváriahelyzet, amely gyors beavatkozást igényelt volna. 2016. november 9-én azonban egy konkrét helyi igényre – a hatalmas létszámú külföldi diák problémamentes együttélésének segítésére – reagáltak a rendőrök, amikor Egyetemi Police Cafét szerveztek a Pécsi Tudományegyetemen.³¹
- Az Egyetemi Café után egy évvel a Járási Police Café műfaja született meg ismét Baranyában: Bólyban és Sásdon 2017. november 7-én és 8-án az évente megtartandó szokásos közbiztonsági egyeztető fórumokat váltottuk fel az interaktívabb közösségi párbeszéddel.³²

Bács-Kiskun megye

- Bács-Kiskun megye 2016-ban először csak kísérlet gyanánt rendezett három Cafét (Jánoshalmán, Kiskunhalason és Kiskunmajsán), amelyeket a sikerrel való tekintettel egy év múlva már egy komolyabb, szintén pályázati forrásból megvalósított hétrészes sorozat követett, ezúttal a megye hét nagyobb városában: időrendben Kunszentmiklóson, Kalocsán, Baján, Kiskunhalason, Kecskeméten, Kiskunfélegyházán és Kiskőrösön.
- Kiskunhalas 2017-ben már eleve ismételt, de újra szervezkedésbe fogtak, és 2017. október 3-án megtartottuk a harmadik Halas Cafét.³³
- A Bács-Kiskun megyeiek engem is megleptek: 2017. december 8-án pár órára önkiszolgáló rendőrkávéházat nyitottak Kiskunmajsán, aminek felettébb örültem, hiszen ez azt bizonyította, hogy magabiztosan megtanulták a módszert, és azt képesek önállóan is alkalmazni arra, amire épp szükségesnek látják.³⁴
- Kiskunhalason a Területi Kistérségi Koordinációs Munkacsoport a sokéves „tetszhalott” állapotából megmozdulni látszik. A szokásos évi két ülésén

³⁰ Lásd erről: <http://policecafe.hu/police-cafe-pecs-budapest-2-1/> (2019. 07. 01.)

³¹ Lásd erről: <http://policecafe.hu/police-cafe-pecs-par-orara-ujra-nyitva/> (2019. 07. 01.)

³² Lásd erről: <http://policecafe.hu/jarasi-kozbiztonsagi-egyezteto-forum-es-police-cafe-bolyban-es-sasdon/> (2019. 07. 01.)

³³ Lásd erről: <http://policecafe.hu/eloszor-masodszor-kiskunhalas-harmadszor/> (2019. 07. 01.)

³⁴ Lásd erről: <http://policecafe.hu/onkiszorgalo-police-cafe-kiskunmajsan-az-első-police-cafe-kepeslapom/> (2019. 07. 01.)

2018-ban már a kapitány is megjelent, és közvetlenebb hangnemben, őszintén beszélgettek a problémákról, amit nagyon jó néven vettek a résztvevők. A kapitány azt tervezi, hogy a következő ülést már Café módszertannal bonyolítják le.

- A kiskunhalasiak 2018. november 22-én a Járási Közbiztonsági Egyeztető Fórum 35 résztvevőjét is Police Caféba invitálták, teljesen önállóan.³⁵
- Szintén Kiskunhalason Roma Police Café címmel 2018. december 6-án a helyi Roma Közösségi Házban rendezték az első, konkrétan ilyen jellegű párbeszédet, 26 vendég részvételével.³⁶
- És még nincs vége. 2019. május 6-án, szintén az országban elsőként Diák Police Cafét³⁷ tartottunk Kiskunhalason két általános iskolában. 20-20 hetedik-nyolcadik osztályos tanulót láttunk vendégül – kávé helyett stílszerűen teára és zsíros kenyérré –, és négy rendőr beszélgetett velük a sajnos egyre inkább ezt a korosztályt is érintő kábítószer-problémáról. A kapitány tervei szerint 2019 őszén a többi iskolába is elviszik a programot.

Zugló

Az akkori budapesti főkapitány a zuglói Police Café sorozat záró rendezvényének díszvendégeként valahogy így fogalmazott: „Egy 21. századi rendőrségnek a 21. század biztonsági kihívásaira adott 21. századi válasza – ez a Police Café.” A megtisztelő vélemény nyomán kis ideig úgy tűnt, hogy szeretne volna kötelező jelleggel a többi kerületi kapitányságra is kiterjeszteni a módszert, de – teszem hozzá: szerencsére – ez csak jámbor óhaj maradt. Néhány kerületi kapitány addig mutatott érdeklődést a program iránt, amíg ki nem derült, hogy az mégsem lesz kötelező. Budapesten azóta sem rendezett senki más Police Cafét, csak a zuglóiak aktivizálták magukat és a civileket. Nézzük, mit valósítottak meg:

- Zuglóban a nyolc körzet közül az utolsóba tervezett Café másképpen alakult, mint eredetileg szeretnénk volna: a sorozat zárórendezvénye lett, ahova az egész kerület érintettjeit meghívtuk, sőt, más kerületekből is érkeztek vendégek. Ezért a körzet saját (pót) Caféját Liget Café néven rendeztük meg 2017. november 21-én,³⁸ ami így tulajdonképpen már a programsorozat folytatásaként a 9. Cafénak volt tekinthető.
- Igazibb utóhatásnak azonban az időrendben következő, a 2017. november 28-án tartott Pedagógus Café számít, amelynek gondolata egy Police Caféban

³⁵ Lásd erről: <http://policecafe.hu/police-cafe-extra-9-halas-cafe-kepeslap-jarasi-kozbiztonsagi-egyezteto-forum-mas-kent-immar-bacs-kiskunban-is/> (2019. 07. 01.)

³⁶ Lásd erről: <http://policecafe.hu/mikulas-napi-meglepetes-roma-police-cafe-kiskunhalason/> (2019. 07. 01.)

³⁷ <http://policecafe.hu/diak-police-cafe-kiskunhalason/> (2019. 07. 01.)

³⁸ Lásd erről: <http://policecafe.hu/police-cafe-liget/> (2019. 07. 01.)

részt vevő tanár fejében született meg. A civilek saját belső szervezeti viszonyaik megvitatására rendezték meg a rendhagyó párbeszédet.³⁹

- 2018. június 4-én a zuglói 6-os körzetben a Rákosszeg Caféra⁴⁰ került sor, ahol a Rákosszeg és Sárrét park és lakótelep (többek között közbiztonsági szempontú) területfejlesztését is napirendre tűzték, és a rendőrök mellett az önkormányzat főmérnöke is témagazda szerepet vállalt. A két szervezet együttműködésének erősítésén túl jól példázza mindez a (köz)biztonság fogalmának sok szempontú megközelíthetőségét is. Az alkalom hatására 2018 novemberében Zugló közbiztonságáért felelős alpolgármesterének bevonásával egy több körzeten is átnyúló területfejlesztési terv megbeszélése is lezajlott az érintett intézmények, szakemberek meghívásával. A körzeti megbízottak meglátásaira is számítottak a fejlesztési tervek kidolgozása során.⁴¹
- A meginterjúvolt szociális szakember konkrét eseteket is sorolt, amelyeknek a megoldásához vezető út a Caféban kezdődött. Mégpedig azzal, hogy ott vált magától értetődővé a bizalom a rendőr és a szociális szakma képviselői között. Az egyik esetben egy súlyos krízishelyzetben lévő, a férje fegyveres fenyegetését elszenvető anya és gyermeke sürgős kimenekítését kellett pillanatok alatt megoldani, és a rendőrök ezt gyorsan és szakszerűen intézték, egyetlen hívó szóra. A másik egy elhúzódóbb probléma volt: egy többször öngyilkossági kísérletet elkövető drogos fiatalok ügyében kellett esetmegbeszélést összehívni, amelyen a rendőrök szintén hatékonyan vettek részt.
- Mindez szerinte arra is jó, hogy a rendőr fontos visszajelzést kaphat arról, hogy szociálisan érzékenynek lenni jó. Hiszen a még mindig túlzottan maszkulin rendőri szubkultúra nem ritkán inkább a kemény, harcias, marcona rendőrt „díjazza”. A segítségből fakadó emberi érzés motiváló, a sikerélmény inspiráló. A rendőrök kiegészéhez véleménye szerint több dolog is vezet. Az egyik az, ha a hétköznapokban nem élhetik meg a rendőri munka segítő, szolgáltató mivoltát. A másik, ha az egyes helyzetekben képtelenek megoldást találni, ha sorozatos kudarcot kell megélniük. A harmadik, ha úgy érzik, magukra maradnak. Az efféle sikertörténetek éppen ezen a három területen hoztak sikerélményt a rendőröknek, ezért gondolják, hogy valamelyest visszakapták a szakmájukba, a rendőri munkába vetett, az utóbbi években igencsak megtépázott hitüket.
- A legizgalmasabb és talán a legnagyobb visszhangot kiváltó utóhatás: Az ECPA 2018 (Európai Bűnmegelőzési Díj)⁴² legjobb európai gyakorlatokat felvonultató mezőnyében a 2018. december 4. és 6. között Bécsben rendezendő konferencián a zuglói „Szomszédom a rendőr!” projekt és annak meg-

³⁹ Lásd erről: <http://policecafe.hu/szervezetfejleszto-kavehazat-nyitottak-egy-zugloi-iskolaban/> (2019. 07. 01.)

⁴⁰ Lásd erről: <http://policecafe.hu/zuglo-folytatja-a-masodik-police-cafe-kepeslapom/> (2019. 07. 01.)

⁴¹ Az interjúk elkészítése óta eltelt időben már ezen a rendezvényen is túlvannak a lelkes zuglóiak. Itt olvasható róla egy rövid beszámoló: <http://policecafe.hu/police-cafe-extra-6-ujabb-cafe-kepeslap/> (2019. 07. 01.)

⁴² Lásd: <https://eucpn.org/events/european-crime-prevention-award-ecpa-and-best-practice-conference-bpc> (2019. 07. 01.)

hat roz  elemeként a Police Café képviselte Magyarországot, és az igencsak erős nemzetközi mezőnyben a 3. díjat kapta.⁴³

- S végül: e tanulmány kéziratának lezárásához közeledve, 2019.  prilis 5- n Zugló legaktívabb körzeti megbízottja, Tomis Károly és a ZKNP projekt-koordinátora, Adler Katalin az első önálló rendezvényüket is megtartották: ez volt a kulturális sokf eles g konfliktusmentes együttélése témakörében az országban az első Roma–Police Café.

Mindezek egyenként és együttesen is a Police Café céljaival egyező, innovatív hatások, mert

- a k zss gi párbeszéd módszertanának továbbadását (Rendőr Police Café Pécsett);
- a módszer önálló alkalmazását, az azt megtanuló és begyakorl  szakemberek saját lábra állását ( nkiszolg l  Police Café Kiskunmajsán, Rákosszeg Café  s Roma–Police Café Zuglóban);
- a k zss g konkrét, egyedi biztonsági problémáira való ilyesfajta reagálást (Egyetemi Police Café Pécsett, Diák Police Café Kiskunhalason);
- a módszer tudatos földrajzi kiterjesztését (a zuglói 8+1 és a Bács-Kiskun megyei 7 részes sorozatok, valamint a Járási Police Caf k B lyon  s Sásdon);
- egy-egy korábban működő, a helyi biztonságért dolgozó, de elakadt munkacsoport, bizottság  jra el d s t (Pécsett  s Zuglóban);
- a módszernek a civilek számára is kedvet csináló mivoltát (Pedagógus Café, Rákosszeg Café  s Roma–Police Café Zuglóban, Diák Police Café Kiskunhalason);
- a lakossági fórumok műfajának leváltását (a Járási Police Caf k Bólyban  s Sásdon);
- valamint konkrét kr zishelyzeteknek a rendőrök és a civilek gyors és hatékony együttműködésén alapuló megoldását érhetjük tetten bennük.

Hogyan tovább, Police Café?

Lakossági Police Caf k

A nyilatkozó témagazda rendőrök felid zt k, hogy hányszor kerülnek k l nbz  l koss gi fórumokon a szokásos frontális előadások „vakv g ny ra”, amikor menetrendszerűen bejön minden hatás, ami ilyenkor szokott. Jóformán végig se hallgatják a rendőr mondandóját, egyből nekit madnak, vitába keverednek, és eredménytelenül zárul a találkozás. A tipikus lakossági fórumot egyenesen a rendőrök „r m lmanak” nevezt k az interj al nyok. Persze van, hogy sikerül a hangad t leszerelni, de mire

⁴³ Lásd erről: <http://policecafe.hu/police-cafe-extra-10-mikulas-napi-meglepetes-ii-becsben-is-a-szomszedom-a-rendor/> (2019. 07. 01.)

ide eljutnak, sok energiába és időbe, netán vitába és veszekedésbe telik. Megismerve a Police Cafét, rájöttek, hogy legközelebb talán jó lenne ezzel a módszerrel próbálkozni, hátha segítene felébredni ebből a r m lomb l. Kíváncsian várom, ki lesz olyan b tor, hogy megrendezi az első igazi, konkrét problémára reagáló lakossági Police Cafét. Egy pr baj ratot – az Egyetemi Police Caf t⁴⁴ – a pécsi rendőrkapitányság már felmutathat ezen a téren.

A civilek között a polgárőr szövetségi elnök tette f l nekem azt a kérdést, hogy mennyire lehet bővíteni a meghívottak k r t és konkrét létszámát. Erre nincs konkrét válasz. Amit jelenleg a tapasztalatom alapján tudok mondani, az egy 70 résztvevős (nem Police) Café volt, 7 asztallal, 7 témával, 7 t magazd val, 4  ra időtartamban.⁴⁵ Ez akár lakossági Police Caféban is megoldható lenne, és alig várom, hogy kipróbáljam.

Police Caf k rendőrvezetőknek

Hosszabb távú terv lehet egy Vezetői Police Café megrendezése. Nagyon fontos volna ugyanis összehozni a saját szakter leteikre komoly ráhatással bíró rendőri vezet ket – akár lokális, akár regionális, akár országos szinten –, és megismertetni őket ezzel a módszerrel, hiszen minden bizonnyal egyáltalán nem, vagy csak kevesen tudnak róla. Márpedig, ahogy a meginterjúvált három rendőrkapitány pozitív példáján látható, a vezet knek óriási a szerepük abban, hogy meglátják-e egy-egy módszerben a lehetőséget.

Itt érdemes hangsúlyozni, hogy az eredeti World Café 7 alapelvéhez képest a Police Café hazai tapasztalatai alapján 3 további alapelvet tartottam szükségesnek lefektetni (lásd: 1.  bra).

1.  bra: A Police Café alapelvei. Forrás: <http://policecafe.hu/vedjegy-police-cafe-alapelvek/> (2019. 07. 01.)

⁴⁴ Lásd erről: <http://policecafe.hu/police-cafe-pecs-par-orara-ujra-nyitva/> (2019. 07. 01.)

⁴⁵ A budapesti VIII. kerületi Magdolna–Orczy Negyed Program előkészítő szakaszának egyik nyitó rendezvényéről van szó, amelyet 2018. június 20- n tartottunk. A leírását lásd itt: <http://policecafe.hu/morczy-cafe-i-ii-iii-kell-egy-csapat/> (2019. 07. 01.).

Amiért ez egyáltalán felmerült, az a jelenleg dominánsan érvényes rendőri vezetői attitűdökből fakadó felismerés, miszerint egy centralizált irányítású, erősen hierarchikus, félkatonai szervezetben regnáló vezető bármit könnyedén hajlamos kötelezővé tenni, sürgetni és uniformizálni, amiről feltételezi, hogy jó hatással lehet. És teszi mindezt akár a legnagyobb jó szándékkal. Márpedig ez a három beavatkozás – a kötelezővé tétel, a sürgetés és az uniformizálás – a Police Café típusú módszereket teljesen kontra-reaktívává tennék.

Nagyon fontos, hogy a felelős rendőrvezetők megértsék a civilekkel való kapcsolat-tartás fontosságát, legyenek tisztában az ennek hatékonyságához szükséges kommunikáció szerepével. A rendőrségnek mint szervezetnek pedig legyen kiemelt célja, hogy a közösségi párbeszédre alkalmas módszerek minél nagyobb számban és bárki számára elérhető módon álljanak rendelkezésre. Legyen természetes, hogy a helyi vezetők kedvükre választhassanak e módszerek közül, és a használatukhoz szükséges minden készség szervezeten megtanulható legyen. A Police Café e módszerek egyikeként a több mint egy éve működő <http://policecafe.hu> honlapon keresztül megismerhető. Az egy-napos, 8 pontot érő akkreditált képzés „Police Café – módszertani és kommunikációs képzés rendőröknek” néven a Belügyminisztérium Vezetőképzési, Továbbképzési és Tudományszervezési Főosztály⁴⁶ továbbképzési rendszerében 2016 tavasza óta elérhető.⁴⁷

Szervezetfejlesztő Cafék

Az öt vidéki rendőr interjúalany szerint az egyes őrsökön dolgozó kollégák, illetve az őrsparancsnokok és más, a városi kapitányságon dolgozó vezetők közötti kapcsolatok náluk (már) nagyrészt rendben vannak. Mégis egybehangzóan úgy nyilatkoztak, hogy a Café alkalmak segítettek még azokat a falakat is tovább bontani, amelyek a hierarchiából fakadóan főleg a vezetők és a beosztottak között megvannak. És ugyancsak jót tett, amikor látták egymás kommunikációs „átváltozását”, az aktivitás, a motiválás kisebb-nagyobb jeleit.

A témagazda őrsparancsnok érdekes példával világította meg a belső szervezeti kommunikációhoz való saját viszonyát. Korábban, még a rendőrség előtt olyan munkahelyen szocializálódott, ahol nem a parancsuralmi viszonyok domináltak, így amit csak lehet, igyekszik onnan átmenteni. Beosztottjait munkatársaknak tekinti, bizalmuk, egymás iránti tiszteletük kölcsönös, amit a 40 emberből álló csapatában állandóan ápol, fejleszt. Ebből a szempontból számára ez a módszer kifejezetten üdítő volt, hiszen itt ugyanezt gyakorolhatták. A Café asztalainál zajló beszélgetésben nem számított, hogy a hierarchia mely pontján álló (ülő) rendőr mond éppen valamit, mert ez a „kávéházi” környezet kiegyenlíti az egyébként felbillent viszonyokat. A belső szervezeti kommunikáció szempontjából egyértelműen ezt tartja a módszer legnagyobb

⁴⁶ A szervezet korábbi neve Közzszolgálati Személyzetfejlesztési Főigazgatóság. <https://tovabbkepzes.bmkszf.hu/#login> (2019. 07. 01.)

⁴⁷ A képzés nyilvántartási száma: 3/M/2016/5468. Akkreditálta a Nemzeti Bűnmegelőzési Tanács.

hozadékanak. Ezt sorozatosan, napról napra (Pécs), hétről hétre (Zugló), hónapról hónapra és évről évre (Bács és Baranya megye) megélni biztosan jó út ahhoz, hogy a rendőrkávéházban kialakult nexusból a napi hivatali munkakapcsolatokba is át lehessen csempészni valamit.

A kiskunhalasi kapitány szerint a Café nagyon jót tett a szervezeten belüli információáramlásnak. De nemcsak annak. Sokkal fontosabb volt, hogy a Police Café nyilvános gondolkodási platformként hozzásegítette a vezetőket egy közös értékrend kialakításához. Egymással és vele mint kapitánnyal is közvetlenebb kapcsolatba kerültek. Arról nem is beszélve, hogy úgy látja, vezetőtársainak a problémákhoz való viszonyában is komoly változás következett be. Nem érezte túlzásnak azt állítani, hogy vezetőként egy újabb motiváló eszközt kapott a kezébe. Az ehhez nélkülözhetetlen bizalom kiépítését, a vele mint új vezetővel szemben eleinte szükségszerűen meglévő fenntartásokat a Police Cafék hamarabb segítettek megszüntetni. Határozottan állítja, hogy ha nincs semmi konkrét cél, akkor nem „kell” mindenáron Police Cafét rendezni. (Lásd az 1. alapelvet: „A Police Café rendezését ne tegyük kötelezővé!”) De ha a civilekkel nincs éppen felmerülő kérdés vagy probléma, amiért érdemes őket összehívni, akkor a kollégákkal is összeülhetünk ilyen módon. Saját tapasztalata alapján kifejezetten alkalmasnak tartja a Café módszert belső szervezetfejlesztésre is, hiszen egy adott téma olyan minőségű és mélységű, valódi, tartalmas feldolgozását teszi lehetővé, amelyet ő semmilyen más technikával nem tapasztalt.

Nemzetközi vizeken

A 2018. november 28–30. között Budapesten „*Innovations in law enforcement – Implications for practice, education and civil society*” (Rendészeti innovációk és hatásuk a gyakorlatra, az oktatásra és a civil társadalomra) címmel a CEPOL⁴⁸ nemzetközi konferenciát tartott. Mivel a Police Café céljai és módszertana tökéletesen illettek a konferencia profiljába, 2017. november 29-én a 19. szekcióban immár egy nemzetközi rendészeti tudományos fórumon is bemutatkozhatott a módszer. Egy év elteltével ugyan, de végül az European Law Enforcement Research Bulletin 2018. évi októberi számában megjelent az előadás szerkesztett változata⁴⁹ is. Így a magyarországi Police Café az európai rendészet színes módszertani kínálatában is megjelenhetett. Reméljük, hogy ez az immár harmadik⁵⁰ nemzetközi bemutatkozás nem az utolsó lesz. Mert természetesen további terveink is vannak.

⁴⁸ *The European Union Agency for Law Enforcement Training*. A CEPOL egy európai uniós ügynökség, amely képzések révén támogatja az európai és nemzetközi bűnüldözési együttműködést. www.cepol.europa.eu/ (2019. 07. 01.)

⁴⁹ Molnár–Uricska (2018)

⁵⁰ Gaál–Molnár (2017) 58–63.; Gaál–Molnár (2015) 71–78.

2018. november 5-e óta a nemzetközi World Café közösség honlapjának Global Map felületén⁵¹ is megjelent a The Police Café Hungary felirat. A nemzetközi érdeklődésre számítva pedig a közeljövő tervei között az is szerepel, hogy a magyar nyelvű <http://policecafe.hu/> honlapon egy rövid angol nyelvű módszerleírást is megjelentetünk.

S végül: 2019 áprilisában – egy kedves baráti születésnap meglepetésként⁵² – megjelent a Police Caféről szóló első önálló kötet *Rendőrkávéházi élményeim*⁵³ címmel.

A civilek javaslatai

Talán jellemző, hogy egy magasan pozícionált vezető fogalmazta meg, hogy ő igényelte volna a témák előreljlesztését már a meghívóban, hogy a résztvevők egy kicsit felkészülhessenek. A módszert öt éve gyakorlóként az a meggyőződés, hogy ennek lehet létjogosultsága, de van, amikor kifejezetten a spontaneitás a kívánatos. Ha valahol az első Cafét rendezzük, mindenképpen az utóbbi igaz.

Ha viszont már a többedik Caféra hívjuk meg ugyanazokat a résztvevőket, az előzetes felkészülés is elvárható. A nagyobb időintervallum után többszörre visszatérők kifejezték: igényelnének egy rövid emlékeztetőt, összefoglalást, reflexiót az előző Café óta eltelt időszakban történekről, főleg azokról a javaslatokról, amelyek megvalósultak, vagy éppen nem, és hogy miért. Egyikük szerint akár félévenként jó lenne összejönni, és visszatérni az első találkozásokkor felvetett problémákra.

Az egészségügyi szektort képviselő interjúalany egy nagyon sajátos szempontot hozott a beszélgetésbe. Nyilvánvaló, hogy sok kriminális cselekmény érintette az orvost, az egészségügyben köt ki, így az ott dolgozó szakemberek rengeteg információhoz juthatnak. Az orvosi titoktartás diszkrécióra kötelezi az egészségügyi dolgozókat, és ettől kezdve komoly szakmai, jogi és etikai dilemma, hogy a tudásukra jutott információkkal mit kezdenek. Jónak tartaná, ha ezekről egy általánosabb szinten, konkrétumok nélkül tudnának beszélgetni, akár egy Café módszerű fórumon is.

Az interjút adó szerkesztő pedig a Police Cafét mindazoknak a rendőröknek ajánlja, akik „nyitni szeretnének a civilek felé, változtatni szeretnének a rendőrség megítélésén”.

Záró gondolatok

Mint a Police Café magyarországi kidolgozója és terjesztője, biztos vagyok benne, hogy ez a kutatás sok információval gazdagítja az érdeklődőket. De azt is szeretném hinni, hogy meggyőző érvekkel is sikerült hozzájárulnom ahhoz, hogy a Police Café módszerben egyre többen meglássák azt a lehetőséget, ami nekik is segíthet olyan eredmények elérésében, amelyekről a kutatásban megkérdezett rendőrök és civilek beszámoltak.

⁵¹ A térképen Magyarországra közelítve és a jelölésre kattintva jelenik meg a rövid leírás. www.theworldcafe.com/global-impact/ (2019. 07. 01.)

⁵² Lásd erről: <http://policecafe.hu/police-cafe-extra-15-konyvajanlo/> (2019. 07. 01.)

⁵³ Molnár (2019)

A tanulmány zárásaként szó szerint idézek az egyik vezetői interjúból: „3 éve dolgozom Kiskunhalason, és 3 év alatt egy rendkívül magas fokú elégedettséget értünk el a közösségen belül. És én meg vagyok arról győződve – és ezt nem »csak úgy« mondom, hanem tényleg hiszek benne –, hogy igenis köze volt ennek az elismertségnek, ennek a fajta beágyazottságnak a Police Caféhoz. Ez ugyan nem mérhető, jelenleg úgy mond fókuszon kívüli módszer. Amikor leülünk és beszélgetünk, az egy humán megközelítése a problémának. De ezzel együtt az erősen ajánlott kategóriába sorolnám vezetőknél, különösen kezdő vezetőknél. És érzékenyítő hatása is van: arra sarkallja a vezetőt, hogy nyisson a saját közössége irányába, ami egy nagyon jó és fontos dolog.”

Mielőtt még bárki elfogultsággal vádolja a nyilatkozót vagy az elemzőt, gyorsan hozzáteszem, hogy ez persze csak akkor működik, ha a helyi rendőrök között a módszer befogadó és egyúttal értő fülekre talál. Vagy így is mondhatnánk: a „rendőrkávé” csak a megfelelő kávémezterek (rendőrök) kezébe kerülve hat. És persze lehet irigyelni azokat, akik kipróbálták, és ahol hatott, de hogy ebben mennyi energia van, azt talán érzékeltették a nyilatkozók szavai. Eldönteni, felvállalni, megtanulni, megszervezni, megrendezni, kipróbálni, értékelni, aztán ismételni, fenntartani, variálni, megújítani, tovább fejleszteni – ezek a siker apró lépései. Ezeket egyenként és az interjúkban végigtekintve, illetve így most összegezve is tetemes munka sejlik fel a háttérben. De a megtérülés még nagyobb: egy bizalommal telibb, ezért együttműködőbb, tehát élhetőbb és ettől biztonságosabb közösség, amelynek a rendőr is fontos, megbecsült tagja.

A Police Café módszer és jelen tudományos igényű feldolgozás a közszolgáltatók közönségkapcsolatainak egy egészen új minőségét kívánja bemutatni, ami nyilván általánosítható lenne más szektorokra is (oktatás, szociális ellátás, egészségügy, közterület-fenntartás stb.).⁵⁴ Meggyőződésem, és a nemzetközi gyakorlat is ezt mutatja, hogy a közösséggel együttműködve tovább lehet fejleszteni a közszolgáltatásokat. Sőt, némely tevékenységeket a civileknek át (vissza) lehet adni, a feladatokat és a felelősséget is meg lehet velük osztani, és közösen sokkal innovatívabb és hatékonyabb megoldásokat lehet kitalálni. Ez a megállapítás a klasszikus értelemben vett szolgáltatók és a szolgáltatásokat igénybe vevők között fennálló viszonyokra régóta érvényes. Ha a rendészetet állami szolgáltatásként fogjuk fel – márpedig a közösségi rendészet filozófiája egyértelműen emellett foglal állást –, akkor miért ne lehetne a Police Caféban mint speciálisan a biztonságteremtésre alkalmazott közösségi alkotótechnikában rejlő lehetőségeket sokkal jobban kiaknázni? A közösségi potenciál erejét használni kellene, különben hamar szétporlad. A rendőrvezetőknek is be kellene látniuk, hogy a biztonságteremtésben való civil részvétel valódi közösségi érdek, és haszna már rövid távon is megtérül.

⁵⁴ Ezt a véleményt és az ügy iránti hasonlóan szenvedélyes elkötelezettségéből adódó biztatást ezúton is köszönöm Gáspár Mátyásnak.

IRODALOMJEGYZÉK

- Cserép Attila – Molnár Katalin (2005): Egy helyi közösségi rendőrségi projekt kezdeti lépései. *Magyar Rendészet*, 5. évf. 2. sz. 99–119.
- Gaál Gyula – Molnár Katalin (2013): Ami elromolhat, az el is romlik? A média szerepe a biztonságos, élhető közösségek formálásában. In Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán szerk.: *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XVI.* Pécs. 131–140.
- Gaál Gyula – Molnár Katalin (2014): Másképpen a biztonságról – Police Café Pécs. *Belügyi Szemle*, 62. évf. 11. sz. 101–114.
- Gaál, Gyula – Molnár, Katalin (2017): About the Safe Community. *Jura*, 23. évf. 1. sz. 58–63.
- Gaál, Gyula – Molnár, Katalin (2015): Police Café Pécs – innovative Consultation of Police and Civilians about Security. *Policajná Teória a Prax. Ročník, Vol. 23. No. 4.* 71–78.
- Fenyvesi Éva (2012): *Stakeholder analízis*. DOI: <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.36668.33920>
- Krémer Ferenc (2011): A biztonság intézménye és a rendőrség. *Replika, Intézményes világ*, 1. sz. 216–220.
- Krémer Ferenc (2009): A (köz)biztonság jelentéséhez. *Rendészeti Szemle*, 2. sz. 62–90.
- Krémer Ferenc (2018): *Az élhető társadalom, a biztonság meg a rendőrség*. Kézirat. 16–19.
- Mccarthy, Thomas (1980): *Kritik der Verständigungsverhältnisse*. Frankfurt, Suhrkamp Verlag.
- Molnár Katalin (2019): A Police Café hatása a rendőrség és a közösségek kapcsolatára. 1. rész Kérdőív felmérés. In Hegedűs Judit szerk.: *Magatartástudományi kutatások a rendészeti képzés megújítása érdekében*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó.
- Molnár Katalin – Uricska Erna (2018): *An Efficient Method for Improving the Partnership between the Police and the Community*. Special Conference Edition Nr. 4 of the European Law Enforcement Research Bulletin. Editors: D. Nogala, T. Görgen, J. Jurczak, B. Meszaros, P. Neyroud, L.G. Pais, B. Vegrictova. No SCE 4. Forrás: <https://bulletin.cepol.europa.eu/index.php/bulletin/article/view/338/294> (2019. 07. 01.)
- Molnár Café Kata (2019): *Rendőrkávéházi élményeim*. Police Café blogkönyv. Budapest, Rejtjel Kiadó.
- Molnár Katalin – Tamási Zsolt (2019): A rendőrség közösséggel való kapcsolatának javítási lehetőségei. *Belügyi Szemle*, 67. évf. 4. sz. 35–56.
- Vitale, Alex S. (2017): *The End of Policing*. London, Verso Books.
- Walklate, Sandra (2001): Personal safety. In McLaughlin, Eugene and Muncie, John eds.: *The Sage Dictionary of Criminology*. New Delhi SAGE Publication, London, Thousand Oaks.

Internetes források

- http://jozsefvaros.hu/hir/1510/jozsefvarosban_indult_el_a_police_coffee/ (2019. 07. 01.)
- <http://policecafe.hu/blog/> (2019. 07. 01.)
- <http://policecafe.hu/diak-police-cafe-kiskunhalason/> (2019. 07. 01.)
- <http://policecafe.hu/eloszor-masodszor-kiskunhalas-harmadszor/> (2019. 07. 01.)
- <http://policecafe.hu/jarasi-kozbiztonsagi-egyezetteto-forum-es-police-cafe-bolyban-es-sasdon/> (2019. 07. 01.)
- <http://policecafe.hu/kepgaleria/> (2019. 07. 01.)
- <http://policecafe.hu/kommunikacios-potora-avagy-a-megszemelyesített-korzeti-megbizotti-szabalyzat/> (2019. 07. 01.)
- <http://policecafe.hu/media/> (2019. 07. 01.)
- <http://policecafe.hu/michelangelo-es-a-rendorok-police-cafe-zararak/> (2019. 07. 01.)
- <http://policecafe.hu/mikulas-napi-meglepetes-roma-police-cafe-kiskunhalason/> (2019. 07. 01.)
- <http://policecafe.hu/morczy-cafe-i-ii-iii-kell-egy-csapat/> (2019. 07. 01.)
- <http://policecafe.hu/onkiszolgalo-police-cafe-kiskunmajsan-az-elseo-police-cafe-kepeslapom/> (2019. 07. 01.)

- <http://policecafe.hu/police-cafe-extra-10-mikulas-napi-meglepetes-ii-becsben-is-a-szomszedom-a-rendor/> (2019. 07. 01.)
- <http://policecafe.hu/police-cafe-extra-14-ketnyelvu-parbeszed-a-meg-biztonsagosabb-zugloert/> (2019. 07. 01.)
- <http://policecafe.hu/police-cafe-extra-15-konyvajanlo/> (2019. 07. 01.)
- <http://policecafe.hu/police-cafe-extra-5-hogyan-hat-a-rendorkave/> (2019. 07. 01.)
- <http://policecafe.hu/police-cafe-extra-6-ujabb-cafe-kepeslap/> (2019. 07. 01.)
- <http://policecafe.hu/police-cafe-extra-9-halas-cafe-kepeslap-jarasi-kozbiztonsagi-egyezteto-forum-maskent-immar-bacs-kiskunban-is/> (2019. 07. 01.)
- <http://policecafe.hu/police-cafe-liget/> (2019. 07. 01.)
- <http://policecafe.hu/police-cafe-pecs-budapest-2-1/> (2019. 07. 01.)
- <http://policecafe.hu/police-cafe-pecs-par-orara-ujra-nyitva/> (2019. 07. 01.)
- <http://policecafe.hu/rendorkavehazak/> (2019. 07. 01.)
- <http://policecafe.hu/szervezetfejleszto-kavehazat-nyitottak-egy-zugloi-iskolaban/> (2019. 07. 01.)
- <http://policecafe.hu/vedjegy-police-cafe-alapelvek/> (2019. 07. 01.)
- <http://policecafe.hu/zuglo-folytatja-a-masodik-police-cafe-kepeslapom/> (2019. 07. 01.)
- www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_wdsd003b.html (2019. 07. 01.)
- www.nyelvilektoralas.hu/wp-content/uploads/2012/05/Police-Caf%C3%A9-P%C3%A9cs-%E2%80%93-innovative-consultation-of-police-and-civilians-about-security.pdf (2019. 07. 01.)
- www.nyilvantarto.hu/hu/statisztikak (2019. 07. 01.)
- www.theworldcafe.com/global-impact/ (2019. 07. 01.)
- www.zknp.hu/buszkek-vagyunk-ra/ (2019. 07. 01.)
- www.zuglo.hu/elismertek-a-munkajukat-17/ (2019. 07. 01.)
- www.zknp.hu/szomszedom-a-rendor-program/ (2019. 07. 01.)
- <https://bulletin.cepol.europa.eu/index.php/bulletin/article/view/338/294> (2019. 07. 01.)
- <https://eucpn.org/events/european-crime-prevention-award-ecpa-and-best-practice-conference-bpc> (2019. 07. 01.)
- https://jura.ajk.pte.hu/JURA_2017_1.pdf (2019. 07. 01.)
- <https://tovabbkepzes.bmkzf.hu/#!login> (2019. 07. 01.)
- www.cepol.europa.eu/ (2019. 07. 01.)
- www.google.hu/intl/hu/forms/about/ (2019. 07. 01.)

Jogforrás

26/2015. (XII. 9.) ORFK utasítás a körzeti megbízotti szabályzatról

ABSTRACT

The Effect of Police Cafés on the Relationship between the Police and the Community - Part 2: Interview Analysis

MOLNÁR Katalin

The history of the Police Café methodology in Hungary has its 5th anniversary this year. More people are eager to know whether there are any effects of the events for the relationship between the Police and the community, and common local safety. In order to get a clear picture about how the participants themselves of the Cafés consider the Cafés and their effects, I carried out a survey about the opinion of 121 participants of 27 Cafés in Hungary between 2017 and 2018.

The locations of the research were three towns in Baranya County, nine towns in Bács-Kiskun County and 8 precincts of Zugló, District 14th, Budapest. This present paper is the second part of the findings of the questionnaire-based survey in which 7-7 interviews were analysed of the participating police personnel and the civilians.

Keywords: *community, police, Police Café, problem solving, World Café*

Dr. Tóth József a rendészet- és a jogtudomány jeles művelőjének élete, munkássága

SALLAI János¹

Dr. Tóth József az Egri Érsekség Jogi Akadémiájának² nyilvános rendes tanára 1930-tól 1949-ig oktatott az Akadémián, és vállalt tanszékvezetői és dékáni vezetői funkciót, amely időszakra esik a rendészettel kapcsolatos két fő művének megjelenése, „A rendészetfogalom a nemzeti szocialista államban” és „A rendészeti ténykedés alakjai, különös tekintettel a közigazgatási aktusokra.” Az 1938-ban és 1939-ben kiadott két művében áttekintette a rendészet fogalom kialakulását, amelyet főként német példákkal illusztrált, majd a veszély fogalmának jellemzőit illusztrálta. „A rendészeti ténykedés alakjai, különös tekintettel a közigazgatási aktusokra” című munkája elsőként jelenítette meg és rendszerezte ebben a formában a rendészeti ténykedések fő típusait, és közérthetően magyarázta el azok tartalmát. A szerző mindkét műve jó alapot jelenthetett a rendészettel kapcsolatos szabályozás, illetve jogszabályok kialakításában, rendőrségi szolgálati szabályzatok elkészítésében.

Kulcsszavak: rendészet, rendészettudomány, rendészet fogalma, veszély, biztonság, parancs, intézkedés

Dr. Tóth József a 20. század történetében két alkotásával hívta fel magára a figyelmet. A *Rendészetfogalom a nemzeti szocialista államban* (1938) és *A rendészeti ténykedés alakjai különös tekintettel a közigazgatási aktusokra* (1939) című könyvei a mai napig forrásul szolgálhat a rendészetelmélet és a rendészettörténet kutatói, oktatói számára. Ezenkívül mint hajdani egyetemi oktató jelentős szerepet vállalt Egerben, az egri Érseki Jogakadémia falai között 1931-ben elindított folyóirat a *Vita Academica*³ létrehozásában, szerkesztésében. Hosszú ideig ugyanezen jogi akadémián tanszékvezetői és dékáni tisztséget is betöltött nyilvános rendes egyetemi tanárként. Ugyanebben az évben, Magyar rendészeti jog⁴ címmel heti két óra keretén belül rendkívüli tantárgyként hirdetett

¹ SALLAI János, prof. dr., r. ezredes, tanszékvezető egyetemi docens, NKE Rendészettudományi Kar Rendészetelméleti és -történeti Tanszék

János SALLAI, prof., associate professor and head of department, National University Public Service, Faculty of Law Enforcement,

<https://orcid.org/0000-0001-6674-1942>, sallai.janos@uni-nke.hu

² Egri Érseki Jogakadémia, Collegium Juridicum, Foglarianum, 1740. 1949. aug. 30. A katolikus ügyvédképzés céljából Foglár György knk. alapította.

³ *Vita Academica*: az Egri Érseki Jogakadémia polgárainak tudományos és diákpolitikai folyóirata 1931–32-es évektől. Kiss (2016) 60.

⁴ *Az Egri Érsekségi Jogi Akadémia tanrendje* (1932) 72.

témát az egyetemen, Egerben. Később, a második világháború után, a Heves megyei rendőrségen folyó továbbképzéseken vállalt rendészeti témában előadásokat.

Dr. Tóth Józsefben munkáinak és munkásságának megismerése során a rendészet-tudomány iránt elkötelezett jogtudóst ismertem meg, amely nagymértékben motivált abban, hogy felkutassam életét, munkásságát, és publikáció formájában közreadjam.

Dr. Tóth József vasvármegye székhelyén, Szombathelyen született 1897. június 11-én. Középiskolát a győri Bencés Főgimnáziumban végezte el, ahol érettségi vizsgát tett. Ezután, mint a kortársainak nagy része 1915–18 között a nagy háborúban katonaként részt⁵ vett, és ott kétszer megsebesült. A katonai szolgálat során következő kiténtetéseket kapott:

- Károly-csapatkereszt;
- sebesülési érem;
- háborús emlékérem.

A háborút követően egyetemi tanulmányait a budapesti Pázmány Péter egyetemen végezte el, ahol jogi doktorátust szerzett, továbbá bölcsészettudományokat hallgatott. Először a társadalombiztosító győri pénztáránál dolgozott, majd jogi végzettségét a győri városi törvényhatóságnál mint fogalmazó kamatoztatta, majd később itt lett aljegyző, tanácsnok.

Családi állapotáról csak annyi maradt fenn, hogy nős volt, és három gyermeke született.

A hivatalnoki pályát 1930-tól oktatói pályájára cserélte, és Egerben az Egri érseki Jogakadémiára sikeresen pályázott tanárnak. A Jogi Akadémián töltött éveinek főbb állomásai:

1930-tól az Érsekségi Jogi Akadémia rendkívüli tanárává nevezték ki.

1936-ból származó feljegyzésből megtudhatjuk, hogy tudományos munkáit saját költségen jelentetett meg, amelyhez mintegy 1800 pengő hitelt⁶ vett fel.⁷

1940 jelentős dátum Dr. Tóth József életében és szakmai-oktatói pályafutásában. Ebben az évben habitál a pécsi m. kir. Erzsébet Egyetem Jog és Államtudományi káráján. Témája a magyar közigazgatási jog volt, ezzel megszerezte az egyetemi magántanári képesítést.⁸ Ennek következtében az egri érsek kinevezte a Jogi Akadémia nyilvános rendes tanárává.⁹

1940/41 egyházjog és szociológia tanára.

1943-as feljegyzés szerint: „A jogi akadémián az utolsó évtizedekben működött tanárok közül dr. Tóth József szerezte meg a szorgalmával a legrövidebb idő alatt az egyetemi magántanári képesítést, s évtizedet meghaladó kari jegyzői tisztének nehéz időkben oly nagyfokú lekötöttséget jelentő ellátása mellett is viszonylagosan

⁵ Édesapja a háborúban életét veszítette.

⁶ Egyházmegyei Takarékpénztár, Jogakadémia Internátus terhére.

⁷ Egri Érsekségi Levéltár, Érseki Jogi Akadémia iratok (1938)

⁸ Budapesti Közlöny (1940) 1.

⁹ Egri Érsekségi Levéltár, Érseki Jogi Akadémia iratok (1940)

a legnagyobb tudományos szakirodalmi munkásságot fejtette ki. E mellett széleskörű katolikus közéleti és hazafias működésével, a főiskolai ifúság világnézeti nevelésével, Nagyméltóságod jogakadémiája tekintélyének és jó hírnevének emeléséhez országos viszonylatban is hozzájárul. A jogakadémia iránti tevőleges odaadását és buzgalmát discséri – számos jól bevált kezdeményezései mellett – a jogakadémia hallgatói létszámának oly mérvű növelése aminek révén a főiskola fenntartók már az elmúlt év óta mentesülhettek a jogakadémia fenntartásának terheitől.”¹⁰

1944. december 1-től érsekség igazgatóhelyettes, dékáni beosztás ellátásával bízták meg.

1946-ban aktív szerepet vállalt az Egerben létesített Magyar Katolikus Egyetem szervezésében, amelynek vezetője lett. Ugyanebben az évben a magyar államrendőrség Heves vármegyei főkapitányság kérésére a nyomozóm tisztikar tanfolyamán magyar közjog, közigazgatásjog, és államrendészet témakörökben előadást tartott.

1949-ben nyugdíjazták.

Dr. Tóth József főbb művei:

- Tóth József (1924–25): *Annales Conventus Jaurinensis Foederationis Americanae*.
- Tóth József (1927): *Anima Americana*. Budapest.
- Tóth József (1930): *Bírói függetlenség a közigazgatási jogunkban*. Budapest–Győr.
- Tóth József (1938): *Rendészetfogalom a nemzeti szocialista államban*. Eger.
- Tóth József (1939): *A rendészeti ténykedés alakjai, különös tekintettel a közigazgatási aktusokra*. Eger.
- Tóth József (1942): *Világnézet és jogalkalmazás*. Eger.
- Tóth József (1943): *A katolikus egyetemi gondolat*. Eger.
- Tóth József (1943): *Kultúra és közigazgatás*. Eger.
- Tóth József (1944): *Szociális jogszemlélet a közigazgatásban*. Eger.

A fenti művek közül a rendészettudomány szempontjából érdekes műveket elemeztem, amelyek közül elsőként a *Rendészetfogalom a nemzeti szocialista államban*, másodikként *A rendészeti ténykedés alakjai különös tekintettel a közigazgatási aktusokra* című művet mutatom be. A történelem különös fintora, hogy a rendészetfogalomról éppen a legveszterhesebb időkben, 1938-ban született Tóth József¹¹ *Rendészetfogalom a nemzeti szocialista államban*¹² című könyve, amikor a jogi korlátok nélküli rendészet vált a „társadalomirányítás” alapvető eszközévé. A könyv címe alapján a fasizmus időszakára fókuszál, de ugyanakkor tartalmában a könyv első részében, a rendészet fogalmát járja körül magyar és más külföldi, főleg német¹³ forrásokra támaszkodva. A szerző már a bevezetőben

¹⁰ Egri Érsekségi Levéltár, Érseki Jogi Akadémia iratok (1943)

¹¹ Tóth József az államtudományok habilitált doktora, az Egri Érseki Akadémia nyilvános rendes tanára volt ebben az időszakban és az Akadémia értesítője szerint *Magyar rendészetet* oktatott heti két órában.

¹² Bibliotheca Academica, *Az Egri Érsekség Jogakadémiai értekezéseinek Tára* (1938)

¹³ Ahogy a szerző fogalmaz: „kiterjedt német rendészeti jogi irodalom nyomán”.

megállapította, hogy a rendészet a közigazgatás legkényesebb, legérzékenyebb része, hozzátéve, hogy a közigazgatás minden szegmensének van saját rendészete. Igen sajtós összefüggést mutatott ki az államhatalom és rendészeti hatalom, valamint az állameszme és rendészetfogalom között. Szerinte az állameszme változásával összefüggésben változik a rendészetfogalom is, mert a rendészet¹⁴ olyan, mint egy nagy tükör, amely visszatükrözi az állam képét, vagy mint egy szeizmográf, amely az állameszme minden kis elmozdulását jelzi. Úgy vélem, különösen helyes ez a megállapítás az 1930-as évek végén, a második világháború kitörésének előestéjén, az „ordas” eszmék árnyékában. A szerző könyvét nem a nemzeti szocializmus bírálatainak, hanem a rendészetfogalom objektív vizsgálatának szánta. Korinek László akadémikus szerint¹⁵ Tóth József a rendészeti tevékenység formáinak rendszerezésével járult hozzá a tudomány és a gyakorlat fejlesztéséhez. Hangsúlyozta, hogy a közigazgatásra vonatkozó általános követelményeknek a rendészetben is érvényesülniük kell: „[A]miként ugyanis [...] súlyos tévedésen alapult az egykori rendőrállamnak az a felfogása, hogy a rendészet némi kivétellel az egész államigazgatást jelenti, éppen olyan tévedés lenne a jogállamban azt hirdetni, hogy a rendészet nem közigazgatás.”¹⁶

Tóth József művének első részében áttekintette a rendészetfogalom történeti fejlődését, amelyben ennek kezdetét – hasonlóan tudós társainak e témában megfogalmazott gondolataihoz – a görög „politia” szóhoz datálta. A történeti fejlődésben a francia, német vonulatot, és a rendőrállam jellemzőit vázolta fel. Kiemelkedőnek tartotta Nagy Frigyes időszakát, ahol a rendészet területén önálló életet kezdett élni a titokrendészet, és a reformáció utáni időszakot, amikor a rendészetről több igazgatási terület levált. Tóth József (is) korszakalkotónak tartotta Lorenz von Stein közigazgatási megállapítását, amelytől a rendészet elnyerte a 20. századi alakzatát, azaz közigazgatási fogalommá vált. A továbbiakban a rendészetfogalom átalakulásáról írt, amely kapcsán több nézetet, például a liberálisok rendészetről alkotott felfogását mutatta be. A rendészetről folyó viták eredményeként megállapította, hogy a rendészet feladata a közrend, közbiztonság megóvása és a veszély elhárítása. Ez a nemzeti szocialista államban kiegészül „pozitív, politikai, népjóléti feladatkörrrel”.¹⁷ A szerző szerint, a közbiztonság a biztonság fogalomból fejlődött ki, amelyhez segítségül a német „rendésztudomány”-ban található, már korábban 1917-től használt, biztonságdefiniációt használja. Ez alapján a biztonság alatt „a veszélyektől és háborítástól való mentesség értendő”.¹⁸ (A fogalom forrása 1917, amely akár ma is elhangozhatna, sőt vannak biztonságpolitikusok, akik ma is használják ezt a megfogalmazást.) Tóth véleménye, hogy a közbiztonság alapját a közérdek képezi. A közrend fogalmának bemutatásakor

¹⁴ „Olyan a rendészet, mint valami roppant vetületű tükör, amely az állam mindenkori képét, annak jogi szerkezetében visszatükrözi. Más hasonlattal azt is mondhatnánk, hogy olyan a rendészet, mint valami érzékeny szeizmográf, amely az állameszme – s az azt létrehozó világnézet – minden, még a legkisebb megrezdulését, elfordulását, elferdülését és érzékelteti.”

¹⁵ Korinek (2014) 36.

¹⁶ Korinek (2014) 36.

¹⁷ Tóth (1938) 41.

¹⁸ Rasce (1917) 34.

az ókori görög bölcsek megalapításaihoz nyúlt vissza. Így Püthagorasz szerint „a dolgok rendje a szellemre vezetendő vissza”, míg Cicero felfogása megfogalmazásában a „rend alatt a dolgoknak – a nekik megfelelő helyen való – összeállítás, együttléte értendő”.¹⁹ Összegzésként a szerző a következő felfogást tarja elfogadhatónak: „[A] rend a különbözőségi elemeknek térben, időben és kauzalitásban való meghatározott együttléte, összefüggése.”²⁰ Továbbá kifejtette, hogy a rend fogalmának művelése a bölcsészettudományban szélesen elterjedt, amit nem lehet elmondani az állam- és rendészettudomány esetén. Itt megjegyzem, hogy a művében következetesen mindig rendészet-tudomány kifejezést használt a szerző. A rend kapcsán Robert von Mohlra hivatkozva írja, hogy a rend nélkülözhetetlen emberi igény, és az a véleménye, hogy ez hozta létre a rendészetet. Magyar szerzők közül Concha Győző gondolatait emeli ki a rend kapcsán. A rend fogalmából alakult ki a közrend, amely azonban nem egyszerűen a közre való applikációt jelent. A szerző itt szintén német forrásokra támaszkodik, így Otto Mayer német jogtudósra, aki úgy vélte, hogy a „közrend, a közösségnek olyan helyzete, állapota, amelynél a társadalmi értékek, a lehetőség adta korlátok között, minden károsítástól mentesen maradnak”.²¹ Későbbiekben Tóth a veszély fogalmát tárgyalja, amelyben részletesen kitér a rendészeti veszélyre. Itt ismét Lorenz von Stein gondolata jön elő, aki nem minden veszélyben látott egyben rendészeti veszélyt is. Stein szerint az egyes emberek akarata folytán az egész veszélyeztetése a rendészeti veszély, amelyet Tóth kiegészített a közbiztonság közrend veszélyeztetésével.²² Összegezve a „veszély az az állapot, amely káros következmények lehetőségét feltételezi”.²³ Itt a szerző a veszélyeket a következőként osztályozta:

- a) absztrakt vagy potenciális veszély (elvontan, eshetőleg bekövetkező veszély);
- b) konkrét vagy aktuális veszély (valóságban ténylegesen bekövetkező veszély);
- c) putatív veszély (valóságban nem létezik, a rendészeti szervezetek vélelmezésén alapuló veszély).

A veszélyek osztályozására nagyon jó példát²⁴ említ a szerző, mégpedig a színházakban a dohányzás tiltását, amely a rendészeti szervezetek vélelmezésén alapuló veszélyforrásként jelentkezik. Ha valaki dohányzik, az még nem jelent veszélyt, de absztrakt veszélyt jelenthet, és akkor válik konkrét veszélyforrássá, ha meggyullad általa a függöny vagy valami más éghető anyag a színházban.

Tóth József művének negyedik részében bemutatja a formális és a materiális rendészetfogalmakat. A szerző szerint ezek önmagukban nem léteznek, hanem mindkettőnek szoros kapcsolatban kell lenni egymással. Véleménye szerint helytálló Fülster²⁵ nézete, amely alapján a rendészetfogalmat két ismérve, a célja és az eszköze határozza

¹⁹ Tóth (1938) 48.

²⁰ Tóth (1938) 50.

²¹ Tóth (1938) 54.

²² Tóth (1938) 60–61.

²³ Tóth (1938) 63.

²⁴ Tóth (1938) 65.

²⁵ Fülster (1929) 19.

meg. Lényege a közbiztonság, közrend védelme, amelynek eszköze a rendészeti szervezet, a közhatalom és esetlegesen a kényszer. A továbbiakban Tóth a III. fejezetben részletezi, vizsgálja a rendészeti hatalom terjedelmét, a IV. fejezetben a preventív, represszív és restitutív rendészetet, az V. fejezetben a rendészet törvényszerűségét, a VI. fejezetben annak horizontális és vertikális tagozódását, döntően a német viszonyokra vonatkoztatva. A német rendészet eszerinti felosztását ábrával is illusztrálta.

A következő évben, 1939-ben adta ki *A rendészeti ténykedés alakjai, különös tekintettel a közigazgatási aktusokra* című munkáját.²⁶ Kiadásának szükségességét azzal indokolta, hogy bár a rendészet közvetve vagy közvetlenül minden állampolgár életét érinti vagy befolyásolja, mégis igen kevés tudományos mű született ebben a témában. Ezek közül is kiemeli Concha és Tomcsányi munkásságát. Könyvének első részében a közigazgatást tárgyalja, azon belül a rendészeti közigazgatást. Ezen utóbbi fejezet részben egyértelműen állást foglal amellett, hogy a rendészet a közigazgatás része, mégpedig annak sajátos faja. Mivel a rendészetfogalom történeti áttekintését és annak materiális formális értelmezését a *Rendészetfogalom a nemzeti szocialista államban* című műve kapcsán már bemutattam, ezért itt nem térek ki rá. A fejezet rész alfejezeteként tárgyalta a rendészeti közigazgatásban jelen levő discrecionarius elemet. Általános véleményem, hogy a közrendet, közbiztonságot, köznyugalmat megzavaró veszélyek formáját, nagyságát nem lehet előre látni. Ezért az ezekre adott válaszok sem lehetnek egyformák. A discrecionarius elem kapcsán felfogásbeli eltérések mutatkoztak Concha és Tomcsányi között, amelyek közül az előbbi szerint a discrecionarius elem a rendészeti működés legsajátosabb és nélkülözhetetlen eleme, míg Tomcsányi nem tartja annak, csupán kelléknek a rendészetben. Tóth szerint az a legelfogadhatóbb, hogy elméletben a discrecionarius elem a rendészet minden ágában megtalálható, gyakorlatilag pedig a rendészetben csak esetlegesen és elengedhetetlenül van jelen.²⁷ Tóth József művének III. fejezete a rendészeti szakirodalomban elsőként ad átfogó képet a rendészeti ténykedésről. A szerző ezek fő típusainak a következőket tartotta:

- a) rendészeti parancs;
- b) rendészeti engedély;
- c) rendészeti kényszer;
- d) rendészeti büntetés.

A rendészeti parancs²⁸ bemutatásakor Otto Mayer megfogalmazásával egyetértve, a parancs fogalma alatt a következőket értette: „[V]alamely alárendeltségi viszonyon felépülő s az alárendelt személy (személyek) pozitív vagy negatív magatartását meghatározó közhatalmi akaratnyilvánítás.”²⁹ A rendészeti parancs a rendészeti hatalom gyakorlására vonatkozik, és „a rendészeti hatalomnak oly cselekménye, amely révén a rendészeti orgánum a rendészeti célok elérésére a rendészetköteles személyek közre-

²⁶ Tóth (1939) 204.

²⁷ Tóth (1939) 549–552.

²⁸ Jogállamban ez törvényen alapuló parancsnormát jelent, amelyek közvetlenül vagy közvetve hatnak.

²⁹ Tóth (1939) 112.

működését veszi igénybe, és pedig szoros értelmű parancs, valamint a tilalom alakjában”.³⁰ A szerző a rendészeti parancsnak két formáját említi, a rendészeti rendeletet és a rendészeti intézkedést. A rendészeti rendelet alatt a rendészeti hatóságok által kibocsátott előírásokat kell érteni, amivel valamit vagy megparancsolnak, vagy megtiltanak. A rendészeti rendeletek lehetnek törvényt pótló vagy törvényi felhatalmazáson alapuló rendészeti rendeletek. A rendészeti intézkedés a rendészeti parancs közvetlen megnyilvánulási formája, amely általában egy konkrét eseményből kifolyólag, rendészeti érdekből adódóan egy meghatározott személlyel szemben lép fel, támaszt követelést. A rendészeti intézkedés nem jogszabály, hanem közigazgatási aktus.³¹ A rendészeti intézkedéseket a szerző a következő két csoportba sorolta:

- a) általános és egyes személyekre szóló rendészeti intézkedések;
- b) kötelezést tartalmazó és végrehajtó intézkedések.

Tóth szerint az államnak fontos érdeke fűződik ahhoz, hogy egyes személyek tevékenysége megfelelő korlátok közé legyen szorítva. A második rendészeti ténykedések fő típusa, a rendészeti engedély, „amely a rendőrhatóságoknak olyan felsőbbbségi akaratnyilvánítása, amely valamely egyébként tilos tevékenységet szabaddá, megengedetté tesz”.³² A rendészeti engedélyt a rendőrhatalóság csak kérelemre adhatja ki. A rendészeti engedélyeket a szerző a következőképpen csoportosította:

- a) rendészeti engedély mint közigazgatási aktus;
- b) meghagyásos és feltételes rendészeti engedély;
- c) kötött és szabad rendészeti engedély.

A rendészeti ténykedések harmadik fő típusa a rendészeti kényszer, amelynek megértéséhez a szerző tisztázta a kényszer fogalmát, az aktív és passzív kényszer tartalmát, a pszichika és a fizikai kényszer jelentését, a közigazgatási kényszert, és legvégül a rendészeti kényszert. A szerző a rendészeti kényszerintézkedésnek két módját tartotta lehetségesnek, a közvetett és a közvetlen kényszerintézkedést.

A közvetett kényszerintézkedést is további két csoportra³³ osztotta:

1. kényszerbüntetésre (bírságra) és
2. hatósági kényszerteljesítésre. (Ez utóbbi azt jelenti, hogy egyes személy kötelezettségét vagy a hatóság teljesíti, vagy mással végezteti el, például lakhatatlanná, ezáltal veszélyessé vált ház lebontását.)

A közvetlen rendészeti kényszer a rendészeti (rendőrségi) kényszeralkalmazás legfontosabb, és talán legtöbbször használatos eszköze. A közvetlen rendészeti kényszer az alábbi formákban jelenhet meg:

- a) egyszerű fizikai kényszer;

³⁰ Tóth (1939) 112–113.

³¹ Közigazgatási aktus, az állam közigazgatás teendőinek az ellátása.

³² Tóth (1939) 136.

³³ Tóth (1939) 167.

- b) fizikai kényszerek segédeszközök (például bilincs, vízágyú stb.) igénybevételével;
- c) fegyver alkalmazása (lő- és szálfegyver, gumibot).

Az eszközök alkalmazásánál nagyon fontos tudni, hogy a rendőrhatóságok nem használhatnak bármikor bármilyen eszközt, csak a megengedetteket és szükségeseket. A korabeli hatályban lévő jogszabályok alapján, a közvetlen kényszer alkalmazása során az alábbi eszközök voltak alkalmazhatók:

- bekísérés, személyes szabadság korlátozása, amikor a rendészeti szerv az adott személyt akarata ellenére a rendőrségre vezeti;
- elővezetés, rendőr vagy más hatóság írásbeli határozatával azon személyek elővezetése, akik az idézésre indok nélkül nem jelentek meg;
- előállítás, az adott személynek haladéktalanul a hatóság elé állítása;
- kiutasítás, kitiltás, (esetleg) rendőri kitiltás megelőző, míg a bírói kitiltás büntető jellegű lehet;
- rendőri felügyelet alá helyezés, amely során az adott személy nem hagyhatja el a rendőrség által megnevezett területet, helyiséget;
- őrizetbe vétel, a rendőri felügyeletnél szigorúbb, amely által a személyt mozgásában és másokkal való érintkezésben korlátozzák;
- internálás, társadalmi veszélyesség miatt az őrizetbe vétel szigorúbb módja;
- karhatalom igénybevétele (legszigorúbb kényszereszköz, akár behatás is lehet);
- fegyverhasználat, a legkényesebb kényszerítő eszköz, amelynek célja lehet védelmi és az ellenállás megtörése is.

A fenti eszközök alkalmazása rendészettechnikai ténykedésnek minősült. Részletes leírásuk a korabeli rendőri szabályzatban megtalálható, illetve a fegyverhasználatra az 1932-es törvény vonatkozik, amelyet a korábbi fejezetemben részletesen bemutattam.

Azáltal, hogy a közigazgatást a törvényhozás büntetőbíráskodással ruházta fel, kialakult a közigazgatási büntetőjog, amelyben helyet foglal a rendészeti büntetőjog. Ez nem más, mint a rendőrhatóság által alkalmazandó büntetőjogi szabályok összessége, amelynek alkalmazása a rendőri büntető bíráskodás. A rendészeti büntetés tehát a rendészeti ténykedés legsajátosabb alakja. A szerző a rendészeti büntetés kapcsán is Otto Mayert idézi akkor, amikor azt írja, hogy a rendészeti büntetés „valamely rendészetellenességre alkalmazott olyan büntetés, amely arra szolgál, hogy a rendészet céljait megvalósításhoz segítse”.³⁴

Tóth József 1938–39-ben írt két művében áttekintette a rendészet fogalom kialakulását, amelyet főként német példákkal illusztrált, majd a veszély fogalmának jellemzőit hasonlóan példákkal írta le. *A rendészeti ténykedés alakjai, különös tekintettel a közigazgatási aktusokra* című munkája elsőként jelenítette meg és rendszerezte ebben a formában a rendészeti ténykedések fő típusait, és közérthetően magyarázta el azok tartalmát.

³⁴ Tóth (1939) 181.

A szerző mindkét műve jó alapot jelenthetett a rendészettel kapcsolatos szabályozás, illetve jogszabályok kialakításában, rendőrségi szolgálati szabályzatok elkészítésében. Az ismert történelmi körülmények, a második világháború és az azt követő politikai fordulat mindkét művet hosszú ideig süllyesztőbe tette. Ma azonban nagy segítséget nyújt a rendészetelméleti kérdések tisztázásában, és a rendészet történetének feltárásában. Tóth József érdemének tudható be, hogy mindkét könyvében tudatosan a rendészettudomány kifejezést használja.

Dr. Tóth József az Egri Érsekség Jogi Akadémiájának nyilvános rendes tanára 1930-tól 1949-ig oktatott az Akadémián, és vállalt tanszékvezetői és dékáni vezetői funkciót, amely időszakra esik a rendészettel kapcsolatos két fő művének megjelenése. 1940-ben Péccsett habilitált, ezáltal megszerezte az egyetemi magántanári címet. 1949-ben, a Jogi Akadémia megszűnésével nyugdíjba küldték. „1946-tól jelentős része volt az Egerben létesítendő Magyar Katolikus Egyetem szervezésében, melyet politikai okok miatt nem lehetett megnyitni. 1952-ben nyugdíját megvonták. A Heves Megyei FÜSZÉRT Vállalatnál volt gondnok, majd (1956 után) jogtanácsos.”³⁵

Dr. Tóth József nyugalmazott dékán és nyilvános rendes egyetemi tanár 1970-ben, Egerben halálozott el.

IRODALOMJEGYZÉK

- Az Egri Érsekség Jogakadémiai értekezéseinek Tára (1938) 1. sz. Eger.
Az Egri Érsekségi Jogi Akadémia tanrendje (1932). Eger.
Budapesti Közlöny (1940). 142. sz.
Egri Érsekségi Levéltár, Érseki Jogi Akadémia iratok (1938). 2822. sz.
Egri Érsekségi Levéltár, Érseki Jogi Akadémia iratok (1940). 3731. sz.
Egri Érsekségi Levéltár, Érseki Jogi Akadémia iratok (1943)
Fülster, Hans (1929): *Grundriss des verwaltungsrechts*. II. kötet. Giessen.
Kiss Péter (2016): *Az egri érsekségi Liceum történetéből*. Eger. Forrás: <http://mek.oszk.hu/17700/17783/17783.pdf> (2019. 07. 01.)
Korinek László (2014): Rendszerváltás a belügyben. In Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán szerk: *Rendészettudományi gondolatok*. Budapest, MRTT.
Rasce, Karl (1917): *Der Polizeibegriff im Hautigen preussischen Recht*. Menden.
Renn Oszkár szerk. (é. n.): *Egri séták, nemcsak egrieknek*. III. kötet. Egri, Egri Lokálpatrióta Egylet.
Tóth József (1924–25): *Annales Conventus Jaurinensis Foederationis Americanae*.
Tóth József (1927): *Anima Americana*. Budapest.
Tóth József (1930): *Bírói függetlenség a közigazgatási jogunkban*. Budapest–Győr.
Tóth József (1938): *Rendészetfogalom a nemzeti szocialista államban*. Eger, Szent János Nyomda.
Tóth József (1939): *A rendészeti ténykedés alakjai, különös tekintettel a közigazgatási aktusokra*. Eger, Szent János Nyomda.
Tóth József (1942): *Világnézet és jogalkalmazás*. Eger.
Tóth József (1943): *A katolikus egyetemi gondolat*. Eger.
Tóth József (1943): *Kultúra és közigazgatás*. Eger.
Tóth József (1944): *Szociális jogszemlélet a közigazgatásban*. Eger.

³⁵ Renn (é. n.) 47.

ABSTRACT

The life and work of Dr József Tóth, the noted scholar of police science and jurisprudence

SALLAI János

*Dr József Tóth, university professor of the Academy of Law of the Archdiocese of Eger worked and was appointed head of department and dean there from 1930 to 1949. His two major works entitled *The concept of policing in the national socialist state* and *The forms of policing activities*, particularly the acts of public administration were also published during this period. In these two works published in 1938 and 1939 respectively he gave an overview of the development of the concept of policing, which he illustrated mainly with German examples to be followed by the presentation of the features of the concept of threat. His work entitled *The forms of policing activities*, particularly the acts of public administration was the first to present and classify in this form the main types of policing activities and to explain their content in an easily intelligible way. Both of these works could serve as a solid foundation for the development of the regulations and legislation related to policing and for the preparation of the police staff regulations.*

Keywords: *policing, police sciences, the concept of policing/law enforcement, threat, safety, order, taking measures*

Magánbiztonsági tevékenység a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet szempontjából

SZABÓ László András¹

A cím egy olyan a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzetet értelméz, amelyben a magánbiztonságnak, a vagyonvédelmi iparágnak nincs törvényben előírt feladata. Menekültek nem tartózkodnak Magyarország területén, úgy mint azt 2015-ben tapasztaltuk. Ennek az állapotnak a jövőbeni lehetősége nem kizárható. Az állami szervezetek a határőrizetből eredő folyamatos létszámhiány miatt partnereket keresnek. Tanulmányomban a magánbiztonság feladatait dimenziók szerint elemzem, mindezt a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet szempontjából.

Kulcsszavak: magánbiztonság, tömeges bevándorlás, migráció, dimenziók, terhelés

Bevezetés

A cím egy olyan helyzetet értelméz, amely valójában nem létezik, és mégis van. Magyarországon tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet van kihirdetve. Pillanatnyilag nincs a magánbiztonságnak a válsághelyzetben – az egyébként is törvényileg előírt – plusz feladata. Nincsenek illegális bevándorlók és menekültek olyan nagy számban Magyarország területén, mint azt 2015-ben tapasztaltuk. Akkor az a helyzet alapozta meg az Alaptörvény hatodik módosítását, sajnos az állapot újbóli kialakulásának a jövőbeni lehetősége nem kizárható. Az állami szervezetek a határőrizetből eredő folyamatos létszámhiány miatt partnereket keresnek. Ezek jelenleg a polgárőrség, az önkormányzati rendészet, és egy lehetséges újabb partner a tanulmányom tárgyát képező magánbiztonság. Hangsúlyozom, hogy a tanulmány születésekor még nincs az állami és a magánbiztonsági rendészeti szervezetek között átfogó együttműködési megállapodás. Mégis az állami rendészeti szervezetekre nehezedő terhelés növekedése miatt a magánbiztonságra is átkerült a terheléselosztás. Ennek lényeges oka a vagyonvédelmi szektor egyre nagyobb térnyerése és az iparágban dolgozó szakemberek létszáma. Olyan nem nevesített feladatok, mint a terroristagyanús személyek felismerése vagy egy elvárt tevékenység a közbiztonság fenntartásának érdeke mind közérdek. Ezt csak a képzéssel és a szakértelemmel kiegészített felkészítéssel lehetséges megoldani.

¹ SZABÓ László András PhD-hallgató, NKE Közigazgatás-tudományi Doktori Iskola
László András SZABÓ PhD Student NKE Doctoral School of Public Administration Sciences
<https://orcid.org/0000-0001-7957-0724>, szabo.laszlo.andras@uni-nke.hu

Az állami rendészeti szervezeteknek a déli határon az Ideiglenes Biztonsági Határzár őrzése és a járőrtevékenység okozta létszámelvonása más szervezetek bevonását teszi szükségessé. Ezek helyi szinten az önkormányzati rendészetek és a Polgárőr Szövetség helyi szervezetei. Meglátásom szerint a terhelés megoszlik a szervezetek között. Ez az úgynevezett komplementer rendészet. Vagyis az állami rendészeti tevékenység kiegészítéséhez partnerek és együttműködések kellenek. A tanulmány írásakor a magánbiztonsági iparág és az állami rendészet helyi együttműködési szerződésekkel néhány önkormányzat tekintetében már rendelkezik. Viszont átfogó együttműködési megállapodás partneri szerződéssel még nincs. Új magánbiztonsági törvény sincsen. Remélhetőleg a közeljövőben törvényalkotás útján változni fog a helyzet.

Ahhoz, hogy egy szervezet vagy szolgáltatás megjelenjen a piacon, alapvetően három fontos feltétel szükséges. Az egyik a jogi háttér, az állam megengedő szabályozó szerepe. A másik, hogy a tevékenység tárgya mindenki számára elérhető legyen. A harmadik, a biztonságra való igény napjainkban már alapérték. A migrációtól való félelem még inkább megalapozza ezt az igényt. A biztonság kialakításának, megteremtésének első számú letéteményese az állam és az állami rendészeti szervezetek.

Ezen feladatuknak egyedül nem képesek maradéktalanul eleget tenni, ehhez szükséges a nemzetközi együttműködés, a társadalmi támogatás, az egyének hozzájárulása, illetve a tanulmányom tárgyát képező magánbiztonsági iparág. Továbbá, hogy legyen a piacon megfelelő nagyságú igény, vagyis fizetőképes kereslet. Tanulmányom egy pillanatfelvétel, amelyben a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet szempontjából értelmezem a magánbiztonsági tevékenység jelenét és lehetséges fejlesztési irányait. A vizsgálat részét képezik a társadalmi, közösségi, egyéni, gazdasági dimenziók is. Nagyon fontos a megértés és megismerés szempontjából elemezni azt a társadalmi gazdasági és politikai környezetet, amelyben a magánbiztonsági szolgáltatások létrejönnek. A magánbiztonság közkapcsolati hálóját. Ma a kockázatalapú értelmezésű és érvelésű szempontrendszer, vagyis a menedzserszemlélet tekinthető uralkodónak a területen.

A kockázatelemzés részben a katonai részben a polgári és meglepő módon a biztosítók gyakorlatából került át először a rendőrség és az igazságszolgáltatás gyakorlatába, majd a magánbiztonság is elkezdte alkalmazni a szempontrendszereket a tevékenysége során felmerülő kockázati helyzetek, cselekmények, helyek és személyek beazonosítása és valamilyen mérőszám általi kockázati osztályba sorolása miatt. Globalizált világunkban a kockázat fogalma Anthony Giddens globalizációkutató szociológus megfogalmazásában: „A kockázat olyan veszélyekkel kapcsolódik, amelyeket a jövő lehetőségeinek összefüggésében értékelünk. Egy társadalmon belül a kockázati szemléletet akkor kezdik el általánosan alkalmazni, ha a társadalom jövőorientált, ha a jövőt pontosan olyan területnek látja, amelyet le kell győzni vagy meg kell hódítani. A kockázat olyan társadalmat feltételez, amelyik aktívan igyekszik múltjától elszakadni, ami tulajdonképpen a modern ipari civilizáció alapvető vonása.”² A biztonság és kockázat értelmezése lehet ellentétes vagy kiegészítheti egymást. Egymásra hat, szinergiában dolgozik és min-

² Giddens (2000) 33.

dennapjainkat áthatja. Fontos kiemelni még egy kifejezést, amely áthatja napjainkat: ez a morális pánik. David Garland szociológus így fogalmazza meg „A morális pánik megfelelő értékelése a kockázattársadalomban különleges fontossággal bír, hiszen főként az objektív kockázatot fókuszba helyező rizikótársadalom-elemzés így összekapcsolható a szubjektív kockázat morális pánikban való megnyilvánulásával, azaz az objektív biztonság és szubjektív biztonságérzettel.”³

A magánbiztonság egyfelől rendészeti eszközök és technikák, másfelől biztonságtechnikai berendezések és rendszerek, harmadrészt adatkezelés és adatok tárolását végző szervezetrendszernek tekinthető. Illetve mindezeknek a társadalmi objektív és szubjektív percepciója. Ezzel elérkeztünk a vizsgálandó kérdéshez. Milyen feladatai vannak, lehetnek a magánbiztonságnak a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzetben Magyarországon? Michel Foucault szociológus szerint „nincsen, olyan nézőpont a társadalomban, amely ne lenne a társadalmi helyzetektől meghatározott”. Felmerül a kérdés, hogy ha valójában nincs a magánbiztonságnak jelenleg hivatalos, törvényi plusz feladata a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzetben, akkor hogy lehet, hogy mégis van. A tanulmány első részében a tömeges bevándorlás válsághelyzet fogalmát értelmezem, majd a migráció fogalmát és azon típusait tekintem át, amelyek a tanulmány szempontjából relevánsak. Ezután a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet szempontjából a magánbiztonság lehetséges feladatait dimenziók szerint elemzem.

A tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet fogalma

Orbán Balázs megfogalmazásában: „Emberek meghatározott földrajzi területre történő magas intenzitású, nagy tömegű, kontrollálatlan úgynevezett irreguláris migrációs mozgással bekövetkező beáramlása. A tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet következtében a beáramlással érintett területen megnő a politikai, gazdasági, társadalmi, kulturális feszültség, és jellemzően jelentős biztonságpolitikai kockázatok merülnek fel.”⁴

A tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet Magyarország egész területére történő elrendeléséről:⁵ a menedékjogról szóló 2007. évi LXXX. törvény (a továbbiakban: menedékjogról szóló törvény) 80/A. § (2) bekezdése kimondja, hogy az országos rendőrfőkapitány és a menekültügyi hatóság vezetőjének kezdeményezésére, az idegenrendészetért és a menekültügyért felelős miniszter javaslatára a kormányrendeletben rendelheti el a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzetet. A tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet elrendelhető Magyarország meghatározott területére vagy egész területére. A kormány a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet Magyarország egész területére történő elrendeléséről, valamint a válsághelyzet elrendelésével, fennállásával és megszüntetésével összefüggő szabályokról szóló 41/2016. (III. 9.) Korm.

³ Garland (2003) 48–86.

⁴ Orbán (2019) 13–18.

⁵ 41/2016. (III. 9.) Korm. rendelet a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet Magyarország egész területére történő elrendeléséről, valamint a válsághelyzet elrendelésével, fennállásával és megszüntetésével összefüggő szabályokról.

rendelettel – 2016. március 9-ei hatálybalépéssel – elrendelte Magyarország egész területére a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzetet.

A fogalomhoz hozzátartozik az érintett területen, Magyarország területén a közrend és közbiztonság fenntartását biztosító szervezetek főképp a rendőrség feladata megnő, és ezzel együtt a létszámterheltsége is emelkedik.

A migráció a tanulmány szempontjából fontos fogalmi kerete

Mielőtt a migráció fogalmát ismertetném, meg kell jegyezzem, hogy nagyon nehéz a jelenség tekintetében a fogalomalkotás. Szerteágazó sok összetevőjű és hatású jelenségről van szó. A következő fogalom egy általam megfogalmazott és a tanulmányban használt a jelenséget leíró fogalom. A migráció fogalma: egy olyan folyamat, amelyben a személyek tartózkodási helyet, illetve társadalmat váltanak oly módon, hogy ez a váltás lehet átmeneti vagy állandó.

A népességmozgás tipikus esete az évszázadok óta folyó munkaerő-migráció. Emellett a munkavállalási szándék mellett számos tényező növeli a migrációs hajlandóságot. Ugyancsak évszázados, talán inkább évezredes múltja van a vallási, etnikai, politikai üldözöttek migrációjának. Az utóbbi időben egyre inkább megfigyelhető a migrációs motivációkban a politikai és gazdasági tényezők keveredése.

Nemzetközi migráció

Nincs rá meghatározott egyértelmű definíció. Megfogalmazásomban minden, ami két vagy több szuverén állam, térség vagy egymástól elkülönült földrajzi terület közötti bármely okból és célból történő migrációt eredményez.

A nemzetközi migráció jellemzői

Közigazgatási határok átlépése: schengeni övezet esetén ezek formálisak. Az Európai Unió hármas alagondolata markánsan megjelenik. Áruk, szolgáltatások és személyek szabad áramlása.

Huzamos időtartamra szól: ha munkavállalásról, házasságról beszélünk, ez egyértelmű. A válság okozta migrációnál nagy kérdés, hogy meddig kell ellátni a menekülteket, bevándorlókat. És hogy mekkora a hajlandóság a hazájukba való visszatérésre.

Társadalmi, kulturális és nyelvi váltás a nemzetközi migráció esetében: általában nem demokratikus és gazdaságilag fejletlenebb országból, területről érkeznek a migránsok. Sokszor háborúból menekülve, egy közigazgatás és meghatározott jogrend nélküli országból. Egy teljesen új kulturális területre való érkezés komoly kihívás elé állítja a migránsok identitását. Előkerül a régi vita: asszimiláció – vagyis a teljes identitás, nyelv, kultúra feladása – vagy integráció – csak annyit ad fel a bevándorló az identitásából, amennyi a túléléshez, a munkavállaláshoz elengedhetetlen.

Ezt szemléletesen Koller Boglárka identitásháló-elmélete mutatja meg. Ezt úgy lehet elképzelni, mint egy olyan hálót, amelynek minden egyes pontján egy-egy karácsonyfaizzó van, amely adott esetben ég, máskor nem. Az is előfordulhat, hogy egy izzó erősen vagy halványabban ég, illetve hogy sok vagy kevesebb izzó ég egyszerre. Az egyén élete során időről időre változtatja kötődéseit, azok fontossági sorrendjét. Az identitáselemek viszonya nem hierarchikus, hanem mellérendelt.⁶ Ezt a migráció tekintetében úgy lehet értelmezni, hogy bizonyos „karácsonyfaizzókat” az egyén lecserél, hogy minél jobban integrálódni tudjon. Ezen lecserélt égők száma annyi, amennyi feltétlenül szükséges az új helyzethez való alkalmazkodáshoz. Ennek ellenpontozásához az egyén identitásának legfontosabb égői erősebben égnek. Ha ez túl erős, az már az ellenállás a kulturális befelé fordulás jele.

A nemzetközi migráns fogalma

Nehéz a statisztikai elemzése. Az adatfelvételt megnehezíti, hogy az önbevalláson alapuló minták az egyén szubjektív megítélésétől függenek, valamint hogy egy migráns több céllal is érkezhets. Úgy mint egyszerre menekült és gazdasági bevándorló, vagy tanulni jön, párhuzamosan munkát vállal, de ilyen lehet a családgyesítés is. Nagy a látencia, és hiányzik az egységes definíció.

Nemzetközi migráció típusai

Rövid távú tartózkodó – Úgy is lehet értelmezni, mint határozott idejű vagy átmeneti tartózkodás. Ebben az esetben a hazába való visszatérés valószínű. Magában foglalja a szezonális (szolgáltatási ágazatokhoz kapcsolódó) vándorlást, az ingázó (államhatárok menti munkaerőmozgásból eredő vándorlást), és az időbeni ritmus nélküli, szabadidős hivatás- vagy bevásárlóturizmust.⁷

Tranzitvándorlás – Azokat az országokat és területeket értem ide, amelyek nem célországok, de át kell rajtuk kelni. Ezt láttuk a hazánkat ért tömeges migrációnál 2015-ben.

Migráns – A lexikon megfogalmazásában: „idegen állam lakosainak, polgárainak az állam területére lépése oly szándékkal, hogy állandóan ott éljenek, maguknak új ott-hont alapítsanak”⁸

Bevándorló – A bevándorló jogi kategória, amelyet a magyar jog így értelmez. „Az a bevándorolt jogállású külföldi állampolgár, aki az illetékes magyar hatóság által kiadott érvényes bevándorlási engedéllyel életvitel-szerűen él Magyarországon, és az ország területén bejelentett lakóhelye van.”⁹ Ezt az ENSZ nemzetközi migrációval foglalkozó szervezetei állásfoglalásukban így határozták meg: „Az a személy, aki a jelenlegi lakóhelyéhez

⁶ Koller (2006) 47–48.

⁷ Illés–Kincses (2009) 731–732.

⁸ <http://mek.oszk.hu/00000/00060/html/013/pc001303.html#7> (2016. 11. 15.)

⁹ www.valasztas.hu/ep2004/04/hu/informaciok/20_12.html (2016. 11. 15.)

képezt egy másik országba költözik legalább egyéves időtartamra, azért, hogy a célország legyen az új lakóhelye.”¹⁰

Menekült – A menekültállapotot a törvények a következőképpen határozzák meg. „Magyarország menekültként ismeri el azt a külföldit, akinek az esetében az Alaptörvény XIV. cikk (3) bekezdésében meghatározott feltételek fennállnak.”¹¹ az Alaptörvény alapján: „Magyarország – ha sem származási országuk, sem más ország nem nyújt védelmet – kérelemre menedékjogot biztosít azoknak a nem magyar állampolgároknak, akiket hazájukban vagy a szokásos tartózkodási helyük szerinti országban faji, nemzeti hovatarozásuk, meghatározott társadalmi csoporthoz tartozásuk, vallási, illetve politikai meggyőződésük miatt üldöznek, vagy az üldöztetéstől való félelmük megalapozott.”¹²

További meghatározás a Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal honlapja szerint: „Az a személy lehet menekült, aki faji, illetőleg vallási okok, nemzetiségi vagy meghatározott társadalmi csoporthoz tartozása, avagy politikai meggyőződése miatt hazájában üldöztetést szenvedett el, vagy ilyen üldöztetéstől megalapozottan fél, jelenleg Magyarország területén tartózkodik és menekültstátusz iránti kérelmet terjesztett elő. A család egységének biztosítása érdekében – ha elismerést kizáró ok nem áll fenn – kérelemre menekültként kerül elismerésre a menekült családtagja (házastársa, ha a családi kapcsolat már Magyarországra érkezésüket megelőzően fennállt; kiskorú gyermeke, kiskorú gyermek esetén szülője), valamint a menekült Magyarországon született gyermeke. A menekültstátusz a magyar állampolgárság megszerzéséig, valamint a menekültstátusz visszavonásig illeti meg a menekültként elismert személyt. A menekültstátuszt a menekültügyi hatóság hivatalból legalább háromévente felülvizsgálni köteles.”¹³

Illegális – Nincs egységes meghatározás az illegális migrációra. Általában a legális ellentét párjaként lehet értelmezni. Vagyis „ami nem legális, az illegális.” logikai levezetés használatos. „Az illegális migránsok külföldiek, legális jogi státusz nélkül. Közös jellemzőjük, hogy nincs semmilyen érvényes törvényes tartózkodási jogosítványuk ott létezni, ahol vannak.

A hiányzó jogi státusz messzemenően meghatározza ezeknek az embereknek az egész életvezetését. Az ENSZ hivatalos terminusai – irreguláris, nem ellenőrzött, vagy nem dokumentált migráció – nem felelnek meg igazán valós élethelyzetüknek. Az illegalitás jelenségének ugyanis fő jellemzője, hogy az érintett személyek megkísérlik kivonni magukat az állami felfedezés elől, és ezzel természetesen a hivatali-statisztikai nyilvántartás elől is.”¹⁴

(Ir)reguláris migráns – A reguláris migráns a – legális kifejezéssel párhuzamosan – lényegében ez esetben is azt jelenti, hogy a külföldi személy a fogadó állam szabályait figyelembe veszi, míg irreguláris az a migráns, aki külföldiként érvényes jogi státusz nél-

¹⁰ <http://unstats.un.org/unsd/demographic/sconcerns/migration/migmethods.htm> (2016. 11. 15.)

¹¹ 2007. évi LXXX. törvény a menedéjogról 6. § (1).

¹² Magyarország Alaptörvénye.

¹³ Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, Alapfogalmak.

¹⁴ Cseresnyés (2004) 43–52.

kül tartózkodik egy állam területén. A fogalomváltozás mögött az az emberi gondolat húzódik meg, hogy egy beutazás vagy tartózkodás mint emberi magatartás lehet jogellenes, addig annak alanya (vagy elkövetője) nem. További okként kell foglalkozni az- zal a körülménnyel is, hogy minden legális beutazásból lehet jogellenes tartózkodás.¹⁵

Egyéni vagy többes – A migráció, mint a fentiekben már kifejtettem, egyéni szubjektív döntésen alapul. A vándorlás az emberhez kötődő és alapvetően csoportos tevékenység. A történelem változásával, a külső fenyegetettségeknek való kitettség csökkenésével, illetve a jogok (polgári, politikai jogok) megjelenésével egyre inkább háttérbe szorult a csoportos, akár egész népet, népességet érintő vándorlás az egyénivel szemben.

Tömeges migráció – A tömeges migráció jelensége, és annak kezelése a rendészeti szervezetek számára az egyik legnagyobb kihívás. A tömeges migráció kialakulása mögött meglévő sajnálatos tényezők révén is alakulhatnak ki olyan fogalmak, mint „invázió”, „bomba” vagy „hullám”, amelyek – Nils Muiznieks szavaival élve – természeti katasztrófák vagy fegyveres konfliktusok tulajdonságaival ruházzák fel magát a jelenséget.¹⁶

A közbiztonság rendszertípusai

A magánbiztonsági tevékenységet a közbiztonságból vezetem le. Nem lehet önmagában a többi rendszertípustól elkülönítve értelmezni.

Finszter Géza szerint a közbiztonsági rendszer a következő rendszertípusokból áll:¹⁷

- a rendészeti rendszer (rendőrség, önkormányzati rendészet/közterület-felügyelet);
- a magánbiztonsági rendszer és magánbiztonsági szolgáltatások;
- a civil önvédelmi rendszer (polgárőrség).

Finszter Géza másfelől, a működés irányából közelíti meg a kérdést. „A rendészet a civil közigazgatás integráns része, ilyen minőségében teljes egészében a jog uralma alatt áll.” Ami a hatalmi ágak megosztásának elvét illeti, a közbiztonsági rendészet a végrehajtó hatalom irányításával működik, a bűnügyi rendészet pedig az igazságszolgáltatás előkészítője, a büntető hatalom érvényesítésének eszköze. Megállapítható tehát, hogy hiába is keresnénk, a törvényekben nem található az, hogy magánbiztonság.

A fogalmat megtöltő tevékenység szabályozását a hatályos jogszabály a személy- és vagyonvédelmi, valamint a magánnyomozói tevékenység szabályairól szóló 2005. évi CXXXIII törvény így definiálja: „[A] közrend, a közbiztonság javítása, s ezek részeként a személy- és vagyonvédelem, a bűnmegelőzés hatékonyságának fokozása érdekében erősítse a vállalkozás keretében végzett személy- és vagyonvédelmi, valamint a magánnyomozói szolgáltatás törvényességét, és további garanciát nyújtson a társadalom számára

¹⁵ Windt (2008) 52.

¹⁶ Hautzinger–Hegedűs–Klenner (2014) 12.

¹⁷ Finszter (2013) 87.

az e szolgáltatásokat igénybe vevők, illetve az e szolgáltatások gyakorlása során érintettek személyhez fűződő jogai, vagyoni érdekei sérthetetlenségére irányuló igényeinek érvényesítéséhez.”¹⁸

A magánbiztonság Kacziba Antal megfogalmazásában: „olyan kívánatos jogállapot, amelyben a személy és a jogi személy a magánjogban kifejeződő szabadságjogainak, gazdasági, szociális és kulturális jogainak egyenjogúsága, valamint jogos érdekeinek érvényesülése szavatolt”.¹⁹

A magánbiztonság működésének dimenziók szerinti elemzése

Ahhoz, hogy a bevezetésben felvetett kérdést megválaszoljuk, egy többdimenziójú elemzést használok a tevékenység és a magánbiztonság helyzetének az elemzésére. Ez a tanulmány módszertana is egyben. A dimenziók szerinti elemzést azért tartom megfelelőnek, mert ebben a formában az egyes részek kiegészítik és áthatják egymást. Komplex rendszerré egészítve ki az egyes dimenziókat. Ez a szempontrendszer egy elemző módszert jelent.

Irk Ferenc kriminológus, ezt nem az elemzésem tárgyára, vagyis a magánbiztonságra alkotta meg, hanem általában kockázati (rizikó) jelenségek elemzésére, így azt, újra gondoltam, átformáltam.

Az elemzés tizenegy dimenzió mentén történő értelmezése, megtartva az eredeti szemléletet az úgynevezett „objektív szemüveg”, vagyis az objektív értékelés módszerét.²⁰ A szempontrendszer bár nem a magánbiztonságra lett kialakítva, nagyon jól adaptálható. Tehát egy egzakt viszonyítási rendszer adott, amely dimenziók mentén értelmezi a magánbiztonság lehetséges tevékenységeit a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzetben. A dimenziók tárgyalásánál egy-egy jól definiált mondattal konkrétan és egyértelműen utalok az adott magánbiztonsági dimenzió és azon belül is a feladatrendszer tömeges bevándorlással kapcsolatos aspektusaira.

1. Tudományos és képzési dimenzió

Ez egy kétoldalú és kétarcú helyzet. Az egyik oldal a biztonságtechnikai eszközök, megfigyelő kamerák, veszélyjelzők, beléptetőrendszerek és az egyre fejlettebb drónok. A hihetetlenül magas technikai innováció. A másik oldal a személyes kapcsolat, a benne dolgozó szakemberek szakértelme, képzettsége és képességei. Az eljárásmód, ahogy a polgárokkal a megrendelőikkel a szolgáltatást igénylőkkel bálnak. Vagyis a tevékenységben megjelenő humánus. Hiszen a magánbiztonság-szakemberek emberekkel foglalkoznak, a polgárokkal sokszor azok legrosszabb helyzetében, állapotában mint bűncselekmények áldozataként találkozik. Ilyenkor fontos a humánus, a helyzetet tovább nem rontó, azt szakértelemmel megtöltő cselekvése a magánbiztonságnak.

¹⁸ 2005. évi CXXXIII. törvény a személy- és vagyonvédelmi, valamint a magánnyomozói tevékenység szabályairól.

¹⁹ Kacziba (2013) 33–34.

²⁰ Irk (2012) 307–308.

A tudományos és képzési dimenzió feladata a tömeges bevándorlással kapcsolatban, annak jelenségszintű megismerése, és a szakemberek felé tudományos alapon kidolgozott ajánlások készítése. Így a magánbiztonság komplex rendszerén belül a lehetséges fejlesztési irány meghatározása. Az eredmények a továbbképzésekbe és az egyetemi képzésekbe történő beépítése, új képzési szakirányok kijelölése.

2. Hatalmi dimenzió

Több vagy kevesebb állam, túl- vagy alulszabályozás – örök dilemma. Minden szervezet akkor működik megfelelően, ha a feladatok és hatáskörök kellően szabályozottak és elválasztottak egymástól. Az állam legfőbb feladata a megfelelő törvényi háttér megteremtése lett. Ez érvényes a magánbiztonsági tevékenység megfelelő szintű állami szabályozására a civil kontroll részvételére a szakmai szervezetek ellenőrzésére és az átlátható működésre, gazdálkodásra, vagyis az inkább „több állam”-konceptiója.

A hatalmi dimenzió feladata a tömeges bevándorlással kapcsolatban a magánbiztonság számára a válsághelyzet idejére külön jogosultságok megadása. Ilyen a biztonsági őr közfeladatot ellátó személynek minősítése, és a fokozott ellenőrzés során végrehajtott személy- és adatellenőrzések. Ezen jogosultságok a rendészeti szervezetek terheltségét segítenek csökkenteni. A jogosultságok célhoz és időhöz kötöttek. Az eljárások törvényességét a rendőrség ellenőrzi.

3. Nemzetközi dimenzió

Bármerre megyünk a világon a repülőterektől a plázákig mindenhol a magánbiztonság szakembereivel találkozunk. Ott vannak a beléptetésnél, a felszállásnál, a kormányhivatalokban és a kórházak területén. Ma már nincs a világnak olyan szeglete, eldugott része, ahol ne lennének jelen a magánbiztonsági vállalkozások. A globalizáció az egyenlőtlenségek növekedése által a társadalmi dezorganizáció és az erőszak melegágya.²¹ Ahogy Anthony Giddens szociológus értelmezi a globalizáció: „1. a világkapitalista gazdaság, 2. a munka nemzetközivé válása, 3. a nemzetállami rendszer fennmaradása, 4. egy a világot behálózó katonai rendszer”.²² Ahova megy a tőke, oda megy annak védelmére a katonaság. Modern demokratikus nemzetállamoknál ez nem működik. Így a magánbiztonság működését kell megteremteni, mert a tőke paranoiás, retteg mindentől.

A nemzetközi dimenzió feladata a tömeges bevándorlással kapcsolatban a nemzetközi szabályozás és a jó gyakorlatok vizsgálata. A magánbiztonság határokon átnyúló tevékenységének az adott állami szervezetekkel történő összehangolása és együttműködése.

²¹ Gillespie (2006) 24–44.

²² Giddens (1990) 71. Vö.: Gillespie (2006) 28.

4. Kulturális dimenzió

A magánbiztonság a kultúra része, ez ma már tény. Magántulajdon van, vagyis a magánbiztonsági tevékenységre igény van. Egy jól menő vállalkozó testőr nélkül, pontosabban személyi titkár nélkül már el sem képzelhető. Az egyenruhás biztonsági őrök a repülőtereken a pénzszállításnál, a bevásárló áruházak kasszasoránál, a mozik bejáratánál vagy a bármilyen bolt, szórakozóhely előtt a mindennapi kép részei. Beépültek a köztudatba a környezeti kultúra részei lettek. Ez már társadalmi és kulturálisan beágyazódott értékrendszer. Európa, sőt a világ bármely részén járunk, már észre se vesszük ezt a láthatatlan sereget. Csak ha figyelünk rájuk. A magánbiztonság működése már nemzeti érdek és érték lett. A magánbiztonság is ennek a kultúrának része és fenntartója.

A kulturális dimenzió feladata a tömeges bevándorlással kapcsolatban a magánbiztonsági tevékenység és a benne dolgozó szakemberek kommunikációja, megjelenésével az állampolgárok biztonságérzetének növelése.

5. Társadalmi dimenzió

Az elvárás, amely egy jól működő államban létezik, ami a társadalom és a piac, vagyis a megrendelői oldalról képződik le. Az állami elvárást a törvényi részben elemeztem, csakúgy mint a társadalmi a kultúra részben. De mi van a társadalom azon részével, a tömeggel, aki csak szemlélője a történéseknek. Gönczöl Katalin kriminológus ezt így fogalmazza meg: „A piaci társadalomban kifejlődnek azok a szolgáltatások, beruházási lehetőségek, amelyek igénybevétele, illetőleg megvásárlása esetén a kockázat és a veszélyérzet egyaránt csökkenthető. E kereskedelmi és szolgáltató tevékenység országos hálózata az elsődleges megelőzés infrastruktúrájába tartozik. A megelőzési stratégia és taktika működéséhez elengedhetetlen a tényleges kockázatra vonatkozó felvilágosítás, a hiteles információ szolgáltatása, annak a folyamatnak a tudatos elősegítésére, amelyben az adott kis- és nagyközösség tagjai megismerhetik az áldozattá és a bűnelkövetővé válás esélyeit, következményeit, elkerülésének módjait és az ehhez rendelkezésre álló intézményes segítség eszközeit.”²³

A társadalmi dimenzió feladata a tömeges bevándorlással kapcsolatban a már Magyarországon lévő menekültek és bevándorlók társadalmi integrálásának segítése. Az esetleges konfliktusok megfelelő kezelése és az előítéletek csökkentése a befogadók és a befogadottak között.

6. Médiadimenzió

Ez a magánbiztonsági tevékenység megjelenése a médiában. Egyáltalán megjelenik a hírekben az írott és elektronikus médiákban a magánbiztonság. Jellemzően ritkán,

²³ Gönczöl-Kerecsi-Korinek (2013) 19.

csak bűncselekményhez kapcsolva. A magánbiztonság, illetve a biztonsági őrök megjelenése a hírekben sokszor csak a három „b” szempontjából a bulvár, botrány és bűnözés hármásában történik. Bulvárhír, botrány például, ha lopott, megütött valakit a biztonsági őr, kidobtak valakit, lehetőleg híres embert valahonnan. Vagy egy bűncselekmény kapcsán, ahol az őr az áldozat volt, bankban lövöldöztek, illetve pénzszállítót raboltak ki. Nem baj, ha egyébként nem jelenik meg. Akkor dolgozik jól, ha minél kevesebbet hallunk róla mert akkor működik az a fajta elrettentést, amit a társadalom elvár tőlük.

A médiadimenzió feladata a tömeges bevándorlással kapcsolatban a médián keresztül is a törvényesség és szakszerűség megjelenése a nyilatkozatokban.

7. Közügyi, közérdekű dimenzió

A társadalmi diskurzusban sokszor úgy jelenik meg a biztonság, mintha az egy privilegizált egyenlők az egyenlőbbek között vagyonnal rendelkező kör kisajátított biztonsága lenne. Nehéz ettől elvonatkoztatni. A magánbiztonság a benne dolgozóknak sokszor csak megélhetés, és általában egy alacsony presztízssű szakma. Ennek változnia kell. Mert megjelenik a szakmai közbeszédbe és átszivárog a társadalmi diskurzusba is. Christian László így látja „a közügy és a magánügy közötti határvonal egyre halványul, elmosódik relatívvá válik és szinte naponta változik. Így van ez a közbiztonság és a magánbiztonság határaival is”.²⁴

A közügyi, közérdekű dimenzió feladata a tömeges bevándorlással kapcsolatban a biztonság mint közös termék szolgáltatása az állam a társadalom a megrendelői kör és az egész társadalom felé. Együttműködés a közös ügy kialakítása során.

8. Magánterület, közterület dimenzió

A korábbiakhoz képest jelentősen kibővült – és nagyságrendjét tekintve is növekszik – a vagyonzőrök szolgáltatásait igénylők köre, de magának a szolgáltatásnak a köre is. Egy állami vagy önkormányzati intézmény (közhivatal, kórház, múzeum, iskola, és még sorolhatnánk) számára nyújtott biztonságszolgáltatás egyben közérdekű, a közbiztonságot közvetlenül is szolgáló tevékenység. A tömegközlekedési eszközökön, állomásaikon teljesített szolgálat a közlekedési vállalat dolgozóinak, eszközeinek védelme mellett az utasok biztonságát is szolgálja, s így a közfeladat jegyeit viseli magán. Egyes önkormányzatok már a közterület rendjének biztosításában is igénybe veszik a biztonsági szolgálatok közreműködését (például egy park mint objektum berendezési tárgyainak, szobrainak rongálás elleni védelmére, az odalátogatók biztonságának megóvására).

A magánterület, közterület dimenzió feladata a tömeges bevándorlással kapcsolatban a jogsértő tevékenységek mindkét területen történő megakadályozása, megszüntetése.

²⁴ Christian (2014) 19.

A magántér és a köztér szervezeteivel az együttműködés kialakítása. A két terület adott esetben történő átjárhatósága.

9. Biztonsági, rendészeti dimenzió

A biztonság a nyugodt, veszélyektől mentes élet napjainkra érték lett. Ez alapján választunk lakóhelyet, munkahelyet a gyermekünknek óvodát és iskolát. Még a sportolásnál a szabadidő vagy a turizmus tekintetében is fontos szemponttá vált a biztonság. Finszter Géza szerint a biztonság egyfelől a rendészeti igazgatás által nyújtott hatósági szolgáltatás, másfelől pedig a piacon – a vagyonsvédelmi vállalkozások által – kínált és megvásárolható termék. Egyesek hangoztatják a „biztonsági ipar” szükségszerűségét a magántulajdonon alapuló piacgazdaságban, amikor a magánterek a közterületek rovására egyre terebélyesednek.

A biztonsági, rendészeti dimenzió feladata a tömeges bevándorlással kapcsolatban a szolgáltatás nyújtása azok számára is, akik nem állnak üzleti kapcsolatban a magánbiztonsággal, viszont adott esetben, mint a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet esetén, szükségük van rá.

10. Gazdasági dimenzió

A magánbiztonság két elvárásrendszer közé van beszorítva. Az állami és a piaci keresleti. Ezért a működésének hatékonysága vagy társadalmi hasznossága egyrészt a tevékenység szakmai sikerét alapul véve nem egzakt módon, vagyis bevételben mérhető, hanem a társadalmi megbecsülésben jelenik meg. Hiszen a bűnalkalmak csökkenését, a sikertelen bűncselekményeket nehéz mérni, nagy a látencia. Történhet a tevékenység elején egy egyszeri csökkenés, aztán stagnálás. Másrészt a piaci részesedést, a bevételt, a kitermelt profitot pontosan és kimutathatóan méri egy vállalkozás. Ez a magánbiztonsági vállalkozásokra is igaz: munkahelyeket teremt, adót fizet, új képzéseket támogat.

A gazdasági dimenziós feladata a tömeges bevándorlással kapcsolatban a kutatás-fejlesztésre szánt pénzekből a jelenséghez tartozó eljárásokba, képzésekbe és biztonsági eszközökbe történő innováció.

11. Kriminálpolitikai dimenzió

A magánbiztonság a biztonság konstruálásában megfelelően részt vesz, munkahelyeket teremt, adót fizet. A partnerség kettős. A társadalmi nézőpont egyenlő azzal a már kifejtett elvárással, hogy legyen egy szakmailag magas szinten álló, de megvásárolható szolgáltatást nyújtó szervezet, amely az állampolgárok szubjektív és objektív biztonsági igényének eleget tud tenni. De sajnos nem ilyen szép a helyzet. Ahogy láttuk egy társadalom védekezése vagy befogadóképessége és az aktuális állami kriminálpolitika hatása és a büntetőpolitika determinálja azon szolgáltatások elérhetőségének anyagi vonzatát, vagyis a piaci árat, amit csak a vagyonosabb réteg tud megfizetni. A James

Q. Wilson és George L. Kelling „betört ablakok elméletével”,²⁵ és az ebből kialakuló zéró tolerancia rendészeti stratégia vagyis a normasértő, deviáns jelenségek megjelenése ezzel együtt a bűnözéstől való félelem növekedése a magánbiztonsági piacra is hatással van. Ha nő a félelem, az átlag polgárok először a mechanikus és elektronikus védelmi eszközök felé fordulnak, majd a komolyabb biztonságtechnikai eszközöket, a GPS-rendszereket és az ezt kiegészítő élőerős őrzést választják. A magánbiztonság rendészeti eszközrendszere gyengébb, mint az állami szervezeteké a biztonságtechnika magasabb szintű az adatkezelés GDPR megfelelően szabályozott. Tevékenysége nem hasonlít, bár jellegében mutat bizonyos rokon vonásokat a hagyományos rendészeti szervezetek metodikájával. A legfontosabb a megrendelőtől való függés.

A kriminálpolitikai dimenziós feladata a tömeges bevándorlással kapcsolatban a jelenség kezelésének céljából a szervezeti keretek kialakítása. A rendészeti és a lehetséges komplementer szervezetek, mint a magánbiztonság számára szakmai eszközök ajánlása.

Konklúzió

Európában változik a biztonság, ami összefüggésben van a bűnözés tendenciájával a tömeges bevándorlással és a megjelenő terrorizmussal. Fontos leszögezni, hogy a migráció és a terrorizmus nem ok-okozati összefüggés, hanem kockázati tényező. A magánbiztonság helyzete, feladata is változik a komplementerrendészet egyre nagyobb teret kap. A változás folyamatos, mert napjainkban a biztonságot veszélyeztető jelenségek is újra megfogalmazódnak, változnak. így a migráció jelensége újraírja gondolkodásunkat, félelmeket és konfliktusokat létrehozva. Magyarországon a szabályozás ebben a tekintetben megfelelő volt mostanáig. A témával foglalkozó kutatók általában a nyugaton működő magánbiztonsági cégeket vizsgálják, amelyek mind kialakulásukban, mind működésükben, mind tevékenységi körükben eltérnek a hazai viszonyoktól. Véleményem szerint a magánbiztonságot mint partnert nem szabad ebben a változásban kifelejteni. Azt persze kijelenthetem, hogy a magánbiztonsági tevékenység nem rendészeti, mert a jogi háttere nem felel meg ennek a kritériumnak. A biztonsági őrök annyi jogosultsággal rendelkeznek, mint az átlag polgárok. Sem jogszabályi védelemben, sem legitim erőszak alkalmazásával nincsenek felruházva. Viszont, ha egy rendkívüli esemény történik, biztos, hogy van a helyszínen vagyonőr. Milyennek kell lennie az elvárásnak egy piaci alapon működő biztonságot szolgáltató iparággal szemben. Csakis a képzés, az újfajta kihívásokra adható válaszok és eljárások, protokollok kidolgozása jelenthet megoldást. Magasan képzett, a helyzetet felismerő, specializált biztonsági szakemberekre van szükség. Az állami feladatok teljes kiszerveződése a magánpiacra nem igazán járható út. Nem lehet teljes mértékben ellenőrizni a magánbiztonságot, viszont a rendészeti szervezetek a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet miatt megnövekedett feladatai és a létszámhiány egyértelműen alapozza meg a magánbiztonsággal egy

²⁵ Wilson–Kelling (1982) 29–38.

jövőbeni partnerség fejlesztését. A területi partnerségek megkötése és egy általános jogszabályi felhatalmazás megjelenése, mert a jövő, de már a jelen biztonsági kihívásait önmagában egy szervezet sem tudja megoldani. A tudománynak a kutatóknak is nagy szerepe van, a megfelelő ajánlások, szakpolitikák és protokollok kidolgozásában

A tanulmányban felvetett kérdésre az a határozott válasz, hogy a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet, a rendészeti szervezetek terheltsége elkerülhetetlenül jelenti, hogy a magánbiztonságra szükség van. A komplementer jelleg már eddig is jelen volt. Hiszen egy-egy területen, mint a turizmus vagy a rendezvénybiztosítás az állami rendészet nagyon jól használja a magánbiztonságot tehermentesítésre. Feladatot kell neki adni, nem szabad egy ilyen létszámú és komoly szakértelemmel, illetve felhalmozott tudással rendelkező szervezetrendszer ebben a fontos helyzetben kihasználatlanul hagyni. Összefoglalva, az állami rendészetnek és partnereinek így lehet komplementer rendszere a magánbiztonság, adott célból megfelelő ellenőrzés mellett meghatározott időszakokban törvényi felhatalmazással.

IRODALOMJEGYZÉK

- Cseresnyés Ferenc (2004): A Magyar Köztársaság integrálása a szabadság, jog és a biztonság térségébe. A magyar határellenőrzés feladatai a közeljövőben Ausztria példája alapján. In Hautzinger Zoltán szerk.: *Tanulmányok a „Magyar határellenőrzés – európai biztonság” című tudományos konferenciáról; Pécsi Határőr Tudományos Közlemények III.* Pécs, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja. 43–52.
- Finszter Géza (2013): *A rendészet elmélete és a rendészeti eszközrendszer.* Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem.
- Garland, David (2003): *The Risk of Risk.* In Doyle, Aaron – Ericson, Aaron: *Risk and Morality.* Toronto, University of Toronto Press. 48–86. DOI: <https://doi.org/10.3138/9781442679382-005>
- Giddens, Anthony (1990): *The Consequences of Modernity.* Polity Press, Cambridge. 71.
- Giddens, Anthony (2000): *Elszabadult világ. Hogyan alakítja át életünket a globalizáció?* Budapest, Perfekt Kiadó.
- Gillespie, Wayne (2006): Capitalist World-Economy, Globalization and Violence. *International Criminal Justice Review*, Vol. 16. No. 1. 24–44. DOI: <https://doi.org/10.1177/1057567705284480>
- Gönczöl Katalin – Kerezsi Klára – Korinek László – Lévay Miklós (2013): *Kriminológia – Szakkriminológia.* Budapest, Complex Kiadó.
- Hautzinger Zoltán – Hegedűs Judit – Klenner Zoltán (2014): *A migráció elmélete.* Budapest Nemzeti Közszolgálati Egyetem.
- Illés Sándor – Kincses Áron (2009): Migráció és cirkuláció. *Statisztikai Szemle*, 87. évf. 7–8. sz. 729–747.
- Irk Ferenc (2012): *Kétkezdő kriminológia. A rizikótársadalom kriminálpszociológiája.* Miskolc, Bíbor Kiadó.
- Kacziba Antal (2013): Közrend, magánrend, közbiztonság. In Gál Gyula – Hautzinger Zoltán szerk.: *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények. XIV.* 23–36.
- Koller Boglárka (2006): Nemzet, identitás és politika Európában. Budapest, L'Harmattan.
- Orbán Balázs (2019): Bevándorlási válság. In Pásztor, Péter főszerk.: *Magyar politikai enciklopédia.* Budapest, Mathias Corvinus Collegium/Tihanyi Alapítvány. 13–18.
- Wilson, James Q. – Kelling, George L. (1982): The police and neighborhood safety Broken Windows. *Atlantic Monthly*, Vol. 249. 29–38.
- Windt Szandra (2008): *Az illegális migráció kriminológiai jellemzői.* Miskolc, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Deák Ferenc Állam – és Jogtudományi Doktori Iskola.

Internetes források

Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal, Alapfogalmak. Forrás: www.bmbah.hu/index.php?option=com_k2&view=item&layout=item&id=421&Itemid=392&lang=hu# (2016. 11. 15.)

Pallas Nagylexikon. Forrás: <http://mek.oszk.hu/00000/00060/html/013/pc001303.html#7> (2016. 11. 15.)

www.valasztas.hu/ep2004/04/hu/informaciok/20_12.html (2016. 11. 15.)

<http://unstats.un.org/unsd/demographic/sconcerns/migration/migrmethods.htm> (2016. 11. 15.)

Jogforrások

Magyarország Alaptörvénye

41/2016. (III. 9.) Korm. rendelet a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet Magyarország egész területére történő elrendeléséről, valamint a válsághelyzet elrendelésével, fennállásával és megszüntetésével összefüggő szabályokról

2005. évi. CXXXIII: a személy- és vagyonvédelmi, valamint a magánnyomozói tevékenység szabályairól

2007. évi LXXX. törvény a menedéjogról

ABSTRACT

Private Security Activity in the Context of the Crisis Caused by Mass Immigration

SZABÓ László András

The title implies a situation of mass immigration caused by a crisis in which private security and the property security industry do not have a statutory duty. Refugees are not present in Hungary, as we saw in 2015. The future possibility of this state cannot be excluded. Public organisations are looking for partners due to the ongoing staff shortage resulting from border surveillance. In my study, I analyse the tasks of private security by dimensions, from the point of view of the crisis caused by mass immigration.

Keywords: *private security, mass immigration, migration, dimensions, load*

Fizikai biztonsági kontrollok tervezésének és alkalmazásának gyakorlata az ISO/IEC 27001 szabvány elvárásainak tükrében

TISZOLCZI Balázs Gergely¹

Az információ és az információs rendszerek megfelelő védelme körültekintő tervezést és számos kontroll implementálását igényli a vállalkozások részéről, amelynek sok esetben valamely információbiztonsági keretrendszer, legtöbbször az ISO/IEC 27001 nemzetközi szabvány bevezetésével tesznek eleget. A szabvány rendelkezései közt hangsúlyosan foglalkozik többek közt az információs rendszerek fizikai védelmének kialakításával. Jelen tanulmány olyan tervezési, üzemeltetési megfontolásokat tárgyal, amely segíthet, hogy a felelős szakemberek a szabvány elvárásainak megfelelő fizikai biztonsági rendszereket hozzanak létre.

Kulcsszavak: fizikai biztonság, szabvány, 27001, tervezés

Bevezetés

Napjainkban az információ az egyik olyan vagyonelem, amely szektortól és tevékenységi körtől függetlenül minden vállalkozás működésében kiemelt szerepet tölt be, és hasonlóan más fontos vagyontárgyhoz, megfelelően védeni kell. Ez különösen igaz az egyre inkább egymással összekapcsolódó, dinamikusan változó, az új technológiák gyors implementációs kényszerében lévő üzleti környezetben, ahol az információ folyamatosan növekvő számú és széles körű fenyegetésnek van kitéve. A megfelelő biztonságot számos intézkedés együttes alkalmazásával érhetjük el, beleértve a védelmi célt szolgáló szabályzatokat, folyamatokat, eljárásokat, biztonságtechnikai eszközöket, informatikai rendszerek esetében pedig bizonyos szoftver- és hardverfunkciókat.²

Az összetett feladatrendszer indokolhatja, hogy a védelemhez szükséges kontrollok tervezését, implementálását és működtetését a vállalkozás komplex szemléletben, valamely információbiztonsági keretrendszer bevezetésével támogassa. Ezen célra az (MSZ) ISO/IEC 27001 nemzetközi szabvány (továbbiakban: szabvány) bevezetésének egyik

¹ TISZOLCZI Balázs Gergely dr., PhD, CISM, CEH, tanársegéd, NKE Rendésztudományi Kar Magánbiztonsági és Önkormányzati Rendészeti Tanszék

Gergely Balázs TISZOLCZI PhD, CISM, CEH, assistant lecturer, NUPS Faculty of Law Enforcement
<https://orcid.org/0000-0001-6708-0138>, tiszolczi.balazs@gmail.com

² MSZ ISO/IEC 27002 Informatika. Biztonságtechnika. Az információbiztonság irányítási gyakorlatának kézikönyve. 22.

előnye azon túl, hogy egységes keretbe foglalja az információ védelméhez szükséges feladatokat, elismerhető módon bizonyítja, hogy a szervezet megfelel a tevékenységében érintett felek (szabályozó szervek, üzleti partnerek, magánszemélyek stb.) információvédelemre vonatkozó elvárásainak is.

A szabvány A11 Fizikai és környezeti biztonság fejezete ismerteti azokat a fizikai biztonsági kontrollokat, amelyek célja az információfeldolgozó rendszerek védelme érdekében biztosítani többek közt a fizikai határok kialakítását, a szükséges beléptetési intézkedéseket, a külső fenyegetések elleni védelem megvalósítását, a biztonsági területeken történő munkavégzés szabályainak meghatározását, a közműszolgáltatások folytonosságát.

A fizikai biztonsági intézkedések elsődleges funkciója, hogy az információhoz vagy az információfeldolgozó eszközökhöz³ történő jogosulatlan hozzáférést megakadályozza, jelezze annak kísérletét, biztosítson információt a hozzáférések lényeges jellemzőiről (idejéről, módjáról, az érintett személyekről), és tegye a szervezetet ellenállóbbá a külső környezeti fenyegetésekkel szemben. Ennek megvalósítására a gyakorlatban előerős őrzés-védelem, elektronikus beléptető és megfigyelő rendszerek, behatolásjelző berendezések, a környezet jellemzőit felügyelő szenzorok, mechanikai biztonságtechnikai megoldások, automata tűzjelző- és oltórendszerek alkalmazásával, szabályozási intézkedések bevezetésével, vészhelyzeti tervezés biztosításával és a felhasználók oktatásával, képzésével kerül sor.

Hatékonyáguk ellenére ezen eszközök és módszerek sok esetben csak másodlagos fontossággal bírnak, amikor az információvédelmi kontrollok tervezéséről, implementálásról van szó. Ennek oka, hogy a gyakorlatban – dacára az információ számos megjelenési formájának – erősen IT-technológia-orientált az adatok⁴ védelme.⁵ Az elektronikus formán túl azonban biztosítani kell többek közt a papíralapú és a szóban elhangzó információk védelmét, amelyet informatikai eszközökkel nem, vagy nem teljes mértékben lehet megvalósítani. Egyes információfeldolgozó rendszerek, vagy a működtető infrastruktúra elleni támadási módokat⁶ sem lehet végrehajtani az eszközökhöz történő fizikai hozzáférés nélkül (szabotázs, rongálás, eszközök hálózatra történő csatlakoztatása, lehallgató berendezések telepítése), de a legjobban tervezett hálózati védelmi megoldások is könnyedén megkerülhetők fizikai biztonsági kontrollok hiányában. A vírusok ugyanis az e-mail-csatolmányokon túl szeretnek mobil adathordozón is terjedni, a felügyelet nélkül hagyott számítógépek fizikai csatlakozási lehetőségei ideálisak egy keylogger⁷ telepítésére, egy live CD-vel már meg is van az offline töréshez

³ Az MSZ ISO/IEC 27002 szabvány alapján információfeldolgozó eszköz bármely információfeldolgozó rendszer, szolgáltatás vagy infrastruktúra, továbbá a fizikai helyek, amelyek befogadják azokat.

⁴ Bár különbség van az adat és az információ fogalmi értelmezésében, a cikk keretein belül a szavakat egymással felcserélhető módon használom.

⁵ Hutter (2016) 1.

⁶ Ebben a tekintetben a támadás alatt nemcsak az adatok bizalmasságát veszélyeztető akciókat kell érteni, hanem minden olyan fenyegetést is, amely a rendszer megbízható működését, ezáltal az adatok rendelkezésre állását veszélyezteti. Tervezés az IT biztonság szempontjából (2008) 20.

⁷ Keylogger: a felhasználói billentyűzet leütéseket rögzítő és egyes esetekben továbbító, hardveresen vagy szoftveresen megvalósított alkalmazás.

szükséges jelszóhash, egy lezáratlan gép esetén akár a távoli hálózati elérést biztosító VPN-beállítások is megszerezhetők. A belépések korlátozása nélkül egyes nem túl kifinomult, és egyszerűen alkalmazható social engineering módszerek (shoulder surfing,⁸ dumpster diving⁹) alkalmazásával megszerezhetők a felhasználók azonosítói, de a területen jogosulatlan tartózkodás sokszor ezen megfigyelési technikák alkalmazása nélkül önmagában elegendő az azonosítók megszerzésre, ha a felhasználók nem a szabályoknak megfelelően tárolják azokat (cetlik naptárakon, monitorokon stb.).

A fizikai biztonsági és az informatikai jellegű kontrollok (kiegészülve természetesen más, ugyanilyen fontos adminisztratív kontrollokkal) egyenértékű szerepet töltenek be az információk védelmében, azt megfelelően garantálni csak a módszerek optimális arányú kombinálásával, együttesen lehet. Jelen írásnak nem célja tételesen ismertetni a szabvány fizikai biztonságára vonatkozó követelményeit, sokkal inkább olyan sok éves szakmai és audittapasztalatokon alapuló tervezési, üzemeltetési megfontolásokat tárgyal, amely segíthet, hogy a fizikai biztonság tervezéséért felelős szakemberek a szabvány elvárásainak, de ami talán fontosabb, szellemének megfelelő, integrált, könnyen üzemeltethető fizikai biztonsági rendszereket hozzanak létre, a kontrollok közti minél jobb szinergiák és összefüggések felismerésével és kihasználásával pedig hozzájáruljanak az információbiztonsági erőfeszítések hatékonyságához.

Napjaink trendjei

A kontrollok tervezését, az alkalmazandó megoldások kiválasztását napjainkban számos olyan globális trend befolyásolja, mely iparágtól és vállalati működéstől függetlenül alapjaiban befolyásolja a biztonsági szakemberek lehetőségeit, nagyfokú alkalmazkodási kényszert és szemléletmódváltást követel az érintettek részéről.

A fizikai biztonsági eszközöket és megoldásokat sem kerülheti el a digitális transzformáció, a rendszerek és hálózatok konvergenciája, aminek hatására az információáramlás gyorsabbá, a beavatkozások automatikussá válnak. A védendő technológiák felhőbe költöztetésének, a gépi tanulásnak és a fejlett arcfelismerő megoldásoknak köszönhetően csökken a helyszíni fizikai biztonsági (élőerős, technológiai) igény, megjelennek a PSaaS¹⁰ megoldások. A kamerákban alkalmazott analitika megváltoztatja az érzékelés módját, távolságát, egyszerre biztosít többek közt behatolás-érezékelést, tárgyvédelmet, kiváltva jónéhány klasszikus eszköz funkcióit. A személyfelismerés már annyira fejlett, hogy akár az információfeldolgozó eszközökhöz történő multifaktoros autentikáció egyik eleme is lehet, továbbá autorizációs intézkedések tervezésére is alkalmas, fontos és felismerendő integrációs lehetőséget biztosítva a szakemberek számára.

⁸ Magyarul kifizvelés, közvetlen megfigyelési technika, szó szerint valaki válla fölött történő információszerezés. Forrás: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Kifizvelés> (2019. 08. 22.)

⁹ Hulladékból történő információgyűjtés.

¹⁰ Physical Security as a Service, fizikai biztonság mint (felhőalapú) szolgáltatás.

A fejlesztések egy része azonban nemcsak biztonságunk növelésére szolgál, hanem ezekkel vagy ezeken keresztül újabb támadásoknak lehetünk kitéve.¹¹ A fizikai biztonsági védelmi rendszerben alkalmazott technikai eszközök jelentős része gyakorlatilag az informatikai kiszolgáló és kliensrendszerekre jellemző, hálózati csatlakozásokkal, kommunikációs protokollokkal, felhasználói interfészekkel, menedzsmentlehetőségekkel, és az azokra jellemző veszélyeztetettséggel rendelkezik, ezért esetükben ugyanazon IT-biztonsági képességek megléte és alkalmazása indokolt.

A vállalkozások működésére nagyban jellemző, hogy az információ tárolása, vagy az ahhoz történő hozzáférés decentralizált módon, hordozható eszközök segítségével történik, a távmunkavégzés, a vállalati adatokat (is) tartalmazó mobil kommunikációs és informatikai eszközeink ma már mindennapunk részei. Az eszközök vállalati fizikai határok alól történő kikerülése a technológiának köszönhetően már régóta nem jelenti azt, hogy az eszközkontrollnak is ki kell kerülnie a biztonságirányítás alól, azonban a 2018. május 25-én hatályba lépett GDPR¹² előírásai okán erősebben jelent meg követelményként a fizikai biztonsági tervezésben a „privacy”, azaz a személyes adatok védelme, és a hozzájuk kapcsolódó érintetti jogok biztosítása. Legjellemzőbb példa erre a manapság divatos BYOD¹³-irányzat, ahol igen körültekintően kell alkalmazni az egyes kontrollokat, különösen a készülék fizikai lokációját meghatározó, úgynevezett trackeralkalmazásokat, vagy elvesztés esetén a távoli adattörlési megoldásokat, illetve a személyiségi jogokra tekintettel szükséges lennünk a készülékek ellenőrzésénél, és az adathordozók fizikai megsemmisítésénél. A mobil, sokszor saját tulajdonú eszközök megfelelő kezelésén túl további feladat az elektronikus biztonságtechnikai rendszerek jogszabályoknak megfelelő személyes adatkezelésének biztosítása. A 2005. évi CXIII. törvény (SzVMt.) kényelmes volt a tekintetben, hogy konkrétan meghatározta a különböző rendszerekben kezelt személyes adatok tárolhatóságának idejét, míg ma már a legtöbb esetben adminisztratív eljárásokkal, egyedileg kell igazolni az adatkezelés szükségességét, arányosságát, az érintetti jogok biztosítása pedig komoly tervezési megfontolások elé állítja a szakembereket, különösen a felejtéshez és az adathordozhatósághoz való jog alkalmazása esetén. Az adminisztratív „korlátozások” mellett azonban a GDPR bizonyos eljárásokban, mint például az incidensmenedzsment, nagyobb mozgási teret is ad számunkra, az SzVMt. elektronikus megfigyelő rendszerekre korábban érvényes három napos adatkezelési határidejével ellentétben érdekmérlegelési teszt alapján már 30-60 nap is indokolt lehet, megnövelve ezzel a vizsgálati eljárások sikerének valószínűségét.

Napjaink ezen jellemző trendjei azt jelentik, hogy a fizikai biztonsági kontrollok helyes és időtálló gyakorlatba ültetéséhez a szakembereknek új(abb) kompetenciákat szükséges szerezni, új megfontolásokat szükséges figyelembe venni a rendszerek tervezése során. A technikai ismeretek iránya eltolódik, egyre inkább előtérbe kerül az informatika, azon belül is kiemelten a hálózatismeret és az informatikai biztonság. A GDPR hatály-

¹¹ Tóth L. (2018) 35–44.

¹² GDPR: Európai általános adatvédelmi rendelet.

¹³ BYOD: Bring Your Own Device, azaz saját eszközök használata a vállalati feladatok elvégzéséhez.

balépése és a felhőtechnológiák növekvő számú igénybevétele miatt megváltozik az ellenőrzés és a megfelelőség értékelésének módszere, előtérbe kerülnek a jogi, szervezési és compliance ismeretek, a hagyományos biztonságszervezési gyakorlat nem feltétlenül lesz elegendő a megfelelő intézkedések kialakításához. A BYOD és a távmunka elterjedése miatt kiemelt feladat hárul a felhasználókra az információk védelmében, az ő tudatosságuk, felkészültségük e téren kritikus fontossággal bír a védelmi rendszer sikerességében. A biztonsági szakembereknek jártasságot kell szerezniük a tudatossági képzések elméletében, a technikák alkalmazásában, hogy ismeretátadással minél jobban képesek legyenek támogatni a felhasználókat a szükséges intézkedések végrehajtásában.

A kontrollok tervezése, a vonatkozó követelmények azonosítása

A szabvány lényeges elvárásként fogalmazza meg, hogy az információvédelem tekintetében a szervezetnek fel kell mérnie az érdekelt felek elvárásait és meg kell felelnie azoknak. A vállalati gyakorlatban jellemző érdekelt felek a munkavállalók, a szolgáltatást igénybe vevők, a beszállítók, és tágabb értelemben a társadalom, amelynek elvárásait a jogalkotó jogszabályok formájában fogalmazza meg. Jogi normákban megfogalmazott fizikai biztonsági kontrollokra vonatkozóan számos példa akad, a 2013. évi L. törvény és végrehajtására kiadott rendelet az állami és önkormányzati szervek elektronikus információbiztonságához kapcsolódóan ír elő konkrét követelményeket, míg a 42/2015. (III. 12.) Korm. rendelet és a 7/2017-es MNB ajánlás a pénzügyi szervezetek, biztosítók tekintetében teszi ugyanezt. A 42/2015 (III. 12.) Korm. rendelet által előírt kötelező zártzársági ellenőrzés alapját az NIST¹⁴ 800-53 rev4 kontrolljai képezik, míg minősített adatkezelés esetében a minősített adat védelméről szóló 2009. évi CLV. törvény és a végrehajtására kiadott rendeletben foglalt előírások alkalmazása kötelező. A szervezetnek a jogi kötelezettségeken túl azonosítania kell a szerződéses kapcsolatokban vállalt, és az egyes vagyongarantálások fizikai biztonsággal összefüggő követelményeit és gondoskodni azok végrehajtásáról.

A fentiekben megfogalmazott elvárások keretében a fizikai biztonsági kontrollok tekintetében (is) a védendő információs vagyont értékével arányos, kockázatelemzésen alapuló megoldások implementálása jellemző, azonban a szabványnak még számos, további explicit és implicit követelményét szükséges ezen a területen is kielégíteni, úgy, mint az életvédelem figyelembevétele, a kapacitásmenedzsment, az erőforrások prediktív felügyelete, a folyamatos fejlesztés, fejlődés fenntartása, valamint a védelmi intézkedések folyamatossága. A fizikai biztonság tervezésénél is értelmezhető a jól ismert „defense in depth”, avagy a mélységi védelem, és szintén érvényes alapelvek a „need to know” és a „need to do”, amelyet úgy is fordíthatnánk, hogy a fizikai kontrollok kialakításával, módosításával, felügyeletével kapcsolatos jogosultságok a lehető legszűkebb részre korlátozódjanak, illetve az információfeldolgozó, információhordozó eszközökhöz, az azoknak helyet adó területekhez a hozzáférést a lehető legszükségesebb mértékre csökkentjük.

¹⁴ National Institute of Standards and Technology.

Hozzáférés-felügyelet

Műszaki intézkedések tervezése

A szabvány fizikai biztonsági intézkedéseinek talán legfontosabb funkciója, hogy az információhoz és az információfeldolgozó eszközökhöz történő jogosultalan hozzáférést korlátozza. A fizikai biztonsági rendszer ezen funkciójában – jellegeből adódóan – akkor lehet igazán hatékony, ha még a végleges alaprajzi elrendezés kialakítása előtt megismerjük és érvényesítjük a lényegesebb tervezési alapelveket, amelyek közül a legfontosabbak:

- Az információbiztonság szempontjából kulcsfontosságú eszközöket és azok működését biztosító technológiákat befoglaló helyiségeket (gépteremek, irattár, UPS, aggregátor helyiség stb.) úgy kell elhelyezni a létesítményen belül, hogy csökkentse az illetéktelen hozzáférés lehetőségét, nyújtson védelmet a telepítési környezetre jellemző (technológiai vagy környezeti katasztrófák), továbbá az épületüzemeltetésből és használatból származó kockázatok ellen (vízbetörés, szándékolatlan villamos leválasztás, tűzveszélyes technológia stb.).¹⁵ A kültéren elhelyezett berendezések telepítésénél (például klíma kültéri egységek, aggregátor stb.) szintén törekedni kell a helyszín adottságaiból származó, lehető legvédettebb elhelyezésre.
- Biztosítani kell, hogy a kockázatértékelés alapján meghatározott, különböző biztonsági szintű területek (védelmi zónák) megfelelően el legyenek választva egymástól, az üzletmenet-folytonosság szempontjából fontos rendszer vagy technológia, továbbá a zárt területen elhelyezett számítóközpont nem érintkezhet nyílt területtel vagy közterülettel,¹⁶ az eltérő védelmi zónák bejárata csak egy kategóriával alacsonyabb zónából nyílhat. Célszerű megoldás, ha azonos védelmi osztályba sorolt helyiségek egy védelmi zónában vannak.¹⁷ A megoldás előnye, hogy a védelemhez szükséges eszköz és rendszerigény a lehető legkisebbre csökken, egyszerűsödik a beléptetőrendszerek jogosultsági csoportjainak tervezése, elkerülhetők a zónák közötti szükségtelem átjárások.
- A menekülésre, mentésre vonatkozó szabályok betartásával a munkavállalói, vendég és beszállítói forgalmat, belépéseket a lehető legkevesebb pontra tervezzük, úgy, hogy lehetőségünk legyen meggyőződni a belépés jogosságáról, a szükséges ellenőrzések elvégzéséről.
- A szállítási és tárolási területeket úgy tervezzük, hogy a szállítmányokat le lehessen rakni anélkül, hogy a szállító személyzet hozzá tudjon férni az épület más részeihez.¹⁸

¹⁵ Tervezés az IT biztonság szempontjából (2008) 23.

¹⁶ Tervezés az IT biztonság szempontjából (2008) 23.

¹⁷ Vasvári (2006) 45–47.

¹⁸ MSZ ISO/IEC 27002 *Informatika. Biztonságtechnika. Az információbiztonság irányítási gyakorlatának kézikönyve*. 51.

- A vendégeket lehetőség szerint ne az irodákban, hanem erre dedikált tárgyalóban fogadjuk, ahol közvetve sem lehetnek fültanúi üzleti vagy egyéb megbeszéléseknek, prezentációknak. A tárgyaló(k) és a hozzájuk tartozó szociális helyiségek elhelyezését úgy szükséges tervezni, hogy a szervezethez érkezőknek lehetőség szerint csak az épület számukra lehető legszükségesebb részein kelljen tartózkodniuk. A fizikai elhelyezéssel korlátozni kell azon helyszínek hozzáférését, ahol szenzitív információkról rendszeresen tárgyalhatnak.
- A papíralapú információk védett elhelyezésének biztosítására alakítsanak ki irattáratokat, az irodatermekben a napi szintű felhasználáshoz szükséges iratanyagok zárt tárolásához szükséges helykövetelményeket vegyék figyelembe.
- Az irodai funkciókat érdemes úgy tervezni, hogy a legkisebb ismeret elve alkalmazható legyen, lehetőleg az azonos munkakörben és hozzáférési engedélyekkel rendelkezők dolgozzanak egy területen. Az irodai információfeldolgozó eszközöket úgy kell elhelyezni, hogy az illetéktelen hozzáférés esélye minimálisra csökkenjen (például szomszédos épületből történő belátás).

Az elektronikus biztonságtechnikai rendszerelemek elhelyezésének tervezésénél a megfigyelés, behatolásjelzés szükségességét, továbbá az egyes eszközök technikai paramétereit a telepítési helyszín adottságaiból, használati módjából szükséges meghatározni, azonban e tekintetben is megfogalmazható néhány olyan tervezési alapelv, amelyet minden esetben célszerű figyelembe venni:

- A létesítmény ki- és belépési pontjai személyesen és/vagy elektronikus felügyeltnek legyenek.
- Az információt, információfeldolgozó vagy hálózati eszközöket, továbbá a folyamatos működésükhöz szükséges technológiát koncentráltan tartalmazó helyiségek elektronikus megfigyeléséről, behatolásjelzéséről gondoskodni szükséges. A szervertermek esetében minimálisan a hőmérsékletet, áramkimaradást és – ha a telepítési környezet indokolja – a vízbetörést felügyelni kell.
- A belépést, áthaladást korlátozó eszközök esetében a vészeseti kiürítéshez szükséges átbocsátó képességet és a nyithatóságot biztosítani szükséges, azonban a tűzjelző oldali vezérlések tervezésekor a vagyonvédelmi szempontokat szintén mérlegelni kell. A védett területek határán telepített beléptetőrendszer kétirányú azonosítással képes legyen a kényszerített nyitások jelzésére és úgynevezett antipassback funkció megvalósítására, támogassa a szükséges incidensmenedzsment-eljárásokat.
- A biztonságtechnikai rendszerek vezetékeinek elhelyezése illetéktelen fizikai hozzáférést gátló módon védőcsőben, kábeltálcán vagy műanyag csatornában történhet süllyesztett, illetve falon kívüli szereléssel. A rendszerelemek (vezérlő terminál, táp, központok) védett téren belül legyenek.

- A beléptetőrendszer jogosultsági csoportjainak és a behatolásjelző rendszerek partícióinak kialakításakor gondosan tervezni szükséges a jogosultságok idő és terület szerinti korlátozását, hogy a rendszerekben jogosult felhasználók is csak a számukra legszükségesebb területen, a szükséges időtartamig és időszakban tartózkodhassanak.
- A biztonságtechnikai rendszerek menedzseléséhez és kezeléséhez alkalmazott szoftverek minden kezelési ponton csak a szükséges beállítások elvégzését és funkciók használatát engedélyezzék, a rendszertervek bizalmas kezeléséről gondoskodni szükséges.

Azokra az esetekre, amikor folyamatszerkezési okokból az információt tároló, feldolgozó, működésüket biztosító helyiséghez jogosulatlan személyek hozzáférése szükséges, és felügyeletük személyesen vagy elektronikus eszközökkel nem megoldható (takarítás, vérszeseti beavatkozás stb.) kiegészítő kontrollokat szükséges biztosítani. Tiszta asztal politika keretében a távoli hozzáféréshez szükséges kivételek figyelembevételével tiltani kell az informatikai eszközök bekapcsolt állapotát, az iratanyagokat, mobil adathordozó eszközöket zárható tárolószekrényekben szükséges elhelyezni. Technikai oldalról gyakori intézkedés a munkaállomások merevlemezeinek titkosítása, továbbá úgynevezett Kensington-zárak alkalmazása. Azonos irodán belül dolgozó, azonban különböző jogosultságokkal rendelkező személyek hozzáférését az információfeldolgozó eszközök gondos elhelyezésével, és rálátást gátló képernyővédő (privacy filter) használatával lehet biztosítani.

A kiegészítő kontrollok alkalmazása szükséges azokban az esetekben is, amikor információfeldolgozó, vagy a szervezet információhoz távoli hozzáférést biztosító eszköz kikerül a vállalat fizikai biztonsági rendszerének felügyelete alól. Ilyen jellemző tevékenység a mobil eszközökkel végzett távmunka, amely során egy jól működő eszközmenedzsmenti (MDM) rendszer alkalmazása lopás vagy elvesztés esetére biztosítja a titkosított adattárolást, a távoli zárolási és törlési eljárásokat, kikényszeríti a céges szabályokat és segít az eszköz fizikai lokációjának felderítésében.

Információfeldolgozó eszközök meghibásodása esetén a szállítóhoz, karbantartóhoz történő kiszállítás előtt minden érzékeny információt el kell távolítani a berendezésből (hálózati eszközök memóriája, munkaállomások, szerverek, nyomtatók merevlemezei), továbbá érdemes már a beszerzésnél a garanciális követelmények közt a merevlemezekre visszatartási opciót megfogalmazni.

Az érzékeny információt tartalmazó papíralapú hulladékot elszállítás előtt iratmegsemmisítő berendezésekkel tegyük használhatatlanná. Amennyiben az iratkezelés kialakítása a papírhulladék átmeneti tárolását szükségessé teszi, alkalmazzunk zárt, plombálható gyűjtődobozokat. Abban az esetben, ha a gyűjtődobozok megsemmisítését külső szállítóra bízuk, az csak a tárolóeszközök megbontása nélkül, jegyzőkönyv felvétele mellett történhet.

Üzletmenet-folytonossági szempontok gyakorta indokolják, hogy a szervezet gondoskodjon az informatikai rendszerek mentéseinek telephelyen kívüli, (offsite)

elhelyezéséről. A mentéseket tartalmazó eszközök szállítása és külső helyszínen történő tárolása esetén is biztosítani kell a fizikai védelmi intézkedések folytonosságát, a szervezeti információk partnernek, alvállalkozónak történő átadása esetén pedig szerződéses feltételként szükséges megkövetelni a fizikai biztonsági kontrollok kialakítását és üzemeltetését.

Technológiai kompatibilitás, megfelelés

A fizikai biztonság, különösen az elektronikus rendszerek tervezésénél a meglévő és/vagy a jövőben alkalmazásra kerülő technológiával kapcsolatos integrálhatósági, kompatibilitási szempontokra kiemelt figyelmet kell fordítani, továbbá compliance oldalról is meg kell felelnünk a vonatkozó belső szabályzók és jogszabályi előírások rendelkezéseinek.

Ha a szervezetnél a bekövetkezett rendkívüli események kezelésére, az incidensmenedzsment támogatására SIEM¹⁹-rendszert alkalmaznak, szükséges annak előzetes megállapítása, van-e igény az elektronikus biztonsági eszközök SIEM-rendszerbe történő integrációjára. Az integrációs igény meghatározza többek közt azt, hogy milyen naplózási képességekkel, jelzési és riasztási funkciókkal szükséges a tervezett megoldásnak rendelkezni. Szintén fontos szempont az alkalmazott hálózati védelmi, és/vagy autentikációs követelményekre vonatkozó előírásoknak történő megfelelés, hogy az eszköz képes legyen a vállalati informatikai hálózatra történő szabályos csatlakozásra (802.1x), megvalósítsa az igényelt autentikációs metódust (AD-integráció), és kielégítse a szervezet általi egyéb követelményeket, amelyek vonatkozhatnak többek közt jelszókomplexitásra vagy titkosítást biztosító adatátviteli protokollok használatára. A különböző információbiztonsági szempontú technológiai megszorítások, különösen a felhőalapú megoldások igénybevételének tiltása determinálja a kizárólag on-premise rendszerek alkalmazását, ebben az esetben vizsgálni kell a szervezetben alkalmazott informatikai rendszerekkel és üzemeltetési eljárásokkal való kompatibilitást, illeszthezőségeit (alkalmazott operációs és adatbáziskezelő rendszerek, mentési eljárások).

Amennyiben igényként merül fel, hogy a munkavállalók okoseszközeit (telefon, tablet stb.) az elektronikus beléptetőrendszerekben történő azonosításához használhassák, úgy a technológia kiválasztásánál figyelembe kell venni az alkalmazott készülékek operációs rendszereit, az azonosításhoz felhasználható adatkapcsolati lehetőségeit (BLE, NFC), továbbá a tervezett használat módját, az eszközök elhelyezésének lehetőségeit. A kontrollokat úgy tervezzük, hogy minden esetben elkerüljük a téves, nem szándékolt nyitásból származó kockázatokat (például: HID twist and go rendszerének használata).²⁰ Ha az elektronikus beléptetőrendszerek funkcióit dokumentumkontroll-

¹⁹ SIEM: Security Information and Event Management, biztonsági incidensmenedzsmentet támogató eseménykezelő/jelző rendszer.

²⁰ Magas(abb) kockázatú területen a mobiltelefonos azonosítás nem javasolt. A nyilvánvaló biztonsági kockázatokon túl a beléptető kártya vizuális azonosíthatóságot (is) biztosít, amely segítséget nyújt a területen dolgozóknak az illetéktelen személyek benntartózkodásának kiszűrésében.

ra is alkalmazni kívánják – legjellemzőbben hálózati nyomtatók proximity kártyával történő integrációjában –, akkor olyan kártyaszabványt válasszunk, amelyet az alkalmazott nyomtatógyártó technológiája támogat, egyedi kódolást alkalmazó rendszerek esetében elképzelhető, hogy az nem, vagy csak nagy költséggel integrálható külső gyártók rendszereivel.

A személyes adatot kezelő fizikai biztonsági rendszerelemeknek is teljesíteniük kell a GDPR előírásait, és jogos üzleti igény, hogy a jogszabályból származó egyes követelményeket lehetőleg rendszeres emberi interakció nélkül, automatikus módon valósítsák meg. Különösen az elektronikus beléptető- és megfigyelőrendszerek esetében szükséges biztosítani, hogy képesek legyenek a személyes adatokat a meghatározott ideig tárolni, azokon az előre beállított paraméterek alapján végrehajtani a szükséges adattörlési műveleteket és műszakilag támogatni az érintettek megismeréshez és adat-hordozhatósághoz való jogát.

Kapacitás tervezés szempontjából gondoljuk végig a szervezet közép- és hosszú távú növekedési terveit és lehetőségeit akár létszám, akár erőforrás tekintetében, ennek megfelelően tervezzük a rendszerek műszaki paramétereit (zónaszám, rögzítési kapacitás, átbecsátóképesség, integrálhatóság stb.). Ha a szervezet a biztonságtechnikai rendszereket egyéb szabványi követelmények kielégítésére is kívánja felhasználni, legjellemzőbben a különböző környezeti monitorozó rendszerek jelzéseit (230 V tápellátás, hőmérséklet felügyelet) a behatolásjelző rendszer szabad zónáin keresztül fogadni és továbbítani tervezzük annak műszaki megvalósításához szükséges eszközöket és képességeket.

Üzletmenet-folytonosság támogatása, a védelmi intézkedések folyamatossága

Az üzleti információk bizalmosságának garantálása mellett a fizikai biztonsági kontrolloknak fontos szerepük van az információ és információfeldolgozó eszközök, berendezések rendelkezésre állásának biztosításában is, így az előző fejezetben bemutatott védett elhelyezésen túl a fizikai biztonsági elemeknek a feltárt kockázatok és a józan műszaki, gazdasági megfontolások figyelembevételével ellenállóságot szükséges biztosítani a rendkívüli események hatásaival kapcsolatban.

E tekintetben a legrelevánsabb, szinte minden szervezetet érintő kockázat a tűzkockázat. Ennek csökkentése érdekében a telepítési helyszíntől függetlenül javasolt minimálisan az információfeldolgozó és informatikai hálózati eszközöket koncentráltan tartalmazó helyiségeket (például szerverterem), továbbá az üzletmenet-folytonosság szempontjából kritikus energiaellátó és egyéb működtető rendszerek, berendezések elhelyezésére szolgáló helyiségeket legalább a befogadó épület mértékadó kockázati besorolásának megfelelő tűzgátló építményszerkezetekkel határolni és a telepítési

környezetnek megfelelő tűzjelző rendszerrel ellátni.²¹ A kiemelt helyiségek védelmén túl javasolt a teljes munka-üzemi terület bevonása automatikus tűzjelző rendszer védelme alá.

Igen fontos annak tervezése is, hogy maguk a fizikai biztonsági intézkedések ne okozzanak a működés folytonosságában, az információhoz, az információfeldolgozó eszközökhöz történő hozzáférésben, használatában problémákat. Amennyiben a vonatkozó működésfolytonossági követelmények alapján a helyiségekbe automatikus oltórendszert is telepítenek, azt úgy szükséges megválasztani, hogy a technológia ne jelentsen járulékos kockázatot az informatikai eszközök és a munkát végző kollégák számára. Nem javasolt a nagynyomású vízködös oltórendszer, valamint az aeroszolos, illetve egyéb visszamaradó anyaggal oltó rendszer használata.²² A gázzal oltó rendszereket, azok közül is az egészségre nem ártalmas megoldások alkalmazását (például INERGEN) érdemes előnyben részesíteni, amellyel az egészségkárosító kockázatok elkerülése mellett lehetőség adódik a helyiségekben az elsődleges emberi beavatkozások haladéktalan elvégzésére,²³ továbbá nem igényli az oltás előtt a védett technológia áramtalanítását. Az oltórendszer elemeit úgy kell elhelyezni, hogy az biztosítsa a technológia leállítását, mozgatása nélkül a hozzáférést, a karbantarthatóságot, az időszaksan szükségessé váló cseréket.

A téves jelzések és az oltások szintén problémát okozhatnak a rendszerek működésében, így a helyiségekben javasolt valamely hatékony jelzésverifikáció megoldás megvalósítása, például nagy érzékenységgű aspirációs tűzjelző érzékelő telepítése, amely pontszerű füstérzékelőkkel kiegészülve kettős jelzésfüggést alkalmaz a téves beavatkozás és oltások elkerülése érdekében. A szerverek szükségtelen leállítását elkerülve javasolt, hogy a helyiség villamos szempontból az épület központi hálózatától különálló módon legyen lekapcsolható, ezt azonban a vonatkozó jogszabály alapján szakhatósági egyeztetésnek szükséges megelőzni. A helyiségek technológiai hűtését a károk minimalizálása érdekében javasolt tűzjelző oldali vezérléssel jelzés esetén lekapcsolni, azonban gondoskodni kell róla, hogy jelzéstörlés után a berendezés automatikus úton újrainduljon.

A használatot esetlegesen akadályozó, nehezítő vagy járulékos kockázatokat okozó lehetőségeket egyéb eszközök tekintetében is végig kell gondolni. A beléptetőrendszerknél, különösen a biometrikus (vagy bizonyos kockázati szint fölött a többfaktoros) azonosítást alkalmazó megoldások esetében igen fontos figyelembe venni e tekintetben a megbízható működés két lényeges mérőszámát, a FAR-t (False Acceptance Rate,

²¹ A tűzgátlás folyamatosságát biztosítva a helyiségen átvezetett villamos vagy gépészeti vezetékek, rendszerek átvezetési helyein, a vezeték és a rendszerem, valamint az építményszerkezet közötti résben, nyílásban a tűz átterjedését az átvezetéssel érintett építményszerkezetre előírt tűzállóságigeltjesítmény-követelmény időtartamáig meg kell gátolni. [54/2014. (XII. 5.) BM rendelet az Országos Tűzvédelmi Szabályzatról]

²² Tervezés az IT biztonság szempontjából (2008) 36.

²³ A megoldás alkalmazása során meg kell valósítani a kapcsolódó építészeti követelményeket, így például a nyomáslevezető zsalu kiépítését vagy a tartási időnek megfelelő integritású épületszerkezetek biztosítását.

téves elfogadási arány) és az FRR-t (False Rejection Rate, téves elutasítási arány).²⁴ Az információbiztonság szempontjából kritikus helyiségekben alapvető, hogy elkerüljük a jogosulatlan hozzáférést, ezért cél a téves elfogadás minél alacsonyabbra történő csökkentése. Minél pontosabb azonosítást követelünk meg azonban egy azonosítótól, annál többször fordulhat elő, hogy nem ismeri fel a belépésre jogosultat a rendszer. Míg a legtöbb szakember számára nyilvánvaló, hogy a téves elfogadás komoly biztonsági kockázatot rejt magában, azonban a téves elutasítás kockázatai már nem ennyire egyértelműek. A gyakori téves elutasítás ugyanis a felhasználókat arra sarkallhatja hogy megkerüljék a számukra kényelmetlen védelmi megoldásokat, ezért a tervezés során meg kell találni azt az egyensúlyi állapotot, ahol még elfogadható mértékű a FAR és az FRR, amely pontot EER-nek (Equal Error Rate), egyenlő hibaarányoknak nevezünk, vagy más, kiegészítő intézkedésekkel szükséges biztosítani, hogy a felhasználó ne legyen képes az alkalmazott kontroll megkerülésére.²⁵

A beléptetőrendszerek tekintetében érdemes megismernedni még a fail safe és a fail secure üzemmódok jelentésével, és hatásukkal az információbiztonságra. Fail safe az áthaladást szabályozó eszköz működése, ha meghibásodás vagy a normáltól eltérő, úgynevezett vészeseti működés során az életvédelmi szempontokat helyezi előtérbe.²⁶ Fail secure üzemmódban az eszköz reteszelt, biztosítva ezzel a vagyoni védelmi követelmények érvényesülését. Az egyes rendszerek működését jogszabályi előírások alapján kötelezően fail safe módban tervezzük, a kiürítés biztosítására vonatkozó szabályok előírják ugyanis a menekülési útvonalak akadálytalan használhatóságát.²⁷ Ezen két üzemmód alkalmazása minden esetben egyedi, alapos megfontolásokat és gondos tervezést kíván, hogy sem az információhoz történő illetéktelen hozzáférés, sem a létesítményben tartózkodó személyek egészségének szempontjából ne jelentsen többletkockázatot.²⁸

A normál szervezeti működéstől eltérő kedvezőtlen helyzetekben, például egy katasztrófa esetén is biztosítanunk kell a fizikai biztonsági intézkedések folytonosságát. Azoknak szükséges beépülni a vészhelyzeti (tűzriadó, bombariadó stb.) és üzletmenet-folytonossági tervezésbe, hogy a szervezet értékteremtő tevékenységének folyamatosságát biztosító alternatív üzleti folyamatokban is érvényesítsük az információvédelmi követelményeket. A fizikai biztonsággal összefüggő igényeket az alternatív folyamatokon túl az alternatív munkavégzési helyszínek tervezése és használata során is érvé-

²⁴ A téves elfogadási arány megmutatja, hogy az azonosítás milyen arányban ismert fel jogosulatlan felhasználót jogosultként, míg a téves elutasítási arány megmutatja, hogy az azonosítás milyen arányban utasít el jogosult felhasználót. Bunyitai (2011) 22–35.

²⁵ Tóth A. (megjelenés alatt)

²⁶ Erre példa, ha tápkimaradás esetén (amely lehet műszaki okból, vagy a tűzjelző rendszer vezérlő jelének hatására) az eszköz állapota nyitottá, átjárhatóvá válik. Bunyitai (2011) 22–35.

²⁷ Bunyitai (2011) 22–35.

²⁸ Ahol lehet, műszaki intézkedésekkel csökkentjük annak az esélyét, hogy a *fail secure*-ként működő rendszerek *single point of failure*-ként képesek legyenek megakadályozni a használatot. Taphiba esetén a tartalék áramforrást a várható legnagyobb áthidalási időnek megfelelően tervezzük, a beléptető terminál saját EEPROM memóriával, vagy más egyenértékű megoldással biztosítsa, hogy a szerverrel történő hálózati kapcsolat kiesése esetére a már felvett belépési jogosultságok alapján az átérésztés folyamatos legyen.

nyesíteni kell. Különösen igaz ez a szabvány balesetek elleni védelmi követelményeire, a hatályos magyar szabályzás nem tesz különbséget a munkavállalók és a tevékenység hatókörében tartózkodók biztonsága tekintetében aközött, hogy normál munkavégzés során, a munkaszerződésben megjelölt állandó munkavégzési helyszínen vagy az alternatív folyamatok során igénybe vett ideiglenes munkahelyeken végzik-e tevékenységüket. A biztonságért felelős szervezetnek az üzletmenet-folytonossági tervekben minden esetben vizsgálni kell, hogy az alternatív üzleti és az informatikai eszközök visszaállításának folyamataiban meghatározták-e a biztonsággal kapcsolatos minimális követelményeket, ha szükséges, az egyenértékűséget biztosító helyettesítési megoldásokat. Ritkán, de előfordulhat, hogy az üzleti hatáselemzés során a biztonság és a biztonsági intézkedéseket támogató rendszereket is üzletkritikus folyamatként, rendszerként azonosítják (gondoljunk itt egy nagy költségvetéssel működtetett kutatás-fejlesztési részleg támogatására), így magára a biztonsági folyamat folytonosságára, az elektronikus eszközök visszaállítására szintén akcióterveket kell készíteni, fenntartani és időszakosan tesztelni.

Incidentsmenedzsment

A szabvány alapján incidensként szükséges kezelnünk minden olyan eseményt, amely nagy valószínűséggel veszélyezteti az üzleti tevékenységet, fenyegeti az információbiztonságot, továbbá megfelelő incidensjelző metódusokat és beavatkozásokat kell tervezni, implementálni a meghatározott információbiztonsági incidensekre való válaszként.²⁹

A fizikai biztonsági rendszerek több szempont alapján is érintettek az incidentsmenedzsmentben. Egyrészt, a fizikai biztonság megsértése önmagában is kiemelt incidenskategória, és mint ilyen, érvényes rá a szabvány azon követelménye, amely ezen kategóriákra részletes kezelési eljárásrendek, akciótervek kidolgozását követeli meg.³⁰ Másrészt, az alkalmazott elektronikus biztonságtechnikai rendszereknek kiemelt szerepe van az incidensek monitorozásában, kiértékelésében, vizsgálatában, adott esetben bizonyításában. A rendszereknek alapvető funkciójuk bizonyos incidensek jelzése (a behatolásjelző vagy a beléptető rendszer riasztásjelzései, a telepített kamerák élőképei), amelyek az azonnali beavatkozást támogatják. Az incidensek utólagos vizsgálatát segíti elő a különböző kameraképek ellenőrzése, vagy a beléptetőrendszerekben keletkezett mozgási adatok elemzése.³¹ Amennyiben a biztonságtechnikai rendszereket a fizikai biztonsági incidensek kapcsán hatósági, büntető vagy polgári jogi peres eljárásokban kívánják felhasználni vagy ennek lehetőségét megteremteni, akkor alapvető, hogy a rendszerek technológiai sajátosságait,³² illetve a kezelési (hozzáférési), a bizonyíték-

²⁹ MSZ ISO/IEC 27002 *Informatika. Biztonságtechnika. Az információbiztonság irányítási gyakorlatának kézikönyve.*

³⁰ A tervben foglaltakat megfelelően tesztelni, és annak aktualitását időszakos felülvizsgálatokkal biztosítani szükséges.

³¹ Ezt az elemzést, ellenőrzést nemcsak incidens esetén, hanem folyamatosan, megelőző jelleggel el kell végezni.

³² Például a kamerarendszer képes legyen digitális vízzel ellátni vagy olyan fájlformátumban exportálni a rögzített felvételeket, amely kizárja az utólagos manipuláció lehetőségét.

gyűjtési eljárásokat úgy válasszák meg, hogy azok megfeleljenek a mindenkor hatályos bizonyítási szabályoknak, többek közt nyomon követhető legyen ki, milyen formában, mértékben fért hozzá a bizonyítékként használható felvételekhez, rendszerlogokhoz, azon milyen műveleteket végzett, végezhetett. Magukban a fizikai biztonsági eszközökben bekövetkező incidensek jelzésére, vizsgálatára pedig hasznos lehet a már említett SIEM-integráció, továbbá az elvégzett felhasználói műveletek lokális naplózása. Alapvető és ismert követelmény, de fontossága miatt megemlítendő, hogy a rendszerek helyi és távoli riasztása, továbbá a jelzésére történő élőerős és szakértői reagálás minden napszakban, folyamatosan biztosított kell legyen.

Az incidensmenedzsment feladatok szempontjából speciális, ám nem egyedi helyzet, amikor a vállalkozás több bérlős ingatlanokban (jellemzően irodaházakban) kap helyet, ahol a létesítmény üzemeltetője működteti a szervezet fizikai védelmének részét képező biztonságtechnikai rendszereket, legtöbbször kamerákat, beléptetőket, de a szervezet által bérelt területen a tűzjelző rendszer is jellemzően integrált része az épület tűzjelzőhálózatának. Ez a gyakorlat számos kockázatot rejthet magában, egyrészt az által, hogy harmadik fél kezeli a szervezet munkavállalóinak, ügyfeleinek személyes adatát. Másrészt a GDPR elvárásainak való nehezebb megfelelésen túl a hatékony incidenskezelést is hátráltatja, hogy formalizált eljárásokon keresztül, külső szervezettől szükséges igényelni a vizsgálatához nélkülözhetetlen logokat, képeket, incidensriportokat, amelyek esetleg meg sem felelnek saját szervezetünk vonatkozó szabályainak, előállításuk, kezelésük, feldolgozásuk nem ellenőrzött körülmények közt történik. Az üzemeltető a területhez történő hozzáférési jogosultságokat saját hatáskörben, akár a szervezet tudta nélkül is biztosíthatja maga számára, az üzemeltetési modellből következően pedig a vészeseti beavatkozást például egy tűzjelzés esetén is ő, vagy az általa biztosított őrszolgálat végzi (akár tűzkulcsokat is igényelve ehhez a szervezettől), és megfelelő kiegészítő intézkedések nélkül³³ a vállalkozás nem fog értesülni a használatában lévő ingatlanrészekre történő külső belépésről.

Ezeket a szempontokat minden esetben szükséges mérlegelni, amikor a biztonságtechnikai rendszerek üzemeltetőjének személyéről döntünk, de amennyiben arra lehetőség van, javasolt, hogy minden rendszerem a szervezet saját tulajdonában/üzemeltetésben legyen.

³³ Érdeemes olyan megoldást választani ebben az esetben, hogy az üzemeltető ne ismerhesse meg a vállalkozás munkavállalóinak személyes adatait. Ennek egyik módszere lehet a nem perszonalizált, azonban a szükséges jogosultságokat tartalmazó azonosítók igénylése, ahol a személyhez rendelést a vállalkozás saját hatáskörben biztosítja. A bérelti szerződésekben rögzíteni szükséges, hogy incidens esetén hogyan, milyen formában, időszakon belül kerülnek átadásra a vizsgálatához szükséges, biztonságtechnikai rendszerben kezelt információk, rögzíteni kell továbbá az általános ellenőrzéshez szükséges riportok gyakoriságát és formáját. Vállalható és költséghatékony lehet az a kompromisszum is, amikor a bérelt területek határán az üzemeltető, a bérelt területeken belül az információbiztonság szempontjából kiemelt helyiségekben a vállalkozás maga üzemelteti a fizikai biztonsági rendszereit.

Szabályzás és ellenőrzés

Az eddig ismertetett, fizikai biztonsággal összefüggő követelmények végrehajtását és hatékonyságát adminisztratív és ellenőrzési oldalról is támogatni szükséges. A feladatok részletes meghatározásának és számonkérhetőségének alapja, hogy legyen olyan érvényes szervezetszabályzó eszköz, amely a védendő vállalati értékkel kapcsolatos fizikai biztonsági szabályokat tartalmazza.

A szabályzat tartalmának megfelelő kialakításához a szervezet mérjen fel és dokumentáljon minden olyan követelményt (jogszabály, szerződés, biztosítás), amely az érdekelt felek elvárásainak kielégítéséhez szükséges. A fizikai biztonsággal kapcsolatos felelősségi körök és feladatok részletesen szabályozottak legyenek, és legyenek igazoltan elfogadva, például a szervezet munkavállalóinak munkaköri leírásaiban vagy speciális esetben kinevezési okiratokban.

A szabályzat céljával összhangban határozzák meg azokat a területeket (helyiségeket, helyiségcsoportokat, épületrészeket, szabad tereket), amelyek védettnek minősülnek. A védett területek, azok kategóriájának és a kategórián belül alkalmazott intézkedések meghatározása részletes, dokumentált kockázatfelmérésen alapuljon, amely kockázattertelés a teljesség igénye nélkül legalább az alábbi szempontokra terjedjen ki:

- a tárolt, kezelt (védendő) vállalati érték jellege,³⁴ értéke, érzékenysége;
- a jogszabályi követelményeknek való megfelelés vizsgálata;
- a létesítményt veszélyeztető külső tényezők felmérése;
- a létesítmény belső veszélyeztető tényezőinek felmérése;
- tulajdonosi és használói információk;
- a meglévő épületszerkezetek, vagyonvédelmi és tűzvédelmi rendszerek kiépítettségének és állapotának felmérése;
- azon helyzetek figyelembevétele, amelynek bekövetkezte esetén a területek védelme a rendszeresített eszközökkel nem biztosítható.

Az így azonosított védett területek tekintetében jelöljék ki a felelős személyeket, akik feladata a területre érvényes biztonsági szabályok érvényesítése, felügyelete, a jogosultak és a jogosultsági szintek meghatározása. A szabályzat részeként határozzanak meg előírásokat a hozzáférés kontrollálására rendelt azonosítók, belépést és benttartózkodást lehetővé tevő egyéb eszközök kezelésére, kiadására, visszavonására, továbbá a területen tartózkodás alapvető szabályainak meghatározására (folyamatos felügyelet követelménye, adatrögzítésre alkalmas eszközök tilalma, papíralapú dokumentációk kezelés, tárolása stb.).

A szabályzat részeként ki kell térni a biztonságtechnikai rendszerek beszerzésének, üzemeltetésének szabályaira, különös tekintettel a GDPR érintetti jogokra vonatkozó követelményeinek érvényesítésére, a jogosultságok kiadásának, visszavonásának,

³⁴ A szabályzásban részletesen szükséges meghatározni, mit kell védeni fizikai biztonsági intézkedésekkel (elektronikus és papíralapú információk, titkosítást biztosító kulcsok, információfeldolgozó eszközök stb.).

felülvizsgálatának szabályaira, a karbantartásra, a jelzések fogadásának és kezelésének módjára, továbbá egyéb, az incidensmenedzsment hatékonyságát támogató intézkedésekre. A szabályzat legyen összhangban más szakterületi szabályzó eszközökkel, amelyek céljukból adódóan szintén fogalmazhatnak meg fizikai biztonsággal kapcsolatos feladatokat, követelményeket (például tűzvédelmi szabályzat, backup policy stb.).

A fizikai biztonság és annak követelményei ne csak papíron, hanem a mindennapi működésben, kiemelten a menedzsmentfolyamatokban is „láthatók legyenek.” A felelős területet minden esetben szükséges bevonni a szervezeti változáskezelési eljárásokba, az adatkezelési folyamatok megtervezésébe. Rendszeres auditokkal szükséges meggyőződni a fizikai biztonsági követelmények megvalósulásáról, továbbá releváns mérőszámok, úgynevezett KPI-k (Key Performance Indikátor, kulcs teljesítménymutató) meghatározásával és alakulásuk nyomon követésével felügyelni a bevezetett intézkedések célnak megfelelő, hatékony működését.

A belső szabályzók tartalmát, a szükséges védelmi feladatokat minden érintett számára oktatni kell, a munkavállalók és a külső foglalkoztatottak fizikai biztonsággal kapcsolatos feladataikról belépéskor és utána rendszeres időközönként részesüljenek képzésben, oktatásban. Sokan közülük nincsenek tisztában az általuk kezelt információ értékével, az esetleges támadások típusával, megvalósítási módjaival, így a tréningek során kiemelt figyelmet kell fordítani azokra a leggyakoribb viselkedései szabályokra, hiányosságokra, amelyeknek kihasználásával a potenciális elkövetők aránylag kis erőfeszítéssel és ráfordítással képesek megkerülni a fizikai biztonsági kontrollokat, továbbá, amelyek nem szándékosan (hanyag kezelésből, gondatlanságból eredően) az információk bizalmasságának, rendelkezésre állásának vagy integritásának sérüléséhez vezethetnek. A különböző munkakörök különböző kockázatokkal bírnak, akár elkövetővé, akár áldozattá válás szempontjából, így javasolt a munkakörök biztonsági jellegű profilozása, és az oktatási, ellenőrzési feladatok ezen biztonsági sajátosságokhoz történő igazítása.

Az oktatásokon túl adminisztratív módon is támogatni szükséges, hogy a felhasználók végrehajtsák az elvárt feladatokat. Ennek keretében az érintettek (fizikai) biztonsággal kapcsolatos kötelességeiket igazoltan vegyék tudomásul, mint ahogy azt is, hogy a munkáltató tevékenységüket a meghatározott módon és formában ellenőrzi. Alkalmazzanak formális fegyelmi eljárásokat a fizikai biztonság megsértőivel szemben, szigorú eljárásokkal szabályozzák a munkavállalók kilépési folyamatát, továbbá rendszeres belső ellenőrzésekkel, amennyiben indokolt, social engineering tesztekkel ellenőrzik a bevezetett intézkedések hatékonyságát.

IRODALOMJEGYZÉK

- Bunyitai Ákos (2011): A ma és a holnap beléptető rendszereinek automatikus személyazonosító eljárásai biztonságtechnikai szempontból. *Hadmérnök*, 6. évf. 1. sz. 22–35.
- Hutter, David (2016): *Physical Security and Why It Is Important*. The SANS Institute.

- Tóth Attila (megjelenés alatt): Tűzjelző rendszerek, beléptető rendszerek. In Christián László – Major László – Szabó Csaba szerk.: *Biztonsági vezető kézikönyv*. Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem.
- Tóth Levente (2018): Akomplex objektumvédelem kihívásainapjainkban. *Bolyai Szemle*, 27. évf. 1. sz. 35–44. Forrás: https://folyoiratok.uni-nke.hu/document/nkeszszolgaltato-uni-nke-hu/Bolyai_Szemle_2018_01.pdf (2019. 07. 01.)
- Vasvári György (2006): *CISM: Bankbiztonság*. Budapest, Információs Társadalomért Alapítvány.

Internetes források

- <https://hu.wikipedia.org/wiki/Kifigyelés> (2019. 08. 22.)
- ISO/IEC 27001:2013 *Information technology – Security techniques – Information security management systems – Requirements*. 2nd edition. Forrás: www.iso.org/standard/54534.html (2019. 07. 01.)
- MSZ ISO/IEC 27002 *Informatika. Biztonságtechnika. Az információbiztonságirányítási gyakorlatának kézikönyve*. Forrás: www.mszt.hu/web/guest/webaruhaz;jsessionid=F7619FB3BE8FF2BCDF45CBC8DB528A-BA?p_p_id=msztwebshop_WAR_MsztWAportlet&p_p_lifecycle=1&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-1&p_p_col_count=1&msztwebshop_WAR_MsztWAportlet_ref=152658&msztwebshop_WAR_MsztWAportlet_javax.portlet.action=search (2019. 07. 01.)
- Tervezés az IT biztonság szempontjából* (2008). Miniszterelnöki Hivatal. Forrás: <https://docplayer.hu/1848351-Tervezes-az-it-biztonsag-szempontjabol.html> (2019. 07. 01.)

Jogforrások

2005. évi CXCVIII. törvény a személy- és vagyonvédelmi, valamint a magánnyomozói tevékenység szabályairól
2009. évi CLV. törvény a minősített adat védelméről
2013. évi L. törvény az állami és önkormányzati szervek elektronikus információbiztonságáról 42/2015. (III. 12.) Korm. rendelet
- 54/2014. (XII. 5.) BM rendelet az Országos Tűzvédelmi Szabályzatról

ABSTRACT

The Practice of Designing and Applying Physical Security Controls in the Light of the Requirements Set in the International Standard ISO/IEC 27001

TISZOLCZI Balázs

Adequate protection of information and information systems requires careful planning and implementation of a large number of controls by businesses. In many cases, they do it by applying an information security framework, most often the international standard ISO/IEC 27001. There are instructions in the standard which deal with developing the physical security of information systems. This study discusses design and operational considerations that may help security professionals to develop physical security systems that meet the standard requirements.

Keywords: *physical security, standard 27001, design*

Közlési feltételek

A szerkesztőség olyan kéziratokat fogad el közlésre, amelyek a rendészeti szervezetek történetéhez, feladataihoz, gyakorlati munkavégzéséhez kötődő tudományterületek – különösen a rendészettudomány – újabb kutatási és szakmai eredményeivel, hazai és nemzetközi tapasztalataival foglalkoznak.

Terjedelem

A kéziratok maximális terjedelme negyvenezer karakter lehet, beleértve a szóközöket, az irodalomjegyzéket, a lábjegyzeteket és a két rövid rezümét is.

Formázás

A Word-dokumentumot Times New Roman betűtípussal, 12-es betűmérettel, szimpla sortávolsággal, sorkizárással, oldalszámozás nélkül kérjük elkészíteni. Az alcímek számozás nélkül, félkövér kiemeléssel, balra rendezve álljanak! A címekeket, alcímeket, különálló idézeteket a szövegtől egy-egy sor válassza el! Kérjük kerülni a szükségtelen vagy rendhagyó formázásokat, illetve az egyéni beállításokat mind a főszöveg, mind a lábjegyzetek tekintetében. Szerzőink lehetőleg ne használjanak tabulátort, élőfejet vagy élőlátat, az új bekezdések pedig minden esetben új sorban kezdődjenek! A kiemelésekhez kérünk csak kurziválást használni (az aláhúzás, valamint a félkövér vagy kiskapitális betűtípus egyaránt kerülendő).

Hivatkozás

Minden, a főszövegben említett, idézett vagy az íráshoz felhasznált műre pontosan hivatkozni szükséges (lábjegyzet és irodalomjegyzék), ennek formai követelményeit kérjük betartani. A lábjegyzetek a lap alján, az irodalomjegyzék a közlemény végén (utóbbi sorszámozás nélkül) kapjon helyet! Minden lábjegyzetben szereplő forrás pontos, részletes kifejtése az irodalomjegyzékben történjen!

Mellékletek

Az írásokhoz minden esetben mellékelni kell két – egy magyar és egy idegen nyelvű – rezümét (rövid összefoglalást, áttekintést), amelyek terjedelme legfeljebb 600–600 karakter lehet. Az idegen, elsősorban angol nyelvű rezümé esetében a címet is szükséges lefordítani. Mellékelni kell továbbá a szerző nevét és postacímét, ahová a tiszteletpéldány küldhető, és ha van, rendfokozatát, tudományos fokozatát, beosztását, szolgálati vagy munkahelye megnevezését, telefonszámát és e-mail-címét. A kiadvány fekete-fehér nyomdatechnikával készül, kérjük ezt figyelembe venni! Az esetleges képeket vagy egyéb objektumokat (diagramot, táblázatot, ábrát) külön fájlként is kérjük csatolni és a szövegben ezek helyét a fájlnevvvel megjelölni!

